

קונטרס הויכוח

בתולותיה

נוגות

חילופי מכתבים בענין דופא

שהוציא בתולים והמסתערף

(יו"ד ס"י קצנ)

בעזרת מאתנו

אלעזר שמחה ווילנער

זאב פרעסמאן

בירמ"ד קאדו ליקוואד יצ"ו

תשפ"ד לפ"ק

להעדות:

זאב פרעסמאן

646-961-0106

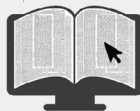
pressmancr@gmail.com

אלעזר שמחה ווילנער

609-906-2696

elozorswillner@gmail.com

פאר דוד

עימוד ספרים וקונטרסים

08-9797984

paer.hadaf@gmail.com

תוכן העניינים

פתח דבר ה

אשה שהוציאו הרופאים בתוליה אם נאסרת משום דם בתולים

מתוך קונטרס שמחת אלעזר [אלעזר שמחה ווילנער] ז

מכתב א' לג

מכתב ב' נ

מכתב ג' נח

מכתב ד' עו

מכתב ה' פה

מכתב ו' קט

מכתב ז' קב

מכתב ח' קלה

מכתב ט' קמז

מכתב י' קסט

סיכום הצדדים

צדדי היתר: קעד

צדדי איסור: קעז

סוף דבר קעט

פתח דבר

קיימא לן בשו"ע יו"ד (סי' קצג) דהנושא בתולה בועל בעילת מצוה ופורש מיד, ואף דדם בתולים דם טהור הוא, מ"מ רבותינו נמנו וגמרו דבועל בעילת מצוה ופורש כדאיתא בגמ' נדה (סה:). ומצינו בראשונים טעמים שונים לגזירה זו כאשר יתבאר בתוכן הקונטרס. והנה לפעמים יצטרך הבתולה לילך לרופא להוציא בתוליה קודם או אחר נישואיה מטעמים שונים. ובכגון דא עמדו הפוסקים על המחקר אם נאסרת האשה מפני גזירת דם בתולים אף כשיצא שלא בדרך ביאה, דבאגרות משה (יו"ד א' סי' פז) יצא להקל וכן הורה ביביע אומר (ח"ד יו"ד סי' י). ואילו במנחת יצחק (ח"ד סי' נח) האריך בתשובה לבעל האג"מ ונחלק עליו להחמיר, וכן החמירו בשבט הלוי (ח"ה סי' קיט) ציץ אליעזר (ח"י סי' כה פרק יב) חשב האפוד (ח"ב סי' קיז) ותשובות והנהגות (ח"א סי' תקא), ועוד. בשנת תש"פ יצא לאור קונטרס 'שמחת אלעזר' בו נדפסה מערכה שמטרתה להוכיח דדברי האג"מ עיקר דכן הוא פשוט כל הסוגיא ואילו שיטת המחמירים חידוש גדול הוא ובמילתא דרבנן פשיטא דיש לנו להקל בנידו"ז. ועתה זכינו ללמוד וללבן סוגיא זו בכולל 'זכרון אברהם אריה' בראשות הגאון ר' דנאיל דאמבראף שליט"א ונשנה פרשתא דא, ובעזרי"ת נתחדשו בה דברים הרבה מתוך חילופי המכתבים שבינינו, בפרט בגדר דין בוגרת שראתה לפי דינא דמתני' (נדה סד: וגמ' שם) ועוד ענינים שלא נתבארו די הצורך בדברי האחרונים כאשר יראה המעיין. ויהי רעוא דנימא מילתא דמתקבלא בי מדרשא.

וזה אין צריך לפנינו ולמותר לציין דדברים דלהלן אינם אלא פטפטי אורייתא שנכתבו דרך לימוד ומושא ומתן, וח"ו להעלות מהם שום מסקנת הילכתא למעשה.

בענין אשה שהוציאו הרופאים בתוליה אם נאסרת משום גזירת דם בתולים

מתוך קונטרס שמחת אלעזר [אלעזר שמחה ווילנער]

יען שראיתי בכמה ספרים שדנו בדין בתולה שהרופאים הוציאו בתוליה על ידי כלי אם יש לאוסרה משום גזירת דם בתולים, והרבה מהם כתבו להחמיר, והאריכו להשיג על מרן הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל שהורה להקל בזה, ולא ראיתי כתוב בספרים יישוב לדבריו, אמרתי לסדר דבר דבר על אופניו ולהעלותו בכתב, כי משה אמת ותורתו אמת, ובזה החלי בעזרת השם הא-ל יתברך.

ענף א'

שיטת הרא"ש

ביאור שיטת הרא"ש
בגזירת בתולים

א] בריש פרק תינוקת במסכת נדה דף סד: שנינו שיעורים שונים למי שנושא אשה ובא עליה וראתה דם עד כמה תלינן בדם בתולים, ושם בגמ' הורה רב שבוגרת שראתה בבית אביה אין לה אלא ביאת מצוה לבד, ולבסוף מסיק הגמ' בדף סה: רבותינו חזרו ונמנו בועל בעילת מצוה ופורש עיי"ש בכל הסוגיא.

וכתב שם הרא"ש (סימן א') בטעם הא

דגזרו חז"ל דהבועל את הבתולה גומר ביאתו ופורש מיד בזה"ל, בעילת מצוה לכל מסורה, ואין הכל בקיאין

בחילוק שיש בין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ובין הגיע זמנה ובין בוגרת ובין ראתה ובין שלא ראתה, ועוד משום דחתן יצרו תוקפו, הלכך הסכימו רבותינו להשוות כולן וליתן להם דין חומרא שבחומרות, דהיינו בוגרת שראתה דנותנין להם בעילת מצוה כו', וכיון שהחמירו בביאה זו לעשותה כנדה הלכך אפילו בעל ולא מצא דם, כיון דרוב נשים יש להם דם בתולים חיישינן שמא היה שם טיפת דם כחרדל ונאבד או שמא חיפהו שכבת זרע, דבהטייה לא תלינן דמילתא דלא שכיחא הוא, עכ"ל.

ויש להבין דהיא גופא תקשי בדין חומרא שבחומרות היינו בוגרת שראתה בבית אביה, אמאי באמת לא

בתולים על ידי ביאה ולא כשמוציאים
הבתולים באופן אחר.

ולזה התכוון הגאון ר' משה פיינשטיין
זצ"ל בשו"ת אגרות משה (יו"ד
חלק א' סימן פ"ז) במה שכתב שם
להרא"ש ליכא טעם לגזור אלא
בהשרת בתולים על ידי ביאה ולא על
ידי עץ וכדומה. [ועיין עוד בשו"ת
שבט הלוי (חלק ה' סימן קע"ו) ושו"ת חשב
האפוד (חלק ב' סימן קי"ז) שגם כן נקטו
שלהרא"ש לא שייך לגזור אלא על ידי
ביאה, אף שהחמירו למעשה מטעמים
אחרים וכדלקמן.]

תמיהה בזה על שו"ת מנחת יצחק
ב [ותמהתי טובא על מש"כ הגאון ר'
יצחק יעקב ווייס זצ"ל בשו"ת
מנחת יצחק (חלק ד' סימן נ"ז אות ד') להשיג
על דברי האג"מ במה שכתב להקל לפי
דעת הרא"ש, ותוכן דבריו שם, דכיון
דמבואר בדברי הרא"ש דבוגרת נותנין
לה ביאת מצוה לבד אפילו לדין
המשנה, שמע מינה דס"ל להרא"ש
דבבוגרת אין שם מכה לתלות דאין
להם דם בתולים, ומשום הכי האריך
שם לתמוה וז"ל, לפי זה אין נפקא
מינה אם היה על ידי ביאה או מיעוץ
ביד מעשה רופא כו' ולא הבנתי מש"כ
כהד"ג בתשובה שם דטעם הרא"ש

תלינן בדם בתולים. וצריך לומר דס"ל
להרא"ש דכיון דבוגרת כלו בתוליה אי
אפשר לתלות בזה, ואף שכתב הרא"ש
גופי' בהמשך דבריו דיש בוגרת שיש
לה בתולים, מכל מקום כיון שעל פי
הרוב כלו בתוליה תו אי אפשר לתלות
דמה בדם בתולים וחיישינן שדם נדות
הוא. כל זה ברור בכוונת הרא"ש.

ויוצא לפי זה, דאף בבוגרת שראתה
בבית אביה גופא, אם ידעינן
בבירור שהדם היוצאת הוא דם
בתולים, מדינא לא היתה נאסרת, אלא
דמכל מקום לא עדיפא מקטנה דקיי"ל
שגזרו חז"ל לאוסרה אף שידעינן
בבירור שהדם הוא דם בתולים, ומטעם
שכתב הרא"ש דביאת מצוה לכל
מסורה וכו'.

ואם כן פשוט דכל זה דוקא בשבירת
הבתולים על ידי ביאה, אבל אם
הוציא הרופא בתוליה אין מקום לגזור
כלל, דבזה לא שייך עיקר הטעם
דאסרינן בוגרת שראתה מדינא, כיון
שידעינן בבירור שיש לה בתולים ודם
היוצא הוא דם בתולים אף בהיותה
בוגרת. וגם לא שייך לאוסרה משום
תקנת חז"ל שחזרו ונמנו, דהלא לדעת
הרא"ש טעם התקנה היתה משום ביאת
מצוה לכל מסורה כו' וגם חתן יצרו
תקפו כו', וכל זה לא שייך אלא בהשרת

דגזרו רבותינו, ועל זה כתב ר' משה דמאחר שטעם הגזירה לדעת הרא"ש הוא משום ביאת מצוה לכל מסורה וכו', נמצא שרק כשהוציאו הבתולים על ידי ביאה שייך טעם הגזירה, ולא היכא שהוציאים הרופא. [ועיין בשו"ת רבבות אפרים (חלק ה' סימן תקכ"ח) וז"ל, פעם אירע לאחת שרצתה להחמיר וטילפנתי למו"ר זצ"ל וענה לי מיד הלא כבר פסקתי שאין לה לחכות ותאמר לה הפסק שלי מאגרות משה ולא טען שתחמיר, עכ"ל.]

ענף ב' שיטת הרשב"א

דעת הרשב"א בגזירת דם בתולים והאם לדבריו יש לאסור בנידון דידן [א] ונענין כעת אם שייך לאוסרה על פי ביאורו של הרשב"א בהא דגזרו חז"ל על דם בתולים, דז"ל הרשב"א בתשובותיו (חלק ד' סימן קס"א), אף על גב דאין לך מכה גדולה מזו, לא תלינן בה כדחלינן בעלמא ובמכה, משום דשאני הכא דאיכא למיחש לדשמואל דאמר יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם, ועוד דבבתולה יש להחמיר לפי שאינה אלא לשעה ופעם אחת, אבל היכא שאפשר שתאסרנה על ידה לבעלה לא החמירו, עכ"ל.

ליתא בהכאת עץ וכדומה כו' בודאי שלפי דברי הרא"ש כהוייתן אין סברא לחלק בין על ידי ביאה או על ידי הכאת עץ וכדומה, עכ"ל. [ועיין עוד שו"ת אבני ישפה (חלק ה' סימן קי"ט ענף ב').]

ודבריו צ"ע, דבשלמא בבוגרת שראתה על ידי ביאה שפיר ניתן לחוש שהוא דם נדות ואין לתלות בדם בתולים דאמרינן שכלו בתוליה, אבל בבוגרת שבדקה וחזינן שיש לה בתולים, בודאי הדר דינא להיות כנערה דהרי שפיר יש לנו מכה לתלות בה. ואם כן לדין המשנה בכה"ג בודאי טהורה לגמרי כל זמן שיכולה לתלות במכת הבתולים. ורק לרבותינו שגזרו על כל הנשים שבעל בעילת מצוה ופורש נאסרת, שגזרו אפילו על קטנה שלא ראתה מעולם וידעינן שהדם הוא דם בתולים, והטעם כדביאר הרא"ש דביאת מצוה לכל מסורה וחתן יצרו תקפו כו'.

ואם כן שפיר כתב באג"מ דהיכא שהוצרכו להוציא הרופאים בתוליה לא שייך טעם הרא"ש לגזור, דאין לך מכה גדולה מזו שיש לה בתולים כל כך עבים שהוצרכו לילך להרופא להוציאם, ואם כן לדין המשנה ודאי טהורה, ורק יש לדון מדין הא

והנה לטעם הראשון לית דין ולית דין שאין מקום לאוסרה כלל וכלל, דהחשש שמא הטה ודאי לא שייך אלא בביאה וכמובן. ורק לטעם השני במש"כ שכיון שאינו אלא לשעה ופעם אחת לא תלינן יש מקום לדון, דהרי לכאורה גם כשהוציאו הרופאים בתוליה שייך לאוסרה מטעם זה שאינה אלא לשעה ופעם אחת. ואף שבמכה דעלמא לא אמרינן כן ומטהרינן לה אף במכה עוברת שאינה אלא לפי שעה, כבר הקשה כן הסדרי טהרה (סימן קצ"ג) ותירץ ד"שם מכה אחת היא ולא פליג, מה שאין כן דם בתולים דלעולם היא מכה עוברת". ואם כן במכת בתולים שאינה נכללת בשם מכה דעלמא הוה לן לאסור בכל גיוני כיון שאינו אלא לשעה.

אמנם כבר השיב על זה באג"מ שם וז"ל, טעם זה של הרשב"א אינו להלכה, עיין בסדרי טהרה שהקשה ממה שתולין אף במכה שהיא לפי שעה, ועוד דברור דגם הרשב"א יודה שתלינן דלא כסדרי טהרה בדעת הרשב"א, ורק הוא טעם נוסף על מה שחששו בביאה לדם חמוד שהוא חשש רחוק, משום שהוא לפי שעה, אבל על ידי עץ וכדומה שליכא חמוד אין לחוש אף לדידי, עכ"ל.

ביאור דבריו, ס"ל להאג"מ שעל כרחק אין כוונת הרשב"א לאסור מטעם זה לחודי, דסוף סוף צריך טעם למה חששו כאן לדם נדות הלא יש סיבה גדולה לתלות במכה, ומשום הכי הכריח האג"מ דעיקר הטעם הוא משום דחיישינן לדם חימוד שעל ידי ביאה, ובא הרשב"א לבאר למה חוששין לחשש רחוק כזה, ועל זה כתב משום שאינו אלא לשעה. אבל לעולם יש לומר דהיכא שאין כאן חשש כלל לדם נדות, וכגון שהוציא הרופא בתוליה, בזה יודה הרשב"א שמוותרת, דאין כאן מה לחוש כלל.

ובשו"ת מנחת יצחק (שם) כתב שלדעתו צדקו דברי ר' משה זצ"ל שאין מקום לומר דטעם ב' של הרשב"א הוא טעם בפני עצמו, דלמה יש לנו לחוש לדם נדות בלי סיבה כלל, אבל משיג שם על מה שמפרש באג"מ שהחשש הוא משום חימוד הביאה, שהוקשה לו דאם כן היה לנו לחוש גם בנושא אשה בעולה, ומדקיי"ל שאין צריך לחוש (עיין דרכי תשובה בסימן קצ"ג בזה), על כרחק שאין החשש משום דם חימוד. (ומכח כן כתב שם לבאר בדברי הרשב"א על פי דברי ר' האי גאון הובא להלן בדברינו שיש לחוש שיצא דם על ידי החלחול ובהלה, ולדעתו גם כשהוציאו

בתולה ובעולה שווים, דכשמוצאת דם
בבעולה ודאי יש לאוסרה, ואף בבתולה
חששו לאוסרה משום החשש של דם
חימוד, וכשלא מוצאת דם בשניהם
מותרת.

ענף ג'

שיטת האשכול דגזרו
משום חימוד

[א] איברא, בספר האשכול (הלכות נדה
סימן מ"ז) מצינו שאכן ביאר טעם
הגזירה משום חשש דם חימוד וכדברי
האג"מ וז"ל שם, למה החמירו כאן
אפילו לא מצאה דם, ואי משום
דחיישינן דנאבד, מכל מקום ודאי דם
בתולים הוא כיון שעדיין לא הגיע זמנה
לראות ולא ראתה. טעמא דמילתא, אף
בלא הגיע זמנה לראות חיישינן מחמת
חימוד תשמיש ראשון נפתח המקור
ויבא טיפת דם חמוד, ולדם חמוד
חיישינן אפילו בלא הגיע זמנה לראות,
עכ"ל. [ועיין עוד מה שהעתיק
המהרש"ל (בסוף ספרו ים של שלמה למסכת
ב"ק) החילוקי דינים בין בני ארץ ישראל
לבני בבל וז"ל שם, בני ארץ ישראל
אומרים כלה אסורה לחתן כל שבעה
מפני שנעשית נדה מפני תאוה וחימוד,
עכ"ל. ועיין עוד בלחם ושמלה (סימן
קצ"ג שמלה סק"א)]. והרואה יראה שתוך
דבריו תירץ האשכול קושית המנחת

הרואפים בתוליה שייך טעם זה, ועיין
לקמן מה שכתבנו לדון בזה באריכות.

ישוב קושית המנחת יצחק מבעולה
[ב] והיה אפשר לבאר הא דקיימא לן
דלא גזרו בבעולה, דרק כשיש דם
לפנינו וצריכים לדון מהיכן בא הדם
אמרינן שאין לתלותו בדם בתולים
וחששו לדם נדות כיון שאינו אלא
לשעה. ואף הוסיפו לגזור היכא שלא
ראה דם, שלפי הפשטות היה שם דם
רק חיפהו ש"ז, שהרי בתולה היא ועל
פי רוב צריך שיהיה שם דם. והיינו
דלענין בתולה לעולם דיינינן לה כאילו
ראתה דם, וצריך תלייה, והחמירו שלא
לתלותו בדם בתולים. מה שאין כן
בבעולה שלא ראתה דם על ידי ביאה,
וממילא אין כאן נידון של תלייה
לתלות דמה בדם בתולים, שהרי אין
דם לפנינו שצריכים לדון עליה משום
דם נדות, בזה לא החמירו, וק"ל.

ובאמת לשיטת הרשב"א בתשובה לא
ברור אם אסרינן כשלא מצא
דם כלל אף לענין בתולה, דהלא לטעם
ראשון שכתב הרשב"א שחיישינן
להטייה אין מקום לחוש כלל כשלא
מצא דם, וכבר עמד על זה בסדרי
טהרה עיי"ש, ואם כן אולי באמת גם
לטעם שני לא אסר הרשב"א בלא מצא
דם. ואם כן יוצא דאין הכי נמי דין

גזרו על מכת בתולים שנהתווה על ידי ביאה ראשונה שלא לתלות במכה משום חשש חימוד, ואין נפקא מינה מתי מצאה הדם, מאחר שבא ממכת בתולים שנתהווה על ידי ביאה ראשונה.

גם נראה להקל היכא שהוציאו הרופאים בתוליה קודם שנישאת מכח מה שכתבנו לעיל, דיש לומר שלא גזרו לחוש לדם לדם חימוד אלא היכא שיש דם לפנינו, ורק באשה שיש לה בתולים ברור לן שיש לפנינו דם. וכבר כתב המהרש"א במסכת כתובות (דף ד.) דבמוכת עץ לא גזרו לאוסרה בביאה ראשונה, וכן כתבו כמה פוסקים להלכה, והביאור כנ"ל. שוב מצאתי כל זה בשו"ת קנ"ת קנ"ת (חלק ד' סימן צ"ח) שכתב וז"ל, אמנם לפי הסבר הנ"ל נמצא דאם הסיר הרופא כל הבתולים עוד טרם שנישאה שפיר יש לחוש כיון דבביאה ראשונה שייך חימוד ואנן מחמירין בביאה ראשונה אפילו לא ראתה גם כן כו', אולם לפי מה שכתב בשם המהרש"א ומוסכם מהסדרי טהרה דבמוכת עץ אין צריך פרישה כלל וז' נקיים נמצא דאפילו בביאה ראשונה יש להקל על כל פנים בלא ראתה כו' דמשום חימוד זה לא מחמירין בביאה ראשונה בלא ראתה

יצחק, שהדגיש האשכול לומר ש"חיישינן מחמת חימוד תשמיש ראשון נפתח המקור", והיינו שיש חימוד הרבה בתשמיש הראשון ומשום הכי החמירו, מה שאין כן בבעולה, ודו"ק. [ועיין לשון המאורי אור (חלק ז' קן טהור דף קלז: וז"ל, נראה משום דבתולה שלא טעמה ביאה לעולם מתרבה תאותה ומחמת חימוד החזק רואות דם נדה עם הבתולים, עכ"ל].

ויש להעיר להסוברים דאסרו משום חימוד ביאה ראשונה וכנ"ל לכאורה היכא שמצאה דם לאחר ביאה ראשונה, כגון בביאה שנייה וכו', תו אין טעם לאוסרה. גם היה מקום לומר דהיכא שהוציאו הרופאים בתוליה קודם החתונה יש לאוסרה בביאה ראשונה מטעם חשש דם חימוד. [כן נקט הגאון ר' מרדכי גרוס שליט"א (בשיעורי טהרה פרק ל"ד) בדעת האשכול. ולכאורה מדברי האג"מ אין הכרח שהקיל בזה שכנראה איירי שכבר בא עליה ביאה ראשונה רק שלא הצליח לעשות הביאה כתיקונה, ובזה יש לומר שתו לא שייך משום חימוד].

ונראה דזה אינו, דאף היכא שמצאה דם בביאה שנייה וכו' יש לאוסרה אף לדברי האשכול, דחז"ל

והמנחת יצחק שמש"כ הרשב"א ועוד וכו' אין זה עיקר טעם החשש וע"כ לפרש שיש עוד חשש או משום חימוד או משום בהלה כל חד לשיטתו, נתקשיתי טובא, דלדבריהם עיקר חסר מן הספר, שהחילוק של הרשב"א בין מכה לשעה ולעולם אין זה טעם החשש כלל, והיאך שייך שהרשב"א הניח העיקר וטפס הטפל, אתמהא.

ולולי דבריהם היה נראה לפרש דברי הרשב"א כפשוטם דכוונתו ליתן טעם להחמיר במכת בתולים כיון שאינם אלא מכה לשעה, ובהא דהקשו האג"מ והמנחת יצחק שאין זה מספיק וצריך סיבה לחוש לדם נדות נראה ליישב בהקדם שיטת הרמב"ן שכתב בהלכותיו שבזמן הזה אין תולין במכה כלל, ולמד כן מהא דאין תולין במכת בתולים, וז"ל הרמב"ן (פרק ג' הלכה ט'), הבעל את הבתולה כו' בועל בעילת מצוה וגומר ביאתו ופורש כו', מכאן אתה למד שאין תולין במכה, שאין לך מכה גדולה מן הקטנה שנבעלה והדם שותת ממנה מחמת הבעילה, עכ"ל.

והנה הגע עצמך במכה שודאי מוציאה דם, פשוט שאין סיבה אחרת לחוש לומר שהדם לפנינו אינו מן המכה, ועם כל זה ס"ל להרמב"ן שא"א

כו', ואם גזרו בסתם בתולה בביאה ראשונה אפילו לא ראתה מנא לן להוסיף ולומר דאפילו בנעשה בה פעולה שהוסר הדם בתולים קודם דהא מבואר בירושלמי שביעית (פרק ב' הלכה ד') אין מוסיפין על הגזירה, ואין לחדש מעצמינו גזרה, עכ"ל. [אך עיין מה שמסיק בסוף דבריו להחמיר בכל אופן "כי לא יתכן לענ"ד לבעול על הדם המלוכלך כמו שהקיל האגרות משה כיון דאז ברי לו שיצמא דם בביאתו", ולא הבנתי כלל טעמו].

ועוד נראה דאף אם לדעת האשכול שכתב דטעם הגזירה משום חימוד באמת יש לאוסרה אם הוציאו בתוליה קודם שנישאת, מכל מקום מדברי שאר ראשונים לא נראה שהבינו כן בטעם הגזירה, ואף שבאג"מ הבין כן בכוונת הרשב"א, עיין לקמן מה שכתבנו דלכאורה לא משמע כן. ואם כן לכאורה היה מקום להקל בזה, בפרט שאף לדעת האשכול יש לדון טובא וכמש"כ.

ענף ד'

ביאור אחר בדברי הרשב"א

קושיא על הבנת האג"מ והמנח"י וביאור אחר בדברי הרשב"א

[א בעיקר הדבר בהא דנקטו האג"מ

לתלות, והטעם לזה מפורש בדבריו שם לעיל מיני' (הלכה ד') וז"ל, היה בה מכה תוך אותו מקום והרי הדם שותת, יש מי שהורה שמטהרין אותה אפילו בזמן הזה, ויראה לי שמטמאין אותה שאם היה דם מכתה משונה מדם ראייתה טמאה דין התלמוד, ואם כן פעמים אתה מביא אותנו להקיף ולבדוק בדמים, עכ"ל, והיינו שאתי לאחלופי בין דם טמא לדם טהור. ועיין לשון הרא"ה בבדק הבית בביאור שיטת הרמב"ן וז"ל, שחזרו ונמנו דרך תקנה לאסור דם מכה שלא להקל בעולם לבעול על דם, דילמא אתי לאחלופי וכו', עכ"ל. וכעין זה מצינו בדברי הראב"ד שכתב בזה"ל, בימי החכמים הראשונים גזרו על דם בתולים ואמרו שאפילו תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ונשאת בועל בעילת מצוה ופורש וכל זה כדי שלא ישתבשו בשאר דמים טמאים, עכ"ל.

והרשב"א בתורת הבית (סוף שער ד') הביא דברי הרמב"ן והשיג עליו וז"ל שם, והרב רמב"ן ז"ל כתב דעכשיו אין תולין במכה, שהרי אפילו בבעול את הבתולה חזרו ונמנו שהוא בועל בעילת מצוה ופורש, ואין לה מכה גדולה יותר ממכת בתולים וכו', ואף על פי שאין משיבים את הארי אני

אומר שאין הנדון דומה לראיה, שאם אמרו בבעול את הבתולה שיש לה שעת הכושר לאחר שתחיה המכה לא אמרו (אלא) במי שרואה דם מחמת תשמיש שאין לה שעת הכושר ונמצאת אתה אוסרה לעולם, אדרבה בזו הקלו פעם שניה ושלישית ולבעל שני וכו', ורבותינו נמי שנמנו וגמרו על הבתולה לא חזרו ונמנו ברואה מחמת תשמיש וטעמא כדאמרן דלא רצו לאסור אשה לבעל לעולם, עכ"ל. הרי חזינן שחולק הרשב"א על הרמב"ן מטעם זה שיש לחלק בין מי שאין לה שעת הכושר וכו', אבל בעיקר סברת הרמב"ן בטעם גזירת דם בתולים לא פקפק הרשב"א, ומבואר שלדעת הרשב"א באמת שייך לאסור דם בתולים מטעם זה לחודי' שכתב הרמב"ן שאתי לאחלופי וכו'.

ובהקדמה זו נהדר לדברי הרשב"א בתשובות שכתב "ועוד דבבתולה יש להחמיר לפי שאינה אלא לשעה ופעם אחת, אבל היכא שאפשר שתאסרנה על ידה לבעלה לא החמירו", ולפי מה שנתבאר דבריו מבוארים היטב היטב, דאף בלי סיבה אחרת של חימוד וכמדומה יש להחמיר בבתולים כיון שאינה אלא לשעה, כמו שמבואר דעתו בתורת הבית.

ויש להוסיף שגם הרא"ש מביא שיטת

עוברת, והלא בתורת הבית מפורש
חילוק זה וכנ"ל.

לדברינו לכאורה יש לאסור בניהון דין לדעת הרשב"א

ב] ולכאורה יוצא לדברינו שיש מקום
גדול להחמיר בניהון דידן, שלפי
מה שנכתאר לדברי הרשב"א לעולם
לא תלינן בדם בתולים כיון שאינו אלא
לשעה. וכן ראיתי להגאון ר' שמואל
ואזנר זצ"ל בשו"ת שבט הלוי (חלק ה'
סימן קי"ט) שגם הוא הבין דברי הרשב"א
כפשוטם דהוי טעם בפני עצמו לאסור
בכל מכה שהוי מחמת בתולים, ומכח
כן כתב להחמיר בניהון דידן, וז"ל שם,
אולי לטעם הרא"ש בנדה שם דהחתן
יצרו תקפו לא שייך רק בביאה, וכן
מש"כ הרא"ש שמא נתערב דם נדה
בדם בתולים, מכל מקום לפי טעם
תשובת הרשב"א שהביא בית יוסף
סימן קצ"ג, דאף על גב דדם מכה היא
החמירו לפי שאינה אלא לשעה ופעם
אחת, אבל היכא שאפשר שתאסרנה על
ידה לבעל לא החמירו ע"כ, הרי דהיה
מקום להחמיר בכל דם מכה אטו דם
גמור אלא דלא החמירו דנמצא נאסרת
לפעמים לבעלה, מה שאין כן במכת
בתולים שהוא דבר שיש לו קצבה וכו',
וצריך לומר דלא חלקו במכה והקילו
גם במכה שבודאי אינה לשעה ופעם

הרמב"ן, ואכן כתב עליו שלפי פירושו
(של הרא"ש) בביאור תקנת דם בתולים
אי אפשר להביא ראיה לדם מכה,
וז"ל (פרק י' שם), ולפי מה שפירשתי
לעיל טעם חומרא זו והא דבר פשוט
בידוע שאי אפשר להיות בענין אחר
אז אין ראייתו מדם בתולים כלום,
עכ"ל. והיינו דכיון שלדבריו גזרו אטו
בוגרת משום דחתן יצרו תקפו וכו',
אין זה שייך כלל לדם מכה בעלמא.
אך הרשב"א לא השיג כן על הרמב"ן
וכאמור, ועל כרחק משום דבאמת לא
נתקשה בעיקר הדמיון של הרמב"ן.

ונראה דמשום הכי מצינו להרשב"א
בתורת הבית הקצר שכתב
שהחמיר כדברי הרמב"ן תבוא עליו
ברכה והובא בבית יוסף סימן קפ"ז,
דיש לומר דלשיטתו אזיל דלא פליג על
עיקר דמיון הרמב"ן לדם בתולים, מה
שאין כן להרא"ש שחולק על עיקר
דמיונו יש לומר דאף לא שייך בזה
לומר המחמיר תבוא עליו ברכה ומכל
זה מבואר כמו שנתבאר, דאילו לדברי
האג"מ והמנחת יצחק שעיקר הגזירה
היה משום דם חימוד או בהלה היה לו
להקשות דאין זה שייך כלל לדם מכה.
ובאמת תמהתי טובא איך כתב באג"מ
שטעם זה של הרשב"א אינו להלכה
מכח קושית הסדרי טהרה ממכה

הבתולה ומצאה דם, והיה אפשר לתלות שבא משבירת הבתולים, בזה כתב הרשב"א שאי אפשר לתלות כיון שאינו אלא לשעה.

אבל היכא שיש לאשה מכה באותו מקום והיא רואה דם נוטף משם, היעלה על הדעת לאוסרה לדעת הרמב"ן מחמת אותן דמים, ודאי שלא, שאין דמים אלו צריכים תליה כלל אלא ידעינן בוודאות מהיכן באו. וכמו כן בנידון דידן יש לומר שאין צריך שום תליה, שידעינן בברירות מהיכן בא הדם, שהרופא עשה החתך וראה הדם נוטף ממכת הבתולים, ואם כן בזה אין סיבה כלל לאוסרה לכולי עלמא, שאין צריך תלייה שאין כאן ספק כלל.

וכן כוונת הגאון ר' משה זצ"ל בהמשך דבריו שם שכתב וז"ל, ואף לרמב"ן בהלכותיו סוף ספר בעלי הנפש, שסובר שאין תולין במכה כדחזינן שאסרו בבתולים, נמי מסתבר שעל ידי עץ וכדומה מותרת, דהרי אין מקום לחוש כלל והוי דבר ברור שהוא דם בתולים, ורק על ידי ביאה שקצת ספק יש דלמא היה דם מהחמוד, רק שיש לתלות, אוסר הרמב"ן, ויליף מזה גם שאין תולין במכה כיון שיש קצת ספק שמא הוא גם דם נדה, אבל לא בידוע שרק

אחת, מה שאין כן מכת בתולים שלעולם אינה אלא לשעה. מכל מקום חזינן מדברי הרשב"א דחז"ל נטלו מדם בתולים התיירא דראה מחמת מכה, וזה הטעם שעלינו להחמיר גם במוציא הדם בשפופרת וכלי. אמנם לפי זה תולה זה בטעמים השונים דהחמירו בדם בתולים לדעת הרא"ש לא היה שייך להחמיר אלא בביאה ובענינים אלה קבלו עלינו כל הטעם לאיסור אף על פי שאינו נוגע רק לדרבנן דהרבה החמירו באיסורים דרבנן של ראית דמים, עכ"ל. (ועיין מש"כ בשבט הלוי חלק ט' (סימן קע"ז אות י') שאין לברך על הטבילה בשם ומלכות.)

חילוק בין תלייה לדיעה

ג אולם באמת אין הכרח מדברי הרשב"א לנידון דידן כלל, שיש סברא גדולה לומר דבנידון דידן אין מקום כלל לחוש ולאסור אפילו לדעת הרמב"ן עצמו, וכ"ש לדברי הרשב"א, שלא מצינו שהחמיר הרמב"ן אלא באופן שהאשה מצאה דם ואינה יודעת בברירות מהיכן בא ויש לה מכה שמוציאה דם שיכולה לתלות בה, בזה כתב הרמב"ן דאי אפשר לתלות בדם מכתה ואסורה. וכמו כן לדברי הרשב"א שמודה לדברי הרמב"ן לענין דם בתולים, היינו היכא שבעל

בהגרמת השפופרת, אבל אם רואה אחר כך דם, אף שמדינא יכולים לתלות שהוא מדם בתולים מכל מקום טמאה מחומרת ר' זירא ומחומרת הגאונים עכ"ל. ולכאורה הכרעתו מובנת שפיר לפי מה שכתבנו בזה, אך אין נראה כוונתו על דרך שכתבנו וכמבואר מתוך דבריו. ולמעשה צריך לעיין מה נחשב ידיעה ומה נחשב תלייה, ומתי אמרינן "שיש קצת ספק שמא הוא גם דם נדה" ומתי אמרינן "ידוע שרק מהמכה יצא הדם".

גם במקום אחר דנו הפוסקים לחלק בין תלייה לידיעה

[ד] והנה במקום אחר מצינו נידון לעמוד על המחקר במה נחשב תלייה ומה נחשב ידיעה, דעיין בסימן קצ"ו (סעיף י') שפסק הרמ"א שאשה שמצאה כתם בג' ימים ראשונים של ימי ספירתה אין להקל לתלות בכל דבר כמו שתולים בשאר כתמים, דג' ימים ראשונים צריכים להיות נקיים לגמרי, ובסוף דבריו כתב שם שאם יש לה מכה בגופה שיודעת שמוציאה דם יכולה לתלות בה עיין שם. וכתב הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל בשו"ת סימן ע"ח דהני מילי בכתם שנמצא על בגדה או בשרה, אבל אם בדקה עצמה בעד הבדיקה ומצאה דם אין להקל בג' ימים

מהמכה יצא הדם, דבזה לא יפלוג הרמב"ן. ולכן אין לנו אלא מה שמצינו שאסרו חכמים שהוא רק כשיצאו הבתולים על ידי ביאה, עכ"ל.

אך לפי זה יש לעיין מהו גדר הדברים, דמה נחשב תלייה ומה נחשב כודאי וברור, דבשלמא לענין הדם שיוצא לפני עיני הרופא שפיר שייך לומר שאין צריך לזה דין תלייה, אבל מהו דין הדם שנמצא לאחר שעה מהניתוח. גם יש לעיין אם סברא זו שייכת על הדם שנמצא על עד בדיקה שנראה לנו שבא ממכת הבתולים, או בכלה שבודקת לפני החתונה ומוצאת טיפת דם שבא מהבתולים.

ובאמת ראיתי להגאון ר' חיים פנחס שיינברג זצ"ל בספרו אמרי חיים (עמוד 93) שהכריע בנידון דידן לטהר רק הדם שנמצא בשעת הניתוח ולדעתו יש להחמיר בדם הנמצא אחר כך, וז"ל שם, ולענ"ד היה נראה להכריע בזה דהדם בתולים שמוציא הרופא ממש בידיו על ידי אינסטרומנטען טהור אפילו מדרבנן, וכשאר דם מכה, ואפילו משום חומרת ר' זירא וחומרת הגאונים אין אנו מחמירין דהוי מלתא דלא שכיח, וכמו שאין אנו מחמירין בראיית דם על ידי שפופרת היכא שהיציאה היתה

ראשונים אף במכה שיודעת בה שמוציאה דם, עיין שם.

וראיתי בספר פרי טהרה (סימן קצו הלכה מ"ז) שכתב דאין דברי רע"א אמורים אלא כשספק אם הדם בא ממכתה, אבל אם יודעים בבירור שדם זה בא ממכתה אפשר להקל אפילו בג' ימים ראשונים בכל אופן. ובהערה צ"א שם ביאר שמה שאין מקילים בכתמים בג' ימים ראשונים הוא דווקא בתורת "תלייה" כלומר כשלא ידעין בבירור שדם זה בא ממכתה, אבל אם יודעים בבירור שהדם בא ממכתה אפשר להקל.

ואם כן יש מקום לומר דהוא הדין לענין כלה שבדקה עצמה לפני החתונה ומצאה דם והלכה להבודקת ואומרת שודאי יצא הדם מבתוליה, דלהנ"ל חזינן שגם זה אינו נחשב תלייה אלא ידיעה. ולכאורה גם בדם היוצאת לאחר הניתוח שייך כן.

יש לחלק בין הנידונים

ה) אך לענ"ד קשה לדמות הנידונים, דשם בסימן קצ"ו הא שאין תולין תוך ג' ראשונים אינו מדינא כלל רק חומרא ומקורו בתרומת הדשן עיין שם, ועל כן בקל יכולים לומר שאין זה אלא

כשצריך תלייה גמורה, מה שאין כן בנידון דידן שלדעת הרמב"ן הא שאין תולין במכה הוא מדינא דגמ', דנכלל בהא שגזרו על דם בתולים, אם כן אין להקל להגדירו כידיעה כל כך בשופי.

ותדע שכן הוא, דהראוני לדברי דרע"א עצמו בהגהותיו לסימן ק"צ (סעיף י"ז) שכתב גם כן לחלק בין תלייה לידיעה לענין ג' ראשונים, דקיי"ל שם שאשה שמצאה כתם למעלה מהחגור וגם מצאה כתם למטה ממנו, אם יודעת שלא נזדקרה טהורה שאני אומר כמו שהעליון בא מעלמא כך בא התחתון מעלמא, וכתב על הגרע"א וז"ל, ונראה לי דאף תוך ג' ימים לספירתה תולה תחתון בעליון, כיון דהעליון ודאי אינו מגופה, ידעין דבא מעלמא, הוי כאילו ידענו שנשפך דם על החלוק ולא ידעין כמה, דפשיטא דגם תוך ג' ימים תולין, ועדיין צריך עיון לדינא, עכ"ל. והגע עצמך, האם ב"ידיעה" במדריגה כזו יודה הרמב"ן גם כן שיכולה לתלות במכה, פשיטא לי שלא, ואם כן חזינן שמה שנחשב ידיעה לענין ג' ימים ראשונים אינו ראייה לענין נידון דידן, ודו"ק.

אלא שזאת הערוני חכ"א שאולי בנידון דידן שפיר יש לומר אף הדם

המכה וגם אינה כדרך ראייה שרגילה לראות בעת וסתה בודאי מתירין גם בזמן הזה, עכ"ל.

יש מקום לפרש שאף להרמב"ן אין לאסור אלא כשראה דם לאחר תשמיש

ו[ובכלות הדברים יש להוסיף, דהנה כתבנו לעיל לדבר פשוט שאין מקום לומר בשיטת הרמב"ן שקיים סיבה אחרת לחוש לדם נדות במכה שודאי מוציאה דם, ועל כן הוכחנו מדס"ל להרמב"ן שא"א לתלות מוכח ששייך לאסור גם כשאין כאן חשש דם משום חימוד. אך לאחר העיון ראיתי שיש מקום לצדד דמש"כ הרמב"ן שאין לתלות במכה בזמן הזה ויליף ל' מדם בתולים, כוונתו לאסור רק היכא שמצאה דם על ידי ביאה דומיא דדם בתולים, וטעמו משום שלעולם יש חשש שנתערב גם כן כאן דם חימוד, מה שאין כן היכא שמצאה דם שלא על ידי ביאה ויודעת שיש לה מכה שמוציאה דם, ואין מקום להסתפק משום חשש חימוד, בודאי יודה הרמב"ן שאין מקום לאסור מגזירת דם בתולים. ולפי זה לא יהיה שום ראיה מדברי הרשב"א בתורת הבית שאין החשש משום דם חימוד, דזהו הנחה פשוטה דאיירי רק היכא שקיים איזה

הנוסף לאחר הניתוח יתכן להקל אפילו לדעת הרמב"ן, כיון שהתחלת שפע הדם ידוע לנו שבא מן המכה, בזה מובן לומר שגם הדם שבא אחר כך נחשב שידוע לנו שבא מן המכה, דלא דמי לדברי הרמב"ן שאיירי שמעולם לא ידענו בכרירות שהתחלת הדם היה מן המכה. ויש לעיין בזה, דגם בציור של הרמב"ן מי לא עסקינן שראתה דם נוטף מן מכתה מלפני כן, הלא איירי אף במכה שידוע לנו שמוציאה דם, ועדיין צריך עיון בכל זה.

ולאחר כותבי כל זה מצאתי מה שאהבה נפשי בשו"ת שאילת דוד (יו"ד סימן ב') וז"ל, ויש לומר שאף הרמב"ן שמחמיר שאין תולין במכה, זה דוקא במקום שהדם שותת ורואה על כל פנים כדרך ראייה הרגילה בנשים בעת ראיית וסתן, ולכך חייש שמא על ידי המכה יבוא גם נדות וכמו שהחמירו במכת בתולים לדעת הרמב"ן מזה הטעם, או במקום שצריך לבוא לתלייה במכה שאין הדבר ברור שהדם בא מן המכה דוקא, וכעין חומרא דדם בתולים, דאף דמכת בתולים מוציאה דם עם כל זה אין הוכחה גמורה שהדם הזה בא דוקא מדם בתולים, ואפשר לומר שהוא דם נדה גם כן כו', אבל באופן שניכר הדבר שהדם הזה בא מן

בקיאיין אינו דוקא היכא שראה דם על ידי ביאה. וכבר חלקו הראשונים על הרמב"ן גם בזה וכתבו שאין כאן מקום חשש שלעולם יש לתלות במכה עד שידוע לנו שדם זה משונה מדם מכתה.

ומכל מקום הא מיהא שפיר יש לומר דהא שכתב הרמב"ן למילף מדם בתולים אינו אלא היכא שראתה לאחר תשמיש דשייך חשש דם משום חימוד וכמש"כ, ואם כן למד האג"מ בדעת הרמב"ן מובן היטב מש"כ דאף להרמב"ן אין מקום לאסור היכא שהרופאים הוציאו בתוליה, וגם אין מקום לחלק בין דם ששותת בשעת הניתוח להדם שמצאה אחר כך, וגם שייך הקולא לענין כלה שבדקה עצמה לפני חתונתה ומצאה טיפת דם מבתוליה, אך מדקדוק לשון האג"מ לא משמע כן עיין שם, ועדיין צריך עיון.

ויש לציין שגם בשו"ת משנת ר' אליעזר (חלק ב' אות נ' ס"ק י"ג לר' אליעזר די טולידו נדפס בשנת תרל"ז) נקט שאף לדברי הרשב"א אין מקום להחמיר בנידון דידן, וז"ל שם, ואפילו לתירוצא בתרא שכתב דיש לחלק בין לפי שעה ובין לאוסרה על בעלה וכו' יעויין שם, דלפי זה לכאורה תאמר דיש להחמיר בנידון דידן הגם דבריר לן דהוא דם

חשש דם נדות, רק שהשיג הרשב"א דסוף סוף לא מצינו שאסרו מטעם זה היכא שיש חשש שתהיה נאסרת לעולם על ידי זה.

ומה שהבאנו מדברי הרמב"ן לעיל מינ' בהלכה ז' שלכאורה מפורש שטעמו אינו משום חימוד אלא משום פעמים אתה מביא אותנו להקיף ולבדוק בדמים, באמת בראשונים משמע שזהו חשש אחרת שחשש הרמב"ן בזמן הזה שאין אנו בקיאיין, ואין זה מדינא דגמ' משום דם בתולים, ועיין לשון הרא"ש האיך הביא שיטת הרמב"ן וז"ל, גם הרמב"ן כתב שעכשיו אין תולין במכה, שהרי אף בבוועל את הבתולה חזרו ונמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש, ואין לך מכה גדולה לתלות בה יותר ממכת בתולים כו' ועוד שאם אתה אומר כן אף אתה צריך לבדוק אם נשתנה דם מכתה מדם ראיתה ועכשיו אין אנו בקיאיין במראות הדמים לידע אם נשתנה אם לאו עכ"ל. וכן משמע באמת מלשון הרמב"ן שם בהלכה ז' שחשש זה הוא חשש בזמן הזה ולא מזמן הגמ', ועל כרחך שהוא טעם נוסף על הא דס"ל דנכלל דם מכה עם גזירת דם בתולים. ואין הכי נמי נראה דחשש זה שחשש הרמב"ן משום שאין אנו

אמר רב מלמד שפרסה נדה, עכ"ל.
ופשיטא לי' להמנחת יצחק דלפי זה
גם כשהוציאו הרופאים בתוליה יש
לאוסרה, דלדעתו גם בזה מתחלחלת
ויש לחוש לדם נדות.

אך לכאורה אין זה מוכרח כלל, ויש
לומר דרך על ידי חלחול ביאה
ראשונה חששו שהוא בהלה גדולה
בביאה ראשונה וכמובן, ולא באופן
אחר (ובפרט אם הוציאו הבתולים על ידי
הרדמה). והא דאסרו גם בביאה שנייה
וכו' על ידי דם בתולים הוא משום
דלא פלוג דגזרו כל שנשרו בתוליה
מחמת ביאה.

וכבר תמה על המנחת יצחק בזה בספר
נשמת אברהם וז"ל, ולא הביניות
כי כאמור בהקדמתי להלכות נדה עור
הבתולים נמצא בפתח מקום הערוה,
ומה שהרופא עושה הוא רק לקרוע את
העור הזה (לעיתים נדירות אם העור
קשה מאוד ועב ומדבק אז גם
מוכרחים לחתוך ממנו כדי להרחיב את
הפתח), ואם כן איך שייך בכל זה רעדה
וחלחלה, עכ"ל. וכתב עוד שם שהגאון
ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל הורה
לו להקל בזה כדברי האג"מ וגם הוסיף
לו בכתב בזה"ל, אם משום רעדה
וחלחלה יש לאסור בכל נתוח שעושים

מכה, הא נמי ליתא, דהתם שאני דאיכא
בעילה לפי האמת והחמירו, לא כן
בגוונא דנידון דידן דהויא מכה גלוייה
לכל העולם בלתי שום ביאה, עכ"ל,
ולא ברור לי כל טעמו בזה והאיך הוא
מפרש כוונת הרשב"א.

❧❧❧ ענף ה' ❧❧❧

שיטת רב האי גאון

**אם יש לאוסרה מטעם מה
שכתב רב האי גאון שגזרו משום
חלחול ובהלה**

א] עיין בשו"ת מנחת יצחק שם שמסיק
להחמיר לענין נידון דידן מכח מה
שמצא בשו"ת בנין ציון (סימן ס"ט לבעל
הערוך לנר) בשם תשובת הגאונים בשם
ר' האי גאון (הובא בשו"ת שערי תשובה
להגאונים סימן קס"ח) שפירש טעם תקנת
חז"ל בדם בתולים באופן אחר, וז"ל
שם, וששאלתם הנושא אשה בתולה
וכו' הלכתא הנושא אשה בתולה
כשהוא בועל בעילה הראשונה שהיא
מצוה פורש ממנה, ואסור לבעול
בעילה שנייה עד שתספור שבעה נקיים
ותטבול במים חיים, מפני שדם בתולים
גורם לדם נדה שיצא עמו, וכשהיא
נבעלת בעילה ראשונה אוחדת אותה
רעדה וחלחלה, ובזמן שהאשה
מתחלחלת היא פורשת נדה, וכענין מה
שכתוב באסתר ותתחלחל המלכה מאד

באותו מקום מבחוץ בגלל זה שהיא רועדת, עכ"ל.

כבר דנו בזה רבני קושטה לפני מאה וחמשים שנה

ב ובאמת כבר דנו אם שייך בהלה ורעדה על ידי הוצאת בתוליה בלי ביאה גדולי רבני קושטה לפני מאה וחמשים שנים, עיין בשו"ת חיים ביד להגאון ר' חיים פלאגי זצ"ל (סימן מ"ו) שדן בכלה שנפלה מסולם גבוהה בפתע פתאום ונשרו בתוליה, וחשש שם להחמיר משום שיש לחוש שבהלת הנפילה גרם לדם נדות. אך מבואר מדבריו דרך באופן כזה שנפלה בפתע פתאום חיישינן כן, אבל בסתם אופן שנשרו בתוליה על ידי איזה הכאה שם אין מקום לחוש. וזה לשונו שם, יש לחוש שעל ידי הביעתותא ובהלה ופחד פתאום, שנפלה מהסולם בפתע פתאום ונבהלה הרבה, והרי יכול להיות שיבא דם מן המקור מחמת הבהלה גדולה בכל איבריה, ומה גם כי הוכה באותו מקום גם כן כי בודאי דנפתח המקור, ואם כן כל שיש להו חששא שנפתח המקור, וגם הבעתותא שנכשלה ונפלה ונבהלה מאוד, אין ספק כי אין מקום להתיר ולומר שלא יצא דם מן המקור, ואין הכי נמי אם היה אופן שהיתה הוכה באותו מקום שלא מחמת נפילה

ובהלה, וכן אם היתה לה מכה באותו מקום שלא מחמת נפילה ובהלה, אז יש מקום להתיר בשופי, אבל כל שבא ההכאה דרך נפילה והוכה מחמתה דאיכא בהלה גדולה בפתע פתאום אין מקום להתיר, עכ"ל. הרי חזינן דדעת הגאון ר' חיים פלאגי שאין מקום כלל להחמיר לדם בתולים שלא מחמת ביאה, ורק באופן של בעתותא גדולה חשש לאסור. [ועיין כתבי קהלות יעקב החדשים נדה (סימן ח') שכתב להשיג על דברי החיים ביד וז"ל, ראיותיו לא הבנתי דנהי דדם מכה אינו מטמא, אולי דם בתולים מאחר שטימאו כשהוא על ידי בעילה הכא נמי כשהוא על ידי מוכת עץ, עכ"ל, ואנן בדין הוכחנו מזה דאין הכי נמי סבירא לי' דכל שאינו על ידי ביאה לא גזרו.]

וכבר כתב להוכיח מדברי ר' חיים פלאגי לנידון דידן שהוציאו הרופאים בתוליה בשו"ת ישמח לב (חלק ב' יורה דעה סימן א' להרב חיים מנחם פראנגי מחכמי קושטא החלק ראשון יצא לאור בשנת תרל"ג עם הסכמת ר' חיים פלאגי) וז"ל שם, הרי להדיא הא היכא דליכא האי טעמא דפחד דנפילה וקפיצה מן הסולם הסכים להתיר, כמכה כזו שיצאו בתולותיה שלא על ידי בעילה דאינה

צריכה לספור ז' נקיים אחרים אחר שתחיה המכה, עכ"ל.

ואף שבשו"ת תעלומות לב (חלק ג' קונטרס הליקוטים יו"ד סימן ד' להרב אליהו חזן הרב הראשי באלכסנדריה משנת תרמ"ח לתרס"ח) השיג עליו וכתב וז"ל, ולדידי חזי דטפי איכא פחד ובהלה בפותחם הרופאים את פתחה הצר והסתום, עכ"ל, מכל מקום לבסוף חזר מזה וכתב וז"ל, ואולי יש לחלק שיותר יש לחוש בפחד פתאום ובהלה פתאומית כנפילה, ודמי לחלחלת המלכה שהיה פתאום, וכן משמע בנדה פרק תנוקת דע"א דבעתותא שהוא בהלת פתאום מרפא, עכ"ל. [ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק י' סימן כ"ה פרק י"ב) מסיק להחמיר בנידון דידן מכח דברי התעלומות לב, וז"ל, הרי שהבעל תעלומות לב לא הכריע בדבר, ובא עלה רק כמסתפק כדכתבו בלשון "ואולי", ובסוף דברי שם נשאר מפוסקים בצריך עיון בזה עיין שם, עכ"ל. ולא ידעתי למה הניח דברי הישמח לב והמשנת ר' אליעזר (הובא בישמח לב שם שנביא לקמן) שפשיטא להו להתיר ותפס דברי התעלומות לב שצידד להחמיר, ובפרט שכנראה בסוף דבריו נוטה יותר להקל. ובלאו

הכי עיין לקמן שכתבנו דלא חיישינן לטעם של רב האי גאון להלכה.] ובאמת כמעט מבואר כן להדיא מדברי החיים ביד שכתב "ואין הכי נמי אם היה אופן שהיתה הוכה באותו מקום שלא מחמת נפילה ובהלה, וכן אם היתה לה מכה באותן מקום שלא מחמת נפילה ובהלה, אז יש מקום להתיר בשופי".

ואף שעדיין הדוחה יכול לדחות שהפוסקים הנ"ל לא דנו בדברי ר' האי גאון, רק שדנו אם יש לחדש חשש חדש שנשרו בתוליה על ידי מכה, אבל לאחר שחזינן דעת רב האי גאון שלדעתו תקנת דם בתולים היתה משום חשש חלחול, בודאי גם הם יודו שלדעתו אין מקום לחלק בין חלחול על ידי ביאה לחלחול על ידי אופן אחר של הוצאת בתוליה. מכל מקום מאחר שחזינן לדעתם שמסברא לא היה מקום לאסור משום חלחול במכה בעלמא בלי פתע פתאום, אף אנן נאמר שמה שכתב רב האי ששייך חלחול בהוצאת בתוליה אין זה אלא בהוצאת בתוליה על ידי ביאה, ואין לנו ראייה לאופן אחר, וכמו שהבאנו לעיל מר' שלמה זלמן וצ"ל דאם כן אין לדבר סוף שגם בכל נתוח שעושין באותו מקום אף מחוץ שייך חשש זה ומעולם לא שמענו לאסור.

ענף ו'

שיטת רב נטרונאי גאון
והירושלמי

**אם יש מקום לאוסרה מחשש שדם
בתולים גורם לדם נדות**

[א] וכל זה לדברי רב האי גאון, אבל עוד הביא שם במנחת יצחק דברי ר' נטרונאי גאון שכתב וז"ל (הובא בשערי תשובה להגאונים סימן קס"ח), וששאלתם הא דאמור רבנן בועל בעילת מצוה ופורש צריכה שבעת נקיים וטבילה כעיקר זבה או לא, תינוקת חשו לה חכמים שמא עם טורח דם בתולים אי אפשר לבא דם בתולים בלא צחצוחי זיבה, וכיון דמשום הכי הוא לא שנא ראתה ועודה בבית אביה וניסת, ול"ש (לכאורה חסר כאן איזה תיבות וצריך לומר לא שנא לא ראתה בעודה בבית אביה או כדומה לזה) צריכה שבעה נקיים וטבילה כעיקר זבה, עכ"ל. ולכאורה משמע דלדעתו אין החשש משום חלחול אלא שיש חשש שהוצאת בתוליה גורם לדם נדות, ואם כן בנידון דידן גם כן יש לאסור דמה איכפת לן אופן הוצאת הבתולים סוף סוף "אי אפשר לדם בתולים בלא צחצוחי זיבה".

אמנם יש לדקדק שבאמת גם ר' האי גאון התחיל דבריו בכעין לשון זה שכתב "מפני שדם בתולים גורם

לדם נדה שיצא עמו" ואחר כך ביאר יותר וכתב "וכשהיא נבעלת בעילה ראשונה אוחזת אותה רעדה וחלחלה וכו'", ואם כן אולי גם ר' נטרונאי כן כיוון רק קיצר בדבר ולא ביאר, וכל זה נכלל במה שכתב עם "טורח" דם בתולים וכו', והיינו החלחול שעל ידי הביאה כדביאר ר' האי בהמשך דבריו.

והנה באמת כבר מצינו מפורש בירושלמי (ברכות פרק ב' הלכה ו') שדם בתולים גורם לדם נדות, וז"ל הירושלמי שם, תני כלה אסור לביתה כל שבעה ואסור ליטול ממנה כוס של ברכה דברי ר' אליעזר מאי טעמא דר' אליעזר אי אפשר שלא יצא דם נידה עם דם בתולים, עד כאן לשון הירושלמי. ולכאורה הדר הוה לן לאסור בנידון דידן לחוש לדברי הירושלמי.

אך כבר תמה בהגהות טוב ירושלים שם וז"ל, עיין בבלי נדה סה: דדם נדה מן המקור דם בתולים מן הצדדים, ואם כן איך באו זה לזה בביאתו, ותו קשה לי וכי ליכא למימר חזקת אורח בזמנו בא, אך יש לומר דסבירא לי' דבבתולה לא אמרינן זה כיון דנבעלה והשיר בתוליה אז לא שייך חזקה זו, אבל קמייאת קשה טובא, עכ"ל. ועיין

ודבריהם צריך ביאור איזה סיבה יש כאן לגרום דם נדות, ולהנ"ל יש לומר שכוונתו לסברא זו שיש כאן חלחול ובהלה. אך אינו מוכח שגם נוכל לפרש כוונתו משום חימוד וכשיטת הספר האשכול שהבאנו לעיל.]

ובספר מאורי אור (חלק ז' קן טהור דף קלז:) מפרש כוונת הירושלמי שמחמת חימוד תשמיש חיישינן לדם נדות, וז"ל שם, רבותינו נמנו בועל ביאת מצוה ופורש, נראה הטעם דכל מתניתין דפרקין להלכה ולא למעשה, כדאמר שמואל בירושלמי פרק ב' דברכות כלה אסורה לביתה כל שבעה שאי אפשר שלא יצא דם נדה עם דם בתולים עיין שם, דהיינו נראה משום דבתולה שלא טעמה ביאה לעולם מתרבה תאותה ומחמת חימוד החזק רואות דם נדה עם הבתולים, עכ"ל. ולדבריו גם כן אין מקום לאסור בנידון דידן לדעת הירושלמי. ויש להביא קצת סמך שכוונת הירושלמי הוא משום חימוד ותאוה ממה שמצינו בהחילוקי דינים בין ארץ ישראל לבבל שהעתיק המהרש"ל בסוף ספרו ים של שלמה על בבא קמא וז"ל, בני ארץ ישראל אומרים כלה אסורה לחתן כל שבעה מפני שנעשית נדה מפני תאוה וחימוד, עכ"ל, הרי מפורש שבארץ ישראל נקטו

בשו"ת המהרש"ם (חלק א' סימן ל"ז) שמכח קושיא זו כתב שגם הירושלמי מתפרש על דרך מש"כ רב האי גאון שהחלחול גורם לדם נדות, וכן פירש בספר עלי תמר על הירושלמי עיין שם. ולכאורה כ"ש שנפרש הכי בדברי רב נטרונאי גאון. ותו אין לנו ראיה לאסור בנידון דידן שכבר כתבנו שהחלחול אינו אלא בביאה ולא בהוצאת הרופאים.

[גם לשון הראב"ד שכתב "חיישינן שמא עם צער הבתולים אתא דם החדר שהוא טמא" (וסותר עצמו למש"כ במקום אחר ועיין בזה בספר מורשת משה) נראה לפרש כנ"ל שכוונתו כסברת רב האי גאון, דהיכן מצינו שצער גורם דם נדות. ועיין עוד לשון הראב"ן (סימן ש"ט) שכתב וז"ל, הכי נמי אגב דם בתולים אתי דם נדה, עכ"ל, ובשו"ת יביע אומר (חלק ד' יו"ד סימן י') הבין ככוונת הראב"ן שמשום חימוד ביאה חששו וכדעת האשכול, אך המעיין שם יראה שאין זה מוכרח. ועיין גם לשון הרא"ש בכתובות שכתב "החמירו חכמים האחרונים חומרא יתירה לטמאות דם בתולים משום שמא נתערבו בו דם נדות" (וכבר הקשו עליו שסותר דבריו למה שכתב בביאור הדבר במסכת נדה ועיין סדרי טהרה),

שלמה (פרשת חיי שרה פרק כ"ד הערה רל"ז ובהשמטות ומילואים לחלק ז' עמוד 1898).

ועוד הביא מש"כ בתשובות והערות שבסוף ספר הראב"ן (אבן העזר חלק ג' תשובה ב') בזה"ל, ואין ספק שבני ארץ ישראל [עייין שם שדעתו להחליף הגירסא מבני בבל לבני ארץ ישראל, ולפי זה תו אין להביא ראיה מזה לדברי המאורי אור שהבאנו, ודו"ק.] דעתם שעד כאן לא חששו לדם נדה אלא בשבעל כדרכו שמפני תאוה וחמוד ראתה דם, אבל בשהשיר הבתולים באצבע אין כאן מקום לחששה זו, עכ"ל, ע"ש.

בלאו הכי להלכה לא נקטינן כמברת רב האי גאון

ב] ובעיקר דברי המנחת יצחק שכתב לאסור מכח דברי רב האי גאון יש לפקפק טובא, דאף אם נניח שלדבריו יש לאסור אף בהשרת בתולים שלא על ידי ביאה, מכל מקום מאחר שהפוסקים לא הזכירו לדברי רבינו האי גאון כלל, וגם הראשונים לא הזכירו דבריו, מהכ"ת לחוש לזה להלכה, ואין לנו אלא מה שפירשו הרא"ש והרשב"א בטעם הגזירה.

ומה שכתב שמצא דברי רב האי גאון הובאו בהבנין ציון, אמינא

שטעם האיסור הוא משום חשש חימוד, ומסתברא שהירושלמי אזיל בשיטת בני ארץ ישראל. ועייין עוד בצפנת פענח על הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה פרק ה' הלכה י"ח) שכנראה הבין בשיטת הירושלמי על דרך המאורי אור.

איברא, שם בחילוקי דינים איתא דבני בבל אומרים עד שהוא מוציא הבתולים היא מותרת לו מיד, וכבר העירו בזה דאין זה מובן כלל, והביאו שבספר צדה לדרך הגירסא בזה"ל, על ידי שהוא מוציא דם בתולים בצער מיד מותרת, עכ"ל. ובשו"ת יביע אומר (חלק ד' יורה דעה סימן י') הראה לדברי הגאון ר' יעקב שור זצ"ל (עייין כתבי וחיידושי הגאון ר' יעקב שור עמוד מ"ט) שכתב לפרש וז"ל, אולי הכוונה כדאיתא בפרקי דר' אליעזר פרק ט"ז דמנהג ארץ ישראל (דעייין שם שגורס מנהג זה על בני ארץ ישראל דלא כדאיתא בחילוקי דינים) היה להוציא את הבתולים באצבע ביד עיין שם, וזה שאמר דבני ארץ ישראל אומרים דעל שהוא מוציא הבתולים בצער ביד אין לחוש שמא על ידי חימוד ותאוה נעשית נדה כיון שלא נבעלה והיא אדרבה נצטערת בהוצאת הבתולים ביד, עכ"ל [ועייין עוד בספר תורה

רב האי גאון, ואף שלדעתו אכן יש להחמיר כדבריו ומשום הכי החמיר שלא לשכב על מטתה, מכל מקום לא שמענו להחמיר בזה כלל נגד הלכה פסוקה בשו"ע, והוא הדין לענין נידון דידן שאין להחמיר דלדינא אין לנו אלא דברי הרא"ש והרשב"א שלא הביאו דברי רב האי גאון.

גם מצינו להגאון ר' דוד פריידמאן (מקארלין בעל מחבר ספר שו"ת שאילת דוד) בהגהותיו לירושלמי (נדרס בהוצאת מאורי אור בשם דברי דוד) שהעיר כעין זה על דברי הירושלמי, וז"ל, עיין בבעלי הנפש בשער הפרישה מה שכתב בשם השאילתות, ומכאן נראה דדינה כנדה גמורה, לא כמו שהקיל הראב"ד שם בסוף השער לשכב על משכבה, וכן מדברי ר' אליעזר שאמר אי אפשר שלא יצא דם עם דם בתולים, אם כן דינה לגמרי כנדה אף לענין שלא תתחיל לספור עד יום חמישי וצריך עיון, עכ"ל. הרי שהבין דלשיטת הירושלמי דהוי חשש נדה גמורה אין להקל בדם בתולים כלל, וכיון דבשו"ע איפסק להקל בזה על כרחינו לומר שלדינא לא קיימא לן כהירושלמי בזה.

שממקום שבאת תראה שלא קיימא לן כן להלכה, שהרי הבנין ציון שם הביא מה שפסקו הראשונים, וכן נפסק בשו"ע בסימן קצ"ג, דלאחר ביאת מצוה אף שקיי"ל שדינה כנדה לכל דבר מכל מקום מותר לשכב על מטתה, ועל זה השיג הבנין ציון דבשלמא למה שביאר הרא"ש בטעם גזירת דם בתולים מוכן הא שיש להקל בזה, דלדעת הרא"ש אין כאן חשש באמת משום דם נדות רק גזירה אטו בוגרת, אבל לפי דברי רב האי גאון שיש חשש בעצם שיצא דם נדות מחמת הביאה א"א להקל בזה, וז"ל הבנין ציון שם באמצע דבריו, אבל לחלק בין כלה שנבעלה לנדה גמורה לענין לשכב הבעל על מטתה זה לא שמענו לפי עניית דעתי מדברי הגאון, ובפרט שעוד ראיתי שנעלמו במכ"ה מהרא"ש שו"ת רבינו האי וכו', הרי שבפירוש כתבו הגאונים שהחומרא היא משום חשש נדה, ובלי ספק אילו ראה הרא"ש דבריהם לא היה כותב כדבריו, וכיון דמה שפורש אחר בעילת מצוה משום חשש נדה הוא, לענ"ד אין להקל שישכב הבעל על מטתה כמו שנהגו שלא לשכב בנדה גמורה, עכ"ל.

אלא דבאמת כבר העיר בשו"ת יביע אומר (חלק א' יו"ד סימן ה') שאף

יוצא דלדעתו מבואר מהראשונים ושו"ע שלא סבירא להו כדברי

זה, עכ"ל. גם בכתבי וחדושי ר' יעקב שור זצ"ל (עמוד מ"ט) מצאתי שהביא דברי הרא"ש בטעם גזירת דם בתולים וכתב וז"ל, ותמהתי דהא מפורש בירושלמי פרק ב' דברכות הלכה ו' דכלה אסורה לביתה כל שבעה דאי אפשר שלא יצא דם עם דם בתולים עיין שם, ואולי התם רק אליבא דר' אליעזר קאמר כן, עכ"ל.

[ומזה תשובה על כמה פוסקים שהורו להחמיר בזה על פי דברי הגאונים, דהראשונים לא סבירא להו כן, ומה עוד שאינו ברור כלל לאסור אפילו לדעת הגאונים כיון שאין כאן ביאה, ובפרט בדבר שאין בו חשש דאורייתא כלל עיין שו"ת מהר"י שטייף שהורה להחמיר והביא דברי הגאונים, וכן בציץ אליעזר (חלק י' סימן כ"ה פרק י"ב), מסיק להחמיר מכח זה. ועיין מש"כ על המהר"י שטייף (סימן קל"א) בשו"ת באר משה (חלק ג' סימן קמ"ב) וז"ל, באופן שדברי תשובת מהר"י שטייף זצ"ל תמוהים כי לא דרש ברופאים לדעת האמת, וסמך עצמו על סברא בעלמא על דעת סתם בני אדם, ודברי האגרות משה קרובים לשמוע להלכה. וגם אני בעצמי מתחילה לא מצאתי רופא שיפרש לי ענין בזה, ועתה כמעט אני חוזר על פי ידיעה מהרופאים מכמה דברים שכתבתי עד עתה. והסומך

לדברי הירושלמי ורב האי גאון בתולה אינה נאסרת מדאורייתא ואינו אלא חומרא מדרבנן, ועיין עוד בספר כוכבי יצחק (חלק ב') שהאריך בזה, והעיר דבבית יוסף הביא דברי הירושלמי וכתב שאינו אלא משום חומרא, ואם כן דברי הבנין ציון והדברי דוד הנ"ל שנקטו דלברי רב האי גאון והירושלמי אין מקום לשום קולא בבתולה יותר מנדה גמורה אינו מוכרח כלל, ותו אין לנו ראיה משו"ע שאין להחמיר כדבריהם. [ועיין עוד בשו"ת דברי יציב (יורה דעה חלק א' סימן צ"ג)].

ומכל מקום כיון שדברי רב האי גאון לא הובאו בראשונים, וגם לא הביאו הראשונים דברי הירושלמי בזה, ונתנו טעמים אחרים לגזירת דם בתולים, מהכ"ת לחוש כלל, ועיין בשו"ת שרגא המאיר (חלק ד' סימן ה' בהערה) שכתב וז"ל, אגב, פלא גדול בעיני על הראשונים שלא מביאים הירושלמי פ"ב דברכות כו' ועיין בשו"ת בנין ציון (חלק א' סימן ס"ט) בסופו שכתב להחמיר שלא לשכב הבעל על מטת אשתו אחר בעילת מצוה, ואילו ראה הרא"ש דברי הגאונים לא היה כותב כדבריו עיין שם, הלא הרא"ש בודאי ראה דברי הירושלמי, דמביאו במסכת ברכות כמעט בכל סימן, עם כל זה כתב מה שכתב, ואולי ש"ס דילן לא חשו לטעם

אין להביא ראיה מדברי הפנים מאירות לנידון דידן

[ב] עוד כתב שם המנחת יצחק שבדברי הפנים מאירות בחלק ג' סימן כ"א מוכח להדיא שגזרו על דם בתולים גם בלא ביאה. ונפלאתי נוראות, דהמעין שם יראה שאין מדבריו שום הכרח, דאירי שם לענין בתולה בוגרת שנשאה ולא פסקה לראות דם מביאה ראשונה ואילך שתמיד היא רואה דם בקינוח בעד שאחר תשמיש, ועל נידון זה כתב הפנים מאירות וז"ל, אפילו בדקה עצמה בשפופרת ולא נמצא דם בראש המכחול, דאז ברור דלאו מן המקור אלא מן הצדדים, ואמרינן שם בדף סה ע"ב דם נדה בא מן המקור ודם בתולים בא מן הצדדים, אפילו הכי טמאה לבעלה דהא גזרו על דם בתולים שתהיה אסור לבעלה, עכ"ל. והמנחת יצחק הבין שכוונתו לאסור על ידי הדם שמצא בהשפופרת, וזה אינו דכוונתו לומר שאין מקום להתירה על ידי זה מהדם שמצאה לאחר הביאה, ועל זה כו"ע מודים שאין מקור להתיר שהרי דם בתולים שבא מחמת ביאה הוא.

גם מדברי המהרש"ם אין להביא ראיה לאסור

[ג] עוד נסתייע במנחת יצחק מדברי המהרש"ם בשו"ת (חלק א' סימן ר"י) שנשאל לענין בתולה שנשאת והיה

להקל יש לו על מה לסמוך ואין להרהר אחריו, עכ"ל. אך האמת אגיד דלא הבנתי כלל השגת הבאר משה על המהר"י שטייף, כי המעיין שם יראה שדעתו להחמיר משום לא פלוג ומשום תשובת הגאונים שיש לחוש לחלחול וכו', ומה ענין ידיעת הרופא לכאן.]

ענף ז'

ביישוב עוד ראיות שהביאו לאסור

ראיית המנחת יצחק מסימן ק"צ

[א] עוד כתב במנחת יצחק שיש להביא ראיה לאסור בנידון דידן מהא דאייתא בסימן ק"צ (סעיף מ"ב) שתולין כתם בבתולה שדמיה טהורין ואפילו בזמן הזה שאין לה אלא ביאת מצוה בלבד, ומבואר בב"ח שם (וע"ע בתורת השלמים שם) שאסרינן לה על ידי זה, ואמאי הלא אף אם אכן הכתם בא ממנה מכל מקום לא בא על ידי ביאה, ומזה רצה להוכיח שגזרו אף על דם בתולים שלא יצא מחמת ביאה.

אך כבר העירו בזה שאין משם הוכחה כלל, דכיון שמכתה שמוציאה דם בתולים נתהווה על ידי ביאה, כל דם הבא ממנה נחשב כדם הבא מחמת ביאה, ועל כן בזה לכו"ע אין מקום להתירה ולא קשה כלל.

ומכמה תשובות בספרו, וממילא צריכה להיות טמא מדינא, וכל השאלה הוא רק לענין ההפסק טהרה אם צריכה להמתין ד' ימים כמו בדם בתולים או ה' ימים כמו בכל אשה, ולזה הכריע המהרש"ם דלענין זה יכולים לסמוך על הרופאים, אבל לדין או להני דסבירא להו דשפיר סמכין על הרופאים, ואם כן הוי זה דם בתולים בוודאי, וממילא הוי זה כשאר דם מכה שטהורה אפילו מדרבנן, עכ"ל. (ועיין עוד שם מה שהכריע בעיקר השאלה הבאנו דבריו לעיל.) ועיין עוד בשו"ת דברי אור (חלק ב' סימן נ"ח).

ומזה תשובה לכמה פוסקים שהורו להחמיר בזה אך ורק מכח דברי המהרש"ם, והרי לפניך שאין מדבריו הוכחה כלל לנידון דידן, על כן קשה לקבל מסקנתם במקום שהדעת נוטה להקל. [בשו"ת חשב האפוד (חלק ב' סימן קי"ז) החמיר בסוף דבריו מכח דברי המהרש"ם אף שבתחילת דבריו כתב שמסברא יש להקל, ולהנתבאר לא היה לו להחמיר. וכן בציץ אליעזר (חלק י' סימן כ"ה פרק י"ב) שמסיק להחמיר בזה תמך בכל כוחו על המהרש"ם לאסור. ובשו"ת שבט הלוי שהבאנו לעיל שכתב להחמיר בזה גם כן הזכיר תוך דבריו שמהרש"ם "פשיטא לי' לאסור".]

רחמה צר מלבא עליה, והרופא פתח מעט גידי דם בתולים על ידי כלי אינסטרומענט ויצא דם, אם יש לסמוך על דברי הרופא שהעיד שהוא רק דם בתולים ולא מן המקור להקל לענין הפסק טהרה שקיי"ל דבדם בתולים אין צריך להמתין אלא ד' עונות, וכתב שם המהרש"ם שודאי הרופא נאמן לענין זה שאינו אלא חומרא. וכתב המנחת יצחק וז"ל, הרי דבנוגע לעיקר טומאת דם בתולים על ידי מעשה הרופא פשיטא ליה להחמיר, אם מטעם גזירת חכמים, אם מטעם אי נאמנות הרופא שלא הוי מן המקור, והקיל רק לענין ד' עונות, עכ"ל.

ותשובתו בצדו וכמש"כ המנחת יצחק עצמו, דהמהרש"ם משום נאמנות הרופא אתי עלה, ואין ראייה כלל לעיקר הנידון אם גזרו בדם בתולים שלא יצאו על ידי ביאה, ואם כן היכא שאין חשש בנאמנותו אין ראייה כלל לאסור. וכבר העיר בזה הגאון ר' חיים פנחס שיינברג זצ"ל בספרו אמרי חיים (עמוד 93) וז"ל, הנה הראייה שהבאנו לעיל מתשובת המהרש"ם נתעוררתי על ידי חכם אחד שיש לומר שאינו ראייה, ומשום שאיהו סבירא לי' דאין אנו סומכים על רופאים, וכמו שמוכח מלשונו שם

דברי המשנת ר' אליעזר בזה

ובסיום הדברים אמרתי להעתיק מה שמצינו בשו"ת משנת ר' אליעזר (חלק ב' אות נ' ס"ק יג לר' אליעזר די טולידו נדפס בשנת תרל"ז) שכנראה היה הראשון שמצינו לדון בנידון דידן, ומסיק להיתר דלא גזרו אלא במקום ביאה וככל הנ"ל, וז"ל שם, עובדא הוה בבחור אחד שנשא בתולה ושהא עמה זמן זמנם ואינו יכול לבא עליה מפני שפתחה סתומה באופן צר, ובאו הרופאים וקרעו הדופן והיה דמה של דם בתולים שותת, ונתרפאה ובעלה יכול לבא עליה כאורח כל ארעא. ונסתפקו חכמי הדור אי מצי בעיל לאלתר בלתי ספירת ז' נקיים, או שמא מאחר דכבר חמירא לן דדיינינן דם בתולים כדם נדה, ובעיאי למספרי ז' נקיים על בעילת דם בתולים אף בקטנה דלא הגיע זמנה לראות מטעם שלא חלקו בגזרתם, ואף בבוגרת יותר מכ' שנה דנשאת דכבר כלו כל בתוליה צריכה לספור ז' נקיים דלא מחלקינן. ולדידי משמע דרב המרחק בין רואה דם בתולים על ידי בעילה ממש ובין רואה שלא על ידי בעלה, דהא כתב הרשב"א בתשובה הביא דבריו מרן בית יוסף סימן קצ"ג דאף על גב דאין לך מכה גדולה מזו והוה לן למיתלי

כדתלינן ברואה מחמת תשמיש דאם יש לה מכה, היינו טעמא משום דאיכא למיתלי דדילמא בהטיה בעל ודם זה מן המקור הוא בא יעויין שם, אם כן מינה איכא למילף היתרא לנידון דידן וכמובן.

ואפילו לתירוצא בתרא שכתב דיש לחלק בין לפי שעה ובין לאוסרה על בעלה וכו' יעויין שם, דלפי זה לכאורה תאמר דיש להחמיר בנידון דידן הגם דבריר לן דהוא דם מכה, הא נמי ליתא, דהתם שאני דאיכא בעילה לפי האמת והחמירו, לא כן בגוונא דנידון דידן דהויא מכה גלויה לכל העולם בלתי שום ביאה, וטעמו של הרא"ש ז"ל שכתב דאין לך מכה גדולה מזו וטעם החומרה דבעילת מצוה לכל היא מסורה וכו' ועוד דחתן יצרו תוקפו ע"כ מוכח דלא החמירו אלא משום הבעילה דוקא דעל ידי זה יצרו של אדם תוקפו, עכ"ל. וזאת תורת העולה מדברינו, לדעת הרא"ש בודאי אין לנו מקום לאסור בנידון דידן, ולדעת הרשב"א לחד טעמא ודאי אין מקום לאסור, ולאידך טעמא וכן למש"כ בתורת הבית יש מקום לדון אך אינו מוכרח כלל לאסור שיש לחלק בין תלייה לידיעה וכדביארנו, גם לדעת הגאונים

והירושלמי אין הכרח כלל לאסור וגם
עיקר דעתם לא הובאו בפוסקים
ומשמע שאין חוששין לדבריהם.
וממילא מובן היטב הא דמצינו
להרבה פוסקים שהתירו
בזה, כיון שאתה הראת לדעת שאין
הכרח כלל משום ראשון או אחרון
לומר שמה שחששו חז"ל בדם בתולים
שייך גם כשהוציאו הבתולים על ידי
נתוח, ומנלן לומר שגזרו בכללות
וטמאו דם בתוליה כדם נדות, ובפרט
שהדבר כבר מבואר להיתר באחרונים
בראשם הרב חיים פלאג'י שהבאנו
ובשו"ת משנת ר' אליעזר הנ"ל
ובשו"ת ישמח לב, ועוד, אם כן מה
לן להחמיר לאסור אשה לבעלה,
ובפרט בדבר שאין בו חשש דאורייתא.
ודברי האגרות משה שרירין וקיימין
בלי שום ערעור ופקפק.

מכתב א'

בס"ד

ט"ז מנחם אב תשפ"ג לפ"ק

למע"כ ידידי הטוב הרב אלעזר שמחה ווילנער שליט"א

אחדשה"ט אקדמנו במילי להשיב על עמלו,

הקדמה

ידעת כבר שראיתי מערכתך הנדפס בקונטרסך 'שמחת אלעזר' בו הארכת כיד ה' הטוב אודות הדיון הגדול שנתחבטו בו רבים באשה שהוציאו הרופאים את בתוליה אם צריכה למנות ז' נקיים או דלמא טהורה לגמרי מפני שאינו אלא דם מכה בעלמא. תוכן דבריך בקיצור דבעל האג"מ זצ"ל שהתיר בהנ"ל דבריו עיקר להלכה, וטענת המחמירים יכולים לדחות בקש ובגבבא. ושטענתם בפיהם דהיה פשיטא ליה להגאון מהרש"ם (שו"ת ח"א סי' רי) להחמיר, כתבת דטעו בדבר משנה ותלו בוקי סריקי באילנא רברבא דכל המעיין שם בפנים יראה בעליל כי לא היו דבריו מוסבים כלל על נידון הנ"ל ורק על ענין נאמנות הרופאים. עוד כתבת דמה שהרבה אחרונים כתבו להחמיר עפ"י תשובת הגאונים שכתבו דדם בתולים גורם לדם נדה שיצא עמו וכו', אין לזה שום מקום בד' אמות של הלכה למעשה כיון שלא הביאוהו הראשונים ובעלי השו"ע ג"כ לא הלכו בעקבותיה כמו שביארת שם.

ומתוך חיבתי לצחות לשונך אעתיק סיום אמריך שם כי הוא סיכום יפה של שיטתך בזה – "וזאת תורת העולה מדברינו, לדעת הרא"ש בודאי אין מקום לאסור בנידו", ולדעת הרשב"א אחד טעמא ודאי אין מקום לאסור, ולאידך טעמא וכ"ש למש"כ בתוה"ב יש מקום לדון אך אינו מוכרח כלל לאסור שיש לחלק בין תלייה לידיעה וכדיארנו, גם לדעת הגאונים והירושלמי אין הכרח כלל לאסור וגם עיקר דעתם לא הובאו בפוסקים ומשמע שאין חוששין לדבריהם. וממילא מובן היטב הא דמצינו להרבה פוסקים שהתירו בזה, כיון שאתה הראת לדעת שאין הכרח כלל משום ראשון או אחרון לומר שמה

שחששו חז"ל בדם בתולים שייך גם כשהוציאווה הבתולים ע"י ניתוח, ומנלן לומר שגזרו בכללות וטמא דם בתוליה כדם נדות, ובפרט שהדבר כבר מבואר להיתר באחרונים בראש הרב חיים פלאג'י שהבאנו ובשו"ת משנת ר' אליעזר הנ"ל ובשו"ת ישמח לב, ועוד, א"כ מה לן להחמיר לאסור אשה לבעלה, ובפרט בדבר שאין בו חשש דאורייתא. ודברי האג"מ שרירין וקיימין בלי שום ערעור ופקפוק, "עכ"ל. שוב שמעתי ממך שהרצית דברך לפני מורה הוראה מובהק ומפורסם ושמח מאד בדברך ואף ביקש ממך שיקבעו דברך בקובץ ישורון למען יעמדו הלומדים על האמת.

ועתה אענה חלקי, דאף שדעתי הקלושה והעניה מסכמת עמך שהדעת נוטה יותר להקל, מ"מ אין בית מדרש בלא חידוש ויש מקום לפקפק על דברך ובאמת יש כאן בית מיחוש. גם אוסיף מראה מקומות המורים להחמיר ואמינא דמשום חורפיה אישתמיטתיה. ואעיר תחילה בדרך כלל, דלא הבאת שום ראיות חזקות מן הש"ס וראשונים להקל, וכל תוקף דברך לא הועילו רק לתבור לגזיזיהו ולשדות נרגא בדיעות האוסרים. וזה מבואר היטב בלשונך שהצצתי בסמוך, דלכל ראייה שכתבו אחרונים להחמיר, השבת ד'אין הכרח', ו'אינו מוכרח', ו'מובן היטב דעת המתירים', ו'מנלן להחמיר בדין דרבנן' וכו', וא"כ איך סיימת בלשון חזק ש'דברי האג"מ שרירין וקיימין בלי שום ערעור ופקפוק', הלא אף אם טענות האחרונים להחמיר אינן מוכרחין לגמרי מ"מ מידי ערעור ופקפוק לא נפקי, ועכ"פ אפשר דספיקא הוי ובגדר חסרון ידיעה ואף בדרבנן יתכן שיש מקום להחמיר, ובפרט שיש הרבה פוסקים שהם מיראי הוראה ואין לבם גס ולא יחישו מהר להקל אף במילתא דרבנן אשר הפורץ גדרם ישכנו נחש.

והאמת יורה דרכו דרך למי שמראש עיונו כבר קבע בלבו הדבר להיתר, רק לו צריך שכל הראיות לאסור יהיו מוכרחים לגמרי, דאל"כ לא יתהפך קשה ערפו להודות דאיכא צד אחר בדבר מאחר שהוא מוחזק בשיטתו והמוציא מחבירו עליו הראיה. משא"כ במי שנכנס להסוגיא בלי נגיעה כל שהוא יכול לשמוע גם צד האוסרים, ואפילו אם טענות המתירים מסתברים יותר יכול להודות דמידי ספיקא לא נפקא ולא נדחו האסורים לגמרי.

על אף שכבר דברנו קצת בזה לא אמנע מלהעלות הערותי עלי ספר כפי בקשתך וגם למען הסידור והבירור עם הוספות מרובה על העיקר.

א

בירור בדעת הרא"ש - למה
בוגרת שראתה טמאה אחר
ביאה ראשונה

א] כתב הרא"ש פ' התינוקת (סימן א) דטעם רבותינו שנמנו וגמרו דבועל בעילת מצוה ופורש הוא משום דביאת מצוה לכל מסורה ואין הכל בקיאים בחילוק שיש בין תינוקת של הגיע זמנה לראות וכו', ועוד משום דחתן יצרו תוקפו, הלכך הסכימו רבותינו להשוות כולן וליתן להם דין חומרא שבחומרות דהיינו בוגרת דנותנין להם בעילת מצוה ופורש, עכת"ד. והערת על דברי הרא"ש דהיא גופא תקשי בדין חומרא שבחומרות דהיינו בוגרת שראתה בבית אביה מאי טעמא באמת לא תלינן בדם בתולים. וכתבת דצ"ל דס"ל להרא"ש דבוגרת כלו בתוליה ולכן אין לתלות בזה, ואף שכתב הרא"ש גופיה בהמשך דבריו דיש בוגרת שיש לה בתולים מ"מ כיון שע"פ רוב כלו בתוליה א"א לתלות בדם בתולים וחיישינן שדם נדות הוא, וסיימת דכל זה ברור בכוונת הרא"ש.

ועל פי הבנה זה העלת בפשיטות דכל זה שייך רק בשבירת הבתולים שע"י ביאה, אבל אם הוציא הרופא בתוליה אין מקום לגזור כלל כיון

שעיקר הטעם דאסרינן בוגרת לאחר ביאת מצוה הוא משום דאמרינן כלו בתוליה וחיישינן לדם נדות, וא"כ באשה שהלכה לרופא משום שהיה רחמה צר ובדקה הרופא והוציא בתוליה הרי ידעין בבירור שיש לה בתולים וא"כ מצד דינא דמשנה אין שום מקום לאוסרה. ומשום תקנת חז"ל שרבותינו נמנו וגמרי ג"כ אין לאסור שהרי הטעמים שכתב הרא"ש שביאת מצוה לכל מסורה וחתן יצרו תוקפו לא שייכי כלל היכא שהרופא הוציא הבתולים, זתכ"ד.

ב] והנה יען כי כל נשי דידן כשהן כלות דינם כבוגרת שראתה דם בבית אביה, וא"צ לרבותינו לאוסרם אחר ביאה ראשונה דעל פי דינא דמתני' אין להם אלא בעילת מצוה, א"כ נקודה נחוצה היא לברר מילתא דא שהרי אפילו אי נימא דטעמא דתקנתא דרבותינו לא שייך כאן מ"מ יל"ע אם מדינא דמתני' אסורה.

ויש לתמוה טובא על מה שנקטת בדעת הרא"ש דבוגרת על הרוב כלו בתוליה ולכן חשו חכמים ולא נתנו לה אלא בעילת מצוה בלבד ומיד אחריו טמאה נדה, דהנה הא דאיתא בגמ' דבוגרת שראתה נותנין לה בעילת

מצוה, יש לו ב' פירוש. א' דתולים כל דם שתראה בביאה זו בבתוליה וטהורה, ורק אם תבעול עוד פעם ותראה שנית אסורה. ב' דמניחים לו לבעול ביאה ראשונה ואפי' הדם שותת יכול לגמור ביאתו ואינה אסורה עד אחר הביאה, הלא הוי להו לומר דינעוץ צפרניו בקרקע וימתין עד שימות האבר כמו בשאר אשה שרואה דם בעת תשמיש כמבואר בגמ' שבעות (יח.).

אלא דיש לדחות, דלעולם רוב בוגרות אין להם בתולים, ומ"מ כיון דאיכא מיעוט שיש להם דמים, כיון דראתה דם בשעת תשמיש הראשון והרי לראות דם בשעת תשמיש לא שכיחא, ממילא איתרע ליה רובא, ותולין שאשה זו מן המיעוט שיש לה בתולים. ומ"מ אמרו חכמים דאין לה אלא בעילת מצוה בלבד גזרה אטו רוב בוגרות דלית להו בתולים. וכסברא זו הזכיר הב"י סוס"י קפ"ז דלענין שלא להחזיק האשה ברואה מ"ת, תולין בבתולים אפילו בבוגרת שראתה דם, ע"ש.

אבל לפ"ז נמצא שהטעם דלדינא דמשנה בוגרת שראתה טמאה לאחר ביאה ראשונה לאו משום דחיישינן באמת לדם נדה, ואלא משום גזרה אטו שאר בוגרות דאין להם דם

מצוה, יש לו ב' פירוש. א' דתולים כל דם שתראה בביאה זו בבתוליה וטהורה, ורק אם תבעול עוד פעם ותראה שנית אסורה. ב' דמניחים לו לבעול ביאה ראשונה ואפי' הדם שותת יכול לגמור ביאתו אבל מיד אח"כ צריך לפרוש הימנה. והנה דעת הרא"ש מבוארת דס"ל כצד הב' שהרי כתב שגדר תקנת רבותינו היה שהשוו כל הנשים לחומרא שבחומרות ומוכח דדין חומרא שבחומרות דאסורה מיד אחר תשמיש ראשון.

ובסדרי טהרה (קצ"ג סק"א) האריך לתמוה על הרא"ש דמנא ליה הא, הלא כפשוטו כוונת הגמ' דנותנין לה באיה ראשונה פירושו דתולין שהוא דם בתולים ומותרת אח"כ, ומי הכריח הרא"ש לפרש דאף לדינא דמשנה אסורה מיד אח"כ, ועיי"ש שלא העלה ארוכה בזה. והנה לפי מה שכתבת בדעת הרא"ש דרוב בוגרות כלו בתוליהם, לא קשה מידי, שהרי א"א לתלות הדם בבתולים להתירה אחר הבעילה כיון שעל פי רוב אין לה בתולים, ומה לו להסד"ט כל שערוריה הזאת. ומדמיאן הגאון בעל הסד"ט אשר כל רז לא אניס ליה לפרש כן, על כרחך אינו אמת.

[ג] ואיברא מהגמ' גופא יש להוכיח

בתולים. ושוב אינו פשוט כ"כ לחלק בין בתולים שנקרעו ע"י תשמיש להוציאום הרופא, דגם אם נקרעו ע"י הרופא יתכן דנכלל בהגזירה, דאפשר דעיקר גדר הגזירה היה שלעולם אין תולין בדם בתולים באשה שרוב חברותיה כבר כלו בתולותיהן. ועדיין צ"ע לפ"ז בגדר הגזירה אם אמרו דדם הבתולים עצמו הוא נדה או רק שאין תולין בדם בתולים, ונפק"מ היכא דראה הרופא בעיניו דם יוצא מן מכת הבתולים. ואת"ל דניקל בזה צ"ע אם צריכין להחמיר בכתמים שתמצא אח"כ.

בתולים טמאה אחר בעילה ראשונה אפילו לא מצא דם, וכ"ש לפי שיטת הרא"ש עצמו במס' כתובות דכל בוגרות יש להם דם, והובאו דבריו בסדרי טהרה (סק"ג).

והשתא דאתנין להכי דלדעת הרא"ש כל בוגרות יש להם עכ"פ קצת דמים מכת הבתולים, צ"ע טובא למה באמת אמרו דטמאה אחר ביאה ראשונה. וראיתי בסדרי טהרה (שם) שתמה כן וכתב דכעת אין לו יישוב נכון לזה, [ועיי"ש שדחה דברי הכרתי ופלתי בזה].

והנה בפרדס רמונים תמה על הסד"ט שלא עיין בדברי הר"ן פ"ב דשבועות שכתב טעמא למילתא דכיון דבוגרת נתמעטו בתוליה בודאי כלתו בתוליה בלילה אחת ואם ראתה כבר בבית אביה כיון דשכיחי בה דמים אין נותנין לה אלא בעילת מצוה. וכתב הפרד"ר דמש"כ הר"ן דאין נותנין לה אלא בעילת מצוה כוונתו דמיד אחרי כן תטמא כמש"כ הרא"ש, ע"ש.

וצ"ע בדבריו מנא ליה הא, הלא שפיר יש לפרש דברי הר"ן דאזיל בשיטת הרז"ה דנותנין לה בעילה ראשונה פי' דתולין הדם בדם בתולים

[ד] אכן, הדבר מפורש ברא"ש מס' כתובות (פ"א סי' כא) דאף לבוגרת יש לה טענת דמים כשיטת רש"י כתובות לו: [ודלא כגירסת ר"ח הובא בתוס' שם ובדף ט. ד"ה האומר]. ואף דמדברי הרא"ש בנדה לא משמע כן שכתב בא"ד בזה"ל – ואפי' בוגרת נמי ואע"פ שאין לה טענת בתולים מ"מ כיון דיש בוגרת כשיש לה דם בתולים לא פלוג וצריך לפרוש אפילו לא מצא דם, עכ"ל, וכבר עמד הב"ש על סתירת דברי הרא"ש אה"ע סי' סח סק"א, עיין במעדני מלך (נדה שם אות ע) שיישב דכוונת הרא"ש דאפילו לפי הגירסא בכתובות דס"ל דבוגרת אין לה טענת

דבוגרת שראתה בבית אביה אין לה אלא בעילת מצוה בלבד, ה"פ, דמניחין אותו לגמור ביאתו אע"פ שהדם שותת אבל לאחר ביאתו פורש ממנה מיד, א"כ מוכח דבביאה שניה הוי הדין דאם ירגיש שהדם שותת צריך לנעוץ צפרניו בקרקע ולפרוש באבר מת.

והנה אחוז גדול של כלות בזה"ז אין בתולותיהם כלות לגמרי בביאה

ראשונה אפילו אם גמר ביאתו [כך שמעתי ממורה מובהק העוסק טובא בחתנים], וכ"כ בערה"ש (סי' קצג). ולפי דברינו, בכל כי כהאי גוונא אם ירגיש הזוג באמצע התשמיש שהדם שותת לכאור צריך הבעל לנעוץ צפרניו בקרקע, וצ"ע שלא שמענו שמדריכים החתנים בהלכה מפורשת זו, וגם לא ראיתי שום ספר מגדולי האחרונים עד פוסקי זמנינו וספרי עזר וקיצורים שהזכירו כלום מזה.

ואולי המציאות כך שהיום לעולם אין מרגישים דם בשעת תשמיש ולכן לא ראו הפוסקים האחרונים להזכיר דין זה, ואילו הראשונים שהיו להם מציאות זה לא הוצרכו לכתבה כי כבר כתובה היא בספר במס' נדה שחור ע"ג לבן. אבקש ממך לגלות לי האמת בענין זה...

וטהורה עד שתראה עוד פעם בביאה שניה, ולפ"ז דברי הר"ן מובנים. משא"כ אי נימא דס"ל כהרא"ש דטמאה מיד אח"כ עדיין צ"ע מאי טעמא מחמירין כ"כ, נהי דכבר ראתה ושכיחי בה דמים, מ"מ כיון שאנו יודעים שיש בה קצת בתולים, בודאי הדם שראתה הוא ממכת בתולים, ומיושב למה נתקשה הסד"ט בזה.

ה] והדרן לדידן, דאפילו אם הטעמים שנתנו הראשונים לרבותינו שאמרו דבועל בעילת מצוה ופורש לא שייכי רק בביאה ולא כשנקרעו ביד הרופא, לא אהני לן לענין דינא כלום כיון שבזה"ז כל הכלות דינן כבוגרת שראתה דמדינא דמשנה אין להם אלא בעילת מצוה בלבד. ומאחר וקיי"ל להלכה באהע"ז סי' סח דבוגרות יש להם דמים ויש להם טענת בתולים, וממילא לא ידעין טעם חומרת החכמים לפי שיטת הרא"ש והרשב"א דטמאה מיד אחר בעילת מצוה, א"כ לכאורה אין כח בדינו להקל בהוציא ע"י הרופא, דמהכ"ת לחלק טרם נידע יסוד טעם הדין.

ו] ואזכיר דרך אגב דבר הנראה פשוט ונכון ותמהני שלא ראיתיו הובא בפוסקים. לפי שיטת הרא"ש הנ"ל

גורם לדם נדה שיצא עמו, וכשהיא נבעלת בעילה ראשונה אוחדת אותה רעדה וחלחלה, ובזמן שהאשה מתחלחלת היא פורשת נדה כמ"ש ותחלחל המלכה מלמד שפרסה נדה.

גם מצינו בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ו) לישנא ד'אי אפשר שלא יצא דם נדה עם דם בתולים', ולא נתבאר כוונת הירושלמי, ויש שהבינו דמטעם חלחלה הוא וכתשובת הגאונים או משום חימוד כדעת האשכול.

ועל פי טעמים הנ"ל דנת להקל דרוב הטעמים לא שייכי אלא בביאה [וצ"ע מש"כ בבדה"ש דנראה לו להחמיר משום דכל הטעמים שייכים גם בהוציאם הרופא]. ואפילו לטעם השני של הרשב"א דאין תולין במכה כיון שאינו אלא לשעה ופעם אחת, יש להקל כאן דיש חילוק גדול בין תלייה לדיעה, והכא שהרופא רואה בעיניו הדם שותת מן המכה שעשה אפילו הרשב"א יודה דמותרת כיון שרואין בעינינו שהוא דם בתולים. ורק דלענין דם שיצא לאחר הניתוח אינו פשוט כ"כ להקל, והארכת בזה.

[ב] והנה כמדומני המקילים בנידו"ז אין מחלקים בין הדם שראה הרופא בעיניו לבין הנמצא אח"כ. ועוד יש

ב

ד' טעמים שהזכירו הראשונים בחומרת דם בתולים / מו"מ בשיטת הרשב"א

[א] בהטעם שגזרו רבותינו שבכל ביאת מצוה פורש מיד אח"כ, הבאת בעיקר ד' שיטות בראשונים.

א', שיטת הרא"ש דמפני שביאת מצוה מסורה לכל וחתן יצרו תקפו חששו חכמים שמא יטעה בחילוקי הדינים שבין קטנה ונערה וכו', ועל כן השוו כולם לדין בוגרת שראתה שהוא החומרא שבחומרות.

ב', שיטת הרשב"א (שו"ת ח"ז סי' קסא) שנתן ב' טעמים בזה, דחיישינן שמא בעל בהטייה ואין הדם מבתולים כי אם מן המקור, ועוד טעם דבבתולה לפי שאינה אלא לשעה ופעם אחת אין תולין במכת בתולים, אבל היכא שאפשר שתאסרנה על ידה לבעלה לא החמירו.

ג', שיטת ספר האשכול (הל' נדה סי' מז) דחיישינן שמא מחמת חימוד תשמיש ראשון נפתח המקור ובא טפת דם חמוד.

ד', שיטת תשובת הגאונים (הובא בשערי תשובה להגאונים סי' קסח) שדם בתולים

ג

בכמה ראשונים מבואר עוד
טעם בגדר התקנה / נפק"מ
בזה לדידן

א הנה כמה ראשונים כתבו טעם
אחרת לבאר חומרת רבותינו
דחששו חכמים שלא יתחלפו העם
בין דם בתולים לדם נדה או ששייך
לחומרא דר' זירא דהחמירו בנות
ישראל על עצמן לישיב ז' נקיים על
טיפת דם כחרדל. ולא ידעתי למה
מנעת טוב מבעלים ולא הזכרת כלום
מזה [מלבד דברי הראב"ד שנביא
בסמוך הזכרת דרך רמיזא בהערה י'.
ושלא כדת העלמת דבריו מהקורא,
ובודאי היה שלא במתכוין], והוא נוגע
מאד לדידן דלהני טעמי קשה לחלק
בין אם בא דם הבתולים ע"י ביאה
או ע"י רופא והוא מקום גדול
להחמיר בזה. ואביא דברי הראשונים
ככתבם וכלשונותם שדכריהם מעידים
על עצמם:

שיטת הראב"ד

ב כתב הראב"ד (שער הפרישה ד"ה כתב
הרב ר' יצחק) וז"ל — "ואל תתמה [על
הא דגזרו שהיום אין לנו דם טוהר]
שהרי בימי החכמים הראשונים גזרו על
דם בתולים ואמרו שאפילו תינוקת
שלא הגיע זמנה לראות ונשאה, בועל

להעיר דאם ניקל מכח הסברא דאין זה
תלייה ואלא ראייה ממש, היה נראה לי
דמצד הסברא היינו יכולים להקל בדם
הנמצא ע"י הביאה ג"כ, דכיון דקיי"ל
דכל הבוגרות יש להם טענת דמים מזה
נידע דכל בוגרת יש לה בתולים והדם
שמוצאים אח"כ ודאי מן הבתולים הו.

והגע עצמך אם היה אופניים יושב
אחורי הרכב שלך ומעכבך
לצאת ממקום החנייה, וקיימת הדין
דמשבר ונכנס ומשבר ויוצא, והרגשת
טלטול ונדנוד בעת שהעברת על
האופניים ואח"כ מצאתהו עקום
ושבור, האם נימא בזה דסו"ס כיון שלא
ראית בעינים שבירת האופניים דאינו
זה אלא בבחינת 'תלייה' שנשבר ע"י
רכב שלך, אתמהא.

וה"נ לא שנא, דהא ידעינן כבר דיש
לה בתולים והרי לא היתה
יכולה ליכנס אצבעה לפנים רק מעט
כשעשתה הבדיקות קודם החתונה,
וגם הרגישה כאבים גדולים כשנכנס
אברו לפנים, שוב מצאו דם על הסדין.
האם תדמה בנפשך לימלט מן האמת
הברור והפשוט דדם בתולים הוא זה,
ואעפ"כ כתב הרשב"א דאין תולין
בדם בתולים כיון שאינו אלא לשעה
ופעם אחת, וממילא קשה להבין מה
בין ביאה לרופא.

אין הטעם משום שלא ישתבשו בין הדמים דא"כ לא היתה אסורה אם לא מצאה דם כדברי הראב"ד. אבל אין זה מוכרח כלל דאפשר דהחמירו הפוסקים לחוש לדיעה זו דהוא משום חשש תערובת דם נדה אבל לא לקולא, וק"ל.

שיטת הרא"ה

ג] וכן מבואר ברא"ה דגזרו חכמים כדי שלא יתחלף בין הדמים וז"ל (בדק הבית ב"ז ש"ד [פיסקא י"ז]) — "חזרו ונמנו דרך תקנה לאסור דם מכה שלא להקל בעולם לבעול על דם דילמא אתי לאיחלופי, או לאמשוכי בתר זמנה לראות שהיא מסולקת בדמים ומכתה ברורה, עכ"ל.

שיטת הרמב"ם

ד] בענין שיטת הרמב"ם כבר האריך הב"י (סי' קצג) לברר באי זה זמן גזרו על דם בתולים ע"ש, אבל יסוד הטעם וגדר התקנה לא ביאר לן. אמנם, מסגנון וסדר דברי הרמב"ם משמע שהוא שייך ביסודו לחומרת בנות ישראל שיושבות ז' נקיים על טפת דם כחדל, דעיין כל דבריו בפ"א מהל' איסור"ב, ואעתיק קצת מלשונו ותראה כן — "כל שאמרנו בנדה וזבה ויולדת הוא דין תורה וכו',

בעילת מצוה ופורש, וכל זה כדי שלא ישתבשו בשאר דמים טמאים, וכ"ש דורות הללו שיש לנו לפרוש מכל הדמים שלא נבוא לידי איסור הלכך כל מראה אדמימות שבדם וכו', בין ביולדת בין בשאינה יולדת חוץ ממראה ירוק ולבן."

אבל יש להעיר דבסוף שער הפרישה כתב הראב"ד טעם אחר, וז"ל — "ואיכא מאן דאמר דהאי דאמרינן בועל בעילת מצוה ופורש לא שנא היכא דבעל ומצא דם ולא שנא היכא דבעל ולא מצא דם דחיישין שמא עם צער הבתולים את דם החדר שהוא טמא, ואיכא מ"ד דוקא היכא דבעל ומצא דם אבל דלא מצא דם אינו צריך לפרוש, ומסתברא לקולא וכו', עיי"ש.

והדברים נוטין דס"ל דעיקר טעמא הוא כמו שכתב תחילה שלא ישתבשו בין הדמים, ואח"כ הביא די"א טעמא אחרינא משום חשש עירוב דם טמא, ולפיכך מחמירין אפילו לא מצאה דם, אבל איכא מ"ד דמיקל אם לא מצאה דם ומסתברא לקולא משום דעיקר טעם התקנה לא היה משום חשש דם נדה ורק כדי שלא ישתבשו בדמים אחרים. והנה מדקיי"ל דאפילו לא מצאה דם טמא משמע דלהלכה

שיסודם אחד, דגזרו חכמים ונהגו ישראל סלסול בעצמן להחמיר יותר מדין תורה ולהשוות כל הדמים השייכים לכל הנשים לטומאה מפני מיעוט הלבבות ומפני שהדורות קרובים לטעות יותר מזמני קדם.

שיטת היראים

ה] והי לך לשון הרא"ם בס' יראים (סי' כו) – "דם בתולים אע"פ שמן הצדדים בא וטהור אסרוהו חכמים בבעילה שניה כדי שלא תטעה בדם המקור."

שיטת הראב"ה

ו] והראב"ה כתב (סי' קפג) וז"ל – "ומיהו משמרת ז' נקיים כזבה דמדרכנן הוי דם בתולים כדם נידות, ובנות ישראל החמירו על עצמן אפילו רואות טיפת דם וכו' כדר' זירא, ואפילו לא ראתה דם אלא בשעת בעילה," עכ"ל. ואף דנראה דמה שכתב דבנות ישראל החמירו על עצמן אינו נתינת טעם לעיקר התקנה דטמאות משום דם בתולים ורק הזכירו לבאר למה צריכה ז' נקיים, מ"מ מלשונו החריף 'דמדרכנן הוי דם בתולים כדם נידות', משמע דכך היה גדר התקנה שאמרו חז"ל דדם בתולים דיינינן ליה כדם נדה ממש, וממילא מקום גדול יש שלא לחלק בין אם בא ע"י ביאה או ביד הרופא.

ובימי חכמי התלמוד נסתפק הדבר הרבה בראיות הדמים ונתקלקלו הוסתות לפי שלא היה כח בכל הנשים למנות וכו', ולפיכך החמירו חכמים בדבר וגזרו שיהו כל ימי האשה כימי זיבתה וכו', ועוד החמירו בנות ישראל על עצמן חומרא יתירה על זו ונהגו כולם בכל מקום שיש ישראל שכל בת ישראל שתראה דם אפילו לא ראת אלא טיפה כחרדל וכו', וכן כל היולדת בזה"ז הרי היא כיולדת בזוב וכו', ודין זה בימי הגאונים נתחדש והם גזרו שלא יהיה שם דם טהור כלל וכו', וכן דין דם בתולים בזה"ז שאפילו היתה קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראת דם מימיה בועל בעילת מצוה ופורש וכו', ע"ש.

והדבר מבואר יותר בפיהמ"ש פרק התינוקת, דז"ל הרמב"ם שם – "וכבר ידעתה פסק ההלכה שבידינו שהיות בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו רואות טפת דם כחרדל יושבות עליה ז' נקיים, וכן פסק הלכה בכל בתולה וכו' בועל בעילת מצוה ופורש וכו', כדין כל נזה בזמנינו זה," עכ"ל.

ואף שיש לבעל דין לחלוק דאין כוונת הרמב"ם אלא לצרף חומרות שונות יחד, מ"מ הדברים נוטים יותר

שיטת האור זרוע

שדברי הראשונים כתובים על ספר והם מפורסמים והפוסקים האחרונים חולקים עליהם חולכים אחר האחרונים. אבל אם נמצא לפעמים תשובת גאון ולא עלה זכרנו על ספר ונמצא אחרים חולקים עליו אין צריך לפסוק כהאחרונים שאפשר לא ידעו דברי הגאון ואי הוי שמעי הוי הדרי בהו, עכ"ל.

ועוד יש מקום לפלפל, דהנה כבר הארכנו לבאר דבוגרת שראתה אסורה מדינא דמשנה וא"צ לחומרת רבותינו, והבאנו מה שתמה בסד"ט למה באמת החמירו חכמים בזה ואין בידינו ביאור לזה בראשונים, והשאייר הסד"ט בקושיא. ולפי דברי הראשונים שהבאנו בסמוך יתכן לפרש דכו"ע מודי להני טעמי בדבר הבוגרת שראתה, דכיון שנתמעטו בתוליה חשו חכמים יותר לחילוף בין הדמים ויבואו להתיר דם נדה ג"כ. ורק דהרא"ש והרשב"א ס"ל דאין טעם זה מספיק לבאר חומרת רבותינו דאפילו קטנה שלא ראתה שרחוקה הרבה מכל הענין של דם נדה צריך הבעל לפרוש ממנה מיד אחר תשמיש, ולכך כתבו טעמים אחרים לחומרא זו, ואילו שאר הראשונים למדו דגם חומרת רבותינו מהאי טעמא היה, ודו"ק.

[ז] בדומה לזה כתב האור זרוע (סי' שמב) וז"ל — "ומשמרת ז' נקיים כזבה גמורה אע"פ שלא ראתה דם בתולים, דהאי דם בתולים כדם נדה חשבי ליה, דאמר לקמן בשמעתין בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה זק נקיים."

[ח] וכי תימא דאין זה דרכה של תורה והוראה לחפור אחר לשונות הראשונים שלא הזכירום גדולי הפוסקים ולבדות חומרות להלכה מתוך העיון בדבריהם. לזה אשיב, חדא, מה שלא הביאו גדולי הפוסקים דברי הראשונים הנ"ל אין בזה הכרח וראיה כלל שנחלקו עליהם, דכיון דאין נפק"מ לדין בדבריהם זולת לענין נידו"ד אשר בלא"ה לא דברו בזה הקדמונים [או משום שהיה הדין פשוט בעיניהם להחמיר או להקל א"נ משום דלא היה ענין זה נהוג אצלם כלל], לכך לא ראו להביא טרף מרחוק, אבל לא משום דלא שמיעא להו כלומר לא סבירא להו כדבריהם.

ועוד, דיתכן שלא היו כל ספרים הנ"ל תחת ידיהם, ובכגון זה כלל מסורה בידינו ביד הש"ך (קיצור בהנהגת הוראות או"ה הנדפס בשו"ע ס"ס רמב, אות ח) וז"ל — "כל מקום

בזה [אע"פ שאיתא בגמ' סה: דם נדה בא מן המקור דם בתולים בא מן הצדדין], ובשונה משאר דם כמה.

א. בחולין (קט:) — אמרה ליה ילתא לרב נחמן מכדי כל מה שאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה, אסר לן דמא שרא לן כבדא, נדה דם טוהר וכו'. ופרש"י דם טוהר — "של בתולים ושל ימי טוהר של יולדת". ובתוס' שם הביאו בשם הקליר שיסד בסלוק של פרשת פרה בזה"ל — "מן הדם טחול הדם, מטומאת נדה טהרת בתולי אשה". [ועי' בלחם ושמלה סי' קצג שהקשה למה לא הזכיר הפייטן דם טוהר של יולדת דלכאו' שייכת יותר לדם נדה מדם בתולים, ע"ש מה שתירץ [ותירוצו תלוי במחלוקת הראשונים מי הוא הקליר ובאיזה דור חי, ועיינ']. ולפי דברינו י"ל דס"ל להפייטן דבאמת דם בתולים הוא קרוב במושג לדם נדה יותר מדם טוהר אע"פ שהוא ממעיין אחרית].

ב. עירובין (ק:) — "עשר קללות נתקללה חוה דכתיב אל האשה אמר הרבה ארבה אלו שני טפי דמים אחת דם נדה ואחת דם בתולים". [ועיינ' מהרש"א שם].

ג. כתובות (י:) — ההוא דאתא לקמיה דר"ג הזקן אמר לו רבי בעלתי ולא

מיהו אין צריכין לכל זה, דבאמת הט"ז בסימן דידן (סק"א) כתב להדיא ולעין כל דטעם הגזירה שלא יתחלפו בין הדמים, וז"ל — "...ונראה דלא קשה מידי דכוונת הטור ללמדנו תרי רבותות האחת אף אם בודאי הוא דם בתולים ולא דם נדה כגון שלא הגיע זמנה ולא ראתה אפ"ה מחמירין דאתי למטעי בין דם לדם וכו', ע"ש. ותו לו מידי.

ד

כמה הוכחות דיש שייכות בין דם נדה לדם בתולים

א [ואם דבר זה תשאל לשמי, אפילו נניח דיש מן הראשונים שדעתם דגזרו חז"ל על דם בתולים כדי שלא יטעו בין זה לדם נדה, או שנכלל בחומרא דבנות ישראל, למה באמת חששו לטעות כזה ומאי שנא משאר דם מכה דקיי"ל דיכול לטלות בה. והנה יש סברא לחלק דשאר מכות אינן ענינים קבועים בכל הנשים ורק נמצאים לפעמים דרך מקרה, משא"כ דם בתולים שהוא שוה לכל נפש ואינו שינוי מסדר העולם ויש מקום יותר לטעות בינו לדם נדה.

אבל הנראה יותר, דבאמת יש כמה הוכחות מן הש"ס דיש קשר בין דם בתולים לדם נדה וכאילו תלויים זה

בהרגשה, ופשוט]. וע"ע בסוגיא כתובות ה: אם דם בתולים מיפקד פקיד הוא חבורי מיחבר.

ו. בראשונים הביאו נוסח הברכה שמברך אחר שרואה דם בתולים – 'אשר צג אגוז בגן עדן שושנת העמקים בל ימשול זר במעין חתום' וכו'. ובאבודרהם הראה מקום למה שכתוב בשה"ש 'גן נעול מעין חתום'. הרי דם בתולים נובע ממעין דומיא לדם נדה, ואינו כסתם מכה בעלמא.

והנה אף דאין אתנו יודע בדיוק מהו השייכות העולה מכל הנ"ל בין דם נדה לדם בתולים, אם עפ"י נגלה או עפ"י סוד, מ"מ נראה דדי לן מה שהראת לדעת דיש קשר מיוחד ביניהם לבאר למה החמירו חכמים להשוות דם בתולים לדם נדה ולא עשו כן בשאר מכות דעלמא.

ה

בענין הראיה מהא דתולין כתם ביושבת על דם בתולים

א] הבאת ממנחת יצחק (ח"ד ס"ז) ראייה דגם דם בתולים שלא בשעת תשמיש מטמא אותה מהא דכתב בטוש"ע (סי' קצ סעי' מב) דתולין כתם בבתולה שדמיה טהורין ואפילו בזמן

מצאתי דם, אמרה לו רבי ממשפחות דורקטי אני שאין להן לא דם נדה ולא דם בתולים בדק ר"ג בקרובותיה ומצא כדבריה אמר לו לך זכה במקחך אשריך שזכית למפשחת דורקטי, מאי דורקטי דור קטוע, אמר רבי חנינא תנחומים של הבל ניחמו ר"ג לאותו האיש דתני רבי חייא כשם שהשאור יפה לאשה כך דמים יפים לאשה וכו', ע"ש.

ד. מתניתין נדה (סד:) – נשים בבתולותיהם כגפנים, יש גפן שיינה אדום ויש גפן שיינה מועט, ר"י אומר כל גפן יש בה יין ושאין בה יין ה"ז דורקטי, ע"כ. עיין בפיהמ"ש שם ובאליהו רבה מהגר"א ז"ל.

ה. רש"י נדה (יא: ד"ה אבל פסקה) – ז"ל בא"ד, כיון דבשעת תשמיש פסקה פעם אחת רגלים לדבר שהבתולים כלו כבר וזה ממקור טמא ירד, עכ"ל. יש לדייק מלשונו דדם בתולים נמי נובעים ממקור דומיא לדם נדה ורק שהוא מקור טהור, משא"כ בשאר מכות לא שייך ענין 'מקור'. [הגירסא ברש"י שלפנינו הכי – וזה ממקום טמא ירד', אבל בדפו"י הגירסא – וזה ממקור טמא ירד', והוא נראה נכון יותר דאין דם נדה מטמא משום שהוא ממקום טמא דאפילו למ"ד מקור מקומו טהור טמאה נדה אם בא

הוכחה כלל דכיון שמכתה שמוציאה
דם בתולים נתהווה ע"י ביאה, כל דם
הבא ממנה נחשב כדם הבא מחמת
ביאה ועל כן בזה לכו"ע אין מקום
להתירה ולא קשה כלל.

והנה, לפי שיטת האשכול דמשום חשש
חימוד אסרוהו, מסתברא דרק דם
הנמצא בשעת הביאה ממש אסרו
דלאחר מכן ליכא חימוד. וכן לפי טעם
תשובת הגאונים דאוחזת אותה רעדה
וחלחלה גם זה לא שייך אלא בשעת
ביאה ממש. וכן לפי מה שציידד האג"מ
בדעת הרשב"א דלא החמיר שלא
לתלות הדם במכה היכא דהוא רק פעם
אחת אלא משום חשש דם חימוד, לפ"ז
גם הרשב"א יודה דדם הנמצא אחמ"כ
אין בו חשש. ונמצא דלפי כל טעמים
אלו גדר זרה הוא שכל דם שבא ממכה
שנתהווה מחמת הביאה גזרו עליה,
דלא היה להם לגזור אלא על הדם
הנמצא בשעת תשמיש עצמה.

ועכצ"ל, או דאפילו הני ראשונים
מורים דגזרו חכמים על כל
דם בתולים משום לא פלוג, או שחששו
הטור והמחבר לטעם הרא"ש שלא
יבואו לטעות בין החילוקים שנתנו
במשנה, דהך טעמא שייך אפילו בדם
הנמצא אח"כ. ומאחר שחזינו

הזה שאין לה אלא ביאת מצוה בלבד,
ומבואר בב"ח ותורת השלמים שם
דאסרינן לה עי"ז, ואמאי הא לא בא
מחמת ביאה, וע"כ דגזרו טומאה על
דם בתולים בכל גווני, וא"כ ה"ה אם
הוציאם רופא.

והנה מש"כ הטור 'אפילו בזה"ז',
באמת ניתן לפרש דאין כוונתו
לומר דאע"פ שמקלקלין לה עי"ז
יכולין לתלות בה, ואלא דאף דבה"ז
מחמירין דאין לה אלא בעילת מצוה
ויש ללמוד מזה דהדם שתראה אח"כ
אינו דם בתולים וא"כ אין סיבה לתלות
בה יותר משאר נשים, מ"מ תולין בה
דבאמת שכיחי בה דמים ורק חומרא
בעלמא הוא. אבל דוחק גדול הוא
דהוצרך הטור להפקיע מהוה אמינא
כזו. ויותר נראה לפרש כמו הב"ח
ותוה"ש הנ"ל דהו"א דא"א לתלות בה
משום שמקלקלת עי"ז. אלא דקשה
טובא גם לפירוש זה דלכאורה לא
מקלקלת מידי שהרי כבר טמאה היא
בלא"ה לאחר בעילה הראשונה, וא"כ
פשיטא דתולין הקלקלה במקולקל. כך
הקשה בתוה"ש שם, ע"ש מה שתירץ
בשם הפרישה.

ב ועל עיקר הראיה השבת בזה"ל –
"אך כבר העירו בזה שאין משם

מה שהבאנו לעיל מהש"ך בכללי הוראה, תקיש מהתם.

ב] ובלא"ה כשגגה היוצא מפי השליט היה לכתוב דלא הזכירו הראשונים כלל דיש חשש משום תערובת דם נדה שהרי הרא"ש עצמו כתב טעמא זו להדיא בכתובות (פ"א סי' ט), ע"ש. וביארו כמה אחרונים דכוונתו כר' האי גאון משום חלחלה ורעדה או מטעם דם חימוד כדעת האשכול. ואכמ"ל ביישוב הסתירה בדברי הרא"ש, ועיין בסד"ט (סק"ג) מש"כ בזה.

ג] ומה שהבאת משו"ת הבנין ציון להוכיח דלא קיי"ל כהגאונים ממש"כ דמאחר שנתגלה לן בהתשובה מר' האי גאון דבאמת יש חשש תערובת דם נדה, שוב אין להקל כמש"כ השו"ע שמותר לשכב על מטתה לאחר שעמדה מאצלו. ומדסברי בעלי השו"ע דיכול להקל שמע מינה לית להו כר' האי.

אזלת בתר איפכא בזה להביא ראייה דלא קיי"ל כר' האי גאון מתשובת אחד מגדולי הפוסקים שבדורו הצוות ככרוכיא דצריכין להחמיר כוותיה. וגם אין הוכחה כלל דלא קיי"ל כוותיה מדמקילין לשכב על מטתה, דשפיר י"ל דאפילו אם משום חשש דם נדה אסרוהו מ"מ איסור זה

שהחמירו בעלי השו"ע במילתא דרבנן דא לחוש לשיטת א' מן הראשונים, נימא נמי איפכא, דחששו ג"כ להצדדים בראשונים דאפילו דם שלא ע"י ביאה יטמא, דהיינו כל הראשונים שכתבו שהוא משום איחלופי דמא, ולפי פשטות תי' הב' של הרשב"א, ולפי פשטות לשון הירושלמי דא"א לדם בתולים בלא דם נדה, וכו'.

¶

אם נקטינן כדברי ר' האי גאון להלכה

א] דחפת בתוקף התולין להחמיר בהנ"ל בכח דברי ר' האי גאון דאחזתו חלחלה ובאת בטענות שונות וסיימת דבלא"ה לא נקטינן להלכה כסברת ר' האי גאון דהא לא הזכירו הראשונים דברי ר' האי גאון ואין לנו אלא מה שפירשו הרא"ש והרשב"א בטעם הגזירה ומהכ"ת לחוש לזה להלכה, עכ"ד.

כבר דברנו בזה, שהרי בטענה זו יכולים לומר דכיון שהראשונים לא הזכירו דברי הגאונים בענין זמן ביה"ש, אין לנו אלא דברי ר"ת ומהכ"ת לחוש לדעת הגאונים להלכה. והודית דדברים אלו נכתבו מתוך נערות והיום אתה מזמר זמרא אחרת. גם שייך לזה

שהצצת שכתב וז"ל – "הנה הראיה שהבאנו לעיל מתשובת המהרש"ם נתעוררתי ע"י חכ"א שיש לומר שאינו ראה". סוף דבר נראה לי דעדיין מונח השם ראה על ההוכחה מדברי מהרש"ם ורק שיכולין לדחות הראיה.

[ב] הבאת בסוף דבריך משו"ת משנת

ר' אליעזר (ח"ב אות נ ס"ק יג לר' אליעזר די טולידו, נדפס שנת תרלז) שכתב להדיא להקל בנידו"ד דלא גזרו אלא במקום ביאה. והנה התשובה לזה בצדו מדברי המשנת ר' אליעזר עצמו, שבתו"ד הבאת מלשונו הכי – "עובדא היה בבחור שנשא בתולה ושהה עמה זמן זמנים ואינו יכול לבא עליה מפני שפתחה סתומה באופן צר, ובאו הרופאים וקרעו הדופן והיה דמה של דם בתולים שותת, ונתרפאה ובעלה יכול לבא עליה כאורח כל ארעא. ונסתפקו חכמי הדור אי מצי בעיל לאלתר בלתי ספירת ז' נקיים, או שמא מאחר דכבר חמירא לן דדיינינן דם בתולים כדם דנה וכו', ולדידי משמע וכו', ע"ש.

הרי דבאמת שאר חכמי דורו נסתפקו בזה ומשמע דאצלם מעולם לא הוכרע השאלה, ורק לדידיה היה נראה להקל. והנה הטעם שנתן שם להקל הוא כמעט בדיוק כמו שכתב האג"מ,

היה קל אצלם כיון דמדאורייתא יש תלייה חזקה שהוא מדם בתולים, ולכך הקילו בה יותר, וא"נ משום כבוד חתנות הקילו כדמצינו בראשונים.

ז

**אם יש ראה מדברי גדולי
האחרונים בזה**

[א] לענין דברי המהרש"ם אשר רבים כתבו דמבואר בדבריו דפשיטא ליה להחמיר, השבת לזה דאין מדבריו הוכחה כלל לנידון דידן דהמע"ן בדבריו יראה דמשום אי נאמנות הרופא היה אוסר ולא משום דעצם ניתוח הבתולים מטמאה.

והנה קראתי דברי המהרש"ם כמעט ק"א זימני, ואף דמודינא דיש מקום לדחות הראיה, מ"מ פשטות הדברים ודאי משמע דלא עלה על דעתו להקל משום דם בתולים היוצא שלא ע"י ביאה אינו מטמאה. וכן מבואר מעיקר השאלה שהרי לא נשאל כלל אם אפשר לטהרה לגמרי, ורק אם יש להקל בעונות משום שהטומאה מכח דם בתולים הוא ולא דם נדה ממש. ולא לחינם נקטו הרבה אחרונים בדעתו דפשיטא ליה להחמיר בנידו"ד, וח"ו לא טעו בכלום. וכך מבואר נמי מלשונו של הגר"ח פ' שיינבערג זצ"ל

ומאחר ויש לך צדדים אחרים להחמיר ראייה על זה, הדבר נשאר אצלינו שלא דן בהו האג"מ, ואין מדברי בספק כמו שהיה לשאר חכמי דורו המשנת ר' אליעזר הוספת הוכחה או וכמו שהזכיר.

וזאת תורת העולה מדברינו: לדעת הרמב"ם, ראב"ד, רא"ה, יראים, ראבי"ה, ואור זרוע, על פי פשטות, אין סברא לחלק בין דם בתולים שיצא ע"י ביאה או בניתוח. וכן לפי פשטות הירושלמי יש להחמיר, והדרך שדוחים הראיה אינו מוכרח. לפי טעם הגאונים יש מקום לדון להקל, אך אינו מוכרח דאין אנו בקיאים בדיוק בגדר אחזתו רעדה וחלחלה. לפי טעם השני של הרשב"א יש להחמיר, אם לא שנדחוק דבריו דרך בצירוף דם חימוד לא התיר תלות במכת בתולים, אבל אין זה מוכרח. ואפילו לפי טעם הראשון של הרשב"א ולשיטת הרא"ש וספר האשכול אין ההיתר ברור, שדבריהם אינם מוסבים על בוגרת שראתה בבית אביה שנאסרת מדין המשנה ורק על חומרת רבותינו. וכיון דטעם החומרא של בוגרת מדינא דמשנה לא נתבאר לך, וכלות דידן כולן בוגרות שראו בבית אביהן הן, ממילא אין דברי הרא"ש והרשב"א מעניינא כלל, ומנלן איפוא להקל. תבנא לדינא, דאשר היה נראה לענ"ד פסקן של הדברים, דאין להקל בנידו"ד בשופי, רק במקום צורך או שעה"ד ולאחר מתינות רב יש לסמוך על המקילין. ואע"פ ששייך לדחוק דסו"ס לא מצינו בש"ס שגזרו בדבר אלא בביאה, מ"מ מנא לך להקל לכתחילה ובמהירות כאילו אין כאן שום שאלה כאשר עסקינן בגדר שגדרו חכמים ז"ל באיסור נדה שהוא בכרת, וכל קדושת וטהרת בית ישראל תלוי בו, ובפרט כשהזוג החדש מתחילים לבנות בית נאמן בישראל וראוי שיהיה הכל על טהרת הקודש, אם לא בשעת הדחק וכדו' כפי ראות עיני המורה המובהק.

הסליחה עמך אם דברתי אתך קשות, אבל ידעתי כי אוהב מלחמתה של תורה אתה, חיציק שנונים, מגנך בידך, לא איש הירא ורך הלבב, ולא תחזור מעורכי המלחמה, לזאת אשב בצפייה לתשובה ממך, בסעייתא או בתיובתא, ואת והב בסופה.

הנני הדוש"ת,

זאב פרעסמאן

מכתב ב'

בס"ד

יי אלול תשפ"ג לפ"ק

קול ענות אנכי שומע, קול ענות מלחמה מקרב המחנה, את והב בסופה
במלחמת חובה, זאב יטרף במלחמתה של תורה, כסיני ועוקר הרים בלי לישא
פנים בהלכה, לעמוד על האמת ולעסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא,

למעלת כבוד ריעי אהובי ר' זאב פרעסמאן שליט"א,

תגל לבי בראותי ידו שלוחה אלי במגילה עפה והיה לי לעונג ולשעשועים,
ויקרא רבא היה לי במה ששם עיונו במילי שכתבתי בעניותי בסוגיא דילן,
ושמחתי בפעלך ובמעשה ידיך ארנן, חילך לאורייתא. ובאמת כבר דברנו
הרבה פה על פה לפלפל בכ"ז, והנני להעלות עיקר הדברים על הכתב למען
יעמדו ימים הרבה, ומחיבת הקודש שלא להשיב דבריו ריקם, גם שלא יחשבו
ח"ו דורות הבאים דמדשתיק לי' אודיי אודי לי'.

וטרם אחלה לדבר בגופן של דברים ראיתי נחוץ לברר שעיקר כוונתי בכל
הדברים היה להראות באצבע שהקושיות שמקשים על דברי מרנא ורבנן הגר"ר
משה פיינשטיין זצ"ל אין בהם כדי דחייה לדבריו, באופן שהרגיל לסמוך על
הוראתו ודבריו שנשמעים בכל עת, אין לו במה לחוש שהופרך דבריו, כמו
שראיתי לדאבוני באיזה ספרים שכאילו קשה לסמוך עליו לאור ההערות שהעלו
בשיטתו. ועל זה באתי ללבן ולברר שכמה מן הקושיות אין להם יסוד, וגם
לציין כמה אחרונים ופוסקים שהקילו בזה. ומשום הכי איני רואה צורך להגיב
על מה שהתלונן שלא העליתי ראיה ברורה מן הש"ס או ראשונים להקל,
דמלבד שכפי שאבאר הדברים ברורים להקל בדעת הרא"ש, סוף סוף עיקר
סמיכות להקל הוא מכח הכרעתו של רבינו הגדול, ודי בזה.

ועתה אפנה אל הא שהאריך מעכ"ת באשה שהוציאו בתוליה על ידי ניתוח,
כיד ה' הטוב לו להוכיח ועיקר השגתו הוא מטעם דינא דבוגרת
שלדעתו לא נמלטנו ממקום חשש שראתה שלא נתנו לה אלא ביאת מצוה

אלא שבלא"ה כל קושיתו בטעות בנויה, דאין מקום לפרש בדברי הגמרא דהא דאסרינן הבגורת שראתה לאחר ביאה (לדעת הרא"ש) היינו משום שאין מקום לתלות בדם בתולים, דאם כן מ"ט התירו לו לגמור הביאה ראשונה כמבואר ברא"ש שעכ"פ "נותנים לו" לגמור. וכבר הרגיש בזה כבודו בהמשך דבריו. אלא ע"כ לומר דכשרואה דם בביאה ראשונה תלינן שאשה זו היא מאותן הבוגרות שיש להן בתולים, או משום שבאמת אין כאן רוב גמור והוי כמחצה על מחצה, או משום שאף אם היה רוב גמור מ"מ רואה מחמת תשמיש לא שכיחא כלל ויותר יש לתלות שהיא מהמיעוט שיש להן. וממילא הדר קושית הסדרי טהרה למקומו, דאם תלינן בתם בתולים אזי יש לתלות כל הדם בדם בתולים ומהכ"ת להרא"ש לומר שלאחר הביאה אסורה, ופשוט.

עוד יש להוסיף, דמבואר מדברי הסדרי טהרה שלא על הרא"ש בלבד תלונתו, אלא שגם בדברי הרשב"א והראב"ד והרי"ף מבואר שהבינו כן לענין בוגרת שאסורה לאחר ביאה ראשונה, ותמה הסדרי טהרה על כל הני ראשונים שלא פירשו כן. והנה ידוע שהרי"ף הוא מאותם הסוברים שאין

והיינו אפילו בלא חומרת רבותינו וכמבואר ברא"ש. ותמה הרבה על מה שכתבתי שדין זה לא שייך באופן שבדקנו וידענו שיש לה בתולים עבים. ונבוא על הסדר אחת ואחת.

א. בתחילת דבריו תמה על מה שכתבתי בדעת הרא"ש דעל פי הרוב בוגרת כלו בתוליה, והקשה דלפי זה יתיישב קושית הסדרי טהרה (בסק"א) שנתקשה טובא להבין אמאי מפרש הרא"ש שבוגרת שראתה אסורה לאחר ביאה ראשונה מדינא, דהלא יש לפרש שיש לתלות דם הבא בביאה ראשונה בדם בתולים, ורק אם ראתה בביאה שנייה תהא אסורה. וע"כ הסדרי טהרה לא הבין בדעת הרא"ש שהבוגרת כלו בתוליה, דא"כ היה אפשר לפרש שמהאי טעמא אסורה לאחר ביאה ראשונה מהא גופא, דאין לה לתלות בדם בתולים דכלו בתוליה, ומדמיאן בזה הסדרי טהרה שכל רז לא אניס ליה על כרחך אינו אמת. עכתו"ד.

ובמחילת כבוד תורתו כל שומע יצחק לו, ולא זו הדרך ולא זו העיר, ואדרבה ואדרבה אם עי"ז נעלה ארוכה בריוח לדברי רבותינו הראשונים שמפיהם אנו חיים להבין דעתם הרחבה יהיה ראייה גדולה לדברינו ולא קושיא, וכ"ז אי"צ לפנים.

משום גזירה אטו שאר בוגרות, מה דלא הוזכר בשום ראשון, ופשטות הדברים מורים דמדין המשנה אין כאן גזירות אלא השערת הדעת בענין תליות עד כמה יכולים לתלות בהאי אשה גופה ועד כמה צריך לחוש שאין כאן מספיק תלייה מכח הבתולים. וכשראתה בבית אביה חששו טפי מאחר שעלולה לראות ועל כן לא נתנו לה אותו שיעור תלייה כאשה שלא ראתה שמסתבר יותר לתלות כיון שאין דרכה בדם נדות.

וכבר דברנו שכן הבין המשאת בנימין (סימן מ"ז) שכל שיעורים דמתני' היינו השערות הדעת אם חייתה המכה, ושכן משמע בדברי הר"ן בשבועות. וכעת מצאתי בקו"א להגר"ז (סוף סימן קפ"ז) שחולק עליו, ולדעתו החמירו בסייג דרבנן בכל הני שיעורים, דמדאורייתא היה הדין צריך להיות עד שתחיה המכה, ומדרבנן החמירו משום שבעילת מצוה לכל מסורה. ועכ"פ גם לדבריו כשאנו על ידי ביאה אין טעם להחמיר.

וגם בבוגרת דידן גזרו משום חשש רואה מחמת תשמיש באותה אשה גופה, דהלא אין אנו יודעים בודאי שיש לה בתולים, דהרבה בוגרות אין להן. רק שמאחר שאין חשש זו מעיקר הדין

להבוגרת טענת דמים, ואף על פי כן משמע מדברי הסדרי טהרה בסוף דבריו שהוקשה לו למה פירש הרי"ף בדברי הגמרא שאסורה לאחר ביאה ראשונה. והנה, לדברי מעכ"ת לא היה לו להזכירם יחד בשוה, כי יש הבדל גדול ביניהם, דלשיטת הרי"ף פשוט שאסורה לאחר ביאה ראשונה מאחר שאין להבוגרת בתולים. ולדרכא של כת"ר שלא בטעמא תליא מילתא אלא בגברא, הרי לן מבואר דעת הסדרי טהרה שאין מקום ליישב למה פירשו הראשונים בגמ' שאסורה לאחר ביאה ראשונה אפילו להסוברים שאין לבוגרת טענת בתולים.

ב. עוד כתב כת"ר דאם "דחקינן" לומר דהא שהתירו להבועל בוגרת לגמור ביאתו הוא משום שרואה מחמת תשמיש אינו שכיח ועל כן ניתן לתלות שאשה זו יש לה בתולים והדם בא מהבתולים ולא מן המקור, אם כן ע"כ הא דאסרו אותה לאחר בעילת מצוה הוא משום גזירה אטו בוגרת שאין לה דם בתולים, ואפשר שגזרו בלא פלוג על כל בוגרת לדונה כאילו ידעינן שאין לה בתולים, ע"כ תוכ"ד.

ושותא דמר לא ידענא, דאין נראה כלל לומר דהא דאסרו אותה הוא

דברי הסדרי טהרה בנויים על מה שפירש בדעת הרא"ש כדברי המעדני מלך שמש"כ הרא"ש בפירקין שאין לבוגרת טענת דמים לא כתב כן אלא לרבותא ולי' לא ס"ל, עיי"ש. אולם מדברי כמה אחרונים יראה בעליל שהבינו הדברים כמשמעם, ושהרא"ש כאן אזיל כשיטת הרי"ף שאין לבגורת טענת דמים מאחר שיש כמה בוגרות שכלו בתוליהן. כן הבין הב"ש (סימן ס"ח סק"ג), ועייין עוד בשו"ת מכתם לדוד (סימן כ"ד – כ"ו), ובשו"ת צמח צדק (י"ד סימן קנ"ד אות ד') ועוד אחרונים, ולא עת האסף עתה.

ואף שלפי זה נמצא שהרא"ש סתר משנתו לענין זה, יש מקום לומר שחזר בו, או שבאמת לא הכריע כן במסכת כתובות. ואף שהטור ושו"ע פסקו שיש להן טענת דמים ואם כן להלכה צ"ע לסמוך על דברי הרא"ש בכאן אם דבריו בנויים על שיטה אחרת, מכל מקום שערי תירוץ לא ננעלו ויש אחרונים שכתבו לתרץ באופן שלא יהא סתירה לנקוט שיש בוגרות שאין להן בתולים [ולהעיר שכן היא המציאות הברורה כפי שהעידו המומחים, אם לא שיש לחלק בין גיל לגיל לאחר שבגרה, ועייין מאמרו של רב יעוזר אריאל 'טענת בתולים בזמן

ואינה אלא מדרבנן, הקילו עליו לגמור ביאתו. אבל אח"כ נוהג עמה כנדה מחשש שהיא מאותן שאין להן דם בתולים והדם שראתה היא דם נדות.

וממילא מובן שבאופן שבדקנו אותה על ידי רופא וכדומה ונתברר לן בידיעה שהיא מאותן שיש להן בתולים, אה"נ מדינא דגמרא בלא חומרת רבותינו לא היתה אסורה לאחר הביאה, אלא יהא דינא כדין נערה שראתה שכל הלילה שלה, וכפי הנראה בזה לכו"ע אינה אסורה לאחר אותה לילה אא"כ תראה דם בלילה אחרת. ורק באופן שאמרו חז"ל שאין לו אלא בעילת מצוה פירשו הראשונים כן, דוק ותשכח.

ג. עוד כתב כבודו שהרא"ש בכתובות ס"ל שיש טענת דמים לבוגרת, ואם כן צ"ע טובא באמת למה החמירו יותר על הבוגרת לאוסרה לאחר ביאה ראשונה, ושכן תמה הסדרי טהרה ולא מצא תירוץ לזה. ואם כן נמצא שאין לנו הבנה בחשש זו לענין בוגרת שעליו בנויים דברי הרא"ש, וממילא אין בידינו להקל כשהוציאו הבתולים על ידי רופא, דא"א לחלק טרם נדע יסוד הדין, ע"כ.

ולא כן לבבי ידמה, והרואה יראה שכל

בדקוה, ובזה מיושב קושית הגר"ז בקו"א סוף סימן קפ"ז על המשאת בנימין, עיי"ש), והיינו החמור שבכולן, וממילא אף בוגרת שבדקוה היתה צריכה להחמיר כדין בוגרת שלא ראתה, אם היתה נכללת בהגזירה. רק שביארנו בטוב טעם ודעת שיש טעמים חזקים לומר שרק על ידי ביאה גזרו, ולא באופן ניתוח.

ד. מה שביקש ממני לגלות לו האמת לענין נשי דידן שכמה מהן רואין דם בביאה שנייה שלא כלו בתוליהן לגמרי בביאה ראשונה, והיה נראה לו שיהא הדין שאם ירגישו בדמים באמצע ביאה שנייה שיפרוש באבר מת כיון שבוגרת אין לה אלא בעילת מצוה, וצ"ע שלא הוזכר בפוסקים. הנה רצונו של אדם זהו כבודו והאמת אגיד, שלפי דברינו אין כאן קושיא כל עיקר, מאחר שכל כה"ג רגילים הנשים להרגיש צער מחמת המכה, ואם כן רגלים לדבר שהדם בא ממכת הבתלים ואינו אסורה מדאורייתא. ורק שמכל מקום אסורה מדין חומרת רבותינו, ואם כן דיו כדין רבותינו שהתירו לו לגמור הביאה, כנלענ"ד [וכן ראיתי בשו"ת בני בנים (חלק ד' סימן י"ד בהגהה)], אף שראיתי באזיה פוסקים שלא נקטו כן (עיין דור המלקטים, ומה שמובא שם בשם הרב נבנצל).

הזה' אסיא (גז-נח) ועכ"ז יש להן טענת דמים, עיין בכרתי ופלתי (סימן קצ"ג סק"א), ומה שדחה דבריו בסד"ט יישב בשו"ת צמח צדק, ועיין עוד מש"כ הנתיבות בספרו בית יעקב על אבן העזר שם.

ולפי זה דברי הרא"ש בכאן מובנים היטב שמפני כן החמירו בבוגרת מאחר שיש שאין להן דם בתולים, ולענ"ד הקלושה כן מוכרח לנו לנקוט בהבנת דברי הרא"ש בנדה וכפשטות דבריו. ושפיר ניתן לחלק ולומר שכ"ז לא שייך באופן שבדקה הרופא ונתברר שיש לה בתולים עבים, עד כדי כך שצריכים ניתוח להוציאם. כי הבנת יסוד הדין יש לנו לדברי הרא"ש אף אם יש איזה עקושי היאך לפרנס דבריו ביחד עם מש"כ במסכת כתובות. כ"ז ברור לענ"ד.

ורק מכה חומרת רבותינו שגזרו ליתן לכולם דין חומר שבחומרות והיינו כדין בוגרת שראתה, אזי היה לנו להחמיר אף באופן שקבלנו ידיעה שיש לה בתולים גמורים, דסוף סוף לא עדיפה מדין הקטנה שלא ראתה שיש לנו ידיעה ברורה שיש לה בתולים, ואף על פי כן גזרו לדון לכולם כאילו הם בוגרות (היינו בוגרות שלא

הוא "שלא ישתבשו בשאר דמים טמאים" כלשון הראב"ד, וש"אתי לאיחלופי" כלשון הרא"ה. ורביעי בקודש לשון היראים "כדי שלא תטעה בדם המקור".

ואיני יודע מה מציאה מצא בדבריהם, הן הן שיטת הרמב"ן שאין לתלות בכל דם מכה מהאי טעמא, וכדהזכיר הרא"ה בפירוש בתחילת דבריו, והארכתי הרבה בדבריו ובשיטת הרשב"א שהסכים לו לענין דם בתולים. ואה"נ יש כאן מקום להחמיר מהאי טעמא ומכח כן החמיר השבט הלוי כמו שהבאתי שם, רק שאנן בדין הארכנו לחלק בין ידיעה לתלייה, כמבואר בדברינו שם.

ודרך אגב הנני להעיר על איזה נקודות בתוך דבריו, מש"כ דמדקיי"ל דאפילו לא מצאה דם טמאה משמע דלהלכה אין הטעם משום שלא ישתבשו בדמים דאם כן לא היתה אסורה אם לא מצאה דם כדברי הראב"ד, לפום חורפיה לא דק, דגם הרא"ש והרשב"א החמירו לענין בוגרת אף כשלא מצא דם אף על פי שלדבריהם אין טעם התקנה משום חשש שהביאה גרם דם נדות, אלא משום טעמים אחרים שכפשוטו לא

ה. עוד כתבת להקשות על מה שחלקתי בין תלייה לידיעה, ולדעתך אם יש להקל בניתוח דנחשב ידיעה שהדם בא מן המכה, הוא הדין שנחשב ידיעה כשבא על ידי ביאה, מאחר דקיימ"ל שיש לבוגרת טענת בתולים, עכתו"ד.

אמנם שתי תשובות יש בדבר. האחת, דאכן נראה שבדוקא תלה כבודו הערתו על דין טענת דמים בבוגרת, אולם כבר כתבתי להוכיח שע"כ הראשונים כאן נקטו שיש בוגרת שאין לה בתולים, ושמשום הכי החמירו יותר לענין בוגרת מדינא, וממילא לק"מ, שמשום הכי החמירו על ידי ביאה. ואף דכשנמצא דם יותר מסתברא לתלות בדם בתולים, מכל מקום החמירו לחוש שאין לה בתולים ודם זה דם נדה הוא.

זאת ועוד אחרת, דבכלל, אין המשל לענין האופניים דומה לנידו"ד, דהלא אשה עלולה לראות דם מקור, משא"כ במשלו שאין מקום לתלות האופניים באירוע אחרת, ופשוט.

ו. בהמשך הדברים מביא מעכ"ת "שיטה אחרת" בהבנת הגזירה של דם בתולים, ותמה למה מנעתי טוב שלא להזכירם. ראשון ואחריו השני, מש"כ הראב"ד והרא"ה שטעם הגזירה

שייך כשלא ראתה דם כלל. ועיין בשו"ת צמח צדק (י"ד קנ"ד ד') שנתקשה בזה וכתב שהוא משום שלא רצו לחלק בין הנשים, עיין שם היטב.

ז. והשלישי ביניהם הוא שיטת הרמב"ם, שלדעת מעכ"ת מדוייק בדבריו שגזירה זו נכללת בחומרא דרב זירא.

וכבר הזכיר הוא עצמו שאין הדברים מוכרחים, ויש לומר הא כדאית ל' והא כדאית ל'. גם יש להדגיש שיש לומר שכ"ז איירי לענין דיני תלייה, ולא כשהוא בגדר ידיעה, וכנ"ל.

ח. אח"כ מביא דברי הראב"ה וגם האו"ז שכתבו דהאי דם בתולים כדם נדה חשיב ל', דאמר לקמן בשמעתין בנות ישראל החמירו על עצמן וכו'.

וטרם נבוא על העיון בדבריהם, יש להעיר על מה שהופיע בדברי מר כאילו יש כאן עוד ב' שיטות להוסיף תת וכח למסקנתו להחמיר, והרי כבר אמרו אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, והרואה יראה ששניהם רק העתיקו דברי הרשב"ם שכתב כן. ועל כן יראה לתקן בדבריו "שיטת הרשב"ם" שהובאה בדברי הראב"ה והאו"ז.

ובעיקר הדברים, לא כתב הרשב"ם טעם חדש בתקנת דם בתולים, רק שאסרו דם בתולים כדם נדות, ולעולם י"ל שטעם הדבר כהרא"ש ורק על ידי ביאה גזרו, והא שציין לדרי זירא אינו משום שזהו טעם התקנה, רק שכפי הנראה ס"ל שלא גזרו אם לא מצא הדם, ומשו"ה בא להדגיש דאם מצא דם אז אפילו טפה כרחל צריך להחמיר. ואולי לשון הנדפס בהאו"ז אטעתי דאיתא "דא"ר זירא", אולם עיין בשינוי נוסחאות שגרס "וא"ר זירא", וכ"ה בראבי"ה.

ט. מה שהפליא לעשות להראות שיש קשר בין דם בתולים לדם נדות, אען ואומר שנהניתי מאוד, אולם כל הדברים אמורים לענין דם הבתולים, שדומים לדם נדות ושהתורה התרתה וכו', אולם סוף כל סוף "מעין זה" התירה התורה, ואין רואים שיש עירוב דם נדות עם דם הבתולים. ומה שרצה כת"ר לחדש שמהאי טעמא החמירו בה יותר ממכה דעלמא, אף שדברי פי חכם חן, מכל מקום מה נעשה שמדברי הרשב"א שנתקשה לחלק בין דם מכה דעלמא לדם בתולים מבואר שלא הבין כן (וכמו"כ הסדרי טהרה שכידוע כל רז לא אניס ל'). ובהכרח לא ראו בכ"ז טעם מספיק.

ואגב, יש להעיר שהקדים שבא להוכיח

בראשונים, אינו מובן כלל במחילת כבודו. דהלא דבפשיטות י"ל דהטור הכריע כדעת אביו הרא"ש בזה כדרכו בכל מקום, ובעקבותיו הלך השו"ע, ולא שכתב כן בדרך חומרא אלא מעיקר הדין. ושוב יהיה נפקמ"נ לקולא לענין נידון דידן, ופשוט.

יא. מה שהשיג בפרט אחד במה שכתבתי לענין הא דאין צריך לחוש למה שכתבו הגאונים, אין זה כדאי להשיב שאר נימוקים וסברות שהבאתי מהאחרונים שביארו הא שאין צריך לחוש לדבריהם. ובלא"ה, הדמיון לדעת ר"ת בבין השמשות אינו עולה יפה, מאחר שדבריו אינם בהתאם להמציאות שידוע לנו כמו שהאריך הגר"א, ועל כן בהתגלות דעת הגאונים יש מקום גדול שיכריעו דבריהם.

בהוכחות מן הש"ס, ופתח בגמ' חולין דשרא לן דם טוהר, וודאי אין כאן הוכחה כלל, כי ניתן לפרש כפשוטו דקאי על דם טוהר של יולדת. ורק מפירושם של הראשונים שפירשו כן יש להוכיח, ולא מהש"ס גופא. אמנם האמת לא אמנע שמפורש בילקוט תהילים (קמ"ו) "אסרתי לכם נדה, התרתי לכם דם בתולים".

י. מה שבנה מהא שחשש הרא"ש והטור לשיטת הרא"ש בגזירת בתולים (דמשום הכי מחמירים על דם הנמצא לאחר הביאה כמבואר בסימן ק"צ סעיף מ"ב, דאילו להראשונים שכתבו שמשום דם חימוד גזרו לכאורה אין מקום לאסור לאחר הביאה ראשונה) אף דאינו אלא מדרבנן, דמהאי טעמא יש לחוש לכל הצדדים

ובזה אשים קצי למילי כי הארכתי יותר מדי במה שאין הזמן מספיק, וכמדומה שיש במה שכתבתי די והותר להשיב על הנקודות חשובות שהעלה כבודו.

הנני ידידו דורש שלומו תמיד,
אלעזר שמחה ווילנער

מכתב ג'

בס"ד

אור לבי אלול תשפ"ג לפ"ק

למע"כ ידיד נפשי הרב אלעזר שמחה ווילנער שליט"א,

אחרי שאדרוש שלומו הטוב ואברכו בכתיבה וחתימה טובה,

אעיד נאמנה כי נתכבדתי לקבל תגובה ממך, בו דנת ודקדקת על כל פרט ופרט שבדברי, לא הנחת אבן במקומו, וכדרכך בקודש בדקת חיפוש אחר חיפוש בכל החורין וסדקין כדי שיאירו הדברים באור אמיתה של תורה. אכן, למרות שמחת אלעזר כשזאב יטרף, עדיין יש לי דין ודברים ועסק עמך, והנני בתשובה מאהבה, למען נהיה נוחין זה עם זה בהלכה, להגדיל תורה ויאדיר.

א. הצעה מחודשת בענין השייכות שבין דם נדה לדם בתולים / ב. עוד בשיטת הרמב"ם בגדר הגזירה על דם בתולים / ג. משא ומתן בשיטת המשאת בנימין / ד. ביאור הנפק"מ בין שיטת הרמב"ן והראשונים שכתבו דגורו משום אחלופי בדם נדה / ה. הערות קטנות

א

הצעה מחודשת בענין
השייכות שבין דם נדה
לדם בתולים

ותנאי קודם למעשה דדברים דלהלן
מחודשים המה, ובתורת הרהורי דברים
לבד, ואולי יש בהם גרעין אחד של
אמת שיציל על הכל, ואם זכיתי, מקום
הניחו לי מן השמים להתגדר בו...

במכתבי הראשון התחלתי להציע
מתוך כמה מקורות דאיכא

א] תנן ריש פרק התינוקות – תינוקות
שלא הגיע זמנה לראות וניסת ב"ש
אומרים נותנין לה ד' לילות וב"ה
אומרים עד שתחיה המכה, הגיע זמנה

שייכות בין דם בתולים לדם נדה,
וכתבתי דיתכן דזהו השורש של חומרת
חז"ל בענינים אלו. ועתה ארחיב עוד
בזה בעז"ה, אבל הנני מוסר מודעא

לראות מ"מ דינה קל יותר מהגיע זמנה ולא ראתה, צ"ע בטעמא דמילתא, והלא קיי"ל דאפילו קטנה שראתה ג' פעמים חוששת לוסתה, וא"כ מסברא יש לנו לומר דצריכין לחוש יותר לדם נדה אצלה לעומת נערה שהגיע זמנה לראות ולא ראתה.

ב] ולולא דמסתפינא, אמינא דלאו כל דמי נדה שוין ואף דקטנה שהוחזקה לראות דם היה נראה לנו להחמיר בה יותר מנערה שלא ראתה מ"מ בעיני חז"ל איפכא הוא. ולהעמיד ענין זה על בוריו צריך כמה הקדמות וכדלהלן.

בגמ' סו"פ האשה שראתה (סד:) איתא דאשה שדמיה מרובים בניה מרובים, ואנו יודעים היום דדם האשה יסודה קשורה ביצירת הולד, ובאופן שהאשה הקטנה שעדיין לא נתבגרה גופה ואינה יכולה להוליד ולד, לכן אין לה ווסת דמים, ורק בעת שגופה מתחלת להתבגר ולהגיע לשנים ושערות, אז מתחלת האשה להיות מוכנת להוליד ולד ובהדי זה מתחלת נמי לראות דם נדה. עוד נימא, הנה תכלית ומציאות הזיווג שבין איש לאשתו הריהו יצירת ולד חדש. והיוצא מזה, דאשה כשהגיע זמנה לראות

לראות ב"ש אומרים נותנין לה לילה הראשון וב"ה אומרים עד מוצ"ש וכו'. ובגמ', אמר ר' נחמן אמר ר' יצחק תינוקת שלא הגיע זמנה לראות, אפילו ראתה דם בבית אביה, ע"ש. ונמצאת, דנערה שהגיע זמנה לראות אבל עדיין לא ראתה דינה חמורה יותר מקטנה שלא הגיע זמנה לראות אע"פ שראתה כבר. ומצינו שנחלקו המפרשים בהך קטנה שראתה במאי עסקינן, אם בראתה פעם אחת או אפילו אם הוחזקה בראיות. עיין בסדרי טהרה (סי' קצ ס"ק עה) שדן בזה וצידד דמתניתין מירי בראתה פעם אחת, אבל באמת מפורש בתוספי הרא"ש (סה: ד"ה וחכ"א) דאפילו בהוחזקה לראות מירי מתניתין, דז"ל — ומתניתין עד שתחיה המכה איירי דאפילו ראתה כמה פעמים בבית אביה כדאמרינן בריש פירקין, עכ"ל.

והנה אי ברואה רק בפעם אחת איירי, הדין מובן, דכיון שקטנה זו לא הגיע זמנה לראות לכך אמרינן דמה שראתה פעם אחת מקרה בעלמא הוא ואין צריכין לחוש לה להבא, משא"כ אם הגיע זמנה לראות אע"פ שלא ראתה עדיין צריכין לחוש לה כיון דבגיל זה רגילה לראות דמים. אבל לפי הסוברים דאפילו אם הוחזקה קטנה זו

וראתה הוי דם נדתה הוראה על בגרותה והכנתה לענין הביאה. משא"כ כשקטנה שלא הגיע זמנה לראות קובעת לה וסת, מאחר וגופה נראית לכל שאינה מבוגרת, ממילא אין דם הנדה שלה כהוראה על בגרותה והכנתה להיות בעולת בעל, ואינה אלא תופעה מוזרת.

עוד נקדים דהנה אמרו חז"ל (סנהדרין כב:) כי בועליך עושיך, אין אשה כורתת ברית אלא למי שעושה אותה כלי. ונראה הביאור בזה, דהבתולה כיון שפתחה סתום אין גופה נגמרת להיות מוכנת לבעל והרי היא למשל הדיוט כבקבוק סודה שלא הסירו הפקק מעליה, וכשם שלענין הבקבוק כמה פוסקים חוששים לאיסור דאורייתא של בונה ותיקון מנא וכו' אם יפתחה בשבת, כמו כן כאן כשהבעל פותח פתחה הסתום הריהו עושה אותה כלי מוכן לביאה. והנה כתוב בספרים הקד' דלא שייך קשר יותר אמיץ מהקשר שבין היוצר והנוצר, וזהו כוונת חז"ל דאין האשה כורתת עיקר ברית האהבה לבעל אלא אם כן עושה אותה כלי דע"ז שייכא בהו קשר היותר חזק שבין היוצר והנוצר.

ועל פי הקדמה זו נוסיף דבר יסודי, דכמו שדמי נדה של אשה לאחר

שהגיע זמנה לראות הם מורים על הכנתה לביאה, דע"י יכולתה להוליד ראויה היא עתה לביאה, נראה דנמשך מזה דדם בתולים יש בהם הוראה זו ג"כ. ביאור הדברים, דדם בתולים מורים שאשה זו נפתח פתחה הסתום ונגמר הכלי של נקבות לקבל זכרותו של בעלה. וכבר מצינו בספרים הק' דדם בתולים של אשה מקביל לדם מילה של איש, והדברים מבוארים לפי הנ"ל, דכמו שדם מילה מורה על שנכרת הערלה ועתה נגמר גוף האיש ומוכן הוא לעבודת השי"ת ולכוון כל מעשיו לש"ש ולא להנאת עצמו, כמו"כ דם בתולים של אשה מורה על שמוכנת להגיע לתכלית חייה דהיינו להיות עזר כנגדו ואחיסמך לבעלה. ורמז לזה בלשון חז"ל במכילתין (ח:), ת"ר נשאת וראתה דם מחמת נשואין ילדה וראתה דם מחמת לידה עדיין אני קורא לה בתולה שהרי בתולה שאמרו בתולת דמים ולא בתולת בתולים, ע"ש. הרי דהאשה שנקרעו בתוליה בביאה אין קורין לה אשה שראתה דם 'מחמת מכת בתולים', ואלא שראתה דם 'מחמת נשואין', והטעם כנ"ל דדמים אלו מורים על הכנת גופה לבעל בנשואין.

[ג] ורואין עתה שבצומק יש קשר יסודי

שכ"כ בערוך לנר (שם סד:) ע"ש, וברוך שכוונתי. [ויש לפלפל עוד בהדמיון שבין דם האשה לשאור עפ"י משאז"ל דנקנסה האשה בדם נדה ובתולים משום חטאה של חוה, והרי גם השאור רומז על היצה"ר כמ"ש בברכות יז. ומי מעכב על ידינו שאור שבעיסה, ופרש"י שהכוונה ליצה"ר, וידוע דיצה"ר הוא מכח נחש הקדמוני שהשיא לחוה לחטוא. ויש להוסיף דכמו שמצינו בדיקת חורין וסדקין בדם נדה כמו"כ איכא בדיקת חורין וסדקים לחמץ כדאיתא ריש פסחים, ועיין תוה"ש סי' קצו סק"ט].

ד] ובידענו זאת יתכן דחז"ל ראו צורך לגזור על דם בתולים ולהחשיבה כדם נדה מצד קשר הנ"ל, דאף דודאי מדינא הריהו דם טהור וכשאר מכה דעלמא כמו שכתבו הראשונים, מ"מ ענינם קרובים זל"ז וראו החכמים לגזור עליו. ופשוט דלא היה שייך לגזור עליו לגמרי דא"כ לא נתת מקום לבת אברהם אבינו לישב לפני בעלה, ולכך אמרו דבוגרת שראתה בבית אביה יכול לגמור ביאתו כדי שיכלו בתוליה על ידו אבל מיד אח"כ נאסרה. והטעם דהחמירו יותר בבוגרת משאר נשים יש לבאר לפי דברינו, דמאחר והבוגרת גופה נתגדלה ונתבגרה כל הצורך,

בין דם בתולים ודם נדה, דבשניהם איכא הוראה גדולה על זאת שהאשה כבר נגמרה גופה ומוכנת להיות אשה נשואה. ואשר כן מצינו כמה פעמים בגמ' שהאשה שלא ראתה עדיין דם נדה נקראת 'בתולת דמים', וכן אשה שיש לה בתולים נקראת 'בתולה' בכל מקום, והרי דיש שויון בין שניהן, דכל שעדיין לא ראתה דם וגם לא נקרעו בתוליה, בתולה היא מצד שניהן בזה שעדיין לא הגיע גופה לגמר הכנתה להיות בעולת בעל הראויה להוליד.

ואל תתמה שדבר מאוס ונתעב כדם היוצאת מגוף האשה מפני נדוהת או קריעת בתוליה [ומצינו בחז"ל שבת קנב. תנא אשה חמת מלא צואה ופיה מלא דם והכל רצין אחריה, ובנדה סה: אמרו דדם נדה מזוהם] שנחשיב אותו כדבר חשוב המורה על שלימות גופה. דהנה כבר גילו חז"ל (דף ח:; סד:) ר' חייא אומר כשם שהשאור יפה לעיסה כך דמים יפין לאשה, ע"ש. וביאור הדבר לפי קט שכלי, דכשם שהשאור אע"פ שנתחמץ כ"כ עד שמסרחת ואינה ראויה לאכילה כלל, מ"מ יפה לעיסה ובלעדה לא שייך לעשות פת, כמו"כ דמי האשה על אף שמאוס הוא מ"מ יפה לאשה, וכל אשה שדמיה מרובים בניה מרובים. שוב ראיתי

דאמר רבא לומר שאין האשה מטמאה מעת לעת בתוך ימי זיבתה וכו', אמר לך רבא כי קתני מטמאה מעת לעת אריש פרקין קאי אראתה ועודה בבית אביה סד"א כיון דמפסקי להו ימים טהורין כתחלת נדתה דמיא ולא תטמא מעת לעת קמ"ל, ע"כ. ופרש"י – אריש פרקין קאי, ראתה ועודה בבית אביה ב"ה אורמים כל הלילה שלה וקאמר דאם ראתה לאחר מכאן מטמאה מעל"ע. כתחלת נדה, כבתולת דמים דקי"ל דיה שעתה בראייה ראשונה, עכ"ל.

ובתוספי הרא"ש (שם) תמה עליו וז"ל, ולא נהירא דלמה תיסק אדעתין דחזרה לקדמותה בשביל הפסק ימים טהורים, עכ"ל. ועיין בערל"נ שהוסיף לתמוה דהלא כל אשה יש לה דמים טהורין בין נדה לנדה ואטו נימא דכל אשה כשבא ווסתה הוי כתחלת נדה, אתמהה. וע"ש שכתב דיש לגרוס דמים טהורים במקום ימים טהורים, והו"א דכמו ברואה אחר דם טוהר דיה שעתה ה"ה רואה אחר דם בתולים, וכוון בזה לדברי התוספי הרא"ש, ע"ש. ויש להעיר על דבריהם דלפ"ז צריכין לדחוק דמיירי הגמ' רק ברואה דם ביום שלאחר לילה ראשונה ומסתימת הגמ' לא משמע כן.

ומצד שניה וסימניה אשה גמורה היא המוכנת לבעל, ורק שעדיין חסירה פרט אחד שפתחה סתום, כה"ג הוי דם בתוליה הוראה גדולה על גמר גופה ודומה דם בתולים אלו יותר לדם נדה מקטנה ונערה שבלא"ה לא נגמרו גופן להיות לבעל.

ובזה יתבאר כללי המשנה, דקטנה שלא הגיע זמנה לראות נתנו לה ב"ה עד שתחיה המכה, דכיון שניכר לכל בעליל שאשה זו אינה שייכת כלל להיות לבעל, ממילא אין בדם בתוליה הוראה על בגרותה ואינה קשורה כ"כ בדם נדה. אבל אם הגיע זמנה לראות כיון שמצד הגיל שלה גופה מזומנת להיות לבעל, ממילא כשתראה דם בתולים הוי זה הוראה על גמירת גופה, ולכן החמירו בה יותר.

ה] ביסוד זה נראה שיש פתח תקוה להבין מילתא תמיהא שמצינו להלן בפ' התינוקת, דתנן במשנה (סח.) אשה שבדקה עצמה יום שביעי שחרית ומצאה טהורה וביה"ש לא הפרישה ולאחר ימים בדקה ומצאה טהורה הרי היא דבחקת טהרה וכו', ולהלן במשנה איתא דאם לאחר זמן בדקה ומצאה טמאה, מטמאה מעת לעת. ובגמ' (שם ע"ב) פריך לימא תהוי תיובתא דרבא

לדם נדתה שלאחר מכן, שהרי הדמים שראתה בעוד בתוליה בה, לא היה בהם הוראה גמורה על שלימות גופה והיותה מזומנת לבעל כיון שעדיין פתחה היה סתום, משא"כ כשתראה דם נדה לאחר שכבר נקרעו בתוליה, הוי זה פעם הראשונה שהיו דם נדתה בצורתם העיקרי דהיינו שבאין מאשה שנגמרה גופה ככלי שלם להיבעל ולהוליד [משא"כ בביאה ראשונה אמרו חז"ל דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה]. ולכך הו"א דהחשיבו חז"ל אשה זו כבתולת דמים, שהרי לא ראתה מעולם דם נדה כזה דהיינו דם נדה מאשה שכבר נקרעו בתוליה, וסלקא דעתין דלא גזרו עליה טומאה למפרע.

וביותר עומק יש לבאר דהנה כל עיקר הטעם דגזרו חז"ל טומאה מעת לעת אע"פ שיש לה חזקת טהרה מבואר בריש מכילתין משום דאיכא ריעותא מגופה ועלולה לראות דם ומועדת לך. וי"ל לפ"ז דמהלכות חזקה יש נפק"מ בין דם נדה שראתה קודם קריעת הבתולים לבין אחר שאין לה בתולים, ולא מחזקין מדם לדם, ואלא אמרינן דאינה עלולה לראות רק דם שקודם קריעת הבתולים, ולכך הו"א דכשתראה דם פעם נדה בפעם ראשונה אחרי ביאת חופה, אמרינן דכלפי דם

עוד יש להעיר על לישנא דגמ' דהו"א כתחילת נדה דמיא, וביאר רש"י דהוי כמו בתולת דמים, ואם איתא דהו"א דגמ' היה דנדמה הרואה דם נדה אחר שראתה דם בתולים לרואה אחר דם טוהר, לכאורה לא הוי לן לקרותה בתולת דמים, ורק דהו"א דדיה שעתה כלישנא דגמ' (לו.) לענין רואה אחר דם טוהר. והרי כמה נשים דינם דדיה שעתה כגון הזקנה ומעוברת, ולא תנן בהו אלא דאם תראו דם דדיה שעתה ולא מצינו שיקראו בשם בתולת דמים, וא"כ מאי שנא הרואה נדות פעם ראשונה לאחר שראתה דם בתולים שהשתמשו בלשון זה. וכנראה דכוונת התוספי הרא"ש גופא להשיג על פרש"י שלמד בכוונת הגמ' דתחילת נדה היינו שהיא כבתולת דמים, ועל זה תמה דלמה תיסק אדעתין כן. ועל כל פירש באופ"א דכוונת הגמ' באמרה דהוי כתחילת נדה אין הכוונה כמו שפרש"י דהוי כבתולת דמים, ואלא דהו"א דדיה שעתה כמו הרואה אחר דם טוהר. ומצוה ליישב דברי רש"י בענין זה להקל התמיה שעליו.

ואמנם, לפי דברינו באמת יש ליתן בזה קצת הבנה, דלפי מה שייסדנו לעיל יש נפק"מ גדול בין הדמים שראתה אשה קודם שנקרעו בתוליה

זה הרי היא כבתולת דמים ואין צריך לחוש למפרע.

ויש להוסיף דא"ש לפ"ז רש"י לשיטתו, דכבר הבאנו מש"כ רש"י בחולין (קו:) על הא דאיתא בגמ' דאסר לן נדה ושרא לן דם טוהר, ופרש"י דהכוונה גם לדם בתולים [אף דמגמ' גופא אין הוכחה די"ל דקאי רק אדם טוהר שלאחר לידה וכמו שהערת עלי במכתבך (על אף שאין מקום להתלונן על שהבאתי ראיה מהגמ' אף שאינו מפורש שם מאחר שהוא הבנויה על מה שפירשו רש"י ותוס' על אתר ומה עוד שהדבר מבואר במדרש כמו שהבאת אף אתה)] והרי דגילה לן רש"י דעתו דיש שייכות בין דם נדה לדם בתולים, וא"ש לשיטתו בסוגיא הנ"ל כפי שפירשנו דבריו.

ז] ולאור הנתבאר נעמוד על דקדוק לשון המשנה דתנן 'נותנין לה ד' לילות', 'נותנין לה לילה ראשונה' וכו'. והנה לפי מה שכתבו הפוסקים דכללים אלו דמתניתין מדרבנן הם דאילו מדאורייתא לעולם תלינן על בבתולים עד שתחיה המכה, א"כ הוי ליה למתני לשון של הגדרה כגון 'אין לה אלא ד' לילות' ו'אין לה אלא לילה ראשונה', דאילו לשון המשנה משמע איפכא דנוהגין בה טובת עין ונותנין לה זמן

האמור, וצ"ע. ולפי דברינו הדבר מוסבר, דבאמת אצל החכמים היה מקום לגזור על כל דם בתולים ולהשוותו לדם נדה, ואע"פ הקילו בדבר ונתנו ללא הגיע זמנה לראות עד שתחיה המכה ולנערה שלא ראתה עד מוצ"ש וכו'.

ח] והנה במכתבי הראשון רמזתי להנ"ל דיש שייכות בין דם בתולים לדם נדה ולכך עשו חכמים סייג, והשבת דמוכח מדברי הראשונים דלא סבירא להו כן שהרי נתקשו בחומרת רבותינו שנמנו וגמרו דבועל בעילת מצוה ופורש והקשו דלמה החמירו החכמים כ"כ, הלא אין לך מכה גדולה מזו, ואילו לפי דברינו לקמ"ד דאין זה כסתם מכה, עכ"ד.

ואין זו השגה כלל, שהרי קיי"ל להלכה דשיעורי דמתני' חומרות הן, ולכן מקילין יותר לענין דין רואה מחמת תשמיש, ומזה מוכח דמאיזה טעם ראו החכמים להחמיר בדבר, וא"כ תקשי על הראשונים למה נתקשו בדברי רבותינו שהחמירו עוד יותר, הלא מהאי טעמא דהחמירו חכמי המשנה נימא נמי דזהו טעם רבותינו. והאמת, דקושיית הראשונים מובנת מאד, דכיון דסוכ"ס מדאורייתא דם בתולים ודאי דינא כדם מכה וטהורה היא, אף דחכמי

יסודו בחומרת ר' זירא דבנות ישראל החמירו על עצמן, ואתה רצית ללמוד דאין כוונת הרמב"ם אלא להזמין חומרות שונות לפונדק אחד, והוספת דיש להדגיש די"ל דאין חומרא זו אלא לענין דיני תלייה, ולא כשהוא בגדר ידיעה, עכ"ד.

ושותא דמר לא ידענא, דמשמע מדבריו כאילו יש לו ב' טענות, ובאמת הא בהא תליא, דאי חומרת דם בתולים הוא משום חשש שהוא דם נדה אז יש מקום לחלק בין ידיעה לתלייה, משא"כ אם בכלל חומרא דבנות ישראל הוא, א"כ ליכא נפק"מ בזה, דכוונת הדברים דבנות ישראל קבלו על עצמן לטמא דם בתולים ולהשוותה לדם נדה ומאי אהני לן שבעינינו ראינו שהוא דם בתולים.

ב] ולענין טענה הראשונה יש לציין לדברי הב"י (סי' קצד) שנראה לדייק מדבריו שהוא גופא נסתפק בכוונת הרמב"ם בפרק י"א אם יש שייכות בין החומרות שהזכיר שם או דלמא האי כדאיתיה והאי כדאיתיה. וז"ל הב"י שם, ואני תמה על הרב המגיד שהראב"ד והרשב"א לא נתנו טעם שהחכמים אסרוה [לכל אשה היולדת שום צורה משום דאין בקיאה בזה"ז

המשנה עשו בה סייג מ"מ אין לך בו אלא חידושו ועל הראשונים אנו מצטערים, ושפיר הוקשה להראשונים מה ראו רבותינו בתראי להחמיר עוד יותר מאחר דמעיקר הדין אין לך מכה גדולה מזו, ופשוט.

ומודה אני דמדברי הר"ן פ"ב דשבועות משמע דס"ל דשיעורי דמתני' נקבעו כפי הסברא אם יש תלייה טובה בדם בתולים, ולא שגזירת חכמים הוא. ומ"מ כבר כתבתי דיתכן דדעת הר"ן כשיטת הרז"ה דבוגרת שראתה נותנין לה בעילת מצוה פירושו דמותרת אח"כ נמי דתלינן דמה בדם בתולים, אשר לפ"ז הדבר מובן קצת דכיון דיש לה רק מקצת בתולים אין מתירין רק הדם שבא מביאה ראשונה, משא"כ לפי הרא"ש וסעייתו דאסורה מיד אחר ביאה ראשונה, קשה מאד לומר דמן הסברא אין לתלות בדם בתולים כמו שתמה הסד"ט, ומשמע ברור דגזירה וסייג יש כאן, וכן כתב בגר"ז (סו"ס קפז) והבאת דבריו.

ב

עוד בשיטת הרמב"ם בגדר הגזירה על דם בתולים

א] בענין שיטת הרמב"ם, רציתי לדייק מדבריו דס"ל דגזירת דם בתולים

שהתיר לתלות דם בבתולים בכל הנשים לעולם עד שתשמש פעם אחת ולא תראה לענין שלא תהא נחשבת רואה דם מחמת תשמיש. תוכן דברי המשאת בנימין הוא דשיעורים דמתני' מן התורה הם ואין מקום כלל להקל יותר מדינא דמשנה אפילו לענין רמ"ת, ושמח אלעזר לראות דבריו דנמצא לפ"ז דבוגרת שראתה בבית אביה שהחמירו בה חכמים גדר הדבר היה שחששו לדם נדה באשה זו גופא מאחר ויש בוגרות [לפי מקצת שיטות עכ"פ] שכלו דם בתוליהם, ולא כדברינו דגזירה מדרבנן הוא מטעם שלא נתבאר לן ע"י הראשונים.

ועל יסוד דברים אלו בנית מגדל בבבל עם חידושי הלכות שלא שערם אבותינו, א', דבאופן שנבדקה ע"י רופא ונתברר לן בידיעה שהיא מאותן בוגרות שיש להן בתולים, אה"נ דמדינא דגמ' לא היתה אסורה אחר הביאה, ורק שמטעם חומרת רבותינו צריך לפרוש מיד אחר ביאה ראשונה. ב', דאפילו בוגרת שראתה בבית אביה אם ראתה דם בביאה שניה לאחר נשואיה מותר לגמור ביאתו, והטעם, שמאחר והרגישה צער בשעת תשמיש א"כ רגלים לדבר שדם זה בא ממכת בתולים וממילא אינה אסורה מדינא

בצורת הולד] כדי שיקשה עליהם שאין להן סמך בגמ', וגם אין לו לומר שאין כן דעת הרמב"ם לפי מ"ש בפרק י"א, שהרמב"ם לא בא בפ"א אלא להוציא שלא יעלה על דעתנו דבכלל חומרא דרבי זירא הוא או שבזמן אחר אח"כ גזרו לטמא היולדת אפילו במקום שמן הדין טהורה לגמרי לדידיה וכו', ע"ש.

הרי דהיה להב"י ב' צדדים במה שהרמב"ם כתב בפ"א ד'כל שאמרנו ביולדת שאמו טהורה הרי היא טהורה בזמן הזה, א', דבא לאפוקי מלומר דנכלל בחומרא דבנות ישראל, וב', דלא תימא שגזרו עליו פעם אחר. ולכאורה קשה דמה ענין זה לחומרא דר' זירא הלא אין כאן דם כלל ורק לידת צורה, וע"כ היה אצל הב"י צד דמשמעות הרמב"ם דהחומרות שהזכיר באותו פרק שורש כולם בחומרא דר' זירא, וא"כ ה"ה דדם בתולים משום חומרא דר' זירא הוא וכמו שצדדנו. וכבר כתבנו דמשמע כן מלשון הרמב"ם בפיהמ"ש, ע"ש עוד פעם.

ג

משא ומתן בשטת
המשאת בנימין

[א] בחרת לילך בעקבות המשאת בנימין שהאריך לחלוק על הב"י

הרי דלכו"ע בוגרת יש לה בתולים, ולא נחלקו הראשונים אלא אם יש לה דמים, וא"כ בלי בדיקת הרופא כבר ידעין שיש לה בתולים ורק שאין אנו יודעים אם כלו הדמים, ואין מקום לדברין אא"כ אמר הרופא שיודע שבתולים אלו ודאי יוציאו דם ע"י ביאה, וזה נכנס כבר לדיון הידוע אם יש לרופא [ואפילו רופא ישראל] נאמנות בענין דברים התלויין בהשערת הדעת (עי' פתחי תשובה סי' קפ"ז סק"ל), ואכמ"ל.

ג] עוד נחוץ לדעת דדברי המשאת בנימין מחודשים, דמתוך החומרא שהחמיר בתחילה דכל שיעורי דמתני' מן התורה הם, הוצרך להקל בסופו, דנתקשה לפי דבריו על מנהג כל המורים דתולין בדם בתולים לענין רמ"ת לזמן רב אחר ביאה ראשונה ואין פוצה פה להחמיר, ואיך הקילו נגד דינא דמתניתין שהוא מדאורייתא. ומפני כך הוצרך לעשות אוקימתא גדולה דכל הסוגיא מיירי רק באשה שאינה מצטערת בשעת הביאה, אבל כשיש לה צער בודאי יכולין לתלות בדם מכה. ועוד רצה לחדש דכל הסוגיא לא מיירי אלא ברואה דם הרבה שיש לחוש טובא לדם נדה, אבל מעט דם אין בו חששא.

דמשנה דלא אסרו הדם אלא משום חשש דם נדה והא לא שייך כאן שהרגישה צער, ורק משום חומרת רבותינו צריך לפרוש והרי התירו לגמור ביאתו, עכ"ד.

ב] הנה מה שכתבת דאם נתבאר ע"י רופא דבוגרת שלפנינו יש לה בתולים אזי מדינא דמתני' דינה כנערה שראתה שנותנין לה כל הלילה, חידוש עצום הוא, דכפשוטו מאחר שקבעו חז"ל כללים לכל אשה ואשה מה דינה בבעילת מצוה א"א לבוא אחריהם ולהוציא אשה פרטית מן הכלל, ומסתמא לא פלוג חכמים בדבריהם.

אבל בלא"ה עיקר הדבר טעות הוא וכנראה נכתב בהעלם דבר מדברי התוס' כתובות דף ט. (ד"ה האומר) שכתבו בא"ד וז"ל, וי"ל דר"ח גריס כגירסא ראשונה שהיתה בספרים, אי דקא טעין טענת פתח פתוח הכי נמי הב"ע דקא טעין טענת דמים, וה"פ והאמר רב בוגרת נותנין לה לילה האשונה ומדתלינן כל הלילה בדם בתולים משמע דאיכא בוגרת דאית לה דם בתולים טובא א"כ א"א לשום בוגרת שלא יהא פתחה סתום אפילו אין לה דמים, וא"כ יש לה טענת בתולים, עכ"ל.

שראתה חומרא דרבנן הוא, דאילו היה חשש נדות דאורייתא לא היה מותר לגמור הביאה, והדר קושיא לדוכתא למה החמירו כ"כ לאוסרה מיד אחר ביאה ראשונה דמאי שנא משאר הנשים שלא עשו חכמים בהם סייג לדעת המשאת בנימין. ובאמת לא ראיתי שכתב המשאת בנימין להדיא דאפילו בוגרת שראתה מותרת אם יש לה כאב, ורק דלדבריו לכאורה צריכין לומר כן כדי ליישב למה אין פוצה פה במה כשתולין בדם בתולים אפילו אחר שכלו שיעורי דמתני', וצ"ע.

ועוד תימה על דבריו, דמאחר וכתב הרא"ש דגדר חומרת רבותינו שהשוו כל הנשים לדין החומרא שבחומרות דהיינו בוגרת שראתה. ואי נימא דאפילו בוגרת שראתה לא החמירו עליה רק אם כשאינה מרגשת כאב, לכאורה נמשך מזה דגם חומרת רבותינו אינו אלא כה"ג שאין לה כאב, ודבר זה לא נזכר בשום ראשון או אחרון כפי ידיעתי.

ד

ביאור הנפק"מ בין שיטת הרמב"ן והראשונים שכתבו דגזרו משום אחלופי בדם נדה

[א] הבאתי כמה ראשונים שכתבו דגזרו

וכמדומני שלא מצינו כדבריו לא בראשונים ולא באחרונים אחרים, והוא עצמו כתב דמסתפינא לומר כן, ועל כן תמהני עליך איך מהרת להקל ולומר דבנשים שלנו כיון שרגילות להצטער בשעת ביאה משום קריעת הבתולים יכולין להקל ולגמור ביאה שניה אפילו בבוגרת שראתה, והוא קולא גדולה לא תמצאנה בפוסקים כמו שהזכרת עצמך גופא. והא דפסק הרמ"א ס"ס קפ"ז דאין לתלות בדם בתולים לענין רמ"ת רק היכא דאיכא כאב, אין זה ראיה כלל דס"ל כהמשאת בנימין, דהרמ"א לחומרא קאתי ולומר דאף דלענין רמ"ת יכולין להקל יותר מכללי המשנה כיון שאינם אלא חומרות מדרבנן, מ"מ אין להקל כל שאינה מרגשת כאב, כן הוא פשוט הדברים. ונתקשיתי טובא במש"כ המשאת בנימין שהרמ"א הסכים לסברתו דמשמע דס"ל דגם לרמ"א כל הסוגיא דריש התינוקת לא מיירי באשה שהיתה לה כאב, וצ"ע"ג מנא ליה הא.

ד] גם יש להעיר שהמשאת בנימין שם לא כתב כלום לבאר למה בוגרת שראתה בבית אביה אסורה מיד אחר תשמיש, ורק לענין המנויים במתניתין כתב דשיעוריהן מן התורה, ועל כרחך גם לפי המשאת בנימין דין בוגרת

ומבוררת כמו דם בתולים, והיינו דכשרואין דם מאו"מ אף אם סבורים אנו בודאי דדם מכה הוא, מ"מ אמרו חז"ל שאין להקל וצריך לחוש שמא דם נדה הוא. ולפי הבנה זו יש פתח לחלק בין ידיעה ותלייה וכמו שכתבת בטוב וטעם. אבל שאר הראשונים שכתבו שהוא משום איחלופי, אין הפירוש שחששו חכמים בדם בתולים שמא דם נדה מעורב בו, ואין לתלות כל הדם בדם בתולים, ואלא דגזרו חז"ל על דם הבתולים עצמו שיטמא אותה, דחשו חז"ל דאם יקיל בדם בתולים יבא מזה להקל בדם נדה עצמו.

וכן מבואר בדברי הראב"ד שבתחילת דבריו כתב שאין לנו דם טוהר בזה"ז והטעם כתב דאיכא למיחש ליולדת דילמא לא ידעא בין ימי טוהר לימי טומאה משום דמשכי להו יומי מקמי דתטבול ואתי למיגע באיסורא דאורייתא, ע"ש. והנה גדר מה שאסרו דם טוהר היה שדנו אותו ממש כדם נדה מחשש שמא יבואו להחליף בינו לדם נדה ובפרט היכא שיוולדת בזוב, ומזה המשיך לכתוב דאל תתמה על גזירה זו שהרי כבר אסרו חז"ל דם בתולים משום אתי לאחלופי וכו', הרי מבואר דגדר גזירת דם בתולים דומה למה שגזרו על דם טוהר.

חכמים על דם בתולים כדי שלא יטעו בין הדמים, וכתבתי דלפי טעם זה יתכן ודאי דאף בהוציא הרופא בתוליה גזרו חז"ל שהדם טמא, דסו"ס יש דם הנובע מאו"מ ואם תטהרנה אתי למטעי בדם נדה. ותמחת עלי מה מציאה מצאתי בדבריהם הן הן דברי הרמב"ן דבכל מכה אין תולין מהאי טעמא וכדהזכיר הרא"ה בתחילת דבריו וכו', וזהו שיטת הרשב"א שהודה להרמב"ן לענין דם בתולים, ואה"נ דמה"ט יש מקום לחוש להחמיר ומ"מ כבר הארכת לחלק בין ידיעה לראייה, עכ"ל.

אכן לדעתי מציאה גדולה יש כאן והתעלמת ממנה, והשב אשיב לאחי – חדא, דזולת הרא"ה שהזכרת, שאר הראשונים שהבאתי [הראב"ד, והיראים] לא הזכירו שיטת הרמב"ן כלל ומהכ"ת שיש שום שייכות ביניהם. ובעיקר הדברים כנראה שהבנת דטעם שיטת הרמב"ן שגזרו שלא לתלות בדם מכה היה זה כדי שלא ליתו לאיחלופי בין הדמים ולכן לדעתך הרמב"ן והראשונים שהבאתי בחדא מחתא מחתינהו.

אבל לא כן לבבי ידמה, כי באמת לא קרב זה אלא זה כלל, דלפי הרמב"ן יסוד גזירת חז"ל היה שלא לתלות בדם מכה אפילו במכה גלויה

ב] ומבואר עתה למה שמצאתי את משל, מצינו שגזרו חז"ל על בשר עוף בחלב, וטעם הגזירה אינו מפני חשש שיחשבו בני אדם על בשר בהמה שבשר עוף הוא ויבואו לבשלו בחלב ואלא משום חשש דיחשבו בני אדם דאין חילוק בין בשר עוף לבשר בהמה, ואם מותר לבשל עוף בחלב ה"ה דמותר בשר בהמה, וכ"כ הרמב"ם (פ"ט ה"ד מהל' מאכ"א), ע"ש. וגזירה אחרת מצינו דאף דמן התורה בהמה בחזקת שאינה טריפה הוא ואין צריך לבדוק הבהמה, מדברנן חייבו לבדוק אחר סימני טריפות כל שיש מיעוט המצוי, והוא מחשש דבהמה זו שאנו חושבים עליה שהיא כשרה באמת טריפה הוא. כדרכן בקודש.

ג] אכן נתעוררתי על ידך דיש מקום עיון בזה בענין שיטת הרא"ה, דכאשר כתבת, הרא"ה בא להליץ בעד הרמב"ן, ומ"מ כתב בתו"ד דטעם רבותינו היה דילמא אתי לאיחלופי וכו', ודלא כמו שכתבנו בדעת הרמב"ן דהוא משום חשש שעתה היא רואה דם נדה. אבל האמת דהרא"ה לא כתב האי טעמא בלחוד ואלא הוסיף טעמא אחרנא דאתי לאמשוכי בתר זמנא, ולהלן בדבריו כתב דאם נתלה בדם מכה אין לדבר שיעור, ומבואר דכוונתו

וכדי שיתבאר החילוק כשמלה אתן משל, מצינו שגזרו חז"ל על בשר עוף בחלב, וטעם הגזירה אינו מפני חשש שיחשבו בני אדם על בשר בהמה שבשר עוף הוא ויבואו לבשלו בחלב ואלא משום חשש דיחשבו בני אדם דאין חילוק בין בשר עוף לבשר בהמה, ואם מותר לבשל עוף בחלב ה"ה דמותר בשר בהמה, וכ"כ הרמב"ם (פ"ט ה"ד מהל' מאכ"א), ע"ש. וגזירה אחרת מצינו דאף דמן התורה בהמה בחזקת שאינה טריפה הוא ואין צריך לבדוק הבהמה, מדברנן חייבו לבדוק אחר סימני טריפות כל שיש מיעוט המצוי, והוא מחשש דבהמה זו שאנו חושבים עליה שהיא כשרה באמת טריפה הוא.

והדרן לדידן, דלפי הראשונים שכתבו שהוא משום איחלופי בדמא אחרנא גזירה זו דומה לעוף בחלב, וגזרו חז"ל על דם הבתולים עצמו שיהא דינו כדם נדה כדי שלא ליתי לאחלופי, ולהרמב"ן גזירה זו דומה יותר למה שחששו חכמים על הבהמה שיש בו טרפות אף דמן התורה יש לסמוך על חזקה, ולפי זה מעולם לא גזרו חז"ל על דם הבתולים עצמו לטמא אותו כמו שלא גזרו על הבהמה שדינו כטריפה קודם שיבדקנה, ורק שאמרו שאין לתלות הדם בדם מכה.

ונמנו דרך תקנה לאסור דם מכה שלא להקל בעולם לבעול על דם וכו', ע"ש. ואיכא חידוש גדול לדינא לדינא לפ"ז, שאם הרופא עשה בדיקה בבית החיצון ובידים עשה פצע ויצא דם על כלי שלו, אע"פ שמכה זו רואין בחוש ממש שבא מן המכה, מ"מ אסורה דסו"ס גזרו על דם מכה שיהיה דינה כדם נדה, כן יתכן בהבנת הרא"ה בדעת הרמב"ן, וצע"ע.

הארכת די והותר לבאר ענין שלא ליתן מקום לאיחלופי ולאשתבושי.

ד] והלום ראיתי בערוך לנר ר"פ התינוקת שהביא גמ' יבמות (לד:) כל מועכות של בית רבי תמר שמן, וכתב דלא נתבאר למה עשו כן למעך בתוליהן ובפרט מאחר שמייחס אותן לבית רבי משמע שלשם מצוה נהגו כן, וניסה לתרץ וז"ל, אכן י"ל עוד שלאחר שנמנו וגמרו דבועל בעילת מצוה ופורש שהחמירו לדון דם בתולים כדם נדה לכן של בית רבי החמירו יותר שלא תהיה הבעילה ראשונה עצמה כבעילת נדה, ולכן מעכו והוציאו הבתולים קודם בעילה, ונראה שלזה כיוון הראב"ד שכתב סוף שער הפרישה אחר שהביא שם דין דבועל בעילת מצוה ופורש וז"ל, ודומה לי כי מפני החומר הזה נהגו של בית רבי

היה רק למנות כל מיני חששות שעלולין לצאת מן התליות בדם מכה, וכדעת הרמב"ן. ומודינא דלפי זה דאין שיטת הרא"ה שייך לענינו.

אבל שאר הראשונים שכתבו רק הטעם דאתי לאחלופי ולא הזכירו כלל שיטת הרמב"ן נראה דדוקא נקטו האי טעמא, והטעם דאין לחוש לזה בשאר דם מכה הוא מפני שרק בדם בתולים חששו ביותר לאחלופי וכמו שהארכנו לבאר שיש קשר מיוחד בין דם נדה לדם בתולים, ואי עיקר כוונתם היה כדברי הרמב"ן לכאורה היו צריכין לבאר למה לא גזרו כן בשאר מכות דיש לנו ללמוד מקל וחומר מדם בתולים כמו שכתב הרמב"ן, אא"כ נאמר דדברי הרשב"א שחילק בין בתולים לדם נדה פשוטים כ"כ שאפילו להזכיר חילוק זה לא ראו צורך.

ועוד י"ל דלעולם לדעת הרא"ה ג"כ יסוד תקנת חכמים היה לאסור דם הבתולים עצמן ומשום חשש אחלופי כנ"ל, וס"ל דכן הוא באמת שיטת הרמב"ן דלא היה גדר החכמים רק שלא לתלות הדם במכה ואלא שאסרו דם המכה עצמו, ויש מקום לדייק כן מתוך דברי הרא"ה שכתב בא"ד וז"ל, ואפילו הכי מודו לרבותינו שחזרו

שלא יבואו לידי הספק בבעילת מצוה וכו', ע"ש.

ותראה דפשטות דברי הערל"נ מורים דגדר גזירת חז"ל בדם בתולים היה דעצם דם הבתולים דינו כדם נדה, וממילא בעילת מצוה נחשב ממש כבועל נדה, ורק שעל כרחק התירו חז"ל לבעול כיון דאי אפשר בלא"ה, ומש"ה החמירו מועכות של בית רבי להוציא בתוליהן קודם הביאה כדי שלא תהיה ביאה ראשונה כמו ביאת נדה. ויש להוסיף, דאם כל עיקר גדר הגזירה לא היה שדיינין דם הבתולים עצמו כדם נדה ורק שחוששין לדם נדה או שאין תולין הדם בדם בתולים, א"כ כלפי עיקר חשש הזה שיהיה דם נדות ממש בעת ביאה ראשונה הרי לא אהני להו כלל הוצאת הבתולים, שמעולם לא היה דם הבתולים עצמן בעוכריהו. ורק שיש לדחות דסו"ס אם יוציאו הבתולים ודאי לא ימצאו דם, ואם לא ימצאו דם אין צריך לחוש לדם נדה וממילא אין כאן שייכות לביאת נדה, אבל לא נראה כן מלשונו, והבוחר יבחר.

מיהו, מלשון הראב"ד שהביא לא משמע כן שהרי כתב שנהגו של בית רבי להיות מועכות בתוליהן

כדי שלא יבואו לידי הספק בבעילת מצוה, ויל"ע מהו כוונתו במש"כ 'שלא יבואו לידי ספק' דלא נתבאר מהו הספק, ועכ"פ לפי משמעות הפשוט של הערל"נ לא משום שיבואו לידי ספק כן ואלא לידי ודאי נדה מדרבנן, וצ"ע. ואולי מעולם לא היה כוונת הערל"נ לפרש ממש כמו הראב"ד, ורק הביא סמוכין לדבריו דטעם הנהגת בית רבי היה משום חשש השייך לגזירת דם בתולים.

ובכוונת הראב"ד נראה, דקודם לדברים אלו בסמוך כתב וז"ל, והאי בועל בעילת מצוה דקאמרינן לא פורש מיד הוא, דא"כ נמצא יציאתו הנאה לו כביאתו, אלא ממתין עד שימות ופורש מיד מן המטה או שפורשת היא מאצלו, ולנעוץ צפרניו בקרקע עד שימות אינו צריך שהיר התירו לו לגמור ביאתו, אלא עומד עד שימות ופורש, וזוהי גמר ביאה דקאמרינן, ודומה לי כי מפני החומר הזה וכו', ע"ש. ונראה מהמשך דבריו דכוונתו דמפני חומר הזה ר"ל מה שכתב תיכף קודם דלא התירו לו לצאת באבר חי ואלא צריך להמתין עד שימות האבר, מפני זה נהגו מעוכות של בית רבי שלא יבאו לידי זה הספק בבעילת מצוה, ור"ל שלא יבואו לפרישה באבר חי.

כמ"ד שאין צריך לפרוש כל שלא ראתה דם וכתב דכן מסתברא, ולפי פי' הנ"ל האיך הביא מיד אח"כ מעשה לסתור, וצ"ע.

ואגב, לפי הטעם שכתב הראב"ד דחיישין שמא עם צער הבתולים אתא דם מהחדר, בפשטות קיימא הך חששא נמי היכא דהוציאם הרופא דהתם נמי איכא צער. ולא ניתן לחלק אלא לפי הטעם של חשש חימוד או חלחלה ורעדה דאז י"ל דלא שייכי רק בביאה. וראיתי שהערת בזה בקונ' שמחת אלזער ורצית להסיע דבריו לכוונה אחרת דהיינו משום חשש רעדה וחלחלה כדעת ר' האי גאון דהיכן מצינו דמתוך צער האשה תראה דם, והדוחק בלשונו מבואר.

ה

הערות קטנות

א. כבר עיילינן ונחתינן לבאר דינא דבוגרת שראתה בבית אביה נותנין לה ביאה ראשונה בלבד, והבאתי מה שתמה בסדרי טהרה דמאחר וידעינן דאית לה בתולים כמש"כ הרא"ש בכתובות וכדפסקינן הלכתא באעה"ז סי' סח, א"כ למה החמירו חכמים כ"כ לאוסרה מיד אחר ביאה ראשונה ולא לתלות בדם בתולים.

אכן כל זה ניתן לפרש לפי גירסת הספרים הישנים של בעלי הנפש, אבל במהדורות החדשות יש הוספה [במקצתן הוא בסוגריים] קודם מש"כ ודומה לי וכו', וזה"ל שם – ואיכא מאן דאמר דהאי דאמרין בועל בעילת מצוה ופורש לא שנא היכא דבעל ומצא דם ולא שנא היכא דבעל ולא מצא דם, דחיישין שמא עם צער הבתולים אתא דם החדר שהוא טמא, ואיכא מאן דאמר דוקא היכא דבעל ומצא דם אבל לא מצא דם אינו צריך לפרוש, ומסתברא לקולא והוא דבדקה שפיר בבית החיצון ולא חזיא שום אדמימות מפני שהיא כבדיקת הנדה והזבה כדכתבינן לקמן בשער הבדיקה, ודומה לי כי מפני החומר הזה וכו', ע"ש.

ולפי גירסא זו קשה לומר דמפני חומר הזה חוזר אשלפני פניו לענין שצריך לפרוש באבר המת, ומשמע יותר דקאי על החומר שהזכיר תכף קודם דאיכא מאן דאמר דאפילו לא מצא דם צריך לפרוש משום שחיישין שמא עם צער הבתולים אתא דם החדר שהוא טמא, אשר לכך הוציאו של בית רבי בתוליהן קודם ביאה כדי שלא יצטערו בקריעת הבתולים ולא יבואו לספק הזה שמא בא דם נדה מן החדר. אבל צע"ק שהרי הראב"ד הכריע להקל

והערת דמבואר בסדרי טהרה שלא על הרא"ש לבד תלונתו, אלא גם על הרשב"א הראב"ד והרי"ף הקשה דכולם ס"ל דאסורה מיד אחר תשמיש הראשון, והרי דעת הרי"ף דאין טענת בתולים לבוגרת ואפ"ה הקשה הסד"ט קושייתו, ולדברינו לא היה לו להשוותם יחד בקושייתו.

הנה צדקת בזה שבסי' קצ"ג הזכיר גם שיטות שאר הראשונים מלבד הרא"ש, אבל בסי' קפ"ז (ס"ק כט ד"ה אלא אי קשה) הקשה רק על הרא"ש, ומבואר שם דתוקף קושייתו על הרא"ש דוקא משום דס"ל דכל בוגרת יש לה בתולים. ומ"מ איכא מקום להקשות על שאר הראשונים ג"כ דסוכ"ס לא מצאנו רמז בהסוגיא דאסורה מיד אחר ביאה ראשונה, ומאחר דלכו"ע איכא כמה בוגרות דיש להם דמים לכאו' יכולין לתלות בדם בתולים, ופשוט.

ב. הבאתי במכתבי לשונם של האו"ז והראב"ה דמשמע דהשוו חכמים דם בתולים לדם נדה, ונכנסת בפרצה דחוקה כדי לתרץ דבריהם באופן אחר. גם חרה אפך בזה שהבאתי דבריהם בנפרד כאילו ב' שיטות הן להוסיף תת וכח להחמיר, ובאמת המעיין בפנים יראה דשניהם רק צטטו שיטת

הרשב"ם, עכ"ד. ונפלאתי ממני ההשגה, דמדהביא האו"ז מש"כ הרשב"ם ש"מ דהכי סבירא ליה, וכן מדהביא הראב"ה דבריו ש"מ דהכי סבירא ליה ג"כ, וממילא יש לן ב' ראשונים דקיימי בהך שיטתא, ומה גריעותא יש בזה ששניהם מקור מקומם טהור בדברי הרשב"ם. ואדרבה, היה לי למנות גם הרשב"ם כדעה נוספת במנין הראשונים שהבאתי. ואגב אוסיף שהשמטתי ג"כ דברי התשב"ץ (שאלה נח) שכתב בזה"ל – "דין דם בתולים כדם נדה כדאסיקנא בפרק התינוקת".

ג. מה שתמה עלי איך דייקתי מהא דחששו הטור והמחבר בסי' קצ סעי' מב לשיטת הרא"ש בטעם חומרת רבותינו דבעלי השו"ע חששו לכל טעמי הראשונים בסוגיא זו, הלא בפשיטות י"ל דהטור אזיל כדרכו בשיטת אביו הרא"ש והשו"ע רק הלך בעקבותיו. צדקת בזה שאין ראיה מהטור דאין דרכו לחלוק על האביו הרא"ש, אבל מאין לך דדרכו של הב"י לילך בעקבות הטור כצאן אחר הרועה מבלי לקחת אל החשבון שיטת רוב הראשונים.

ד. כתבתי דמדקיי"ל דאפילו לא מצאה דם טמאה משמע דלהלכה אין

הטעם משום שלא יתשבשו בדמים דא"כ לא היתה אסורה אם לא מצאה דם כדברי הראב"ד, והשגת על זה דגם הרא"ש והרשב"א החמירו לענין בוגרת אף כשלא מצאה כלום אע"פ שלדבריהם אין טעם התקנה משום חשש שהביאה גרם דם נדות, עכ"ד.

האמת אתך, וכוונתי היה דאפילו אם יתעקש אדם ויאמר דאין להחמיר בנידו"ד מטעם שכתב הראב"ד דהא לא קיי"ל כוותיה לענין אם לא מצאה דם, ומדברי הרא"ש אין ראייה שהרי כתב בעצמו במס' כתובות דחיישינן לתערובת דם נדה, וגם הרשב"א כפי שביאר האג"מ שיטתו לא כתב להחמיר אלא משום חשש דם חימוד, על זה השבתי דאינו מוכרח דאפשר משום חומרא חשו להלכה להסוברים דאפילו לא מצאה דם טמאה.

הארכתי במקום שיש להאריך עוד יותר אבל מפני קוצר הפנאי ובפרט כשימים הנוראים ממשמשים ובאים צריכנא להסתפק בזה. אשמח אם תוכל להשים מבטך בדברי חבירך ולבחון בעין שכלך הישר אם יש בהנ"ל דברי טעם.

הנני הדו"ש בברכה שתזכה להיות נכתב בתוך ספרן של צדיקים גמורים, זאב פרעסמאן

מכתב ד'

בס"ד

בין כסה לעשור תשפ"ד לפ"ק

כבוד האי מאן דגרים ודייק ר' זאב פרעסמאן שליט"א,

את הלוחות שניות ששלח קבלתי לנכון והייתי אך שמח. ומה מאוד נהניתי בדבריו הנעימים בחריפות ובקיאות בפרט במה שנתחדש לו בביאור ענין הקשר בין דם נידות לדם בתולים, הדברים מאירים ומעניינים ולו יאה ולו נאה לשבח עבורם. ואף כי עיקר עבודת הימים האלו לדרוש השם בהיותו קרוב מ"מ מחיבת הקודש לא אוכל לימנוע מלהשיב לו תשובה מאהבה. ובזה החלי בעזתי"ת.

רבותינו שגזרו שאין לתלות בשום אופן, אתמהה. ומדין בוגרת שראתה שאסורה לאחר ביאת מצוה לדעת רוב ראשונים גם כן אין מקום להקשות, דמילתא בטעמא הוא, מאחר שלא ברור כל הצורך שיש לה מכת בתולים, דיש בוגרת שכלו בתוליה, כמש"כ הרשב"א.

ואחר הדברים האלה הראה פנים להיות מעייל פילא בקופא דמחטא לומר שעל אף כל האריכות והביאור להראות הדמיון בין דם בתולים לדם נדות, עם כל זה הוקשו להם להראשונים למה אסרו רבותינו יותר

א. ניבא ויודע מה ניבא במש"כ שביאורו הנפלא מחודש הוא רק שמקום הניחו לו מן השמים להתגדר בהם. כי מדברי הראשונים שאנו עוסקים בהם אליבא דהילכתא בהאי ענינא איני רואה מקום לדבריו, מדהקשו מ"ש מכת בתולים ממכה דעלמא. ואינו מובן מה שטען כבודו דבלא"ה תקשי דמה ראו הראשונים להקשות על דין רבותינו, הו"ל להקשות על דינא דמתני', דהלא הדינים במתני' יש לבאר כדברי הר"ן והמשאת בנימין דהוי שיעורים להגדיר עד מתי באמת ניתן לתלות במכת הבתולים, ומה ענין זה לחומרת

הוא מטעם חומרא דרב זירא, דכתב הב"י שהוצרך הרמב"ם לומר שאין האשה טמאה לידה קודם מ' יום הוא לאפוקי לומר שכנלל בדרב זירא, והקשה כבודו דמה ענין דרב זירא לכאן מאחר דאין כאן דם כלל, ובהכרח שמשמע לי' להב"י שכל החומרות שהזכיר בפרק י"א שורשם בדברי דרב זירא. ע"כ.

ואינו מוכרח כלל ואין ודיוקו דיוק. והלא ידעת וגם שמעת שלדעת כמה ראשונים (עיין ברמב"ן תחילת פרשת תזריע) יצירת הולד הוא על ידי דם נדות, ואם כן פשוט שיש מקום לטעות ולומר שקודם שמקבל דין ולד דינו כדם שממנו נוצר, ושפיר הוצרך הרמב"ם לכתוב שעם כל זה אינו נכלל בחומרא דרב זירא.

ובעיקר הדבר, עיין בכסף משנה (פרק ו' הלכה י"ח) שכתב וז"ל, ובפרק י"א כתב [א.ה. הרמב"ם] מנהג פשוט בשנער ובארץ הצבי כו', וכן דם בתולים כו' בועל בעילת מצוה ופורש, הרי מבואר בדבריו שמה שאנו מורים בכל הבתולות לבעול בעילת מצוה ולפרוש אינו מן הדין שהדין הוא כמו שכתב בפרק זה, אלא מחמת מנהג אנו מורים כן, ומנהג זה אינו מההיא דרב

ממתני' וכו'. ובמחכ"ת הדברים אינם מתיישבים על הלב, דאם לדעת הרשב"א דינא דמתני' בנוי על הבנה זו היאך אפשר להקשות בסנגון זה דמאי שנא ממכה דעלמא, והלא שנא ושנא כמבואר מתני'. אלא ע"כ לא עלה על דעת הרשב"א ביאורו בכ"ז, ומקום הניחו לו מן השמים.

ב. עוד העיר כת"ר על מה שכתבתי בשיטת הרמב"ם, דאף אם גזירת דם בתולים היתה בכלל חומרא דרב זירא, י"ל דהחמירו רק באופן תלייה, ולא באופן ידיעה. והוקשה לו דכפי הבנתו אי נימא דמשום חומרת דרב זירא אתינא עלה ע"כ הכוונה שקבלו על עצמן לטמא דם בתולים כדם נידות, ושלפי"ז אין מקום לחלק בין תלייה לידיעה, ע"כ דבריו בטעם.

אמנם מאי דפשיטא לי' למר ספוקי מספקא לי, דאולי יש מקום לומר דקבלו מטעם חומרא דרב זירא לטמא כל דמים היוצא מהאשה ולחוש שבא מן המקור אף שבאמת יש תלייה, אולם לא קבלו להחמיר בכה"ג שבא בידיעה ברורה, וצ"ע.

עוד כתבת שהבית יוסף נסתפק בכוונת הרמב"ם אם כל הגזירות בפרק י"א

מהכ"ת כלל לומר שגזרו בלא פלוג על כל נשים וכל ציורים אף כשלא שייך טעמם, ועכ"פ איני רואה כאן פשיטות המחייב לומר כן. וכבר חילק כעין זה המשאת בנימין לומר ששיעורים דמתני' אינם אלא כשאין כאן ידים מוכיחות שהבתולים עדיין קיימין, ואם כן כ"ש כשקבלנו ידיעה ברורה על ידי בדיקת הרופא.

עוד הראה מקום לדברי התוס' המפרשים שאף להר"ח והראשונים שאין לבוגרת טענת בתולים, מכל מקום אי אפשר לשום בוגרת שלא יהא פתחה סתום, אפילו אין לה דמים. הרי דמה יועיל בדיקת הרופא שיש לה בתולים, והלא ידענו גם ידענו שיש לבוגרת בתולים, ורק שכלו דם בתוליה לשיטתם. ע"כ דבריו המחכימים.

האמת אגיד שלא נתברר לי פירושם ומציאות של דברים כדי צרכם, וכפי הנראה אין הכוונה במה שכתבו "פתחה סתום" דסתום על ידי בתולים, רק שהיות פתחה צר דוחק הביאה גורם דם צדדים, וכן מבואר ביצועות יעקב (יו"ד סימן קצ"ג סק"ב) עיי"ש. ומ"מ אף לפי המציאות שהעלה מר צל"ע כשהרופא רואה שלא כלו בתוליה כלל,

זירא בנות ישראל החמירו על עצמן, דההיא אינו אלא ברואה דם טמא או ספק טמא כו', אבל זה שהוא טהור גמור בודאי לא שייך חומרא דרבי זירא, עכ"ל. הרי מפורש להיפוך מכל דברי כבודו בזה.

ולענין מה שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות, כנראה שכוונת הרמב"ם שם אינו אלא להדגיש הא שהוצרך הבתולה למנות ז' נקיים לאחר שכלה שיעור התלייה, והלא לא ראתה ג' ימים ואינו זבה מדאורייתא, וע"ז כתב הרמב"ם שם "וכבר ידעתה פסק ההלכה שבידינו שהיות בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו ראות טפת דם כחרדל יושבות עליה ז' נקיים", עיין שם היטב.

ג. השיג על מה שהעליתי שאם נבדקה הבוגרת ונמצאת שיש לה בתולים דינה כדין נערה שראתה, דהוי חידוש עצום, דמאחר שקבעו חז"ל הני שיעורים יש לנו לומר 'לא פלוג', ע"כ תו"ד.

ואען ואומר שאין כאן לא חידוש כ"ש לא עצום. והלא מתני' איירי בנשים דעלמא שאין לנו ידיעה אודותם ועל זה קבעו כללים, אבל

מוכיחות לזה". ומשמעות דבריו דקאי אף לענין דינא דמתני' ולא רק לענין היתר ברואה מחמת תשמיש, והן הן דברי המשאת בנימין שלא הצליח מר למצוא לו חבר.

ומה שגיוס לומר שהוא "אוקימתא גדולה" לומר שדין המשנה איירי כשלא הרגישה צער דוקא, לאו שמא גרים, ולא דיבר מתני' באופן שיש ידיים מוכיחות שעדיין בתוליה קיימין. ושורש דברי המשאת בנימין לחלק בכה"ג מצינו כבר בשו"ת המהר"ם פדווה (סימן י') המובא בדרכי משה שגם כן אוקם מתני' באופן שאם יש לנו ידיים מוכיחות שלא חיתה המכה יש לתלות בבתולים אף לאחר שיעורים דמתני', עיי"ש.

ומש"כ שאף המשאת בנימין הזכיר דמסתפינא לומר כן, להד"ם ולהד"ם, דרק לענין מה שצידד לומר דדוקא ברואה הרבה דם חשו ומעט דם יכול לתלות בדם בתולים כתב כן.

עוד השיג עליו במה שהזכיר שגם הרמ"א ס"ל שאין להקל כשלא הרגישה צער, דמהכ"ת שהרמ"א הסכים דכל הסוגיא בריש התינוקת איירי כשלא הרגישה צער, עכתו"ד.

כי כפי הנראה להני ראשונים אמרינן דהבוגרת כלו בתוליה רק שפתחה סתום, ויתכן שניתן לרופא לראות אם אשה זו נכללת עם אותן שכלו בתוליה, ואיני יודע אם צריכים אנו לדין נאמנות התלוי בהשערת הדעת וכו' בכה"ג. ובין כך ובין כך, בגוף הדברים לא יהא בזה נפק"נ, דמכל מקום באופן שהרופא הוציא בתוליה ורואה בעיניו הדם שותת ממכת הבתולים, ודאי פשוט שלא יהא נכללת בדינא דמתני', וזהו העיקר הנוגע לעניננו.

ומש"כ שנחוצ' לדעת שדברי המשאת בנימין מחודשים ולא מצינו כדבריו בראשונים ואחרונים, תמה תמה אקרא, ואדרבה איפכא מסתברא, כי דברי המשאת בנימין הובאו להלכה בכמה וכמה אחרונים (וכבר ציין לדבריו הש"ך בסו"ס קפ"ז) שאין להקל לתלות ברואה מחמת תשמיש אלא אם כן מרגשת צער, שאז ניתן לתלות במכת בתולים. ואיני יודע מי גילה לו רז זה שהני אחרונים לא סבירא להו ביאורו בהמשנה. ובאמת הדבר מפורש בדברי הט"ז בסוף סימן קפ"ז (ס"ק י"ז), שכתב לענין הגיע זמנה וראתה שאפילו לדין המשנה לא תלינן רק בבעילת מצוה ד"אחר כך כלו בתוליה" וא"כ מנא לן שתהיה אח"כ בתולה "כל שאין ידיים

ואני בער לא אדע היכן ראה כן בדברי המשאת בנימינן, שלא הביא דברי הרמ"א אלא לסייע למש"כ שאין להקל באופן שכבר עבר זמן הנזכר במתני' אלא אם כן הרגישה צער. ואה"נ אינו מוכח מדברי הרמ"א דדינא דמתני' אינו נוגע כשהרגישה צער, אבל כוונת המשאת בנימינן לציין שגם לדעת הרמ"א אין להקל בלא הרגשת צער, שכן הוא עיקר נושא דבריו בכל תשובתו.

ובסיום דבריו תמה עוד דלדברי המשאת בנימינן הוה לן לומר שאף חומרת רבותינו אין לה מקום אלא אם כן אינה מרגשת כאב, אבל במרגשת כאב אין טעם לאוסרה לדעת הרא"ש כיון שאף החומר שבכולן מותרת בכה"ג. ע"כ.

והשתוממתי על המראה האין עשה עצמו כלא ידע שכבר הקשה כן בשו"ע הגר"ז (קו"א סוף סימן קפ"ז) כפי שצינתי במכתבי הקודם, והתעלם ממה שאנן בדידן כתבנו לתרץ בטוב טעם ודעת דס"ל להמשאת בנימינן שחומרת רבותינו היה לתת דין אחד לכל הנשים בין במרגשת כאב בין כשאינה מרגשת, אטו חומר שבכולן היינו בוגרת שראתה באופן שלא הרגישה כאב.

ומכל מקום אין בית מדרש בלא חידוש, וכעת יש לנו להוסיף עוד דבלא"ה לק"מ, דהלא דין הבוגרת לדעת הרא"ש שהחמירו לאוסרה לאחר ביאת מצוה הוא מכח מה שחששו שאולי כלו בתוליה, ודין זה

עוד הקשה כת"ר שהמשאת בנימינן לא ביאר למה הבוגרת שראתה בבית אביה אסורה לאחר ביאת מצוה, וע"כ אף לדידי' אינו אלא חומרא דרבנן, ואם כן הדר קושיא לדוכתי' למה החמירו ומאי שנא משאר הנשים שלא עשו סייג. ע"כ.

ודבריו אינם מובנים כלל, דמה ענין יש בזה לדברי המשאת בנימינן, ולאיזה דוכתא היה צריך קושיא זו שאין לו שייכות לדבריו כלל לחזור. הלא דברי המשאת בנימינן סובב והולך על הא דלדעתו יש להחמיר על אשה שראתה דם לאחר השיעורים הנישנית במתני', ואין לסוגיא זו שום קשר להא שיש חומרא לפרוש לאחר ביאה ראשונה בבוגרת שראתה בבית אביה. וסוף סוף בוגרת שראתה בבית אביה

ושלדעתם גזרו על דם בתולים לא מטעם שיש חשש דם נדות, רק כדי שלא ישתבשו בשאר דמים טמאים. לאחר העיון בדבריהם הקדושים מודינא שלמשמעות דבריהם יוצא שמה"ט גזרו על דם בתולים, וששוב אין לחלק בין על ידי דם בתולים בגרם ביאה או ע"י הרופא.

ברם, מה שנקט כת"ר במהשך דבריו "והטעם דאין לחוש לזה בשאר דם מכה וכו'", לענ"ד אינם אלא דברי נביאות, ונבואת שקר ניבא, שלדבריהם נראה פשוט דה"ה שיש לחוש בכל דם מכה מה"ט, דלשיטת הראב"ד בין דם טוהר בין בכל דם, כולל דם מכה, נכלל בהאי חששא. באופן שיוצא שאכן יתכן שיש נפקמ"נ בין שיטת הרמב"ן לשיטת הראב"ד והיראים אם ניתן לחלק בין תלייה לידיעה, אבל לדברי כולם יש להחמיר שלא לתלות בכל מכה דעלמא מאותו טעם שהחמירו בדינים הנ"ל. ומובן מאיליו שאין טעם לחוש לדעתם לענין מעשה, דכבר חלקו עליהם הראשונים ואידחו דבריהם מהלכה.

ומיגו דאתי לידן שיטת הראב"ד נימא בה מילתא לענין מה שהאריך כת"ר בסיום דברי הראב"ד שכתב דמפני חומר הזה נהגו של בית רבי

הוא דין דרבנן אף להמשאת בנימין, ויש מקום לומר שדין זה הוא אפילו כשהרגישה בצער. והמשאת בנימין עוסק רק בדיני דאורייתא בנוגע לרואה מחמת תשמיש כמשנ"ל.

גם יש להעיר שקושית הגר"ז לכאורה יש להקשות גם על דברי המהר"ם פדוואה שחילק בין דם הבא בשעת תמיש לאחרי, דלפי זה היה מקום להקל כשראתה דם לאחר תשמיש אף לחומרת רבותינו (ושו"ר שכן הקשה עליו בסדרי טהרה סימן קפ"ז ס"ק כ"ט, ולשיטתו אזיל שלא הבין אמאי אסרו בוגרת לאחר ביאה ראשונה, כמו שכתב שם בהמשך). והרמ"א (בדרכי משה סק"ז) הביא דבריו בלי פקפוק, וע"כ שלדעתו אין זה קושיא מהטעמים שביארנו. ומה שכתב הגר"ז שם שלהמהר"ם פדוואה אין להקל בתוך ד' לילות או לילה אחד אלא על ידי צער ולהיפוך מהמשאת בנימין, צע"ג כדהעיר הגאון ר' יוחנן פערשיל בהערותיו על המהר"ם פדוואה. ועייין שם עוד בהערת הגאון הנ"ל שסיים וז"ל, גם מה שהשיב עוד שם על המשאת בנימין צ"ע, עכ"ל, ואולי כוונתו לחלק מהדברים שנכתארו בדברינו דלעיל.

ד. במה שהאריך לחלק בין שיטת הרמב"ן לשיטת הראב"ד והיראים,

טעם שיהיה, שדם בתולים כדם נדות. ולעולם י"ל שטעם הדבר כהרא"ש ורק על ידי ביאה גזרו ליתן דם בתולים דין דם נדות.

ובמכתבו השני לא הגיב ע"ז מר, הרי משתיקתו נשמע הודאה לכ"ז. ועל דבר זה טוב להודות, כי לאחר העיון הדברים מוכחים, וכדאבאר. דהנה נראה שכבודו דייק מדברי הרשב"ם שיסוד הך דינא נובע מחומרא דרב זירא, מדהביא דברי רב זירא מיד בהמשך דבריו. אך המעיין יראה שלא לזה כיוון, ולתועלת הענין נעתיק דברי הראב"י (סימן קפ"ג) הנוגע לענינו. וז"ל שם, פסק רבינו שמואל, הילכתא בועל בעילת מצוה ופורש כו', ולא להרחיק כנדה, אלא פורש מתשמיש, היא בכסותה והוא בכסותו, דאינה טמאה אלא מדרבנן, שהרי דם בתולים טהור, ומשום כבוד חתנות לא רצו להחמיר ולהרחיק יותר. ומיהו משמרת ז' נקיים כזבה, דמדרבנן הוי דם בתולים כדם נידות, ובנות ישראל החמירו על עצמן אפילו לא רואות טיפת דם כו' כדר' זירא, ואפילו לא ראתה דם אלא בשעת בעילה, עכ"ל. הרי שלדעת הרשב"ם לא נתנו להבועל בתולה כל דיני נדות, ורק

כו', דלענ"ד זה אין צריך לפנים שדבריו קאי על של לפני פניו ולא על ההוספה לענין אי לא מצא דם. (ומסתבר שהוספה זו הוא הוספה מאוחרת ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה.) ובגוף הדברים שבהוספה זו שכתב הראב"ד בטעם גזירת בתולים שהוא משום שמא עם צער הבתולים אתא דם מהחדר, נראה שלא כתב הראב"ד כן אלא לאותה שיטה האוסרת אף כשלא מצא דם, אבל הראב"ד עצמו פליג על זה, ויתכן משום שלא פירש כן בטעם הגזירה אלא משום אשתבושי בדמים, דלטעם זה אינו מובן כל כך למה לן להחמיר אם לא מצא דם (אף שאינו מוכרח כמבואר ברמב"ן). ולפי זה אין צריך למה שכתבתי לדחוק בשמחת אלעזר וא"ש טפי.

ה. ונהדר אנפין ונעיין שוב בשיטת הרשב"ם (הובאה דעתו בכמה ראשונים), שבדבריו ראה כת"ר מקור לשיטת אחרת בטעם גזירת רבותינו, במה שהשתמש בלשון "דמדרבנן דם בתולים כדם נדות". והבין דלדעתו גזרו על דם בתולים בכל אופן שהוא. והנה כבר כתבתי במכתבי הקודם שאין מדברי הרשב"ם ראייה כל עיקר, דלא בא הרשב"ם ליתן טעם למה גזרו, רק להגיד הדין, יהיה מאיזה

וכבר הארכנו במק"א לענין האי חשש המוזכר בירושלמי דא"א לדם מכה בלא צחצוחי זיבה.

ו. ומה ששמח כת"ר למצוא גם בדברי הט"ז כסימן קצ"ג שכתב "דאף אם בודאי הוא דם בתולים ולא דם נדה כגון לא הגיע זמנה ולא ראתה אפ"ה מחמירנן דאתי למטעי בין דם לדם", איני יודע שמחה זו מה עושה, דדבריו מתפרשים היטב כשיטת הרא"ש וכוונתו דכיון שחתן יצרו תקפו אתי למטעי בין דם שהוא ודאי בתולים שהיה לנו להקל, לדם החמור שבכולן היינו בוגרת שראתה שיש לנו לחוש מעיקר הדין לדם נדות.

ז. והשתא באו חשבון, אתה הראת בטוב טעם ודעת שמדברי הרמב"ם, והרא"ה, והאור זרוע והראבי"ה שמביאים דברי הרשב"ם, אין אנו רואים טעמים חדשים לגזירת דם בתולים שלא דנתי בספר שמחת אלעזר, ושיטת הראב"ד אינו נוגע לדינא. ולשיטת הרא"ש לית דין צריך בשש שמותר ואין בזה עקש ופתלתל. והרוצה להחמיר כאחד מטעמי הרשב"א הרשות בידו. ומ"מ אין להקשות על המקילים למה לא חשו במילתא דרבנן, ובפרט בהאופנים שיש לחלק בין תלייה לידיעה.

מתשמיש החמירו דאינה טמאה אלא מדרבנן. ועל זה בא הרשב"ם לומר דעם כל זה אל תטעה שלא להצריך לה ז' נקיים כנדה, וכלשונו המפורשת "ומיהו משמרת ז' נקיים כזבה", ועל זה ביאר דמאחר שסוף סוף נתנו לדם בתולים חומרא כדם נדה (מאיה טעם שיהיה) ממילא גם זה נכללת בדין חומרא דרב זירא להמתין ז' נקיים כזבה. ועיין בהמשך דברי הראבי"ה שאף פקפק קצת ע"ז, וכתב ש"אפילו ז' נקיים לא הוזכרו בגמרא בהדיא" (וביאר המגיה (מהדורת דבליצקי) כי חומרא דרב זירא אינה אלא ברוואה דם טמא או ספק טמא). ונמצא שאין שייכות כלל מהא דרב זירא לטעם חומרת רבותינו. ודברי אמת ניכרים.

ועצם טעם התקנה לא הוזכר בדברי הרשב"ם וכאמור, וניתן לפרשו כפי שיטות שאר הראשונים בענין. ותדע שכן הוא, דעיין במחזור ויטרי (סימן תס"ו) שגם כן הביא דברי הרשב"ם, אלא שלאחר שכתב "דהאי דם בתולים כדם נידות חשבינן ליה" הוסיף וז"ל, משום דא"א למכה בלא צחצוחי זיבה, עכ"ל. וכ"ה בספר הפרדס (סימן קמ"ט), ובספר האורה (הלכות חתן), ועיין עוד ברוקח (סימן שי"ז). הרי להדיא שדברי הרשב"ם במה שכתב שדם בתולים כדם נדות, לא באו ליתן טעם להתקנה.

ובזאת אבוא על החתימה במזמור לתודה ובברכה כפולה ומכופלת לו
ולתורותו על מה ששם עיוניו על מה שכתבתי בעניי ללבנו ולטהרו מכל
הסיגים. הרבה למדתי ונתחוויר לי תוך כל המשא ומתן שביננו, כאמרם ז"ל
ומחברי יותר מרבותי. ומיני ומינך יתקיים שמעתתא.

יחתמוהו לאלתר לחיים טובים ארוכים ומתוקנים בספרן של צדיקים,

הנני בזה הדו"ש תמיד,

אלעזר שמחה ווילנער

מכתב ה'

יום ד' לסדר בראשית תשפ"ד לפ"ק

בס"ד

למע"כ ידידי המצויין הרב אלעזר שמחה ווילנער שליט"א,

אחדשה"ט תמיד,

תודה רבה על תגובתך, נהניתי באמת לעבור על הביקורת המדוקדקת שלך על דברי, ורואה אני שב"ה לאט לאט עיקרי הנידונים מתחדדים יותר דרך המשא ומתן. מיהו, לאחר עוד עיון ומחשבה חזיתי שעדיין לא נתבשלו הדברים כל צרכם, ובעזה"ת העליתי על הכתב מספר הערות הנראין נכונים כעת, ואנא שא נא עיניך וראה והביטה דברי רעך כמוך, ואשמח לשמוע מאלעזר דעתו בדלהלן.

הוספות שונות על מכתב הקודם / א. אם נסתר חידושי מדברי הראשונים / ב. בדברי הב"י ושיטת הרמב"ם בגדר גזירת דם בתולים / ג. פירוש 'פתחה סתום' שהזכירו הראשונים בשיטת הר"ח / ד. כמה הערות בענין שיטת המשאת בנימין / ה. עוד בענין שיטת הראב"ד / ו. עוד בשיטת הרשב"ם והנמשכים אחריו / ז. ביאור דברי הט"ז בס' קצג דאתי למטעי בין הדמים / סיכום הדברים

הוספות שונות על

מכתב הקודם

טרם אכנס בעובי הקורה לדון בדברריך היקרים, ראיתי נכון להוסיף נופך לדברי במכתב הקודם. ולהלן ג' נקודות:

עוד בענין השייכות בין דם נדה לבתולים

אומר ד' נשים דיין שעתן, בתולה מעוברת מניקה וזקנה וכו', איזו היא בתולה, כל שלא ראתה דם מימיה אע"פ שנשואה, ע"כ. והנה כפשוטו כוונת המשנה באמרה איזו היא בתולה כל שלא ראתה וכו', הוא לבאר דבתולה דמתני' פירושו בתולת דמים שלא ראתה דם מעולם ולא בתולת בתולים, דאפילו אם נשואה היא וכבר נשרו

[א] תנן בפ"ק דנדה (י.) רבי אליעזר

ראתה דם נדה מ"מ כל שלא ראתה דם מימיה אין חוששין לדמה למפרע. דשאר הנשים, דמאחר שפתחה כבר פתוח בעת שתראה דם נדה פעם הראשונה, אינו נראה כ"כ כאילו רק עתה הגיעה לפרקה, ודו"ק.

בענין רבותא למימיני גברי כשמקורם אחד

[ב] בדבר מה שהתלוננת עלי על שהבאתי דברי ב' ראשונים בנפרד כשבאמת מקורם אחד בדברי הרשב"ם. נראה לציין בזה לגמ' במכלתין (מב.) — בעא מיניה רב שמואל בר ביסנא מאביי פולטת ש"ז רואה הוי או נוגעת הוי וכו', א"ל רואה הויא, אתא שייליה לרבא א"ל רואה הויא, אתא לקמיה דרב יוסף א"ל רואה הויא הדר אתא לקמיה דאביי א"ל כולכו ברוקא חדא תפיתו, א"ל שפיר אמרי לך וכו'. ופרש"י כולכו בקורא חדא תפיתא, כולכם שמעתם שמועה אחת, עכ"ל.

ולפום ריהטא משמעות הגמ' דבתחילה התפעל רמי בר ביסנא ממה שאביי ורבא כשנשאלו אותה שאלה בנפרד שניהם השיבו כחדא דרואה הוי, אבל לאחר ששאל גם לרבם דהיינו ר' יוסף וגם הוא השיב דרואה הוי, הזכיר בדרך גנאי דכולכם אינכם אלא מפיצים

בתוליה בביאה מ"מ כל שלא ראתה דם מימיה אין חוששין לדמה למפרע.

אבל צ"ע מה החידוש בזה, וכי היה באמת הו"א דאם נשאת וראתה דם בתולים דלא מיקריא עוד בתולה לענין דין טומאה למפרע דלכאורה אינו שייך כלל לענין הבתולים. ודוחק לומר דבאמת אין ס"ד כזה, ורק שהתנא קאתי לפרושי מילתיה בלבד דבתולה דקאמר היינו בתולת דמים. ועוד, דבגמ' הובא ברייתא בזה"ל — ת"ר נשאת וראתה דם מחמת נישואין ילדה וראתה דם מחמת לידה, עדיין אני קורא לה בתולה שהרי בתולה שאמרו בתולת דמים ולא בתולת בתולים, ע"כ. והנה מדהאריך הברייתא כולי האי משמע דבאמת היה הו"א דאינה נחשבת עוד כבתולה לענין טומאה למפרע אם כבר ראתה דם בתולים או ילדה, וצ"ע דלכאורה אין שום שייכות בין דמים אלו לדם נדה.

אמנם לפי היסוד שיסדנו כבר דבאמת יש שייכות בין דם נדה לבתולים, דשניהם מורים על זאת שהאשה הגיעה לעמוד על מתכונתה בתכלית השלימות להיות מוכנת לבעל ולהוליד ע"ש דברינו, לפי זה א"ש, דהו"א דמאחר וכבר ראתה דם בתולים וגופה נתקנה ככלי גמורה כמו הנשים השלמות, א"כ ס"ד דאף שמעולם לא

הוספה בדרך אגדה בענין הקשר שבין דם נדה לחמץ

ג] ונוסיף עוד בדרך אגדה למה שכתבנו דיש קשר בין בדיקת האשה לבדיקת חמץ, דהנה מצינו בכמה מקומות שהמשילו חכמים את האשה לבית, עי' מתני' במכילתין (יא.) — ופעמים צריכה להיות בודקת וכו' ובשעה שעוברת לשמש את ביתה, ולהלן שם (יד.) — והצנועות מתקנות שלישי לתקן את הבית, ועוד תנן (יז.) — משל משלו חכמים באשה החדר והפרוזדור והעלייה וכו'. ובגמ' גיטין (נב.) — א"ר יוסי מימי לא קריתי לאשתי אשתי ולשורי שורי אלא לאשתי ביתי וכו', [אלא דלפרש"י שם אין הכוונה לגוף האשה ורק דצרכי הבית נעשין על ידה, ע"ש, אבל י"ל דרש"י בא לפרש פשוטן של הדברים אבל עפ"י סוד גוף האשה גופה הוי כבית]. ובמס' מקוואות (פ"ח ה"ד) תנן — האשה ששמשה וירדה וטבלה ואח"כ כבדה את הבית כאילו לא טבלה. וכן דרשו חז"ל (עירובין יח.) — ויבן את הצלע מלמד שבנאה הקב"ה לחוה כבנין כו' רחב מלמטה וקצר מלמעלה כדי לקבל את הולד. ועי' אסתר רבה עה"פ (אסתר ב, יא) מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים, דדרשו חז"ל לשאול על כתמיה ונידותיה, ע"ש במפרשים.

דעת יחיד דהיינו רבכם, כן ניתן לפרש כוונת הגמ' על אף דלא ראיתי כן במפרשים. ולפ"ז איכא מקור מן הש"ס לדברין דאין זה רבותא למנויי גברי אם אינם אלא מעתיקים דברי רבם.

אכן נראה דתשובת אביי דאמר לי שפיר אמרי לך וכו', היא גופה מה שהשבתי לך במכתבי הקודם, דהשיב אביי לר' שמואל בר ביסנא דאין זו השגה כלל, דמה איכפת לך אם קבלתי פסק זה מרבי, סו"ס מילתא של טעם הוא וגם אני סבירא לי כן היום, וכן רבא חבירי על אף שגם הוא קיבל כך מרבינו הוא עצמו סבירא ליה הכי היום, וא"כ באמת רבותא היא למימני גברי דכולנו מסכימים לדבר אחד ואין נפק"מ כלל אם סברנו כן מעצמינו או לא.

אבל יש להעיר דפי' הנ"ל לא א"ש לפי הגורסים רבה במקום רבא [וכנראה שכן היה גירסת התוס' עיין דבריהם לג: ד"ה רואה, והעיר על זה בהגה' הב"ח, ע"ש], שהרי רבה לא היה תלמידו של ר' יוסף ואדרבה מלך קודם ר' יוסף כדאיתא סוף מס' הוריות ועוד מקומות בש"ס. וע"ע בגמ' שבת (טז:) בעא מיניה רב מרדכי מרבא וכו' כולכם בקורא דהדידי וכו', ובדברי האחרונים שם בגירסת השמות, ודו"ק.

ועכ"פ בזה נתחזק המשל עוד יותר, דכמו שבודקין את הבית מן החמץ בחורין וסדקין, כמו"כ האשה שהיא כבית בודקת עצמה בחורין וסדקין למצוא דם שהמשילו חכמים לשאור, עי' דברינו במכתב הנ"ל.

וכן יש להוסיף דידוע מהספרים הק' בשם הזה"ק דשבעה שבועות של ספירת העומר הו' כנגד הז' נקיים של טהרת האשה. ולהנ"ל יש להסביר הענין עוד, דקודם פסח עושין כמין הפסק טהרה כשמביתין החמץ הרומז על היצה"ר לגמרי מן הבית, ואח"כ שומרים ז' שבועות של נקיות מהשפעת היצר עד שיגיעו ליום מתן תורה. והוא דוגמת האשה שפוסקת בטהרה וסופרת ז' נקיים להחזיק טהרתה מהשפעת הדם, ודו"ק. [ואם תשאל איך זה מאתים עם מה שמביאין השתי הלחם שהם מחמץ בשבועות, יש לי הרהורי דברים ומראי מקומות בזה, ואכמ"ל].

ואזכיר בענין זה דבר מעוניין, דשמעתי פעם מהרב מרדכי דב פיין שליט"א [מרא דאתרא יותר מיובל שנים בקהילת סקרענטאן יצ"ו] דכשהיה רב צעיר, כמה פעמים היה בא האבד"ק דהעלמען [הג"ר חנניא יו"ט ליפא דייטש זצ"ל שהיה ידוע כגאון

ובקי נפלא בהל' מקוואות, וחיבר כעשרים ספרים על משניות מקוואות הנקובים בשם 'טהרת יום טוב'] לעיר סקרענטאן למכור ספריו ולבדוק המקוואות, והיה מתאכסן בבית רב פיין שליט"א. ואמר רב פיין שליט"א שכנראה מתוך חוב הכרת הטוב, גילה לו ההעלמען רב כמה הנהגות מעוניינות שלו [וכמה מהם אמר רב פיין שליט"א שאינו יכול לגלותן מצד תמיהותן], וחד מנהוג דהיה נזהר מלאכול חמץ גמור כל ימי ספירת העומר. ולפמש"כ הענין יש בדבר זה נותן טעם, דאם ימי ספירת העומר חשיבי כז' נקיים שלאחר ההספק טהרה שהוא ההשבתה מחמץ, א"כ מובן הזהירות שלא לאכול חמץ כל הז' שבועות. [ואנן דאכלינן חמץ בין פסח לשבועות י"ל דלאחר שכבר עברנו תוך עבודת ימי הפסח והשבנו השאור מבתינו ולבנו, שוב הוי אכילת החמץ כדם שלא בהרגשה, ודו"ק. ואכמ"ל בנידון דם שלא בהרגשה תוך ז' נקיים וההשלכות למעשה מזה לענין סי' קצו, והדברים עתיקים].

נפן עתה לדון בתוכן יקרתך. ועד שנשיב לדבריך בפרטות ראיתי צורך להזכיר עוד פעם הערה כללית להבהיר שיטתי בענין זה, דמעולם לא

המחודשת בהסוגיא ואין כן דעת שאר הפוסקים וכמו שנבאר להלן בעז"ה.

ב

בדברי הב"י ושיטת הרמב"ם
בגדר גזירת דם בתולים

[א] כתבת לדחות ראייתי מדברי הב"י
דהחומרות שהביא הרבמ"ם בפ"א
מאיסו"ב שייכים לחומרא דר' זירא,
עפ"י דעת כמה ראשונים (עיין רמב"ן ריש
תזריע) דיצירת הולד הוא ע"י דם נדות,
וא"כ פשוט שיש מקום לטעות ולומר
שקודם שמקבל דין ולד דינו כדם
שממנו נוצר, עכ"ד.

והנה הבין מר דדברי הב"י קאי על
לידה קודם מ' יום, אשר לפ"ז
אולי יש מקום לומר דיחשבו בני אדם
את הנפל כדם כיון שנוצר ממנו ועדיין
אין לו צורת ולד, אבל לפום חורפיה
לא דק, דלא על זה דיבר הב"י רק על
אשה שילדה צורה שלימה ורק שאינו
צורת אדם ואלא בהמה וחיה וכו', ואף
דבגמ' מבואר דאינה טמאה טומאת
לידה מחמת ולד כזה, מ"מ כתבו כמה
ראשונים דבזה"ז אין בקיאין בצורות
אלו ולעולם מטמאין לה. אבל
הרבמ"ם הביא דיני התלמוד בהלכותיו
וכתב הב"י דאין מזה ראייה דדעת
הרבמ"ם דאף בזה"ז הכל בקיאין

כוונתי לבא בראיות ברורות ומוכרחות
לאסור, ואדרבא כתבתי במכתבי
הראשון דדעתי העניה והקלושה
מסכמת עמך דהדברים נוטין לקולא.
עיקר תוקף דבריני רק לעורר לב
המעייין דאין הדבר פשוט כ"כ להקל,
וקשה לקבוע מסמרים בזה, דבאמת
דשייך למצוא דרך מרווח מתוך
הסוגיא והראשונים לנטות לאיסור.
כמה קושיות והערות על דבריני יפלו
אל הצד אם יבין הקורא דכוונת
אמרינו כנ"ל.

ההערות הן כפי הסדר שהופיעו
במכתבך:

א

אם נסתר חידושי מדברי
הראשונים

[א] כתבת דלהלכה למעשה אין מקום
לחידוש שלי בדברי הראשונים
מדהקשו מ"ש מכת בתולים ממכה
דעלמא, ואף דלענ"ד יפה ביארתי דברי
הראשונים על פי דרכינו ודייקתי מהא
דלא הקשו כן על המשנה, על זה
השבת דבלא"ה א"א להקשות כן
אמתני' לפי דברי המשאת בנימין
דשיעורי דמתני' מן התורה הם,
התשובה לזה פשוטה, דלפענ"ד
המשאת בנימין יחיד הוא בשיטתו

אלו בפיהמ"ש (נדה פ"ב מ"ה), ומבואר שם ידיד הרמב"ם זאת עפ"י חכמת הניתוח וכ"כ הרב המגיד (שם).

הרי להדיא דלא ס"ל להרמב"ם כהפילוסופים, ומה גם שהיה הרמב"ם רופא, והרי דעת הרופאים בזה דלא החכמי יון כמו שהזכיר הרמב"ן. וידענא דהמתעקש יאמר דסו"ס מאחר ואיכא בעולם שיטת חכמי יון שהולד נוצר מדם ואיכא מקום לאינשי לטעות אחריהם ולהחליף בין נפל לדם נדה, לכן הוצרך הרמב"ם להוציא מדעתם, וכשם שכתב הרמב"ם ספר מורה נבוכים שלא יטעו בני עמו בדברי הפילוסופים, כמו"כ עשה ביד החזקה שלו וכו', והבוחר יבחר.

ב] ולענין מה שהבאת מהכס"מ שכתב להדיא דלפי הרמב"ם אין תקנת דם בתולים נכלל בחומרא דר' זירא. איני יודע למה הלכת נדוד להביא טרף ממקום רחוק בעוד שדברים אלו שכתב הכס"מ כבר כתובים הם על ספר בב"י (סי' קצג) כמעט מלה במלה. ובגוף הדברים, איני רואה בהם שום השגה לדברי, דמעולם לא כוונתי לומר דנכלל ממש בתקנת ר' זירא, ורק דיסוד גדרה שייך לאותו חומרא דהיינו דאסרו הדם עצמו כדם נדה ולא רק שאין תולין הדם בדם בתולים. ואעתיק לשוני

בצורות אלו, דכוונת הרמב"ם רק להשמיענו דאין האשה טמאה באלו מחמת חומרא דר' זירא, ע"כ דברי הב"י. הרי דאיירי הב"י בצורה שלימה ולאחר מ' יום, וא"כ לענ"ד דבר זר ורחוק מאד הוא לומר דהטעם דהו"א דנכלל בחומרא דר' זירא הוא משום דהולד נוצר תחילה מדם.

ומה שציננת לדברי הרמב"ן ריש תזריע, המעיין שם יראה דמבואר בדבריו שם דבאמת נחלקו חכמי ישראל עם פילוסופי יון בענין זה, ולדעת רבותינו ז"ל חכמי התלמוד הולד נוצר במיזוג מלובן האיש ומאודם האשה וכמו שאמרו ז"ל שלשה שותפין באדם, והוסיף הרמב"ן דכן הוא נמי דעת הרופאים, ורק אח"כ הביא דעת חכמי הפילוסופים, ע"ש.

אבל בלא"ה כל דבריו אין בהם מועיל, דאנן בשיטת הרמב"ם קיימינן והרי הרמב"ם עצמו ס"ל דיש לאשה ביצים ודלא כחכמי יון דסברו דרק לאיש יש ביצים והולד נוצר מדם האשה, דז"ל הרמב"ם (פ"ה ה"ד מאיסו"ב) – ולמעלה מן החדר ומן הפרוזדור בין חדר לפרוזדור הוא המקום שיש בו שתי ביצים של אשה והשבילים מתבשלת שכבת זרע שלה מקום זה הוא הנקרא עליה וכו'. ונשנו דברים

ביד מלאכי (סי' רצה) ע"ש, ולפי הנ"ל מיושב דמעולם לא אמרו לדון דם טוהר כאילו הוא דם נדה ורק שמנעו עצמן מלבעול עליו, ודו"ק בכל זה כי קצרתי וצע"ע.

פירוש 'פתחה' סתום
שהזכירו הראשונים
בשיטת הר"ח

א] כתבתי דלשיטת הר"ח כל הבוגרות יש להם בתולים והא דאיתא בגמ' דבוגרת כלו בתוליה היינו דם בתוליה, והבאתי דברי התוס' בכתובות (ט.) שכתבו דלפי הר"ח כל הבוגרות פתחן סתום, והבנתי שהכוונה הוא שסתום מפני הבתולים, ובזה נסתרו דבריך דאם נבדקה הבוגרת ע"י הרופא וראה שיש לה בתולים דינה כנערה שראתה ולא בוגרת שהרי יצאה מכלל הבוגרות דאין להן בתולים. והשבת, דאף דלא ברירא לך המציאות כל צרכו, כפי הנראה הכוונה במה שאמרו פתחה סתום היינו שהיות פתחה צר ודחוק הביאה גורם דם מכה מן הצדדים, והראת מקום לדברי הישועות יעקב (יו"ד סי' קצג סק"ב), עכ"ד.

לאחר המחילה, נראה ברור שהאמת אתי ד"פתחה סתום" פירושו

ממכתב הראשון – "בענין שיטת הרבמ"ם האריך הב"י (סי' קצג) לברר באי זה זמן גזרו על דם בתולים ע"ש, אבל יסוד הטעם וגדר התקנה לא ביאר לן. אמנם, מסגנון וסדר דברי הרמב"ם משמע שהוא שייך ביסודו לחומרא דר' זירא, "עכ"ל. והיינו דודאי בזמנו של ר' זירא עדיין לא גזרו רק על דם טמא, מ"מ אחר מכן התחילו העם להחמיר יותר ולאסור גם דם בתולים, וגדר האיסור דומה להא דר' זירא.

ודוגמא לדבר בהא דנהגו איסור בדם טוהר, דהנה יש משמעות בדברי הרמב"ן דנכלל בחומרא דר' זירא, וכן משמע מדברי הב"י סי' קצד. אבל יש לדייק מדברי הרשב"א (הובא בב"י שם) דלאחר מכן גזרו עליו דוגמת חומרא דר' זירא, וכן משמע להדיא בבעה"נ להראב"ד. והיינו דגדר התקנה היה לדון דם טוהר כאילו הוא דם נדה ממש. ברם, מצינו לשון בראשונים דבזה"ז 'אין בועלין על דם טוהר', ואולי יש לדייק מזה דגדר ההנהגה אינו לדון הדם עצמו כדם נדה ורק שלא לבעול עליו. ונרוויח בזה מה שלכאור' קשה על מה שנהגו לאסור דם טוהר לפי הכלל הידוע מהט"ז דכל דבר שהתירה התורה בפירוש לא שייך לגזור עליו לאיסור, וכבר עמד על זה

סביב הפרוזדור הסותמין את הפתח קצת ועושין אותו לפרצה דחוקה, והן הן הצרורות שהזכיר שמואל. וכן כתב הרשב"א (כתובות שם) בפירוש, וז"ל בא"ד – "ואוקמה כשמואל, כלומר בשבעל בעילה גמורה ודם הבא דם הצדדין הוא שנשתייר, ואין בו לא משום חבורה ולא משום פתח אלא כפרצה דחוקה הוא שמשיר בה צרורות דרך כניסתו, עכ"ל. וכך מתבאר בדברי התוס' (שם ו. ד"ה מאי לאו) וז"ל בסו"ד – "...וקמ"ל כמו שמפרש בתר הכי אע"ג דהוי פרצה דחוקה דהא אי חזיא תלינן בדם בתולין אפ"ה שרי, עכ"ל.

וכן מדויק בלשון המ"ב (סי' מז) שדננו בו דענין פרצה דחוקה היינו מחמת שיירי בתולים, דז"ל בא"ד – "...דאם איתא שלא כלו בתוליה היתה הפירצה דחוקה והיתה מרגשת צער וכאב בשעת תשמיש."

ואל תטעה אותך לשון "צדדין" דמשמע כאילו הדם בא מכותלי בפרוזדור עצמו ולא משיירי בתולים דהא בגמ' גופא דף סה: איתא להדיא דדם בתולים מן הצדדין הוא [לאפוקי דם נדה שהוא מן המקור] ואף דמצינו בפוסקים (עיין ש"ך סי' קפו סק"כ) דשייך מציאות של דם מחמת מיעוץ הצדדים,

סתום מחמת הבתולים, וכך מפורש בראשונים כאשר יתבאר. ולא ידענא מה חידוש מצאת בדברי הישועות יעקב, הלא מש"כ שם דבא הדם מדוחק הצדדין אינו חידוש שלו רק כתב כן בשם הר"ן, ובאמת כ"כ כמה ראשונים בכתובות (עי' שטמ"ק שם לו: בשם הרמב"ן ורשב"א), ואעתיק לשון הרמב"ן – "ור"ח גריס וכו' ואפשר דה"ק רבנן אי דקא טעין טענת פתח פתוח הכי נמי דבוגרת פתחה סתום הוה וכיון שכן איכא דם דאתי מחמת צדדין דפרצה דחוקה היא ומשיר בה צרורות ולהכי אמר רב נותנין לה לילה הראשון אבל טענת דמים אין לה דכיון שכלו בתוליה זימנין דלא אתי דם מחמת צדדין, עכ"ל. וכדברים אלו איתא בר"ן שהביא הישוע"י, ע"ש.

והנה מושגים אלו של "פרצה דחוקה" ו"השרת צרורות" לא בדה הרמב"ן ודעימיה מלבם רק מימרא דשמואל הוא בכתובות (דף ו. ו:), וכ"ה בגדה (סד:) – "אמר שמואל פרצה דחוקה מותר ליכנס בה בשבת ואע"פ שמשיר צרורות, ע"ש. ומציאות זה של פרצה דחוקה והשרת צרורות לכאורה פשוט, דאשה שכבר כלו קצת בתוליה ע"י בגרותה או שכבר נבעלה פעם אחת ושתים עדיין קיימין שיירי בתולין

ג] ומה שכתבת דבין כך ובין כך אין נפק"מ לעיקר הנוגע לן דהיינו אם נאסרה כשהוציא הרופא בתוליה, זה אמת, אבל עיקר תוקפי להוכיח דאין מקום כלל להקל בכלות דידן [שהן כבוגרת שראתה] אם ירגישו דם בשעת תשמיש בביאה שנייה שאין הבעל צריך לנעוץ צרפניו בקרקע ולפרוש באבר מת, דלא כמה שרצית לטעון. וא"כ, עדיין לא נתברר לי הטעם שלא הביאו הפוסקים דין זה הנחוץ מאד הלכה למעשה, אלא אי נימא דלא שכיח כלל בזמנינו מציאות כזה שתרגיש האשה דם בשעת תשמיש, וצ"ע.

ד

כמה הערות בענין שיטת המשאת בנימין

זרקת חצים ואבני בלסטראות עלי ע"ד שכתבתי דדברי המשאת בנימין מחודשים ולא מצאנו לו חבר בראשונים ואחרונים, ואשתדל לתרץ כולם בטוב טעם.

א] תמהת עלי שהלא הובאו דברי המ"ב להלכה בכמה וכמה אחרונים [כמו בש"ך סוס"י קפז] שאין להקל לתלות ברואה מחמת תשמיש אא"כ האשה מרגשת צער שאז ניתן לתלות במכת בתולים, עכ"ד.

הכא לא הוזכר ענין מיעוץ ורק צרורות והכוונה מבואר דהוו שירי בתולים.

ב] ומעתה, א"א לומר דבוגרת שנבדקה ע"י רופא ומצאו בה בתולים שדינה כנערה שראתה, שהרי כל בוגרת פתחה סתום מחמת בתולים כמו שהוכחנו ואפ"ה גזרו בה רבנן דאין לה אלא ביאת מצוה בלבד. ומה שכתבת דכל אשה שהלכה להרופא להוציא בתולותיה ע"כ יש לה יותר בתולים מסתם בוגרת, וא"כ יש סברא שדינא כנערה, וגם י"ל דלא נכנס זה להנידון של נאמנות הרופאים אם יש לסמוך על השערת דעתם שהרי יכולים לראות בעליל שאשה זו לא נתמעטו בתוליה ובשונה משאר בנות גילה.

אל זה אשיב, דבשלמא אי נימא דסתם בוגרת אין לה בתולים כלל א"כ אולי ניתן לומר דאם באתה הבוגרת לפנינו ויש לה בתולים נותנין לה דין נערה שראתה. אבל מאחר וידענו דכל הבוגרות יש להן בתולין מקצתם פחות ומקצתם יותר, אם נבוא לחלק בין בוגרת לבוגרת א"כ נתת דבריך לשיעורין ואין ספק אצלי דבכגון זה ודאי לא פלוג רבנן וכל בוגרת שראתה ללא יוצא מן הכלל אין לה אלא בעילת מצוה בלבד.

לתלות בבתולים לעולם וראייתו צ"ע, לא מלאו לבם להקל רק כשידים מוכיחות דדם בתולים הוא כגון שמרגשת כאב, ופשוט.

וכל זה מבואר היטב בשו"ע הגר"ז שעל אף שהקשה בחוזק על המ"ב לא נמנע מלכת בעקבות הפוסקים שחלקו על הב"י דאין להקל כי אם בידים מוכיחות, וז"ל (ס"ק נה) – "אע"פ שמדין המשנה אין תולין בבתולים אלא לילה ראשונה בבוגרת אם לא ראתה עדיין בבית אביה וכו', מ"מ לענין שלא להחזיקה ברואה מחמת תשמיש לאוסרה על בעלה עולמית תלינן בבתולים כל זמן שלא כלו בתוליה דהיינו כל זמן שמרגשת צער וכאב קצת כדרך הבתולות שלא כלו בתוליהן כמו שכתב רמ"א בהג"ה שהרי תולין במכה המוציאה דם ואין לך מכה גדולה מזו כל זמן שלא כלו בתוליה, ולא החמירו חכמי המשנה והתלמוד מה שהחמירו אלא לטומאת הדם עצמו לישב עליו ז' נקיים וטבילה שאע"פ שבמכה תולין אפילו לטהר הדם עצמו בבתולה החמירו יותר וכו', ע"ש.

ב] ונראה לי דכל האחרונים שהביאו דברי המ"ב מודים לדברי הגר"ז דכל שיעורי דמתני' נאמרו אפילו

ערבוב דברים אני רואה כאן, דהנה תוכן דברי המ"ב כולל ב' דברים, הא' שנחלק על חידושו של הב"י (סוס"י קפז) דהבועל את הבתולה וראתה דם בשעת תשמיש אפילו כמה פעמים אין מחזיקין אותה ברואה דם מחמת תשמיש דלעולם תולין בדם בתולים כל שלא פסקה בשעת תשמיש מלראות דם. המ"ב סתר ראייתו והעלה דאין להקל כי אם כשיש ידים מוכיחות דהדם מחמת בתולים הוא וכגון שהיתה לה כאב. וב', שהלך לקצה האחר וכתב דשיעורי דמתני' מן התורה הם, ומתוך חידוש זה נתקשה במה שמקילים העולם לתלות בדם בתולים אפילו כמה פעמים ואפילו בבוגרת, ומתוך כך הוצרך לחדש דכל עיקר דינא דמתני' לא נאמר כי אם במקום דאיכא ריעותא דדם נדה הוא כגון שאין לה כאב, וגם צידד 'לולא דמסתפינא' דאפשר דרק בהרבה דם נאמר דינא דמתני', ע"ש.

והנה האחרונים שהביאו דברי המ"ב לא הביאו רק ענין הראשון שכתב לסתור חידושו של הב"י, ואין מזה שום הכרח דמסכימים לחידושו השני, דשפיר י"ל דאף אם מודו להב"י דינא דמתני' מדרבנן הוא, מ"מ מאחר ודברי הב"י מחודשים

בדאית לה כאב, ומ"מ יכולין להקל יותר משיעורי דמתני' משום דחומרות דרבנן הן ולא העמידו דבריהם במקום עיגון. ולא הביאו דברי המ"ב רק במה שלא נראה לו שיטת הב"י, ואולי משום כבודו של הב"י לא רצו לחלוק עליו בעצמן ולכן הביאו דברי הקדמון שכבר נחלק על הב"י.

ובאמת והדברים מוכרחים דאין ב' הדברים שכתב המ"ב תלויין זב"ז שהרי הב"י בעצמו כתב בסו"ד דמסתפינא להתיר אא"כ יהיו ידים מוכיחות שהוא דם בתולים, והביא הש"ך דבריו תכף אחר שציין להמשאת בנימין. ועל כרחך דאפילו אם סבירא לך דשיעורי דמתני' דרבנן הן מ"מ אינו פשוט להקל יותר מן החילוקים דמתני' לענין רמ"ת אם לא שיש ידים מוכיחות לזה.

ג] ואביא ג"כ ראיות מאחרונים שנחלקו על המ"ב, דעיין במשנה אחרונה ריש התנוקת שכתב להדיא דכל שיעורי במתני' אינן אלא חומרות מדרבנן, ואף צידד לפ"ז דלא החמירו אלא לבעלה אבל לענין טהרות בכל הנשים נותנין לה עד שתחיה המכה, והביא סיוע לדבריו מדהשמיט הרבמ"ם חילוקים דמתניתין בהל' משכב ומושב, ע"ש.

ובשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' רס) כתב וז"ל — "והמ"ב חידש דכל הני שיעורי דר"פ תינוקת דוקא באינה מרגשת כאב אבל מרגשת כאב לעולם תולין במכת בתולים, ומדבריו נשמע דלפי דין המשנה מותרת לבעלה בלי ז"נ וטבילה, ולפ"ז י"ל דאפילו פסקה לראות מ"ת במרגשת כאב מותרת דלא חשיב חיתה המכה כיון דכולה מתני' באינה מרגשת כאב, והגם כי לדינא אין לסמוך ע"ז, והרב מלאדי ז"ל הביא דברי המ"ב רק שלא לאוסרה על בעלה לעולם ולדפי דבריו מתני' דפי' תינוקת גם במרגשת כאב וכו', אך יען במ"ב עצמו מפורש דמתני' דפי' תינוקת באינה מרגשת כאב יש לעשות סניף לומר דאפי' פסקה מלראות במרגשת כאב תולין במכה, עכ"ל. הרי דכתב להדיא דאין לסמוך על המ"ב לדינא, ורק לעשות בו סניף, וע"ש שאינו אלא אחד מכמה סניפים להקל בנידון שלו.

ד] בראש דברין הבאת דברי הר"ן בשבועות בחדא מחתא עם המ"ב כאילו בחדא שיטתא קיימי, וכנראה שחשבת דלפי הר"ן ג"כ החילוקים דמתני' מן התורה הם. והנה אם כן הוא, צ"ע טובא למה לא הביאו האחרונים בסו"ס קפ"ז דברי הר"ן

היכא שבאין לתלות דם שלאחר תשמיש בדם בתולם ישנן ב' אפשרויות, או דבביאה זו נקרעו בתולים שנשתיירו ומהם יצא דם זה, א"נ כבר כלו גוף הבתולים בביאות הראשונות אבל עדיין לא חיתה המכה, ושייך דממכת הבתולים בא הדם. והנה דין קטנה שלא ראתה דנותנין לה עד שתחיה המכה, ומבואר בגמ' ר"פ התינוקת במעשה דרבי דאפילו לאחר שנה עדיין תולין בדם בתולים, ומשמע דאין חילוק כמה ביאות בעל, ואפילו יודעין בודאי דכלו כל בתוליה שהרי בעל כמה וכמה ביאות במשך השנה, מ"מ יכולין לתלות בדם בתולים משום דאמרין דלא חיתה המכה. וי"ל דמזה למד הר"ן דהשיעור ד' לילות שנתנו לנערה אינו משום דעד ד' לילות אמרינן דעדיין נשתיירו בה בתולים דאינו מסתברא לומר כן אם בעל כמה פעמים בכל הד' לילות, ורק דאמרין דעד ד' לילות מסתמא לא חיתה המכה, אבל לאחר מכן כיון דפעמים כבר חיתה המכה לא הקילו חכמים. אבל בוגרת לא נתנו לה רק לילה ראשונה בלבד, ואף דיתכן דלא חיתה המכה עד לאחר כמה ימים ואילו ראתה דם אחר ביאה בלילה שניה מסתמא היינו תלינן הדם בבתולים עפ"י דין תורה, מ"מ כיון שבוגרת נתמעטו בתוליה ובודאי בלילה אחת

לחלוק על הב"י. ונראה דבאמת יש לדחות דגם לפי הר"ן כל גדרים אלו מדרבנן הם, ורק שביאר הר"ן טעם ושורש לכל החילוקים וכתב הטעם כאילו כן הוא באמת, אבל גם הוא מודה דאינו אלא מדרבנן.

אבל לאחר העיון נראה דמלשון הר"ן גופא יש להוכיח דס"ל דשיעורי דמתני' מדרבנן, ובהקדם נעמוד היטב על דקדוק לשונו דהנה אצל נערה שלא ראתה שנותנין לה ד' לילות ביאר הטעם בזה"ל – "עד מוצאי שבת וכו", ותו לא משום דכיון שהגיע ימי הנעורים אין פתחה צר כ"כ ומסתמא בד' לילות חיתה המכה, עכ"ל. ובבוגרת שלא ראתה שנותנין לה לילה ראשונה כתב הטעם בזה"ל – "לפי שהבוגרת נתמעטו בתוליה הלכך ודאי בלילה אחת כלו כולם." הרי שינה לשונו בתרתי: א', דגבי נערה לא כתב אלא דמסתמא חיתה המכה ולא שהוא ודאי, ואילו גבי בוגרת כתב בלשון ודאי. וב', דבנערה לא כתב דכלו בתוליה ורק דחיתה המכה, ואילו גבי בוגרת לא כתב כלום לענין חיתה המכה [אלא דיש לדחות דכלו בתוליה פירושו דם בתוליה ומשום דודאי חיתה המכה, אבל אינו משמע כן], וצ"ע.

ובביאור דברי הר"ן נראה, דהנה כל

הב"י בשם רשב"א ס' קצג דלפי הרמב"ם רבותינו אמרו כב"ש ודו"ק]. וצריך בדיקה בש"ס במקומות אחרים אם מצינו כה"ג דב"ה מדאורייתא וב"ש מדרבנן.

[ו] עוד תפסתי על מה שכתבתי דהמ"ב עשה אוקימתא גדולה בחידושו דמתני' דוקא כשלא היה לה צער, והלא שורש דברי המ"ב כבר מצינו בשו"ת מהר"ם פדוואה (ס"י י) המובא בדרכי משה (סוס"י קפז) שג"כ פירש מתני' באופן שאם יש לנו ידים מוכיחות שלא חיתה המכה יש לתלות בבתולים אף לאחר שיעורים דמתני', עכ"ד.

כבודו במקומו מונח אבל הנראה מדברי מר שלא עיין יפה בתשו' מהר"ם פדוואה דהרואה דבריו בפנים יכיר מיד שתוכן דבריו שונים הרבה מהמ"ב, וכאשר יתבאר, לא די שאין בדבריו שורש להמ"ב, אדרבה, גם סותרים דבריו, וכמו שהעיר הגר"ז [עוד על זה להלן בעז"ה]. ועיי"ש בפנים שכתב דעיקר ענין המנשה לא קאי כלל בדם הנמצא בשעת תשמיש ורק על דם הנמצא אח"כ, וכן הוא משמעות הגמ' בדף יא:, ואילו דם בשעת תשמיש יכולין לתלות לזמן הרבה דכל שרואה דם בשעת תשמיש

כבר כלו נולילה אחת אין פירושו ביאה אחת דהא יכול לבעול כמה שירצה אותו הלילה], א"כ לא הקילו לתלות בדם בתולים לאחר מכן. כן נראה לבאר דבריו דבזה יתיישב דיוקי לשונו, ולפי זה באמת מבואר מדבריו דשיעורים אלו דרבנן הם.

ומה שכתב הר"ן להלן שם דשיעורים אלו שורת הדין הם, נראה דכוונתו רק דשורת הדין היה שיהיה חילוק בין תינוקת ונערה וכוונתו כדתנן במתני', ולאפוקי אחר חומרת רבותינו לא חילקו בין הנשים ועל כרחך חומרא יתירא הוא ולא כסתם סייג דעלמא.

ולפ"ז הראיה מדברי הט"ז סו"ס קפז נופלת אל הצד, דכשל עוזר ונפל עוזר, דדברי הט"ז לקוחים מהר"ן, והרי הר"ן עצמו מדויק דאינו אלא שיעורא מדרבנן כנ"ל ודלא כהמשאת בנימין.

[ה] גם מלשון הגמ' גופא ד"רבותינו חזרו ונמנו דבועל ופורש מיד"אולי יש לדייק דדיני דמתני' מדרבנן הם דאל"כ ממה חזרו. ברם, עיין לשון הטור ר"ס קפח, וצע"ע. עוד יש להעיר על המ"ב משיטת ב"ש שהחמיר טובא, ודוחק גדול הוא לומר דב"ש דינא דאורייתא קאמרי [וכן מוכח מדברי

תשמיש אמרו שיעורים דמתני' דכיון שאין לה כאב חוששין שהוא דם נדה ואין נותנים לה אלא שיעורא דתנן. ונמצא לדבריו דמתני' מיירי במילתא דלא שכיחא כלל בבתולה שלא הרגישה כאב בשעת תשמיש. וגם צידד לולא היראה מחביריו לאוקים מתני' בשופעת הרבה דם שלא כדרך הבתולות שרואות טיפין טיפין, וזה ג"כ אוקימתא גדולה ומילתא דלא שכיחא. ומה שדחקתו לומר כן משום דס"ל דדינא דמתני' מדאורייתא הוא ולכך לא הבין טעם חומרת המשנה מבלי לעשות אוקימתות כאלו.

אבל לדעת המהר"ם פדוואה יש לפרש דשפיר ס"ל דשיעורי מתני' מדרבנן הם, ולא החמירו חכמים לעשות סייג בדם שתראה בשעת תשמיש דבזה תמיד יש ידים מוכיחות שדם בתולים הוא, ורק בדם שתמצא אח"כ בשעה דלא שייך הרגשת צער תקנו חז"ל שיעורים אלו.

אבל נשאר עדיין מקום עיון מה יהא הדין לפי מהר"ם פדוואה בבתולה שראתה דם בשעת תשמיש בתוך שיעורא דמתני' [כגון נערה שראתה בתוך ד' לילות] אבל לא הרגישה שום צער וכאב. והנה לפי

יודעים שהוא מן הבתולים, ורק דא"א שלא יכלו הבתולים לעולם ולכך ראוי שישאל המורה את האשה לברר אם עדיין יש לה קצת כאב דאל"כ בידוע שחיתה המכה, זתכ"ד.

ונמצא לדברי מהר"ם פדוואה אפילו אם הרגישה כאב בשעת תשמיש, אם כבר עבר זמן המשנה אינה יכולה לתלות הדם בבתולים רק דם שמצאה בשעת תשמיש, אבל דם הנמצא אח"כ חוששין שהוא דם נדה אע"פ שהיה לא כאב. ונמצא לדבריו דמתני' מיירי במילתא דשכיחא, דסתם בתולות מרגישות כאב בשעת תשמיש ולכך אין מקום ליתן להן שיעורים לתלות בבתולים, ורק לענין דם הנמצא אח"כ נתנו לה החכמים שיעורים אלו. הלא תראה עתה דלא עשה מהר"ם פדוואה שום אוקימתא במתני' ורק ביאר על מה קאי ענין מתני'.

לעומת זה, המ"ב למד דעיקר מתני' קאי נמי אדם הנמצא בשעת תשמיש ובבבא זו גופא חילק ועשה אוקימתא במתני' דאף דסתם בתולות ודאי מרגישות צער בשעת תשמיש, בזה לא מיירי מתני' דא"כ לא היו החכמים נותנים שיעור לדבר, ורק בבתולה שלא הרגישה צער בשעת

ולא יעמוד ונתגרשה ונשאת לאלמן וראתה דם מ"ת כמה פעמים בליל טבילה ולא היה לה צער כלל בשעת תשמיש והיא אומרת שהיתה בתולה אם נאמנת כדי לתלות בבתולים וגם אם תולין כיון שלא היה לה צער כלל, והשיב דודאי נאמנת דהרי נאמנת לומר מכה אחרת או מכת בתולים ומכ"ש אם גם הבעל השני אומר שמצאה בתולה דהרי אין אנו יודעים שרתאה מחמת תשמיש רק מפייהם והפה שאסר וכו', אך כיון שלא היה לה צער קשה להתיר דאף שהב"ח מתיר כל האחרונם לא הסכימו אמו, עכ"ל. הרי משמע מדבריו דהא לא היתה לה צער כלל היה אפילו בתשמיש הראשון ואפ"ה צידד להחמיר שלא לתלות בבתולים מאחר ולא היה לה כאב ודלא כהמ"ב.

ומענה נסתלקה לגמרי תמיהת הר' יוחנן פערשיל (בהגהותיו על המ"ב) שהניח דברי הגר"ז בצע"ג [אבל אין הספר תח"י כעת כדי לעיין בו]. וגם מבואר דאין בדברי מהר"ם פדוואה לא שורש ולא ענף לחידושו של המ"ב, ואלא ההיפך ממש, והדברים ברורים לכאורה.

המ"ב זהו גופא הציור של מתני', אבל לפי מהר"ם פדוואה דמתני' קאי אדם שתראה אחר התשמיש ואילו הדם שבשעת תשמיש לעולם תליין בדם בתולים צ"ע. והנה כתב מהר"ם פדוואה להדיא דלאחר כמה פעמים עדיין יכולה לתלות הדם בבתולים בתנאי שמרגשת קצת צער, אבל לא נתפרש בדבריו מה יהיה תוך שיעורא דמתני' אם לא הרגישה כאב, ולכאורה הסברא נותנת דמאחר וכבר פסקה מלהצטער מחמת תשמיש ש"מ דחיתה המכה ולא שייך לתלות בבתולים, ורק דמילתא דלא שכיחא הוא.

וכנראה שהבין הגר"ז (קו"א סו"ס קפו) בדעת מהר"ם פדוואה דכיון דשיעורי מתני' לא נאמרו לענין דם בשעת תשמיש דכיון דבשעת כמעט לעולם מרגשת צער ורואה בשעת תשמיש ממש ליכא למיחש לכלום, א"כ פשוט לדעתו דאם לא הרגישה כאב לא אהני לן השיעורים כלל ואסורה, וזהו מה כתב הגר"ז דדברי המהר"ם פדוואה הפוכים ממש מהמ"ב, ודו"ק.

וכן משמע בשו"ת נו"ב (תניינא סי' צב, הובא בפתח"ת סו"ס קפו ס"ק נה) שדן באשה שטענה שבעלה נשען על ביתו

[ז] ומה שכתבת דקושיית הגר"ז על המשאת בנימין יש להקשות על

המהר"ם פדוואה ג"כ וכמו שהקשה הסד"ט (סי' קפז ס"ק כט), וא"כ מדהביא הרמ"א (בדרכ"מ סו"ס קפז) דברי מהר"ם פדוואה ללא פקפוק על כרחך לדעתו אין זה קושיא. כבר דברנו בזה, והסכמת דאין ראיה זו נכונה, דבשלמא אם הביא הרמ"א דבריו כדי להקל כמותו אזי יש להוכיח דלא ס"ל כקושיית האחרונים עליו, אבל אין זה כוונת הרמ"א כלל, דלא בא הרמ"א אלא להחמיר כנגד הב"י שהקיל לתלות בדם בתולים לענין רמ"ת אפילו לזמן מרובה, ועל כתב הרמ"א דאפילו מהר"ם פדוואה שהקיל לתלות הדם שתמצא בשעת תשמיש בדם בתולים אפילו לזמן מרובה גם הוא התנה דאם אין לה צער עוד אמרינן שחיתה המכה ואסורה. וממילא א"א להביא ראיה מזה דהסכים הרמ"א לעיקר קולתו, ופשוט מאד.

ח] לענין מה שהקשיתי על המ"ב דלפי דרכו בהסוגיא הדרא קושיית הסד"ט לדוכתא, השבת דאין הקושיא מובן שהלא דבריו סובבים על הא דלדעתו צריך להחמיר מדאורייתא באשה שראתה דם אחר השיעורים דמתני', ואין לסוגיא זו שום קשר להא שיש חומרא לפרוש לאחר ביאה ראשונה בבוגרת שראתה בבית אביה, עכת"ד.

ואשתדל להבהיר דברי, עיקר כוונתי היה להקשות דבשלמא דאי נימא דלא כהמ"ב וכל שיעורי דמתני' חומרות הן מדרבנן, א"כ על אף דקושיית הסד"ט קושיא חזקה היא, מ"מ איכא מקום לתרץ דכשקבעו חז"ל חילוקים דמתני' ולעשות סייג, מאיזה טעם ראו מקום להחמיר מאד בתקנתם בבוגרת שראתה. אבל לפי המ"ב נתגדלה התמיה פי כמה, ובאמת פליאה נשגבה היא מה שהחמירו לאוסרה מיד אחר ביאה ראשונה דנמצא שנתרחקו דיני בוגרת משאר נשים כמרחק מזרח ממערב, דבשאר נשים לא גזרו עליהם שום סייג כלל [ועל זה גופא כבר תמה הגר"ז למה באמת לא ראו לתת שום סייג לתורה], ואילו בבוגרת לא די שעשו בה סייג דלא כשאר נשים, ואלא אסרוה ג"כ מיד אחר ביאה ראשונה, לענ"ד הדברים קשים טובא.

ט] שוב כתבת דאין בית מדרש בלא חידוש ונראה לך עתה לתרץ קושיית הגר"ז על המ"ב דיתכן דס"ל דאף דשאר נשים מדינא דמשנה מותרות לגמרי אם הרגישו צער, י"ל דמ"מ שאני בוגרת דמאחר ואפילו לפי המ"ב גזרו חז"ל על הבוגרת משום שחששו שמא כלו בתוליה, א"כ אפילו אם היה לה צער יתכן שגזרו עליה, עכ"ד.

צער. ג', לפי חידוש זה נתרחק דין בוגרת שראתה עוד יותר מדין שאר הנשים, דבשאר הנשים לא עשו חכמים שום סייג, ואפילו הגדר שנתנו להן לא היה זה אלא כשלא הרגישו צער, וכנגדן עומדת הבוגרת דהחמירו בה ג' חומרות: א, לעשות בה סייג, ב, להחמיר כ"כ בהסייג עד שנאסרה מיד אחר תשמיש הראשון, וג, דאפילו אם הרגישה צער בשעת תשמיש גזרו עליה. מכל הלין טעמי יראתי לפצוח חידוש הנ"ל, והא מיהת קושיית הגר"ז ודאי עדיפא והאי תירוצא.

ה

עוד בענין שיטת הראב"ד

א] כתבתי לדעת הראב"ד אף דגזרו חז"ל על דם בתולים לדונו כדם נדה שלא ליתו לאחלופי, מ"מ בדם מכה לא גזרו. השגת על זה דדברי נביאות הוא ונבואת שקר (!), דלפי הראב"ד דטעמא דגזירת דם בתולים משום איחלופי פשוט דה"ה דגזרו על שאר דם מכה וכשיטת הרבמ"ן, עכ"ד.

אבל האמת יורה דרכו דאין זה נביאות ולא שקר, דדברי הראב"ד כמעט מפורשים דדעתו דבעת שגזרו על דם בתולים לא כללו עמו דם מכה ומה שהזכיר חשש איחלופי בדם נדה כוונתו

באמת חידוש זה רמזתי לה במכתבי הקודם, ע"ש שהערתי דבאמת לא כתב המ"ב בפירוש דבוגרת שראתה מותרת מדינא דמשנה אם יש לה צער בשעת תשמיש, ורק כתב כן בשאר הנשים, אבל כתבתי התם דע"כ ס"ל כן לפי מה שטרח שם ליישב מנהג העולם לתלות הדם בבתולים אפילו אחר כמה ביאות.

מיהו, לא העלתי צד זה שהזכרת דרבנן החמירו בבוגרת במיוחד לאוסרה אפילו במקום שיש לה צער, דאין הדברים נראין מכמה טעמי: א, מדכללינהו בגמ' לכל החילוקי נשים יחד [בפרט בוגרת שלא ראתה הוזכרה יחד ממש עם בוגרת שראתה] משמע דבחדא גוונא מיירי, ואם שאר הנשים מותרות לדינא דמשנה אם הרגישו צער האיך יתכן דלא רמיזא כלל דבוגרת שאני. ב', הנה אם הבוגרת הרגישה צער בשעת תשמיש לכאור' נתגלה לן שיש לה בתולים וע"כ אם גזרו עליה אעפ"כ היינו אטו בוגרת שאין לה בתולים [שהוא מילתא דלא שכיחא לפי מה דקיי"ל דבוגרת יש לה טענת בתולים], וא"כ מה ראו חכמים לגזור בוגרת שיש לה בתולים אטו שאין לה בתולים, ולא חששו כלל לגזור בשאר נשים כשיש להן צער אטו כשאין להן

מן הצדדין לא ידעתי אנה רמוזה גזירה זו בש"ס, ר' זירא הוא דאמר בנות ישראל החמירו על עצמן וכו' בסתם ראייה הוא דקאמר, אבל אם היה ידוע שבא מן הצדדין בזה לא החמירו לטמאות דם המכה, ואין לנו אלא מה שמוצאין אנו בהש"ס וכו', ע"ש.

במיוחד לדם בתולים. והנה נזרקה נבואה בפומך כשכתבת דלדעתך נראה דדעת הראב"ד כהרמב"ן דכאשר יתבאר יש בזה גרעין של אמת, אבל מתוך העיון נוכיח דדברינו שרירין וקיימין כבתחילה, וכדי לבאר הענין די הצורך נרחיב קצת בהקדמה קצרה.

וכ"כ הר"ן (ב: מדפי הרי"ף מס' שבועות) וז"ל וכתב הראב"ד שעכשיו אין אנו בקיאים בבדיקה זו ואין סומכין עליה, עוד שאפילו בידוע שהוא מן הצדדין הרי גזרו בנות ישראל וכו'. ותמהני דלא משמע שיהא בכלל חומרא דר' זירא אם רואה טפת דם טהור וכו', ע"ש. והובאו דברי הראשונים בזה בטור וב"י סי' קפז, ע"ש.

ב הנה שורש דברי הרמב"ן דבזה"ז אין תולין בדם מכה עיקרן בדברי הראב"ד עצמו, דז"ל הרמב"ן (סו.) לענין בדיקת שפופרת — "אבל לענין מעשה עכשיו נראין דברי הרב ר' אברהם בר דוד ז"ל שאמר אין אנו בקיאים בבדיקה זו, ועוד שאפילו שידוע שהוא מן הצדדין, הרי גזרו בנות ישראל בכל רואה טיפת דם כחרדל שישבת עליו ז' נקיים בין מן המקור בין מן העלייה בין מן הצדדין."

הרי כל ראשונים הנ"ל כתבו להדיא דדעת הראב"ד דאין תולין דם במכה בזה"ז משום חומרא דר' זירא. וברא"ש ור"ן הקשו עליו דלא נראה דנכלל דבר זה בחומרא דר' זירא, ואילו הרמב"ן כתב דדברי הראב"ד נראין להלכה.

וכן הביא הרא"ש (פ' התינוקת ס"ג) וז"ל — "כתב הראב"ד ועכשיו אין אנו בקיאים בבדיקה, ועוד, שאפילו ידוע שבא מן הצדדין הרי גזרו בבנות ישראל על כל רואה טיפת דם כחרדל שיושבת עליו ז' נקיים, ואין דבריו נראין להחמיר אדם מדעתו ולהוציא אשה מבעלה וכו', ומה שכתב שגזרו בבנות ישראל כל רואה טיפת דם כחרדל שיושבת עליו ז' נקיים אפילו ידוע שבא

ומזה איכא מקום לטעות דהראב"ד והרמב"ן בחדא שיטתא קיימי, אבל אין האמת כן, דאף דשניהן

ראייתו מדם בתולים, והרשב"א ג"כ השיב על הרמב"ן וכתב וז"ל – "ותדע לך דרב ושמאל ור"י ור"ל כולהו ס"ל בבוועל את הבתולה דבוועל בעילת מצוה ופורש כרבותינו שחזרו ונמנו, ואילו לגבי הרואה דם מחמת תשמיש לא נחלקו כלל שמותרת בבדיקת שפופרת ותולה באצבעות ובכוחות וכו', אלמא מדשקלו וטרו בה ש"מ דאינהו הלכה למעשה הכין סבירא להו, ע"ש.

הרי לן דאף דאמת הוא דהראב"ד והרמב"ן שניהם סבירא להו דאין תולין במכה בזה"ז מ"מ מתרי טעמי קאתו, דלפי הרמב"ן תקנה קדומה הוא מעת שרבותינו נמנו וגמרו לאסור דם בתולים, ואילו לפי הראב"ד עדיין הקילו לתלות בדם מכה עד זמנו של ר' זירא שהחמירו בנות ישראל לישב על טיפת דם כחרדל ז' נקיים. ולפ"ז דברי הראב"ד בבעה"נ מתפרשים הכי, תחילה הביא דברי הרי"ף דאין לנו דם טוהר בזה"ז, וכתב דמילתא דמסתברא הוא דכשם שבזמן חז"ל חששו לטעות בין נדות לזבות, א"כ בזמן הזה שנתמעטו הלבבות יש לנו לחוש נמי לטעות בין ימי טוהר לימי טומאה, ושוב כתב דאל תתמה על זה שנגזור על דם טוהר לגמרי שהוא

כתבו דאין תולין במכה בזה"ז לאו חדא טעמא קאמרי ונפקותא גדולה איכא ביניהו לענין דם בתולים כאשר יתבאר.

ג] הנה הראב"ד כתב דדם מכה נכלל בחומרא דר' זירא, ועל זה תמהו הראשונים דמהיכא תיתי, הלא כפשוטו תקנת ר' זירא לא היה אלא על דם טמא. אבל לא מטעם זה החמיר הרמב"ן דז"ל בהלכותיו (פ"ג ה"ז, וה"ט) – "היה בה מכה תוך אותו מקום והרי הדם שותת, יש מי שהורה שמטהרין אותה אפילו בזה"ז, ויראה לי שמטמאין אותה שאם היה דם מכתה משונה מדם ראייתה טמאה דין התלמוד וא"כ פעמים אתה מביא אותה להקיף וכו', הבועל את הבתולה וכו' בועל בעילת מצוה וגומר ביאתו ופורש וכו', מכאן אתה למד שאין תולין במכה שאין לך מכה גדולה מן הקטנה שנבעלה והדם שותת ממנה מחמת הבעילה, עכ"ל. הרי שהזכיר הרמב"ן ב' טעמים שלא לתלות בדם מכה, א', משום דצריך להקיף בדמים ואין בקיאין בזה, וב', דמאחר וגזרו חז"ל על דם בתולים אף דאין לך מכה גדולה מזו, כ"ש דאין לתלות בשאר מכות.

ובאמת הרא"ש הביא דברי הרמב"ן בנפרד מהראב"ד והקשה על

ה' אכן, אזכיר מה שעדיין צ"ע בשיטת הראב"ד, דהנה לפי מה שהעלנו בשיטתו נראה ברור דלדעתו אסרו דם בתולים בתורת ודאי בכל אופן כאילו הוא דם נדה ממש. וקשה, שהראב"ד בעצמו בבעה"נ במקו"א כתב לא כן וז"ל (סוף שער הפרישה) — "וראיתי בתשובה לר' האיי ששאלו אותו על הכלה שנבעלה בעילת מצוה אם צריכה נקיים וטבילה כשאר נדות או לא. והשיב, מנהגא דילן אם בעל וראתה דם עא"פ שראתה דם יגמור ביאתו ופורש. ונוהגת עצמה כל ז' כנדה דיתבא לה להאי גיסא כשאר נדות כדי שלא יהא הרגל, וצריכא ז' נקיים וטבילה כעיקר זבה, אלא שאין אנו מטמאין משכב שתחתיה בשעת בעילה משום דלא נדה ודאי היא אלא ספק. ואיני עומד על בירור דבריו במה שאמר שאין מטמאין משכב שתחתיה בשעת בעילה משום דלאו נדה ודאי היא ואילו היתה נדה ודאי כלום יש טומאה וטהרה בזה"ז לטמא משכב שתחתיה. ונראה מדבריו שאסור לישן על מטתה של נדה אפילו בשעה שאינה מבטנה משום הרגל. ודוקא נדה ודאי, אבל כלה מותר לישן על אותה מטה אחר שעמדה מאצלו ואפילו באותו סדין שהדם עליו, ואע"פ שאין זה מן ההלכה הרי הם דברים שהדעת מכרעת עליהם, עכ"ל הראב"ד.

טמא, ואילו מחומרא דר' זירא ליכא ראייה דהתם דם טמא הוא, על זה כתב דכבר מצינו בחז"ל שגזרו על דם בתולים אף שהוא טהור לגמרי משום שחששו שלא יתחלפו בין הדמים, א"כ יש לנו לנהוג ג"כ לאסור דם טהור אף שהוא טהור לגמרי.

סוף דבר, מש"כ הראב"ד דגזרו על דם בתולים משום איחלופי בדמים אחרים כוונתו היה דוקא לדם בתולים, דאילו שאר מכות לא החמירו עליהם שלא לתלות עד זמנו של ר' זירא, ונמצא שמה שכתבנו דלפי הראב"ד איכא גזירה מיוחדת בדם בתולים, יציב ונכון וקיים וישר.

ד' עוד יש להעיר דבספרי בעה"נ להראב"ד שלפנינו [והמהדיר על בעה"נ כתב דכ"ה בכל הכת"י שלפנינו] השמיט הראב"ד מילים אלו שהביאו הראשונים משמו "ועוד, שאפילו ידוע שבא מן הצדדין הרי גזרו בבנות ישראל על כל רואה טיפת דם כחרדל שיושבת עליו ז' נקיים" וכתב רק הטעם דאין בקיאין בבדיקת שפופרת. ומבואר דסוף דעת הראב"ד דתולין בדם מכה אפילו בזה"ז ודלא כהרמב"ן ואע"פ שגזרו על דם בתולים ע"כ יש חילוק ביניהם וכמו שהארכנו במקו"א.

ליכא שום חידוש בדבריהם השייך לנידוננו, עכ"ד.

תמוהני על מר שהעלים עינו לגמרי מדברינו בתשובתי הראשונה בענין זה, ואעתיק הלשון – "והראב"ה כתב [א.ה. בשם רשב"ם] (ס' קפג) וז"ל – "ומיהו משמרת ז' נקיים כזבה דמדרבנן הוי דם בתולים כדם נידות, ובנות ישראל החמירו על עצמן אפילו רואות טיפת דם וכו' כדר' זירא, ואפילו לא ראתה דם אלא בשעת בעילה," עכ"ל. ואף דנראה דמה שכתב דבנות ישראל החמירו על עצמן אינו נתינת טעם לעיקר התקנה דטמאות משום דם בתולים ורק הזכירו לבאר למה צריכה ז' נקיים, מ"מ מלשונו החריף 'דמדרבנן הוי דם בתולים כדם נידות', משמע דכך היה גדר התקנה שאמרו חז"ל דדם בתולים דיינינן ליה כדם נדה ממש, וממילא מקום גדול יש שלא לחלק בין אם בא ע"י ביאה או ביד הרופא," זה לשוננו שם.

הרי שכבר כתבתי להדיא דהא דהזכירו חומרא דר' זירא נראה דאין כוונתם לפרש טעם הגזירה, ואמת הוא דלפ"ז לא גילו לנו טעם החומרא, אבל סו"ס כתבו דגדר הגזירה היה לדון דם בתולים כדם נדות ואם כך היה גזר

הרי מבואר מדבריו דכלה אינה נדה ודאי ורק ספק, ובשלמא אם מחשש ערובי דם נדה גזרו עליה ניחא הא דאינה אלא ספק נדה דאולי באמת לא ראתה דם נדה, אבל לפי טעם הראב"ד דגזרו משום איחלופי לכאורה נדה ודאי הויא מדרבנן. ודברי הראב"ד אלו הביא הב"י סו"ס קצג, ע"ש.

ועכצ"ל דלא כתב כן אלא בשיטת ר' האי גאון [דבדבריו קעסיק] דס"ל באמת שהוא מחשש תערובת דם נדה, אבל לשיטתו הוי נדה ודאי. ומ"מ הדין יכול להיות אמת אפילו לטעם הראב"ד דהוי נדה ודאי, דכיון דבאמת הדם טהור ורק שגזרו עליה מש"ה הקילו בהרחקות נדה, ועדיין צ"ע.

עוד בשיטת הרשב"ם והנמשכים אחריו

א כתבת לייסד בראיות מוכיחות דמעולם לא השמיענו הרשב"ם דעתו בטעם גזירת דם בתולים, ומה שהזכירו הראשונים שהביאו דבריו חומרא דר' זירא לא כתבו כן כנתינת טעם לעיקר גזירת בתולים ורק לבאר למה הצריכו ז' נקיים, ולעולם י"ל דס"ל כרא"ש או הרשב"א או ר' האי גאון בטעם הגזירה וממילא

אז

ביאור דברי הט"ז בסי' קצג
דאתי למטעי בין הדמים

א כתבת לדחות ראייתי מדברי הט"ז בסי' קצג דס"ל להלכה דטעם גזירת בתולים הוא משום איחלופי בדם נדה, וכתבת דדבריו מתפרשים היטב בשיטת הרא"ש וכוונתו דכיון שחתן יצרו תקפו אתי למטעי בין דם שהוא ודאי בתולים שהיה לנו להקל לדם החמור שבכולן דהיינו בוגרת שראתה שיש לנו לחוש מעיקר הדין לדם נדות, עכ"ד.

הנה מלבד שהדוחק בזה מבואר דהט"ז כתב דאתי למטעי בין דם לדם ולדברך עיקר החשש שיטעו בין אשה לאשה, עוד הרכבת ב' טעמי הרא"ש יחד שלא כדין, דע"ש ברא"ש שתחילה כתב שהחמירו חכמים להשוות כל הנשים לחומרא שבחומרות כיון שדבר זה לכל מסורה ואין הכל בקיאיין בהחילוק שבין בוגרת לנערה וכו', ושוב כתב עוד טעם מפני שהחתן יצרו תקפו, וכנראה שהבנת בכוונתו דכיון שיצרו תקפו יבוא לטעות בין בוגרת לנערה וכו'. אבל לא כן נראה, רק תרי חששות נקט, א' שעמי הארץ אין בקיאיין בשיעורי דמתני', וב' דחתן יצרו תקפו ולכן יקיל ראשו כשרואה דם

תקנת חז"ל נראה שהוא חידוש אם היו מחלקים חז"ל בין יצא ע"י ביאה או ע"י הרופא וכאשר כתבנו. והרשות נתונה לכבודו לחלוק ולדחות הדיוק, אבל הנלענ"ד כתבתי. ולפי הבהרתי זה, כל דברך אינם מעלים ומורידים כלל בעיקר דברינו.

ב ואגב, הרע"ב (פ"י מ"א) כתב שחור ע"ג לבן שטעם הגזירה היה משום חומרא דר' זירא, וז"ל – וכל הדברים הללו [שיעורי דמתני'] בדורות הראשונים בלבד, אבל אחר שפשטה החומרא שהחמירו בנות ישראל על עצמן שאפילו רואות טפה כחרדל יושבות עליה ז' נקיים, כל הנושא בתולה אפילו קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה מעולם, לאחר שבעל בעילת מצוה אין מותר לו לבוא עליה עד שתספור ז' נקיים אחר שיפסיק הדם כדין שאר השים שרואות דם, עכ"ל. ואין לומר דלא הביא חומרת בנות ישראל רק לבאר למה צריכה לישב ז' נקיים ולא לפרש עיקר טעם החומרא, דלא משמע כן כלל. גם אעיר דדבריו קרובים מאד לדברי הרמב"ם בפיהמ"ש ורק שמפורש יותר דטעם הגזירה משום חומרא דר' זירא, וכנראה שלמד כן בדעת הרמב"ם וכמו שכתבנו, ודלא כמו שכתב לדחות הראיה מדבריו.

אפילו אם יודע שעפ"י החכמים צריך לחוש לדם נדה, וא"כ אילו היה כוונת הט"ז להביא טעם הרא"ש למה כתב רק חדא טעמא והשמיט אידך. והאמת יורה דרכו דכוונתו כמו שכתבנו. ואכן בפרי דעה פירש דברי הט"ז כמו שכתבנו, וכן ראיתי כמה גדולים וטובים שפירשו דכוונת הט"ז להזכיר טעמו של הראב"ד ואף אחד לא מצאתי שהסכים עמך וע"כ מקום הניחו לך מן השמים.

ב) גם מעיקר תוכן דברי הט"ז מבואר דכוונתו דאתי למטעי בין דם בתולים לדם נדה, שהרי בא לפרש

מש"כ הטור דאפילו בוגרת אסורה אחר ביאה ראשונה, והקשה הב"י דאדרבה כ"ש שהבוגרת צריך לחוש משום דם נדה, ועל כתב הט"ז דב' רבותות קמ"ל הטור, הא' דאפילו קטנה שלא ראתה אסורה אע"פ שודאי דם בתולים הוא, והטעם דכיון דאיכא דם בפנינו שיצאה מאותו מקום ואפ"ה מתירין אותה אתו למטעי בין זה לדם נדה ממש, והב', דאפילו בבוגרת שלא מצאה שום דם, והו"א דלא שייך כאן דאתי למטעי בין הדמים שהרי לא מצאה דם, וקמ"ל דאפ"ה אסורה, ע"ש וניכרים דברי אמת.

סיכום הדברים: סוף דבר הכל נשמע דכפי שעומדים הדברים כעת, העלנו לענ"ד כמה צדדים נכונים להחמיר בנידו"ז מלבד טעם השני של הרשב"א שהזכירו בתשובות האחרונים. א', מצד הא דנשי דידן שהן בוגרות שראו כבר ואסורים מדינא דמתנ' ומאחר וגדר גזירה זו לא נתבאר די הצורך חוששני דיש מקום להחמיר בנידו"ד. וכבר הארכנו להוכיח דיש קשר מיוחד בין דם נדה לבתולים ואף דצריך עוד עיון וליבון לענ"ד יש דברים בגאו. ב', יש משמעות בדברי הב"י ללמוד בשיטת הרמב"ם דגדר האיסור בדם בתולים דומה לחומרת ר' זירא אשר לפ"ז אסרו הדם עצמו ויתכן מאד שלא חילקו בין אם הוא ע"י ביאה או לא. ג', כמה ראשונים כתבו להדיא דגדר האיסור הוא לדון דם הבתולים עצמן כדם נדה וא"כ קשה לחלק בין ע"י ביאה או ביד רופא כנ"ל. ד'. שיטת הראב"ד דמשום חשש איחלופי גזרו על דם בתולים וא"כ בפשטות אין חילוק בין ביאה לרופא, והוזכר הך טעמא דאתי למטעי בין הדמים בט"ז סי' קצג. מכל הלין טעמי היה נראה לי כעת דפשוט דאין למהר ולהקל בזה ולא מיתון והתייעצות בגדולי הוראה שליט"א אם לא שכבר נקבע מנהג המורים להקל בשופי.

הנה לך הערותי כעת. ואסיים בתפלה לצור ישראל שישלח עזרו מקודש
בעת הזאת כאשר אחינו בנ"י בארץ הקודש מחדרים אימה מפני חמת
המציק, ויהי רצון שנשמע ונתבשר בשורות טובות ישועות ונחמות בביאת
גואל צדק בב"א.

הנני העני מדעת,

זאב פרעסמאן

מכתב ו'

בס"ד

חי' חשון תשפ"ד לפ"ק

אל מעלת כבוד ידידי המפואר ר' זאב פרעסמאן שליט"א,

מכתבו השלישי בקודש הגיעני אל נכון בעת צרה ליעקב וממנו יושע, כי למשמע אוזן דאבה נפשינו על המון בית ישראל שנפלו בחרב הי"ד. וקבלת דבריו היה כמים קרים על נפש עיפה ונחמתי בדברי תורה, ונהניתי לראות היאך כמעין המתגבר הראה פנים לעוד מקומות לקשר דם נידות לדם בתולים הטהור. ואפריון נמטי' על כל אמריו כי נעמו ודברי פי חכם חן. גם הרבה להשיב על כל פרט ופרט שכתבתי לו, ועתה באתי במענה. ויה"ר שהריתחא דאורייתא שבינינו יהיה במקום יום קרב ומלחמה ושבמהרה נזכה להינצל מכל צרה וצוקה ושוב לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו מלחמה אמן כן יהי רצון.

על פי שיטת הרשב"א, אף שאין נראה צורך להחמיר במילי דרבנן. אולם הדרך החדשה שהציע מעכ"ת כדרך מרווח מתוך הסוגיא אינו סיבה להחמיר לענ"ד, ואין בו כדי לפקפק על הטעמים החזקים כראי מוצק שהעלינו להקל, וכיבואר. ובזה החלי בעזרת הקל ישעותי.

א

ולתועלת הענין נעבור מיד לדון בדברי המשאת בנימין. כי עיקר הטעם שמיאנתי לקבל דבריו להלכה

והנה ראש דברך אמת קורא מראש שלא בא בראיות ברורות לאסור. ואף מודה ובא שדעתו מסכמת שהדברים נוטים להקל. אלא שכוונתו לעורר לב המעיין לתת דרך מרווח להחמיר מתוך הסוגיא, ולהראות שקשה לקבוע מסמרים להקל. ואף אני אענה חלקי שראשית כזאת הודעתי שעיקר כוונתי היתה להראות שהקושיות שהעלו על הוראת מרן בעל האג"מ זצ"ל לא היו כדאי לסתור דבריו, וניתן לסמוך על הכרעת דעתו הרמה. והנחתי דרך להרוצה להחמיר

הוא מכח קושית הראשונים שהקשו מאי שנא דם בתולים מדם מכה, ואילו לפי פרי עמלו שעשה להסביר שנשתנה דם בתולים משאר מכה בקשר מיוחד לדם נידות לא היה מקום להקשות כן, וע"כ לא סבירא להו ככל דבריו הנחמדים ומקום הניחו לו. וע"ז השיב בדברים דחוקים הרבה, וסמך ידיו על מה שהוקשה לו דבלא"ה היה להם להקשות על מתני' דמאי שנא שהחמירו שלא לתלות בכל הנשים עד שתחיה המכה וכו'. והשבתי לו שקושיא זו אין לו שחר, כי שיעורי מתני' באו להגדיר עד מתי ניתן לתלות במכת בתולים, וציינתי לדברי הר"ן והמשאת בנימין. ומעכ"ת השיב לדחות ששיטת המ"ב יחיד הוא בין האחרונים, וגם האריך בביאור חדש בדברי הר"ן, וסבר על ידי כן לסלק תלונתי.

אך האמת יורה דרכו שרווח והצלה יצטרך לבוא ממקום אחר, כי באלו דברים לא יכופר. אמנם כדי לעמוד על הבירור כראוי מן הצורך להאריך בגוף שיטת המשאת בנימין, ובההערות שהעלה כבודו עליו בהמשך דבריו. ולמען הבהירות ולסלק הבלבולים שעלו, הנני לחזור על שרשי השו"ט בענין המשאת בנימין ביני ובינך מה היא.

כבודו יצא במכתבו הראשון לחדש דהא דמדינא דגמ' אסרו הבוגרת לאחר ביאה ראשונה, אינו משום דחיישין באמת לדם נדות, אלא משום גזירה אטו הבוגרות דאין להם דם בתולים מפני דכלו בתוליהן. ורצה לומר דגם אם הוציאו הרופא בתוליה נכללת האי איתתא בגזירה דיד'. ע"כ היה תוכ"ד בנוגע להשתלשלות פרשתא דידן.

וע"ז השבתי לו על חלומותיו ועל דבריו, דאין כאן גזירות מדינא דמתני' לאסור נשים אף בידעינן בודאות שיש להן דם ממכת הבתולים, דדין המשנה הוא השערת דעת חכמים עד כמה יכולים לתלות בהאי אשה גופה דעדיין לא נתרפאה מכת בתוליה. וציינתי לו ע"ז דברי המשאת בנימין, שהאריך להוכיח שהשערות אלו תוקפם מדין דאורייתא, וסיימתי דלפי כל זה אין מקום כלל להחמיר מדינא דמתני' בבוגרת שנבדקה ומצאו לה בתולים לאוסרה לאחר ביאה ראשונה, כי רק בגלל החשש שכבר כלו בתוליה אמרו כן (וחשש זה אינו אלא מדרבנן אף להמשאת בנימין כפי הנראה), וכשקבלנו ידיעה ברורה שיש לה בתולים אין מקום לחוש.

וכל זה אינו ענין להא שהמציא המשאת בנימין להקל לתלות בדם בתולים

שתהיה הדין שנאסרה בלא פלוג (וגם העיר בדברי התוס' כתובות והוא נושא אחר ועיין לקמן), ועוד כתב שנחזק לדעת דדברי המשאת בנימין מחודשים דמתוך החומרא שהחמיר לומר ששיעורי מתני' הם מדאורייתא, הוצרך להקל בסופו ולעשות אוקימתא גדולה לומר דמתני' איירי בלא צער. וע"ז בער עיקר חמתו ודרך קשתו בכל מיני קושיות והערות.

והנה אנן בדידן השבנו על כל דבריו באריכות להצדיק את הצדק דמעיקרא האי גדול שבאחרונים המשאת בנימין, ולהצילו מרודפיו, וגם ציינתי שכל האחרונים הביאו וחשו לדבריו לענין רואה מחמת תשמיש שאין להקל כשיטת הב"י (והלא דבר שלא העירו מכל זה כלום).

ועתה נחזי מאי דאיתא קמן. כעת עתה האריך בקול עירוב דברים וכתב שיש ב' חידושים בדברי המשאת בנימין, האחד שחולק על הב"י וס"ל שאין להקל לתלות בדם בתולים לענין רואה מחמת תשמיש לאחר השיעורים במתני', והב' שחידש דשיעורי מתני' מן התורה הם, ומתוך שנתקשה במה שמקילים העולם לתלות אפילו כמה פעמים, הוצרך לחדש שבמקום צער יש לתלות בבתולים.

כשהרגישה צער בשעת תשמיש, רק שבכדי ליישב הא דהעיר כת"ר בענין נשי דידן שלא שמענו שצריך לפרוש באבר מת כשהרגישה בדמים בביאה שנייה, כתבתי שלא קשה לפי דברי המשאת בנימין, כי מסתמה בכה"ג הרגישה צער ולהמשאת בנימין די בזה לתלות בדם בתולים, שכן כתב המשאת בנימין בהמשך דבריו ליישב הא שאין אוסרים בדין רואה מחמת תשמיש הנשים שמצאו דם אף אחר השיעורים דמתני', ש"ל דלא מיירי מתני' בשהיה להן צער.

והנה על כל זה חרה לו אפו ביום ההוא, והשיב באריכות לסתור ה"מגדל בבל וחידושי הלכות אשר לא שערום אבותינו". האחד מה שכתבתי דבאופן שנבדקה על ידי רופא שלא יהא הבוגרת אסורה לאחר ביאה ראשונה מדינא דמתני' רק מחומרת רבותינו (ואינו מובן היאך קרי לי' "חידוש הלכה" מאחר שאינו נוגע להלכה כלל דבלא"ה אסורה מדין חומרת רבותינו). והשני הא שכתבתי שלפי דברי המשאת בנימין אין צריך לפרוש באבר מת כשהרגישה צער בשעת ביאה שיכולה לתלות הדם בדם בתולים.

ועיקר הערותיו היה מסברא, דנראה לו לענין ה"חידוש הלכה" הראשון

הנידון תלוי בהשערת הדעת אלא בידיעה ברורה שיש לה בתולים והוצאתם גרם הדם לצאת. כי כל הדינם במתני' יסודם בהשערת הדעת אם עדיין ניתן לסמוך שיש לה מכה המוציאה דם, או דילמא כבר נתרפאה והלך באופן דתו אין לה מכה כלל. וחילקו דבריהם כפי מה שעלולה האשה לראות דם נדות, דבאשה שאינה עלולה לראות נתנו לה יותר זמן לשער שהדם שראתה הוא מדם מכת בתוליה שעדיין לא נתרפאה, מה שאין כן למשל בראתה כבר בבית אביה שעלולה יותר לראות דבזה ראו חכמתם ז"ל לחוש שכבר נתרפאה המכה בזמן קצר מזה. ולא משום גזירות כמו שדימה מר. ורק בשו"ע הגר"ז חידש שיש בו משום גזירה משום שחתן יצרו תקפו, והערנו שאף לדבריו בהוצאת בתולים על ידי רופא לית לן בה.

וציינת' שכ"ה מפורש בר"ן, שחילוקים אלו הם השערת דעת חכמים אם לחוש שכבר כלו בתוליה ואין כאן מכה ולא מטעם גזירות (ודלא כשו"ע הגר"ז), ומעכ"ת האריך בדברים שאין לי בהם חפץ בדברי הר"ן, ולדבריו אף שכתב הר"ן דהבוגרת כלו בתוליה בלילה א' מ"מ היה לן לתלות דלא חיתה המכה רק שהחמירו חכמים שלא

ובמחכ"ת איפכא מסתברא ואכן בלבול דברים בא לכאן אך לא מידי. דמש"כ ש"מתוך כך" נתקשה המשאת בנימין למה מקילים העולם לתלות אפילו כמה פעמים, אינו ענין למה שקבע דהני שיעורים הם מדאורייתא. דאף אם אמרינן דמדאורייתא לעולם תלינן עד שתחיה המכה בכל אשה, ורק מדרבנן החמירו כשראתה בבית אביה וכו', סוף כל סוף קשה היאך מקילים אפילו לאחר שיעור זה של עד שתחיה המכה, דבגמ' מבואר ששיעורו הוא שאם עומדת האשה על גבי כולם ורואה על כולם ואינו רואה בידוע שחיתה המכה, והלא עם כל זה מקילים לענין רואה מחמת תשמיש כנראה מדברי האחרונים. ונצטרך לומר כדברי המשאת בנימין דשאני היכא דמרגשת צער, וכן פסקו כל האחרונים להקל לענין רואה מחמת תשמיש. רק שיש שלא סמכו ע"ז לטהרה לגמרי ולומר שכל דינא דמתני' לא איירי במרגשת צער, ורק לענין רואה מחמת תשמיש הקילו (וצ"ע האיך נתגלה לו שכ"ה דעת כל האחרונים).

וכל זה אינו מעלה ומוריד לענין עיקר דברינו באשה שהוציאו הרופאים את בתוליה, כי אף אלו האחרונים יודו שאין מקום לדינא דמתני' במקום שאין

מקום להרשב"א להקשות כלום על דיני מתני' וכמש"כ.

ב

ובגוף אותו נידון במה שכתבתי ליישב הא שאין צריך לפרוש באבר מת בביאה שנייה מחמת שהרגישה צער. הנה אמת נכון הדבר שלדברי הפוסקים שחששו לטמאה לבעלה אף כשהרגישה צער, אז יש לדון להחמיר לפרוש באבר מת והדר קושיתו לדוכתי'. ומכל מקום נראה שאם נודע לן בבדיקות נאמנות בכלים שלא שערם אבותינו, ונתברר שהנשים שרואות דם בכה"ג בביאה שנייה ומרגישים צער, בכל פעם ופעם הדם הוא ממכת בתולים שלא נתרפאה עדיין, אז הסברא מחייב לן לקבל דברי המשאת בנימין, כי החוש לא נכחיש, והאמת עד לעצמו. ולא חששו האבני נזר והנודע ביהודה שציין מר בדבריו אלא משום שבנדון דידם חששו באמת מסיבות אחרות שרחוק לומר שעדיין הבתולים קיימים. שהאבני נזר מיירי באופן שכבר פסקה לראות מחמת תשמיש, והנודע ביהודה איירי באשה שכבר היה נישאת מקודם אלא שטענה שבעלה נשען על ביתה ולא יקום. אבל כשהשכל יתחייב להודות שדם בתולים גרם י"ל שיוודו.

לתלות. ומה מאוד מוזר הדברים שא"כ עיקר חסר מן הספר והיאך סתם הר"ן לכתוב רק שכלו בתוליה ולא גילה לנו סוד זה שעדיין היה לן לתלות במכה אלא שיש חומרא מדרבנן. ומכל מקום כפי שביארנו בלא"ה אין נפק"נ אם כוונת הר"ן מחשש דאורייתא או מדרבנן, דבין כך ובין כך עיקר היוצא לן הוא שאין מקום לשיעורים אלו באופן שיש לנו ידיעה ברורה שהדם הוא מכח מכת בתולים כמו נידוד".

ומעתה דעת לנכון נקל שקמה וגם נצבה הא שהוכחנו מקושית הרשב"א שהקשה על חומרת רבותינו דמ"ש מכת בתולים ממכה דעלמא דלא ס"ל ככל מה שהפליא לעשות להראות הקשר בין דם בתולים לדם נדות. דמה שהשיב בקול עלה נדוף לדחות ולבנות דבריו על מה שהוקשה לו מ"ט לא הקשה כן הרשב"א במתני', אין לו מקום כלל וכלל, כי על מתני' אין מקום להקשות כלום מאחר שדיני מתני' בנויים על השערת דעת חכמים בזמן ריפוי מכתה. ואין זה תלוי בדברי המשאת בנימין. ולשוא הולך כל עמלו להוכיח ששיטת המשאת בנימין יחיד הוא לענין להקל לבעלה כשמרגשת צער, כי אין זה ענין ואין זה קשור לעיקר הדברים שאין

ג

ומאחר דמטא לידן לישא וליתן בתחילה על דברי המשאת בנימין, נמשיך להשיב על הבהרתו במה שיש להקשות לדעתו על המשאת בנימין מהא שאסרו הבוגרת לאחר ביאה ראשונה מדרבנן. ותוכן דבריו להעיר שלדברי המשאת בנימין יוצא דבשאר נשים לא עשו שום סייג ואילו בבוגרת לא די שעשו בה סייג דלא כשאר הנשים, אלא אף אסורה מיד אחר ביאה ראשונה. ע"כ.

ואנא גברא רבא חזינא ותיובתי' לא חזינא, שאם על הבוגרת חששו לומר שאין לה בתולים, וראו לעשות סייג, בהכרח לדונה כאילו אין לה בתולים וממילא אסורה לאחר ביאה ראשונה. ומה ענין זה לשאר נשים דמתני' שאין להן אותו טעם וחשש ועל כן לא הוצרכו לעשות שום סייג, ופשוט.

עוד בא בטענה על מה שכתבתי לתרץ באופן חדש דברי המשאת בנימין לבאר הא שאין להתיר הבתולות אף לאחר חומרת רבותינו כשהרגישו צער, שהוא משום דלענין דינא דגמ' בבוגרת שאמרו לחוש שאין לה בתולים י"ל שחששו אף שאין לה צער. וע"ז השיג

דמדכללינהו בגמ' יחד עם שאר הנשים (וצ"ע היכן), ובפרט שהגמ' כללה עם הבוגרת שלא ראתה, לא יתכן לומר שדינה שונה משאר הנשים בדלא רמיזא, ע"כ.

אמנם נראה שבלא"ה תקשי על הרא"ש ועוד ראשונים שפירשו ששאני בוגרת שראתה שאסורה לאחר ביאה ראשונה, מה שאין כן הבוגרת שלא ראתה שאינה אסורה לאחר לילה הראשונה רק אם שוב ראתה דם, שהיאך יתכן לפרש כן ולחלק דיניהם בזה כשהזכירם ביחד. וע"כ ראו והבינו דשאני דין בוגרת שראתה שאין לה אלא בעילת מצוה ואח"כ אסורה, שדינה חלוק משאר הנשים משום שאצלה חשש דילמא כלתה בתוליה לגמרי וכמו שביארנו. ולא סבירא להו כדיוקו מדכללינהו ביחד אם נשים אחרים שדינם צריכים להיות שווים. ואף אנן נימא כן לתרץ דברי המשאת בנימין ששאני דין בוגרת שראתה, דבכלל אותו שינוי שקבעו הראשונים הוא שאף כשהרגישה צער חוששים.

ומה שהקשה עוד שאם הרגישה צער אז הרי נתגלה לן שיש לה בתולים, ואם אעפ"כ אסורה ע"כ היינו

ולדידי איני רואה בכל דבריו קושיא בתולים, א"כ היה להם לגזור בשאר נשים נמי כשיש להם צער אטו כשאין להן צער. הנה עשה הנחה ובנה מיני קושיא, ואין כן דעתנו, אלא שאף אם הרגישה בצער יש מקום לומר שראו לחוש שאין הצער מחמת בתוליה ודבר אחר גורם, ורק בשאר הנשים שאין חשש שכלו בתוליהן סמכו על סימן זה. ובזה מיושב גם הערתו הג', וק"ל.

ועל דבר מה שהנתצל על דברי הגר"ז שלמד בדעת המהר"ם פדוואה שאם בשעת תשמיש לא הרגישה צער אז אף בתוך שיעורים דמתני' יש לאוסרה, לענ"ד הדברים לא ניתנו להאמר, דהרי כשראתה דם שלא בשעת תשמיש מקילים אף כשלא הרגישה צער בתוך הזמן הזה, הרי שמכתה עלול להדמיע אף בלא הרגשת צער, ואם כן א"א לומר שבשעת תשמיש גרע טפי, דוכי גיורא בארעא ויציבא בשמי שמיא.

ד

ועכשיו נבוא על המבוכה בענין דברי הר"ח, שצדדתי בכוונת הר"ח שאין הכוונה שפתחה סתום על ידי קרום בתולים אלא שאיכא משום דם צדדים, האריך כת"ר להוכיח שדם צדדים היינו נמי דם בתולים וכו'.

ומה שסיים שאה"נ שאף לדבריו לא שייך כ"ז לענין אשה שהוציאו הרופאים בתוליה, ועיקר תוקפו להוכיח שאין מקום להקל בנשים דידן כשמרגישים דם בביאה שנייה, תמה תמה אקרא. דאף אי נימא שאין דינא כבוגרת כשבדקו אותה וראו שיש לה

שהולד נוצר מדם האשה, וע"ז השיג דלא איירי הרמב"ם לענין ולד הנולד קודם מ' יום אלא בדמות בהמה וכדומה הנולד לאחר מ', ע"כ השגתו.

ואיני רואה נפק"נ בכ"ז, ושפיר י"ל שהיה הו"א לומר שכל מה שהאשה מפלת אף אם אין לטמאה טומאת לידה מ"מ דינה ליטמא מחומרא דרב זירא כיון שתחילת יצירתה מדם נידתה. ובקושיות כגון אלו שהם בנויים כל כולו על שאלת "מה ההו"א" בפירכא כל דהוא סגי להו.

ומה שמביא ממש"כ הרמב"ן שלדעת חכמי התלמוד הולד נוצר מלובן האיש ומאודם האשה ורק לדעת חכמי הפילוסופים כל החומר הוא מדם האשה, אינו קושיא על דבריננו, דסוף סוף לדעת הרמב"ן זרע האשה היינו דם נדתה והוא חלק מהולד, וזהו אודם האשה המוזכר בחז"ל.

עוד כתב כבודו שאין הדברים מועילים לשיטת הרמב"ם כיון דס"ל שהאשה יש לה ביצים. ולפום חורפי' לא דק, דגם הרמב"ן בתחילת דבריו הודה שיש להאשה ביצים ואולי אף יש לה זרע מהם, ומכל מקום כתב שאין לזרע שלה חלק ביצירת הולד רק דם נדתה. וכן האריך התשב"ץ בספרו מגן

בתולים, ונחתין דרגא לתת לה דין נערה שראתה בבית אביה שיש לה כל הלילה כולה, מי הוא זה ואיזה הוא שאמר לתת מקום קולא בנשי דידן בביאה שנייה שלא לפרוש באבר מת כשהרגישה דם על פי זה, והלא אף נערה שראתה אין לה אלא אותה לילה, ולא ירויח כלום לענין ביאה שנייה בנשי דידן.

נמצא ש"עיקר תקפו" טעמו תפל וגם על הטפל ישבנו.

ה

ולענין מה שדייק מדברי הבית יוסף שיש לו צד בדעת הרמב"ם שכל החומרות בפרק י"א יסודם בחומרא דרב זירא, מדביאר הא שהוצרך הרמב"ם לומר "שכל מה שאמרנו שאמו טהורה [מטומאת לידה] הרי היא טהורה בזמן הזה", שבא לאפוקי לומר שטמאה מדין דרב זירא. ומעכ"ת הוקשה לו דקארי לי' מאי קארי לי', והוציא מזה לומר שהמקום טעות לא היה בסברא רק מכח מקום הדין שכתבו הרמב"ם בפרק י"א בסמוך לכמה חומרות שהחמירו בזמן הזה, והרי משמע שכולם מדין דרב זירא. וישבתי כי היה מקום לטעות מסברא מאחר שכמה ראשונים נקטו

מדין דם בתולים לא סבירא לי'
להחמיר. עכתו"ד.

ולענ"ד אין לדמות דין בדיקת שפופרת
לדין תלייה במכה דעלמא,
דכשנבדקה על ידי שפופרת הו"ל
כידועה שבא ממכה ואינו דין תלייה,
וממילא לא היה מקום להחמיר מדינא
דדם בתולים, וכעין שביארנו במק"א
לחלק בין תלייה לידיעה. ומשום הכי
הוצרך הראב"ד לבוא עליו מדין חומרא
דרב זירא, ולעולם נראה שלדבריו אין
חילוק בין דם בתולים לשאר דם מכה
בנוגע לדיני תלייה, ואין מקום לחוש
ולצרך דבריו להלכה לענין נידו"ד
מאחר דלא קיימ"ל כן.

ותדע שכן, דגם הרמב"ן החמיר בזמן
הזה שאין לבדוק בשפופרת,
ובחידושו מבואר שהוא מכח דברי
הראב"ד. ואילו לדברי כת"ר היה לו
להחמיר מדין דם בתולים, אלא ודאי
דמדין דם בתולים אין ראייה להחמיר
בדין בדיקת שפופרת, וכמש"נ.

ז

בצדק תפס אותי במה שבחפזי לא
זכרתי כראוי דבריו במכתבו
הראשון, ושאין דבריו בנויים אלא על
האי לשינא שכתב הרשב"ם ודעימי

אבות להוכיח שאין לזרע האשה חלק
בהולדה אף שיש לה ביצים כמו זכר,
שזה היה טענת גאלינוס דלא כאריסטו,
שהקשה שאם אין לזרע האשה מבוא
בהולדה אז היה בריאת הביצים
לבטלה. והביא התשב"ץ מבן רשד
שתירץ שנבראו עבור הנאת התשמיש
למען קיום המין, עיי"ש באריכות.
וא"כ אין לנו ראייה ממש"כ הרמב"ם
שיש ביצים וזרע להאשה לענין אם יש
להם מבוא בהולדה או לא.

וראה ראיתי דברי הרע"ב שציין מר,
ומה אעשה שלא זכיתי להבין
דבריו וכבר כתב כבודו שכנראה בא
הרע"ב להעתיק דברי הרמב"ם, אך לא
היה נראה שכ"ה כוונת הרמב"ם
באמת, וצלע"ג. וע"ע מש"כ שם התוס'
יו"ט, וצ"ע.

ז

ובענין שיטת הראב"ד אם לדעתו יש
חילוק בין דם בתולים לשאר
מכה, והאריך כת"ר להוכיח שרק
מחומרא דרב זירא אסר הראב"ד שאר
מכה, ומשמע דמדין דם בתולים היה
מקום לחלק בשונה מדברי הרמב"ן.
ותמך יתידו על מש"כ הראב"ד
להחמיר בבדיקת שפופרת בזמן הזה
מטעם חומרא דרב זירא, הרי דאילו

בנה עוד סמך ליסודו שגם דם בתולים מורה על האשה שהגיעה לעמוד על מתכונתה וכו' והו"א שגזרו בה רבנן דומיא דשאר נשים ע"כ.

ואין קושיתו נראה, דמאחר שבעלמא משתמשים במילת בתולה לענין בתולת בתולים, הוצרך התנא לפרש דבריו שלא יטעו. ומה שהסתייע מדברי הרייתא גם כן אינו ראייה, שהברייתא בא לפרש דברי המשנה ולבאר הכוונה במילת בתולה, וכמפורש בדברי הברייתא "שהרי בתולה שאמרו". ויותר טוב היה לו לומר "ובזה אתי שפיר טפי", וכל המוסיף גורע.

וזאת התורה העולה לנו מן המדבר"ר, שלמרות מתיקת הדברים בביאורו הנפלא, ביארנו שאין מקום לחוש למהלך זה להלכה מאחר שהראשונים לא פירשו כן, וגם הוכחנו שאין ממש בהא שחשש בנידו"ד מדינא דבוגרת שראתה. עוד פקפקנו בהבנתו בשיטת הרמב"ם, וגם הבהרנו שאין ראייה כלל מהראשונים שכתבו בנוסח ש"אסור דם בתולים" לאסור כשלא שייך טעם הגזירה, דרק במקום שגזרו החשיבו דם בתולים כדם נידות. ובשיטת הראב"ד הוכחנו שלא חילק בין דם בתולים לדם מכה

"דמדרבנן הוי דם בתולים כדם נידות", דמשמע ל' דדם בתולים דנין להו כדם נדה. ברם ברשות הנתונה לי לדחות אמינא לעצם הדיוק דאי מהא נמי לא אריא דהא ודאי שבמקום שראו לגזור בגדר זה גזרו לעשות דם בתולים כדם נדות, אולם כשאין שייך טעם התקנה, וכגון בנידו"ד שלא בא הדם מחמת ביאה, אזי לא גזרו להחשיב הדם כדם נדה, וממילא איני רואה מקום להחמיר בגלל לשון הזה.

ועיין להש"ך בנקודת הכסף (יו"ד סימן שמ"ב) שבאו דבריו בנסגון זה נמי, אלא שנתן דברים אלו כיוצא מפי הרא"ש. והא ודאי לא מסתברא שהבין בדברי הרא"ש לאסור בכל אופן, שהרא"ש נתן טעם לדבריו משום שהחתן יצרו תקפו וכו', ובהכרח שלשון זה שייך אף לשיטת הרא"ש והכוונה דבאופן שגזרו בגדר זה גזרו, והוא סעד גדול לדברינו ב"ה.

ח

וטרם אברך על המוגמר, אעיר הערה אחת על מה שכתב בפתח דבריו להביא סמך מדברי הגמ' בדף ז' מדהוצרך המשנה להגיד לנו שבתולה היינו בתולת דמים ולא בתולת בתולים, והקשה כת"ר מה החידוש וכו'. ומיני'

ולא קיימא לן כן. ומאחר שכבר לפקפק בהוראתם ודלא כמו שראיתי
הכריע כמה גדולי הדור להקל בשופי מפקפקים בדברים שאין בהם טעם
כמו שציינו במקומן, אין מקום וריח, וכחא דהיתרא עדיף.

ידידו עוז,

אלעזר שמחה ווילנער

נ.ב. ואגלה מה שבלבבי, כי בעת הזאת עת מלחמה רח"ל, שמעתי אנשים
שוללים כל צד הזכרת חילוקי דיעות בטענתם שצריכים לחזק בכח האחדות
והשלום וכו'. ולדעתי כל זה הוא טעות חמורה, כי הקב"ה ברא עולמו באופן
שכשם שאין פרצופיהם שווים כך אין דעתיהם שווים, אלא דוקא בתוך חילוקי
הדיעות צריך השלום והאחוה לחול, באופן ובדרך הויכוח כשאין מסכימים בני
אדם על איזה ענין. ובחסדי הקל יתברך זכינו לעמוד על השלום בכל בקשת
האמת והריתחא דאורייתא, כי האמת וגם השלום אהבו, וכמאמרם שגם
האויבים בשער ההלכה אינם זזים משם עד שנעשים אוהבים בשער.
הקב"ה ינחמינו עם נחמי ציון, ונזכה לגאולה שלימה בקרוב אכ"ר.

מכתב ז'

בס"ד

ערש"ק לסדר והי הצליח דרכי תשפ"ד לפ"ק

למע"כ ידידי המופלג הרב אלעזר שמחה ווילנער שליט"א

אחדשה"ט,

עברתי על יקרתו והנני במענה רך להשיב חמה,

תוכן הענינים: א. הוספה בענין הקשר שבין דם בתולים לנדה / ב. אם שיעורי מתני' השערות הדעת הם או גזירות משום סייג / ג. יישוב ההשגות / ד. בירור שיטת הראב"ד – גדר בדיקת שפופרת / ה. בענין דברי הש"ך בנקה"כ בשיטת הרא"ש / ו. הערה חדשה בדבר חובת השעה

א

הוספה בענין הקשר שבין דם בתולים לנדה

[א] ראיתי לפתוח בעוד מראה מקום בענין מה שיסדנו דיש קשר מיוחד בין דם בתולים לדם נדה דכשם שדם נדה מורה על היות האשה מזומנת לביאה ולהיות בת בנים, כמו"כ דם בתולים מורה על ככה שמזומנת ככלי מוכשר לבעולת בעל. הנה בקידושין (עח.) פליגי תנאי אם גיורת כשרה לכהונה, ויסוד פלוגתתם בפירוש הכתוב "אלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים כי אם בתולות מזרע בית ישראל", דלרבי יהודה אפילו בת גר או גיורת אסורה לכהונה דעד דאית כל

זרע מישראל, וראב"י ס"ל מזרע ואפילו מקצת זרע, ור' יוסי סבר מי שנזרעו בישראל, ורשב"י סבר מי שנזרעו בתוליה בישראל, וכל שנתגיירה כשהיתה פחותה מבת שלש שנים כשרה לכהונה.

וע"ש בפרש"י (ד"ה מי שנזרעו) וז"ל – שצמחו וגמרו בתוליה משבאה לכלל ישראל דהיינו כשנעשית בת שלש גמרו בתוליה לביאה שאם תבעל מכאן ואילך אינן חוזרין אבל קודם שלש כל שעה הם חוזרין וצומחים ובאין וכו', ע"ש. הרי דחשובה מזומנת לביאה רק מעת שנגמרו בתוליה ולכן אם נתגיירה קודם לכן

שמעולם לא היתה מזומנת לביאת עכו"ם כשרה לכהונה.

ב

אם שיעורי מתני' השערות
הדעת הם או גזירות משום
סייג

[א] חזרת על הראשונות להבהיר כי עיקר מה שרצית להוכיח מדברי המשאת בנימין היה זה שלמד דכל השיעורים דתנן ריש פרק התינוקת אינם גזירות מן החכמים, ורק השערת הדעת עד היכן יש לתלות שלא חיתה המכה, ושבאמת כבר מפורש כן בדברי הר"ן בשבועות. והגר"ז (ס"ס קפו) שלמד דגזירה הוא משום סייג יחיד הוא בין האחרונים, ואף לדבריו אין מקום להחמיר בעניננו דלדעתו טעם הגזירה הוא כמש"כ הרא"ש דחששו יותר בחתן שיצרו תקפו וטעם זה ליתא היכא דהרופא הוציא בתוליה. ואשר לפי זה כל שטרחתי להראות באצבע דלא הסכימו האחרונים עם המ"ב דשיעורים אלו מן התורה הם היה זה לריק, דלנוגע לדידן אין נפק"מ אם שיעורי דמתני' מן התורה הוא או מדרבנן, רק אם הוא מדין סייג וגדר או השערת הדעת, וכפשוטו בזה לית מאן דפליג ובודאי השערת הדעת הוא אם חיתה המכה. והיוצא מזה דלא

שייך להוכיח דדעת הראשונים דשיעורי מתני' גזירות הם מדהקשו הראשונים רק על חומרת רבותינו שחזרו ונמנו דלמה החמירו כ"כ מאחר ודם בתולים אינו אלא מכה ולא הקשו כן אמתני, שהרי על המשנה ליכא למיפרך מידי דאין כאן שום גזירה או סייג ורק גדר והשערה או מדאורייתא או מדרבנן בזמן חיתה המכה לכל בתולה לפי הגיל שלה, עכת"ד.

רוב הנ"ל בצדק דברת, דאם אמנם שיעורי דמתני' יסודם השערת הדעת בזמן חיתה המכה ולא גזירה מדרבנן, א"כ עיקר ביאורי דיש גזירה מחמת הקשר שבין דם בתולים לדם נדה ליתא להלכה ורק לפלפולא בעלמא ניתן ליאמר [וכאשר היה כוונתי בתחילה], ואין נפק"מ אם קיי"ל כחידושו של המ"ב בהסוגיא או לא. ומודה אני דכנראה זהו המושכל ראשון לכל הלומד סוגיא זו דשיעורים אלו השערות הם אם חיתה המכה או לא.

[ב] אלא דעדיין יש לומר דאף אם רוב שיעורי דמתני' השערת הדעת הוי, יתכן דשיעורא דבוגרת גזירה משום סייג הוא, דהא ע"כ שיעור הבוגרת שראתה בבית אביה דאין נותנין לה אלא בעילה ראשונה מיד ואסורה מיד אח"כ [לדעת הרא"ש והרשב"א] אינו

כולם, ממה שכתב בשו"ת צמח צדק (ליובאוויטש, אעה"ז ח"א ס"ו כא) ליישב קושיית הסד"ט, אין זה די לסלק הערתי דהמעין בדברי הצ"צ יראה שכתב בעצמו מספר פעמים דתירוצו דחוק, ע"ש. ובאמת מצינו בראשונים שכתבו להדיא דלשיטת רש"י כל הבתולות יש להן דמים, כן כתב הרא"ש בכתובות וכבר הביא דבריו בסד"ט [ורק שסתר הרא"ש משנתו במכילתין פ"י ס"י ונדחק ליישב במעדני יו"ט שם], ובהיסח הדעת מן הענין אנה ה' לידי דברי הרא"ה (בבדק הבית דף ח. ת.) שכתב ג"כ דלמ"ד דבוגרת יש לה טענת דמים כל הבוגרות יש להן בתולים וז"ל – "ולא נתכוונו דבריו, דבוגרת כולהו אית להו דמים, לא אמרו אין להם טענת בתולים אלא לענין פתח, וכן כתב הרב ר' משה בר' מימון ז"ל וכו', ע"ש.

והנה לפי אלו הראשונים דכל הבוגרות ללא יוצא מן הכלל יש להם בתולים, אי אפשר לפרש חומרת בוגרת שראתה שהוא מפני חשש אמיתי שמא אין לה בתולים עוד, ומוכח דגזירת חכמים יש כאן מטעמא אחרינא. ונוסיף עוד דאפילו נימא כמש"כ הכו"פ דלא כל הבוגרות יש להן בתולים ורק רובא, מ"מ היה נראה יותר דגדר החומרא הוא כגזירה שלא

השערת הדעת שאין לה בתולים כלל ורק חומרא דרבנן מטעם שלא הזכירו הראשונים, והדבר מוכרח בשיטת המ"ב דס"ל דשאר השיעורים מן התורה וזה ע"כ אינו אלא מדרבנן דאל"כ היה אסור לבעול בתחילה, וכן כתבת אתה. ורק שדעתך דחומרא זו מדרבנן אינו גזירה או סייג, ורק מחשש שמא דם נדה היא כיון דאיכא בוגרות דכבר כלו כל בתוליהן.

אבל ידעת כבר דאינו פשוט כלל לפרש כן, דהא כתב הסדרי טהרה (ס"קצג סק"ג) בפירוש דאי אפשר לומר כן דחיישינן שמא בוגרת זו כלתו בתוליה לגמרי דהא קיי"ל (אה"ע ס"ו סח) דבוגרת יש לה טענת דמים וממילא אין מקום לחשוש בביאה ראשונה לדם נדה, וכבר נשאנו בזה הרבה, ולפ"ז יש פתח לומר דאפילו לפי המ"ב והר"ן דס"ל שיעורים דמתני' השערות הדעת הם, יכולים להודות דנשי דידן דהוו בוגרות שראו כבר אסורים מכח גזירה אחרת ולא רק משום השערת הדעת שחיתה מכתם ובאופן שאין לחלק בין ע"י ביאה או ביד הרופא.

ג ומה שדחית ראייתי הנ"ל מדברי הסד"ט שהקשה על הכו"פ שכתב דרק רוב הבוגרות יש להם בתולים ולא

הזמן הנזכר אינו מפני שמשערים שבאותו זמן כבר חיתה המכה ואלא דגזרו חז"ל על נשים אלו דאף דאנו יודעים שלא חיתה מכתם מ"מ אסורים לבעליהן, וע"כ מטעם סייג וגזירה הוא וכמש"כ הגר"ז [ואנן בדידן נטעון שהוא מפני הקשר שבין דם בתולים לדם נדות].

וע"ע בתוספי הרא"ש (יא: ד"ה עד שתחיה המכה) שכתב להדיא דאפילו יודעים שלא חיתה המכה אין נותנין לה אלא ד' לילות, ושיעור ד' לילות אהני לן דאפילו חיתה המכה טהורה, ע"ש, [וע"ע ושם ד"ה אבל פסקה בא"ד וי"ל דהא דחשבינן]. הרי מוכח מדבריו נמי דשיעורי דמתני' אינם השערות הדעת אם חיתה המכה ורק גזירה וסייג למילתא.

ה] ועכשיו זכינו לדין דמאחר והרמב"ם והרא"ש בתוספותיו דבריהם ברור מללו דשיעורי מתני' גזירות הן ולא השערות בעלמא, וגם הר"ן הארכנו כבר להראות מתוך דקדוק לשונו דיש מקום ללמוד בשיטתו דאיכא כאן גזירת חכמים, א"כ הדר דינא דשפיר הניחו לנו הראשונים מקום מרווח לומר דיסוד הסוגיא הוא גזירת חכמים על דם בתולים מפני

לחלק בין הבוגרות וגזרו על הבוגרת שיש לה בתולים אטו אותה שאין לה בתולים, דלכאורה זה עדיף מלומר דחששו באמת שמא היא מאותן הנשים שכלו בתוליהן לגמרי, דהא יש כאן תרי רובי, דרוב הבוגרות יש להן בתולים, וגם רוב נשים אינן רואין דם מחמת תשמיש כמש"כ הב"י סו"ס קפז, וגם הרגשה צער וכאב, והלא אפילו ר"מ דחייש למיעוטא מודה במיעוטא דמיעוטא שלא לחוש, וא"כ צ"ע מאי איריא שחששו כאן כ"כ.

ד] ולענין שאר שיעורי דמתני' על אף דריהטת השמועה ופשטות דברי הר"ן משמע דהשערות הדעת הן, מדברי הרמב"ם (פ"ה מהל' איסור' ב הל' יט – כב) לכאורה מבואר לא כן דז"ל – "נשאת כשהיא נערה אם לא ראתה מימיה דם הרי זו מותרת לבעלה ד' ימים וכו', והוא שלא חיתה המכה וכו', ד' לילות שנותנין לנערה שלא ראתה דם אע"פ שהן בסירוגין וכו' והוא שלא חיתה המכה וכו' כיצד יודעין אם חיתה המכה וכו', ע"כ. וע"ש עוד ששנה ושילש בכל השיעורים תנאי זה 'והוא שלא חיתה המכה', ומבואר דכל שיעורי דמתני' נאמרו בתנאי דנידע שלא חיתה המכה ומוכח דמה שהחמירו חז"ל שלא לתלות לאחר

שכתבת אח"כ דהב"י היקל לתלות בבתולים לענין רמ"ת אפילו אחר שחיתה המכה ועל זה באו כל האחרונים לחלוק עליו דלא שייך להקל לאחר שחיתה המכה דהיינו נותרת דעומדת ורואה יושבת ואינה רואה, ולכן הביאו דברי המ"ב לבאר למה מקילין העולם לתלות בבתולים אפילו אחר כמה ביאות, ויישבו המנהג על פי דבריו דכל שהרגישה צער ידים מוכיחות הן שהוא דם בתולים. ורק שיש שלא סברו כל האחרונים לגמרי כהמ"ב בביאור הסוגיא דכולה מיירי בלא הרגישה צער, ומ"מ הודו לו במקצת דלענין רמ"ת יכולין להקל אם היה לה כאב, עכ"ד.

אבל כל הנ"ל לא היה ולא נברא, דמה שכתבת דהב"י היקל לתלות בבתולים אפילו לאחר שחיתה המכה, רחמנא ליצלן מהאי דעתא וח"ו לא עלה דבר כזה על דעת הב"י ולא שום ראשון ואחרון. וכדי לבאר כוונת דבריו נקדים דהנה נחלקו רב ושמואל ריש פרק התינוקת בגדר מה נחשב חיתה המכה, והכי איתא התם – "עד כמה, אמר רב יהודה אמר רב כל זמן שנוחרת כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי נחירה זו איני יודע מה היא, אלא כל זמן שהרוק מצוי בתוך הפה מחמת

ייחוסה לדם נדה כאשר הארכנו כיד ה' הטובה. ונרויח בזה דאין צריכין לדחוק עוד דחומרת בוגרת שראתה הוא דבר נפרד ומופסקת משאר שיעורי הבתולות שנשנו עמה, ורק כל הנהרות הולכין למקום אחד כדביארנו כבר.

ג

יישוב ההשגות

עתה נפנה לדברייך בפרטות,

א הערת דהלא דבר הוא שהאחרונים שהביאו דברי המ"ב לא העירו כלום מזה דדבריו מחודשים כמו שכתבתי, עכ"ד. הנה טרחתי כבר לבאר דלא הביאו דבריו רק לענין מה שנחלק על הב"י שהיקל יותר מדאי לתלות בבתולים לעולם כל שלא פסקה מחמת תשמיש ואפילו יותר משיעורי מתני', ושראיות הב"י אינם מסייעים לו כלל, וממילא אין להקל רק בדאיכא ידים מוכיחות שהוא דם בתולים. וכל זה אינו ענין להמהלך הפרטי של המ"ב בהסוגיא ולכן אין זה טענה למה לא סתרו דבריו האחרים שכתב באותה תשובה, והלא זכר צדיקים לברכה כתיב ואין שום מצוה לחלוק על ענין אחר שאמר הצדיק כשמביאים ממנו דברים שמסכימים עמו בהם, ופשוט.

ב וגלית מקום טעותך בהנ"ל במה

נראה דלא מחזקין להו בדם בתולים אלא עד שתפסוק פעם אחת ולא תראה חמחת תשמיש דאז ברור לנו שכבר כלו בתוליה וכו', ויש עוד ראייה לדבר מדגרסינן בפ"ק דנדה וכו' אמר ר' גידל אמר שמואל לא שנו אלא פסקה מחמת תשמיש וכו', והשתא בכולהו אין לה אלא בעילת מצוה מ"מ לענין שלא להחזיקה ברואה דם מחמת תשמיש כיון דחזינן דאיכא בתולה בעלמא דכל שלא פסקה מחמת תשמיש מחזקין להו מדינא בדם בתולים בהכי סגי למילף לכולהו בתולות אף להגיע זמנה וראתה וכו', ע"ש.

תשמיש, נחירה דקאמר רב ה"ד, אמר רב שמואל בר רב יצחק וכו' עומדת ורואה יושבת ואינה רואה בידוע שלא חיתה המכה וכו', ע"ש.

וע"ע דף יא: – "אמר ר' גידל אמר שמואל לא שנו אלא פסקה מחמת תשמיש וראתה שלא מחמת תשמיש, אבל פסקה מחמת תשמיש וראתה טמאה", ע"כ. ומבואר דאזיל שמואל לשיטתו בדף סד: דכל זמן שהרוק מצוי בתוך פיה תולין בדם בתולים, וכ"כ שם בתוספי הרא"ש, ע"ש.

הרי להדיא דלא הקיל אפילו לאחר שתחיה המכה, ורק דאזיל בשיטת שמואל דכל זמן שלא פסקה מלראות מחמת תשמיש אמרינן דלא חיתה המכה. ועיקר חידושו דאף דלענין לטהרה לבעלה אמרו חז"ל שיעורים להחמיר לפי הגיל שלה ולא סמכין לעולם לומר דחיתה המכה אף דלא פסקה מלראות מחמת תשמיש, מ"מ לענין רמ"ת יש לסמוך לעולם שהוא דם בתולים אם עדיין הרוק מצוי בתוך פיה.

והתנגדותם של האחרונים לדברי הב"י היה על זה שהקיל לתלות

הרי לן דלשמואל גדר חיתה המכה הוא ענין פשוט, דכל זמן שלא פסקה מלראות מחמת תשמיש בידוע שלא חיתה המכה, ולרב צריכין לעשות בדיקה שתעמוד ותשב וכו'.

ועתה המעיין בדברי הב"י יראה ברור דכוונתו להקל כשיעורא דשמואל דכל זמן שעדיין לא פסקה מלראות מחמת תשמיש יכולין לתלות בדם בתולים, דז"ל שם – "הבועל את הבתולה וראתה דם בשעת תשמיש נראה דאפילו כמה פעמים אין מחזיקין אותה ברמ"ת דעולם תלינן בדם בתולים מדתניא בתוספתא וכו', ומ"מ

בשעת תשמיש ולפ"ז י"ל דרך בזה
אמר רב דבענין נוחרת, אבל דם
שבשעת תשמיש אפשר דגם רב מודה
לשמואל דכל זמן שהרוק מצוי בתוך
פיה תולין בבתולים.

סוף דבר, דפשיטא דמעולם לא עלה
על דעת הב"י להקל לתלות
בבתולים לאחר שחיתה המכה, וכל
הנידון הוא אם יש לסמוך על הסימן
דלא פסקה מחמת תשמיש לאשה
שכבר עבר עליה שיעורא דמתני'.

ג דחקת ליישב קושיותי על המ"ב
והשגת על מה שכתבתי דאם גזור
על בוגרת שראתה לעשות בה סייג ה"ה
דהיה להם לעשות כן בשאר הנשים.
והשבת דבבוגרת איכא חשש מיוחד
דלא שייך בשאר הנשים דיש לחוש
שלא אין לה בתולים כלל, עכ"ד.

הנה כבר הוכחנו דיש ראשונים דס"ל
דכל הבוגרות יש להן בתולים.
ואפילו לשיטת הר"ח דאיכא בתולות
שכלו דמיהן לגמרי, אינו נראה דמפני
צד זה דשלא אין לה בתולים כלל תהא
חולקת רשות לעצמה באופן שיגזור רק
עליה ולא על שאר הנשים. דהנה נראה
דבאמת אין חילוק יסודי בין הבוגרת
לשאר נשים, ורק שהמציאות הוא דכל

יותר משיעורים דמתני', דלדעתם אין
לסמוך על סימן זה דלא חיתה המכה
יותר ממה שהקילו חז"ל דמנא לן
להקל מדעתנו יותר ממה שאמרו לנו
חז"ל ואין ראיות הב"י נכונים, כך
מבואר בט"ז (קפו ס"ק יז). ורק
כשהרגישה האשה צער ידידים מוכיחות
לפנינו שמדם בתולים הוא סמכו להקל
שלא לאסור אשה על בעלה לעולם.

והנה בט"ז (שס) כתב דהב"י פסק
כשמואל דכל זמן שהרוק בפיה
אמרין דלא חיתה המכה, וכתב דכן
פסק הרבמ"ם. ויעויין בב"ח שכתב
דנראה דבאמת רב מודה לשמואל דכל
שרואה תמיד מחמת תשמיש ראייה
הוא דלא חיתה המכה, ורק דשמואל
אינו מודה לרב דנוחרת הוי סימן על
זה, וזהו דאמר שמואל נחירה איני
יודע מהו. וסייע עצמו מדברי הרי"ף
שהביא ב' המימרות רב ושמואל,
וש"מ דרב מודה לשמואל. וע"ש
שנחלק על הר"ן שפי' בדעת הרי"ף
דרב לית ליה דשמואל.

אכן, בתוס' (ד"ה כל זמן) מבואר דנחלק
רב אשמואל וס"ל לחומרא דאין
תולין דלא חיתה המכה עד שתהא
נוחרת. אבל המעיין בתוס' יראה דעיקר
שיעורא דרב קאי אדם שנמצא שלא

תשמיש ראייה גמורה שיש לה בתולים
דאפשר דהצער ממקום אחר הוא ולא
הקילו חז"ל באין לה צער לפי המ"ב
רק בשאר נשים דיודעין דלא כלו
בתוליה. מלבד שסברא זו אינו נראה
ואין לו מקור, סו"ס תקשי מה שהקשנו
דאיך יתכן שיזכיר רב בוגרת שלא
ראתה ובוגרת שראתה בנשימה אחת
כאילו דיניהם שייך לתקנה מאוחדת
ובגוונא אחד, ואילו אחד מהן אסורה
רק באין לה צער וחבירה אפילו ביש
לה צער, ואין פוצה פה להזכיר חילוק
זה, אתמהא.

ד] בסיום ענין זה הבאת מה שכתבתי
לבאר מש"כ הגר"ז בדעת המהר"ם
פדוואה דאם בביאה ראשונה או שניה
לא הרגישה צער אסורה, ואילו דם
הנמצא אח"כ תולין בבתולים אפילו
לא הרגישה צער, וכתבת דדברים אלו
לא ניתנו להאמר דאם שלא בשעת
תשמיש מקילים אף בלא הרגשת צער
הרי דמכתה עלולה להדמיע אף בלא
הרגשת צער, וא"כ א"א לומר שבשעת
תשמיש גרע טפי, דוכי גיורא בארעא
ויציבא בשמי שמיא, עכ"ד.

תמהני איך יצא טענה הנ"ל מפי הבקי
וידען במציאות, הלא כל תינוק
יגיד לך דבשעה שיתפצע או ישופשף
מכתו דמרגיש צער וכאב, ואילו לאחר

הנשים בתולותיהן מתמעטות והולכות
כאשר יגדלו, ולכן דין הנערה חמורה
מקטנה, וממילא אין חומרת הבוגרת
כדבר בפנ"ע ורק הקץ של התמעטות
הבתולים של כל הבתולות. ואשר לפ"ז
אם ראו חז"ל להחמיר ולאסור הבוגרת
מחשש שמא אין לה בתולים, ה"ה
ודכוותיה היו עושין סייג לנערה לחוש
יותר מן שיעור שיכולין להקל מן
התורה דשמא נתמעטו בתוליה קצת
ואין לתלות עד זמן מרובה. וזהו מה
שתמהתי דלפי המ"ב נמצא דבבוגרת
גזרו גזירה גדולה ובשאר נשים לא
תקנו כלום.

ומה שכתבת דבלא"ה תקשי על
הרא"ש ודעימיה איך יתכן
שגזרו על בוגרת שאסורה מיד אחר
ביאה ראשונה ואילו בבוגרת שלא
ראתה אינה אסורה לאחר לילה
הראשונה רק אם שוב ראתה דם
והלא הזכירם יחד במימרא דרב,
עכ"ד. אין זה מובן, דלפי הרא"ש
כל שיעורים דמתני' שנאמרו בסגנון
אחד כולם סייגים הם מדרבנן לכל
הבתולות כל אשה כחומר שלה ורק
שהחמירו מאד בסייג זה על הבוגרת
שראתה, משא"כ לפי המ"ב לא עשו
חכמים סייג רק בבוגרת.

ושכתבת דאין הרגשת צער בשעת

לפרש דבתולה שהוזכרה שם לענין דיה שעתה היינו בתולת בתולים ולא בתולת דמים, ולדעתך אין להעיר על לישנא דתנא כלום דמאחר ובעלמא משתמשים במילה בתולה לענין בתולת בתולים לכך הוצרך התנא לפרש דבריו דמיירי כאן בבתולת בתולים כדי שלא יטעו, עכ"ל.

מכן דרך המכה להדמיע דם הרבה בלי הרגשת כלום. ופשוט דכ"ה לענין דם בתולים, דלאחר הביאה אין שום ריעותא ממה שלא הרגישה צער מחמת הדם, ואילו בשעת תשמיש אם ראתה דם ולא הרגישה כאב ריעותא גדולה הוא ורגלים לדבר דאין הדם מחמת הבתולים.

הנה עיקר הדיוק שלי היה לאור מה שהורונו רבותינו הראשונים ז"ל בהרבה מקומות שהתנא אין צריך לפרש דבריו [לעומת אמורא שצריך לפרש]. ועיין במבוא התלמוד הנדפס בסוף מס' ברכות וז"ל — "דרכי התנאים לסתום דבריהם ולא לפרש כי הראשונים היה לבם רחב ודי היה לבמין במלות קצרות וכו', אבל דרכי האמוראים לפרש ולא לסתום וכו', ע"ש.

ומצינו דאפילו במקום שבדרך כלל משתמשים במילה לדבר אחד, התנא ישתמש באותו מילה לענין אחר ולא יחוש לפרש דבריו, כן מבואר בתוס' ריש גיטין (ב., ד"ה המביא גט) שכתבו דאף דסתם גט פירושו גט אשה מ"מ סתם תנא דבריייתא בדף סד. ואמר וכן לגיטין והכוונה לגיטי ממון. וע"ש במהרש"א ומהר"ם שי"ף

ה' צדקת בזה שכתבת דאפילו אם נאמר דבוגרת שנבדקה ע"י רופא וראה שיש לה בתולים הרבה כמו נערה, דאפ"ה לא אהני לן כלל להתיר הבעל לגמור ביאתו בביאה שנייה דאפילו אם ניתן לה דין נערה שראתה מ"מ אין לה אלא לילה ראשונה בלבד. ובאמת מה שכתבתי בזה היה פליטת הקולמוס וכוונתי היה לסתור אידך חידוש שלך דאם ראו בעליל שיש לבוגרת בתולים דדינה כמו נערה נערה שראתה ויש לה כל הלילה כולה לדינא דמתני', ולזה השבתי דמאחר ומבואר בראשונים דלפי הר"ח כל הבוגרות יש להן בתולים, א"כ נתת דברך לשיעורין לומר דאם יש לה הרבה בתולים דדינה כנערה, ולענ"ד בודאי לא פלוג רבנן כה"ג, אבל הרשות נתונה לחלוק עלי.

ו' השגת על דיוקי בלשון המשנה דף ז. וכן בבריייתא בגמ' שם שהאריך

שפירשו דברי התוס' עפ"י כלל הנ"ל
 דתנא א"צ לפרש.
 כנ"ל בדביקת שפופרת כידיעה ולא
 כתלייה, עכ"ד.

ב כל זה ליתא והמתבאר להדיא
 מדברי הרא"ש (פ"י ס"ג) דאכן טעם
 חומרת הרמב"ן בבדיקת שפופרת מכח
 גזירת בתולים הוא דע"ש שהביא בשם
 הראב"ד דעכשיו אין בקיאין בבדיקת
 שפופרת והאריך הרא"ש להקשות
 ולחלוק עליו, ומיד אח"כ כתב בזה"ל
 — "גם הרמב"ן ז"ל כתב דעכשיו אין
 תולין במכה שהרי אף בבוועל את
 הבתולה חזרו ונמנו וכו', ועוד שאם
 אתה אומר כן אף אתה צריך לבדוק
 אם נשתנה דם מכתה וכו', ולפי מה
 שפירשתי טעם חומרא זו והוא דבר
 פשוט בידוע שא"א להיות בענין אחר
 אז אין ראוייתו מדם בתולים כלום ועוד
 אין ראייה מאותה פרישה שהוא לשעה
 לזו שאתה אוסרה איסור עולם, ומצינו
 שהקילו בה חכמים הרבה שלא
 הצריכוה חכמים בדיקה עד שתתחזק
 באצבעות ובכחות אולי לא תצטרך
 בדיקה כל שכן אחר שהגיעה לך שהיא
 צריכה בדיקה שלא נחמיר עליה לבטל
 בדיקתה מראיות גרועות שאין בהם
 ממש וכו', ע"ש.

הרי להדיא דהרמב"ן היה רוצה לבטל
 בדיקת שפופרת לרמ"ת מטעם

וע"ע ברש"י גיטין (ד. ד"ה אי הכי) וז"ל
 — "דהו"ל לרב נחמן דאמורא
 הוא לפרושא למילתיה דלא תיפוק
 חורבא מיניה," עכ"ל. ומשמע דאף
 במקום ששייך טעות וחורבא רק
 האמורא צריך לפרש ולא תנא. אבל
 צ"ע קצת מדברי התוס' בשבת (מא: ד"ה
 מידי מיחם), ויש ליישב.

ד

בירור שיטת הראב"ד — גדר
 בדיקת שפופרת

א בענין שיטת הראב"ד כתבת דאין
 לדמות דין בדיקת שפופרת לדין
 תלייה במכה דעלמא, דבדיקת שפופרת
 הו"ל כידיעה שבא ממכה ואינו דין
 תלייה, ולכך הוצרך הראב"ד לטעמא
 דחומרא דר' זירא לבאר למה אין
 סומכין עליו בזה"ז, ואילו לתלות
 במכה י"ל דדעת הראב"ד כהרמב"ן
 דלעולם לא תלינן מאחר שגזרו על דם
 בתולים וממילא אינו דבריו נוגעים
 לדינא דקיי"ל דיש לתלות במכה. גם
 כתבת דמדברי הרבמ"ן בחידושים
 שהחמיר שלא לתלות בדם בתולים
 מכח הראב"ד ומשמע דמטעם דם
 בתולים לא היה מקום להחמיר והטעם

דאין תולין במכה בזה"ז לאחר שגזרו על בתולים, ודלא כדברין דבדיקת שפופרת הוי כודאי ולא תלייה ושהרמב"ן מודה דמהני אפילו אם אין תולין בדם בתולים אי לאו מטעמא דהראב"ד דנכלל בחומרא דר' זירא.

אלא תלייה, דז"ל – "ואיכא למידק בבדיקה זו כשלא נמצא דם על ראש המכחול אמאי אמרין בידוע שהוא מן הצדדים הא איכא למיחש שמא מן המקור הוא רגיל לבא ומה שלא נמצא דם על ראש המכחול מפני שלא היה עב כמו השמש שאין כל האצבעות שוות או מפני שלא הכניסו ככח שאין כל הכחות שוות וכדאיתא בגמ' וכו', וי"ל דלא אמרין אין כל האצבעות שוות וכו' אלא להקל ולא להחמיר וטעמא משום דרוב נשים אינן רואות דם מחמת תשמיש הלכך מאי דמצינן למתלי בה להתירה שלא להוציאה מכלל שאר נשים תלינן כיון דאיכא רגלים לדבר שהרי בדק ולא נמצא דם על ראש המכחול, עכ"ל. והובאו דבריו בט"ז (שם סק"ו). הרי להדיא דאינו ראייה ברורה ורק תלייה ובאמת תלייה קלושה היא ואין מקילין אלא בצירוף הא דרוב נשים אינן רואות מחמת תשמיש.

ב. דעת החו"ד דבכל רמ"ת איכא ב' חששות, א' דיש לה חולי של ממלאה ונופצת, וב' חשש וסת שרואה משום חימוד התשמיש. וע"ש שהאר"י לבאר דענין הבדיקה לא אהני כלל לענין חשש הוסתות ורק לברר דאין לה החולי שממלאה ונופצת, ואפ"ה מותרת אחר הבדיקה לבעל שני משום

ג] ובלא"ה, המפורסמות אין צריכין ראייה דאיך שייך לומר דבדיקת שפופרת הוי ראייה ודאית שהדם שראתה הוא דם מכה, דממ"נ, אם באנו להקל ע"י שנמצא דם בצדדי השפופרת הרי אין יודעים עי"ז רק שיש לה מכה בצדדין, ואם מקילים מכח זה פשיטא דהוי בגדר תלייה מידי דהוי אכל תליות דעלמא שתולין הדם במכה שמוציאה דם, וכבר סתם לנו הדרך ברמב"ן דאין לתלות כה"ג בזה"ז. ואם עיקר הבדיקה הוא מכח מה שלא נמצא דם בראש המכחול, וכח ההוכחה דאם איתא דאשה זו רואה מחמת תשמיש א"כ גם ע"י המכחול היה לה לראות, תמהני עליך שתחשוב דהוכחה כזו ודאי הוא, דלכאורה פשוט שאינו אלא השערה בעלמא.

אבל באמת יש מדברי הפוסקים כמה ראיות ברורות דאינו אלא בגדר תלייה בעלמא ולא ראייה ודאית:

א. הדבר מפורש בב"י (סי' קפז) דאינו

בלשוננו דגזרו על דם בתולים שיהיה כדם נדה, והוכחת מזה דאין לדייק מלשון זה כלום ולומר דגדר הגזירה היה לדון דם הבתולים עצמן כדם נדה שהרי טעם הרא"ש דחתן יצרו תקפו וכו' לא שייך רק בביאה, וע"כ הא דאמרו דדם בתולים כדם נדה אין זה אלא כשיצאו הבתולים ע"י ביאה דשייך טעם הגזירה, ומזה נקיש לשאר הראשונים שהגדירו האיסור בלשון הנ"ל דאינו אלא במקום ביאה וכשיטת הרא"ש, עכ"ד.

ב] אבל אינו מוכרח כלל, ושפיר י"ל דאם גדר הגזירה היה לדון דם בתולים כדם נדה א"כ מסתברא דלא חילקו חכמים איך יצא הדם דסו"ס דם בתולים כדם נדה הוא מדרבנן, וא"כ י"ל דאדרבה ומטונך, דמדברי הש"ך יש ללמוד דאף הרא"ש שהכל סומכין עליו להקל בנידו"ד שייך לומר דבאמת ס"ל דאף אם עיקר טעם הגזירה לא שייך רק בביאה מ"מ אסורה בכל גווני משום דגדר התקנה היה להחשיב דם בתולים כדם נדה.

דווסתות דרבנן ואיכא עוד ספק צדדין ובמקום עיגונא הקילו התירו בספק וסת, ע"ש. הרי מבואר דאין בדיקת השפופרת ראייה ודאית שהדם שראתה בשעת תשמיש דם מכה היה, ורק גילוי שאין לה חולי של ממלאה ונופצת וליכא עוד ס"ס לחומרא לאוסרה, ע"ש.

ג. ובאמת מבואר באחרונים דלא די שאין בדיקה זו רק בגדר תלייה אלא אף גרוע יותר משאר תליות במכה, דמצינו דיון גדול באחרונים אם בדיקה זו מהני גם שלא תצטרך ז' נקיים או דלמא לא סמכינן עליה רק שלא לאוסרה על בעלה עולמית, עיין פתחי תשובה (שם ס"ק ט"ו) בשם הנודע ביהודה ובית אפרים שהאריכו בזה. והנה קיי"ל דאשה שיש לה מכה המוציאה דם יכולין להקל לתלות בה אפילו לענין ז' נקיים כמבואר בש"ך (ס"י קפו ס"ק כה), ומוכח דבדיקת שפופרת קולא גדולה שאמרו חז"ל ופחותה אף יותר מסתם תליות.

ה

בענין דברי הש"ך בנקה"כ
בשיטת הרא"ש

ו

הערה חדשה בדבר חובת
השעה

א] אסיים בהערה חדשה בענין חובת

א] הבאת דברי הש"ך בנקודת הכסף
(יו"ד ס' שמב) שהביא שיטת הרא"ש
לענין דם בתולים ובתוך דבריו העמים

לך טז, ה) שהיתה נכדת נמרוד שהמריד כל העולם על הקב"ה. וישמעאל עצמו המשיך להתקשר לשורשו במצרים כשנשא אשה ממצרים כדכתיב (וירא כא, כא) "וישב במדבר פארן ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים." ומצינו עוד דשכנו בניו על פני מצרים כדכתיב (חיי שרה כה, יח) "וישכנו מחוילה עד שור אשר על פני מצרים וגו'."

והרי ידוע דכל ענין מצרים הוא לא להסתכל כלפי מעלה כדכתיב, "כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתא לא כארץ מצרים היא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק," והיינו דבמצרים אין צורך לשאת עינים אפילו בשביל גשמים, דאין שם שום מושג של גשם, אלא כל צרכם נמצא להם למטה כגן ה' כארץ מצרים, וזאת עיקר טומאתם להיות מספיק לעצמם בלי שום צורך להסתכל כלפי מעלה. ומה"ט אין הבורא משגיח עליהם וכמו שנאמר בהמשך "והארץ אשר אתם עובדים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים, ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה," ובהמשך לזה נאמרה פרשת והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו' ונתתי מטר ארצכם וגו'.

השעה בזמן שעת צרה היא ליעקב הסובלים תחת יד בני ישמעאל. בסיס הדברים דלהלן ראיתי בקוטנרוס שובי ונחזה [בעניני גלות ישמעאל משיעורי הגאון ר' משה שפירא זצ"ל הנדפס מקרוב] ושזרתי מספר נופכים משלי בתוך הדברים. מבואר בחז"ל דהערביים משתחוים לאבק שברגליהם, והמקור בגמ' ב"מ (פו:) ומבואר שם בגמ' דישמעאל אחז ע"ז זו של הערביים לעבוד אבק רגליו, ולכאורה דבר מוזר מאד ועי' במזרחי (ר"פ וירא) שנתקשה בזה. אבל יובן הענין ע"י ההבנה בשורשו של ישמעאל, דמצד א' ישמעאל הוא בן אאע"ה שהיה המאמין הגדול והביא אלפים להאמין ולבטוח בה' – הנפש אשר עשו בחרן, ואמונה החזקה הזו נתקיים בבנו ישמעאל ובבניו שלאחריו עד היום הזה, וכידוע מנהגם הקבוע של המוסלמים להתפלל חמש פעמים ביום ולא יתביישו להראות אמונתם בפומבי. ואמונתם בה' הוא עד מסירת נפש ממש להרוג ולאבד כאילו מקדשים שמו, ה' ירחמנו מקום עלינו אדם.

ב] ומאידך, יש לישמעאל שורש אחר שהוא היפך האמונה, דהיינו הגר אמו של ישמעאל שהיתה בת פרעה מלך מצרים. גם איתא בתרגום יונתן (לך

כדלהלן, דהנה מצינו בבני ישמעאל שעושים מעשים מכוערים ואכזריות גדולה ואף מאבדים עצמם לדעת למען הריגת ישראל ר"ל ובשעת מעשים אלו מכריזים בקול אמונתם בה' וכידוע. ועומק הענין שמצד אמונתם מכירים דאין עוד מלבדו, ומצד אידך הרי יש להם רצונות והרגשים, ומצד זה יצא להם דע"כ כל מה שהם רוצים לעשות מוכרח הוא שזה רצון ה', ובקיצור עיקר אמונתם דכל מה שהם בעצמם רוצין זהו רצון השי"ת. וזהו סוד משתחוים לאבק שברגליהם, דאבק רגליהם מורה על רצונם דהיינו שרוצים לילך לאיזה מקום ונדבק אבק הדרך על רגליהם. ולכך משתחוים לו דלשיטתם רצונם היא היא רצון המקום ב"ה וממילא עובדים אותו.

אבל ישראל שאין בהם פסולת זה של מצרים מכירים ד'אמונה' כזה יתכן שגרוע אף יותר מכפירה ר"ל, ואין רצון ה' אלא המתגלה מתוך תורתו הק' ועבודתו לבטל רצוננו לרצונו יתב'.

ד ומן הנתבאר יש ללמוד מוסר השכל כאשר נשנן חץ במלחמתה של תורה, דהנה העסק באורייתא היינו העיון והחקיקור ברצון ה' המתגלה מתוך תורתו. והרי שכיח טובא דבעת

גם מבואר דא"י עומדת מצד שכנגד למצרים, באשר אין לה מעצמה שום דבר ואין למטה כלום, אלא כל כולה ארץ שנושאת עיניה לשמים והיא יונקת את כל חיותה מלמעלה. ואילו במצרים היא מלאה כל טוב מלטמה ואינה מבקשת כלום מלמעלה, ואפילו כשיש צורך לפנות למעלה לאיזה דבר גם זה עושים דרך כשפים וכמו שאמרו ז"ל דכאשר הביא מרע"ה מופתים לארץ מצרים אמרו לו בתמיהה תבן אתה מכניס לעפריים, ונמצא שגם בזה אינם פונים כלפי מעלה אלא הם מחזיקים בתכונתם להסתדר בלא שום סיוע וזוהי עיקר קליפת מצרים.

ג וממיוזג של אמונה חזקה מאד וההיפך שלו יצא מין מיוחד הנקרא ישמעאל, שמצד אחד מאמינים גדולים הם ומצד אחר הופכים הקערה על פי ועושין כל מיני דברים מתועבים ומושחתים בשם ה' ר"ל. וזהו מה שנאמר בישמעאל והוא יהיה פרא אדם, דמצד אחד הוא פרא והיינו משורשו במצרים, ומאידך נקרא אדם וזהו מצד היותו בן אאע"ה, דאילו שאר אומה"ע אינם קרויים אדם כמשאז"ל אתם קרויים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם. והדרך שמתבטא מיוזג זה של אמונה עם היפוכה בכרך אחד הוא

אל הרשב"א מהו אומר ורק ההיפך שיעשה אנו כאפרכסת לשמוע מה הרשב"א מגיד לו. והדברים ידועים ועיקר הערתינו דהמזניח דרך הלימוד של התבטלות להש"ס ומפרשיה ומדחיק לפרש הגמ' ומפרשיה כפי שכלו הדל ככל העולה על לבו, הוי זה קרוב לדרך הישמעאלים יצילנו בעל הרחמים.

ה' ונראה להוסיף ביאור לפי זה בהא דתנן במתני' אבות (א, ד) והוי מתאבק בעפר רגליהם, דלעומת עפר רגליהם של הערביים המורה על רצון נפשם המושחתת עומדת עפר רגלי החכמים המבטלים דעתם ורצונם להשי"ת ותורתו, ומקיימים בעצמן הא דתנן (שם ב, ד) עשה רצונו רצונך כדי שיעשה רצונך רצונו. וממילא ראוי להתאבק בעפר רגליהם דהיינו להטות אוזן קושבת לרצון ודעת החכמים המשקפת דעת תורה ורצון השי"ת.

שהלומד מייגע להבין דברי חז"ל והראשונים, עולה בלבו איזה סברא או מהלך בהסוגיא, ומחמת חיבתו הגדול לסברת עצמו הוא משתדל למצוא מקור ודיוק לדבריו, ולפעמים יעמיס סברתו בלשונות הראשונים או בגמ' גופא ויחשוב בלבו כאילו ר' אשי או הרשב"א אומר סברתו, ויתכן שסברתו בדויה לגמרי מלבו בלא שום סמך של עיקר בגמ' וראשונים, ונמצאת שלומד זה חושב על סברתו שזהו רצון הבורא דהיינו הפשט בתורתו הק', ולא די שאין זה הדרך להגיע לאמיתה של תורה, באמת קרוב הוא לקליפת ישמעאל הסובר שכל שיעלה על לבו הוא רצונו יתב' ח"ו.

ועל כן חובה על הלומד לבטל מוחו ורצונו ולהטות אוזן לשמוע דברי תורה כדי שיהיו הסברות ופשטים יוצאים מדברי התורה עצמן ומתגלין לו דרך ממילא, ולא כאילו הוא מגיד

הסליחה אתך על איחור התשובה. והנני יושב ומצפה למתי יתקבלו לכה"פ מקצת דברינו באזני מר.

בידידות טובא,
זאב פרעסמאן

מכתב ח'

חנוכה תשפ"ד לפ"ק

בס"ד

בתשאות חן אפתח טרם יהיה כל שיח אל ידידי החריף שבשכלו המצוחצח
סייעני הרבה בהבנת שמעתתא דילן לפענח עמקי סודותיה ואמרי זאב
ערבות עלי

אל מעלת כבוד ר' זאב שליט"א בתשואות חן חן לו

מכתבו הרביעי קבלתי לנכון במועדו ואחר עד עתה מקוצר העיתים ועוד
גורמים, הסליחה עמו. והאדינא באתי אל המנוחה והנני מוכן ומזומן להשיב
על הערותיו המאירים ומחכימים, ובזה החלי בעזרת החונן לאדם דעת.

בספר וחתום במכתבי הראשון. ואיני
רואה בכאן חידוש דברים בהאי עניינא,
והלא ציינתי שם לכמה אחרונים
שהבינו בדעת הרא"ש במסכת נדה
דקאי באמת כשיטת הסוברים שאין
לבוגרת טענת דמים, ועל פי זה ביארנו
דלא קשה כלל קושית הסדרי טהרה,
דמהאי טעמא אסרו הבוגרת לאחר
ביאה ראשונה מחשש שאין לה בתולים
שכבר כלו בתוליה. ודברי הצמח צדק
בא ליישב להרוצה להתאים דברי
הרא"ש לשיטתו במסכת כתובות
שמשמע דנקט שיש להן טענת דמים,
ואה"נ שדחוקים הדברים, אבל כנראה
סובר שיותר דחוק לומר שסתר משנתו
בענין אם יש טענת דמים לבוגרת.

א. בתחילת מכתבו כתב כת"ר שאף
אם אמת ונכון הדבר ששיעורי
מתני' יסודם בהשערת הדעת ויהיו
דבריו בגדר פלפולא דאורייתא, מכל
מקום יש מקום להחמיר מדין בוגרת,
דע"כ בוגרת נשתנה דינה משאר הנשים
במה שאסרו אותה לאחר ביאה ראשונה
לגמרי, ואינו ברור כל כך סיבת החשש
כמו שהקשה הסדרי טהרה, וממילא יש
מקום לחוש שאין חילוק בין אם
הוציאו בתוליה על ידי ביאה או על ידי
כלי. ולא ניחא לי' במה שביארתי בעניי
לבאר שהוא משום שחששו שכבר כלו
בתוליה, עכתו"ד.

ובגלגל החוזר הגענו למה שכבר כתוב

ומכל מקום אין בית מדרש בלא חידוש, וכיון ששוב אתא לידן נימא בה מילתא להרחיב מה שכבר כתבנו, ובס"ד עמדתי כעת על נקודה חשובה, וכדלהלן.

והנה דברי הרא"ש במה שכתב לענין בוגרת דאע"ג שאין לה טענת בתולים וכו' נלקחים מלה במלה מדברי הרשב"א בתורת הבית, ומפורש שם במשמרת הבית שכן דעתו באמת להלכה שאין לבוגרת טענת בתולים שכבר כלו בתוליה, עיין שם היטב. (ואף שכתב הרשב"א בכתובות דף לו: שגירסת רש"י נראה טפי, מבואר דעם כל זה להלכה נקט כדעת הגאונים, וכמו שסיים שם בסוף דבריו שכן מבואר בירושלמי. ועיין עוד שם בדף ט' שאגב אורחי' הזכיר שאין לבוגרת דם בתולים.) וכל זה מוסף תת כח למה שמיאנו הבית שמואל ודעימי' לפרש כדברי המעדני יו"ט שהרא"ש לאו דוקא דיבר וכוונתו שאפילו לאותן הסוברים כן ולי' לא ס"ל. שהרי מקור הדברים הם מהרשב"א ומפורש שם שבדוקא כתב שאין לבוגרת טענת בתולים, שכן דעתו לדינא.

ובעיוני עוד בזה עמדתי מתבונן, דכפי הנראה כל הראשונים שנקטו לאסור הבוגרת שראתה מיד לאחר

ביאת מצוה (דלא כפשטות הדברים כמו שתמה הסד"ט), כולם סוברים להלכה כדעת הגאונים שאין לבוגרת טענת בתולים. שאף אותם שלא כתבו כן מפורש כמו הרשב"א והרא"ש בסוגיין וכנ"ל, על כל פנים לא מצינו להדיא שלדעתם יש לבוגרת טענת בתולים. ולדברינו לאו מקרה הוא דהא בהא תליא, דרק משום שסוברים שאין לבוגרת טענת בתולים, שלכה"פ מיעוט מהן כבר כלו בתוליהן, פירשו כן בגמ'. אבל לדעת הראשונים שיש לבוגרת טענת בתולים אין מקום לפרש כן, ומסתברא לומר שלדעתם אה"נ שאין הבוגרת נאסרת עד שתראה דם בביאה שנייה, וכפשטות הגמ' כמו שביאר הסדרי טהרה.

(ורק מצאתי להר"י מלוניל (על מסכת שבועות) שמפרש בדברי בית שמאי "נותנין לה בעילת מצוה" בנערה שראתה, שפירשו שנאסרה לאחר הביאה, למרות שדעתו במסכת כתובות שיש לבוגרת טענת בתולים. אך אין זה ענין לדין בוגרת שראתה לדעת בית הלל, ואף שיתכן שיפרש כוונת הגמ' בבוגרת שנאסרה לאחר הביאה כדעת הראשונים דלעיל, מסתברא שאם כן יהא מאותו הטעם שפירש בדעת בית שמאי, ועיין להלן בהמשך דברינו (שהבאנו דבריו).

ראשונה, ואולי טעמם משום גזירה אטו בוגרת שראתה, וכמו שביאר הב"י בדעת הרי"ף לחומרת רבותינו, עיי"ש.)

ב. אמנם דא עקא, שאף שזכינו לדין שאין מקום לחוש בנידו"ד משום חשש בוגרת שראתה כמש"נ, כיון שאין שייך לחוש שכלו בתוליה כשהוציאו בתוליה כמובן, מכל מקום דרכינו הנ"ל קרוב להפסד ממקום אחר, והיינו מדין רבותינו שגזרו לומר בכל אופן שבועל ביאת מצוה ופורש. דהנה יסוד גדול להקל בנידו"ד המוזכר בפוסקים הוא על פי מה שביאר הרא"ש בחומרת רבותינו שהוא משום שחתן יצרו תקפו וכו', ושלפי זה פשוט להקל בנידו"ד דכיון שהוציאו בתוליה שלא על ידי ביאה אין טעם לגזור. אך לפי מה שנוכחנו לדעת שטעם זה בנוי על שיטת הגאונים שאין לבוגרת דם בתולים, אם כן צ"ע אם ניתן לסמוך עליו, דלא כן נפסק בשו"ע (אבן העזר סימן ס"ח סעיף ג'), אלא קיימא לן להלכה שאכן יש לבוגרת טענת בתולים.

ומכל מקום אין לנעול עלינו את הדלת ועדיין פתח פתוח יש לנו בדברי הרא"ש לפרש דבריו באופן המתאים לדינא. דהנה נראה שיש מקום לבאר באופן אחר הא דסבירא לי' להרא"ש

ותדע שכן, שהרי הרא"ש במסכת כתובות נקט שיש לבוגרת טענת בתולים, והלא דבר הוא שהרא"ש שם לא ביאר החומרא של רבותינו על דרך שביאר לן כאן במסכת נדה אלא מטעם אחר משום חשש עירוב דם נידות בדם הבתולים, וז"ל (בפרק א' סימן ט'), החמירו חכמים האחרונים חומרא יתירה לטמאות דם בתולים משום שמא נתערב בו דם נדות, עכ"ל, וכבר נתקשו בזה. ולפי מה שכתבנו מובן היטב, שמאחר שהרא"ש בכתובות נקט שיש טענת דמים לבוגרת, אי אפשר לו לפרש בטעם חומרת רבותינו על דרך שפירש במסכת נדה, וכמש"נ.

וזאת אף זאת, דיעויין מה דדייק הסדרי טהרה מדברי הרא"ש במסכת כתובות דסבירא לי' שאין הבוגרת שראתה נאסרת לאחר ביאה למשנה ראשונה, ודלא כדבריו במסכת נדה. ולדברינו הן הן הדברים, דבמסכת כתובות קאי הרא"ש בשיטת הסוברים שיש לבוגרת טענת בתולים, וממילא א"א לו לפרש שנאסרה לאחר ביאה ראשונה וכמו שביארנו. והדברים מאירים ושמיחים בעזה"י. (ויש מקום עיון לפי מהלך זה למה אסרו בדעת ב"ש במתני' הנערה שראתה לאחר ביאה

שהבוגרת שראתה נאסרה לאחר ביאה, שהוא מחשש שהביאה עצמה גרם לדם נידות לבוא. וכבר הבאנו במק"א שכן כתבו עוד ראשונים, או מחשש חימוד הביאה, או משום חלחול ביאה ראשונה על דרך שיטת הגאונים. ואין להקשות דאם כן מאי שנא בוגרת משאר נשים שחששו והיה להם לאסור אף התינוקת שלא הגיעה זמנה לראות, דיש לומר שרק באשה הקרובה ורגילה לראות דם נידות חששו שהביאה יגרום דם נידות לבוא.

וכבר מצינו כעין זה בשיטת בית שמאי, שחששו לענין תינוקת שראתה בבית אביה לאוסרה מיד, ולכאורה מהאי טעמא אתי עלה משום חשש שהביאה גרם לדם, אף שלענין שאר הנשים הקילו יותר. וכן מצאתי להר"י מלוניל שפירש כן בדעת בית שמאי וז"ל, חיישינן שמחמת אותה בעילה נתעורר המקור שלה שממנו דם נדות יוצא, ושמא ראתה טיפת דם כחרדל ואין ידוע מחמת דם בתולים שקדם לראייתה, עכ"ל. ויש לומר שאף בית הלל מודים לזה לענין בוגרת שראתה, שחוששין שהבוגרת שראתה עלולה לראות יותר מנערה שראתה, ומהאי טעמא אמר רב שהבוגרת שראתה אסורה מיד לאחר ביאה.

ואם כנים אנו בזה אולי ניתן ליישב שיטת הרא"ש בכתובות עם שיטת הרא"ש בנדה בטעם גזירת דם בתולים. שהרא"ש בכתובות מפרש שהוא משום חשש עירוב דם נידות, ויש לומר דכוונתו כנ"ל משום חשש שהביאה גורם לדם נידות בבוגרת שראתה, וגזרו שאר נשים אטו בוגרת שראתה כיון שחתן יצרו תקפו כמש"כ הרא"ש בנדה. (ולפי זה צ"ל שהרא"ש בכתובות לא מיירי בבוגרת שראתה, ומשום הכי להמשנה ראשונה לא היתה אסורה לאחר ביאה ראשונה, ודלא כהסדרי טהרה.) ונמצאו דברי הרא"ש בהאי ענינא בין במסכת כתובות ובין במסכת נדה עולים בקנה אחד בביאור דין זה של גזירת דם בתולים. ורק מש"כ הרא"ש במסכת נדה בתוך דבריו שאע"ג שאין לבוגרת דם בתולים וכו' אינו מיושב לשיטתו בכתובות שיש לה טענת בתולים, אך אינו מעכב בעיקר יסוד ושורש הגזירה, ויש לדחות שהעתק כן מהרשב"א אגב שאר דבריו ובאמת לדידי' אין צריך לזה, וכמש"כ המעדני יו"ט.

ועיין בשו"ת רב פעלים (ח"ב סימן י"ח) שפירש בדומה להנ"ל עכ"פ בפירוש דברי הרא"ש בנדה על פי שיטת הגאונים, עיין שם היטב.

ומידי דברי בשיטת הר"י מלוניל נכון לציין למה שפירש בדעת הר"י (וכ"ה דעת הרמב"ם) הסובר שרבותינו חזרו ונמנו קאי רק על נערה שראתה, והבית יוסף האריך לבאר שיטתו. והר"י מלוניל כתב לפרש שחזרו ונמנו היינו שתלמידי בית הלל חזרו לחוש כדעת בית שמאי. וממילא מובן שרק החמירו לענין נערה שראתה, שרק עלה החמירו בית שמאי לאוסרה מיד אחר ביאה. ודברי הר"י מלוניל הועתקו גם בפירושו של רבינו יצחק קרקושא (תלמידו של הרמב"ן ורבו של הרשב"א) עמ"ס שבועות. ולשיטתם נמצא שטעם חומרת רבותינו היתה מחשש שהביאה גרם לדם נידות לבוא, ואם כן לדעתם ודאי שיש להקל בנידו"ד שהוציאו הבתולים שלא על ידי ביאה. ואף שלא קיימא לן כשיטת הרמב"ם והר"י, מכל מקום שפיר חזי לאיטצרופי דבריהם להלכה להקל.

ההוצא מהאמור, שלענ"ד נראה שעדיין שפיר יש לנו טעם גדול להקל בנידו"ד על פי שיטת הרא"ש, כי הא ודאי שלכל הפירושים אין מקום לחוש מדין בוגרת כמ"נ, ואילו מדין חומרת רבותינו תלוי בפירושים הנ"ל בדעת הרא"ש. ואף שלפי מה שפירשנו בתחילה א"א להקל על סמך שיטת

ג. מש"כ כבודו שמדברי הרמב"ם מבואר ששיעורים דמתני' גזירות הם ולא השערת הדעת, ודייק כן ממה שפסק הרמב"ם ששיעור ד' לילות אינו אלא אם לא חיתה המכה אבל אם חיתה אסורה אף תוך ד' לילות, אינו מובן, דשפיר י"ל שהשערת הדעת הם, רק שאם אינה נותרת או שפסקה מחמת תשמיש, דהיינו השיעור של חיתה המכה כמו שביאר הרמב"ם שם, אז משערין שנתרפאה אף קודם ד' לילות, ופשוט.

ואדרבה, חזינן מינ' ששיעור "חיתה המכה" הוי השערת הדעת וגם השיעור של ד' לילות הוי השערת הדעת, ובתוך ד' לילות משערינן שלא חיתה המכה אף אם פסקה מחמת תשמיש.

ד. ונעבור לזעקת מר בענין מה שכתבתי שהבית יוסף הקיל כל שלא פסקה מחמת תשמיש אף כשכבר עבר השיעור של חיתה המכה, דשם יש התגלות על טעות חמורה בהבנת מר בפירוש המושג של חיתה המכה הנזכר בגמ' ובדברי הפוסקים.

דהנה השיעור של חיתה המכה דמתני' אין כוונתו כמו שאנו אומרים כשידעינן שתנרפאה המכה על ידי בדיקות שונות המגלות לנו ענין המכה בלא שום מקום להסתפק, אלא הכוונה לסימן מסויים שקבעו חז"ל שעל ידו משערים לומר שחיתה המכה. ובהך סימן נחלקו רב ושמואל, דלדעת רב היינו כל זמן שנותרת, ולדעת שמואל היינו כל זמן שהרוק מצוי בתוך פיה.

וכתב הר"ן דלהלכה קיימא לן להחמיר שאף תינוקות כשלא ראתה שלא פסקה מחמת תשמיש לא תלינן בדם בתולים אלא אם כן קיים בה גם הסימן של נותרת וכדעת רב, וז"ל שם, כל היכא שבכל פעם ששמשה ראתה

מוכחא מילתא שלא חיתה המכה, ולפיכך אף על פי שראתה שלא מחמת תשמיש תלינן דדם בתולים הוא, ומיהו לא מחזקינן לה בטהורה אלא בעומדת ורואה יושבת ואינה רואה, זה נראה דעת הרב אלפס ז"ל שהביא לשתייה בהלכות, וכן הרמב"ם בפ"ה מהלכות איסורי ביאה, עכ"ל. ואף שהב"ח פקפק על דבריו, עיין מש"כ בסדרי טהרה סדרי טהרה (קפ"ז ס"ק כ"ט) לתמוה עליו וז"ל, ודברי הב"ח תמוהים כו' וביותר מה שהשיג על הר"ן ורוצה לומר שיש ט"ס בדברי הר"ן, לא ידעתי מאי קאמר, ודברי הר"ן נכונים והן הן דברי התוס' כו' דרב מחמיר טפי ולרב תרתי בעינן שלא פסקה מ"ת וגם נותרת. וכן הוא דברי הר"ף והרמב"ם לדעתו, עכ"ל.

ועל פי אלו הדברים יובן היטב מה שכתבתי במכתבי הקודם שאף אם היה אמרינן דמדאורייתא בכל הנשים היה לן להקל עד שיעור של עד שתחיה המכה, עם כל זה היה צ"ע האיך מקילים אף לאחר השיעור של נותרת שהיינו השיעור של עד שתחיה המכה לדעת רב וכן קיימ"ל כמבואר ברי"ף וברמב"ם כמש"כ הר"ן.

רק שלאחרי שובי נחמתי, שיש מקום לומר שכשראתה בשעת תשמיש

ידן הראוני חכ"א, דהנה בשו"ת מהר"ם פדאוה (סימן ט') נדפס שאלת ר' ברוך עוזיאל ששלח להמהר"פ בענין הבתולות הנישאות שרואות דם הרבה פעמים מחמת תשמיש לאחר ביאה ראשונה, וז"ל שם, ועתה פליאה דעת ממני כי נמצאתי במקומות רבים בימי חרפי בחתנים שנזדווגו עם נשותיהם הרבה פעמים, ובכל פעם היתה רואה דם מחמת תשמיש ואין איש שם על לב, עכ"ל. ומשם נפתח בגדולים לעיין ולהבהיר הך שמעתתא לבאר למה אין לאוסרן מדין רואה מחמת תשמיש.

ובקובץ דמשק אליעזר (חלק ב') הדפיסו עוד תשובות שכתבו חכמי איטליה בענין זה שמצאו מסודר בקונטראס ישן נושן, וביניהם מופיע תשובה ארוכה מהגאון ר' דוד מודינה (נדפס שם בסימן ג') שנכתבה כשהתעוררה השאלה שוב לאחר איזה שנים בשנת ש"ט. ובה האריך הגאון הנ"ל לבאר שלדעתו אין ספק שגם בשאר נשי דמתני' שייך השיעור של "לא חיתה המכה" ורק משום גזירה החמירו, אבל לענין רואה מחמת תשמיש לאוסרה על בעלה לעולם יש להעמידה על עיקר הדין להקל כל זמן שלא פסקה לראות מחמת תשמיש, וכשיטת הב"י והב"ח. והאריך שם להוכיח הא

יש להקל אף לרב אפילו לאחר השיעור של נוכחת, וכמו שצידד מעכ"ת בדברי התוס', ובאמת כן דייקו האחרונים בשיטת הרמב"ם. ואם כן אודה ולא אבוש שאין מקושיא זו שום סייעתא למעמד. ומ"מ עיקר דברינו שם נכונים במה שביארנו שדיני מתני' תלויים בהשערת הדעת ולא בסייג וגזירה.

וכעת עמדתי מתבונן דלכאורה הנידון אם שיעורי דמתני' הם משום סייג וגזירה או שהם השערת דעת חכמים אם חיתה מכתה תלויה במחלוקת אחרונים. דהנה דעת הבית יוסף והב"ח להקל לענין רואה מחמת תשמיש לתלות בבתולים בכל הנשים כל זמן שלא פסקו לראות מחמת תשמיש, ומבואר שלדעתם השיעור של "עד שתחיה המכה" ביסודו שייך אצל שאר נשים דמתני', דכשלא פסקו לראות מחמת תשמיש שפיר הוי סימן גם אצלם דעדיין לא חיתה המכה, אלא דעם כל זה ראו חז"ל להחמיר לאחר שהגיע זמנה לראות, וע"כ משום איזה סייג או גזירה. ומכח כן כתבו הב"י והב"ח דכל זה לענין למטאה לבעלה לפי שעה, אבל לענין לאסור על בעלה לעולם לא דיבר מתני'.

ומרגנתא טבא גניז בענין שמעתתא

ימצא נחת רוח לעיין בכל דבריו שם. וגם אני נהניתי הרבה לראות האיך שדן בארוכה על נקודות אלו שאנו מתווכחים בהם כבר הרבה זמן, ושאר המפרשים סתמו דבריהם. (אלא דעיין שם היטב דנקט דסברת הרשב"א להחמיר יותר במכה לפי שעה שייך גם במתני', וכנראה שהבין שלא בדוקא נקט הרשב"א דבריו על דין רבותינו. ובוזה נשתנה פירושו מתורתו החדשה של מעכ"ת בביאור החילוק בין מכת בתולים למכה דעלמא.)

והנני לצורך העתק מתשובה זו לתועלת מעכ"ת, וארשום פה בקצרה מה שיש לי להעיר על דבריו בביאור השיעורים דמתני'.

1) בד"ה ואע"ג דהני רבנן כתב וז"ל, לא תקנו חכמים גבולים הללו אלא להצריכה ז נקיים, ולא מפני שסוברים דבזמנים הללו חיתה המכה או שכלה דם בתולים וכו' אלא ודאי החלוק משום דכי ראתה מוחזקת בדם נדות. וכן החלוק דהגיע זמנה נמי משום דלמודה בראיית דמים, וחשו חכמים פן יבא דם מן המקור עם דם בתולים, עכ"ל. (עיין עוד שם בסוף ד"ה וגם בזו).

וצלע"ג, דלפי"ז אינו מובן מאי שנא דהקילו תוך ד' לילות.

שלדעתו אין מקום לומר ששיעורי דמתני' לענין שאר הנשים הם משום דבהכי שיערו רבנן שחיתה מכתה. וא"א להעתיק כל מש"כ שם אבל הא לך קטע אחד מתוך דבריו:

"ומכל העטמים האלו אני אומר, שאף על פי שקבעו חכמים גבולים לתינוקת במשנה ובתלמוד בהגיע זמנה ד' לילות, ואם ראתה כל הלילה כולה ותו לא, ובוגרת שראתה בועל בעילת מצוה ופורש, כל הגבולים האלו גבלו חכמים לאסור שעה, להצריכה ז' נקיים קודם שתשמש עם בעלה פעם שנייה, אבל להחזיקה רואה מחמת תשמיש לאוסרה על בעלה איסור עולם לא החמירו. והדעת מכרעת כן כו' ואין לך מכה גדולה יותר ממכת בתולים. ואין לאומר שיאמר בגבולין הללו נתנו חכמים משום דקים להו לרבנן דבכך כלו לה בתולים, אי נמי דבכך חיתה המכה, דכלפי שאמרו בית הילל לא הגיע זמנה עד שתחיה המכה, הגיע זמנה ד' לילות, שמע מינה דד' לילות לאו היינו חיתה המכה, והכי קאמר לא הגיע זמנה עד שתחיה המכה ואפילו לזמן מרובה, הגיע זמנה ד' לילות ותו לא ואף על גב דלא חיתה המכה." עכ"ל.

והן הן הדברים שטען כת"ר, ובודאי

מקום לומר שדינים דמתני' הם משום סייג או גזירה, דמאחר שלדעתם לא שייך השיעור של "חיתה המכה" ודאי נקטינן שהשיעור שנתן המשנה היינו השיעור שיש לתלות אצלה שלא נתרפאה המכה. ומה שהקשה הגאון ר' דוד מודינא מהחילוק בין ראתה ללא ראתה, כבר ביארנו במק"א שמאחר שכל זמנים הללו הם השערת דעת חכמים, ראו להחמיר יותר באופן שכבר הוחזקה בדמים ולחוש שכבר נתרפאה המכה בפחות בד' לילות.

ורק באופן שהרגישה צער הסכימו להקל, שאז יש ידיים מוכיחות דהוי דם בתולים כמש"כ המהר"ם פדאוה והמשאת בנימין. ואף שדין זה של הרגשת צער לא הוזכר במשנה מכל מקום סבירא להו דהוי סברא חזקה להקל, או כדברי המהר"ם פדאוה ומשאת בנימין להתירה אפילו לבעלה (מדינא דמתני'), או עכ"פ שלא לאוסרה על בעלה לעולם. ומכל מקום הצד השווה שביניהם כאמור שאין שום טעם לפרש במתני' משום גזירות חדשות. ורק בקו"א להגר"ז מצינו שעם כל זה הבין שדיני מתני' משום גזירה הם, דלדעתו החמירו במתני' אפילו כשהרגישה צער באופן שיש ידיים מוכיחות שלא נתרפאה המכה והיה

(2) בד"ה וכן מוכיחין דברי הרא"ש כתב וז"ל, אלמא משמע דכולהו זמני דיהיב במתני' חומרא ניהו, עכ"ל.

איני רואה הכרח בדברי הרא"ש שכל זמני מתני' חומרא ניהו.

(3) עיין שם עוד מש"כ לענין חומרא דבוגרת דראו חכמים לגזור "אפילו במקום שאין חשש". וצ"ב.

(עוד דבר מעניין שם בד"ה ומלבד, שכתב להקל לענין ביאה שנייה עכ"פ "כי רובן של נשים וכמעט כולן אין המכה חיה עד לאחר ביאה שנייה". ועיין עוד שם בהמשך דבריו לענין אם יש לה וסת ושמשה סמוך לוסתה, ומבואר שדעתו להקל אף שלא שמשה בעונת הוסת ממש. ועיין עוד בתשובת ר' ברוך עוזיאל הנדפס שם סימן ד').

והנה כל זה אתי שפיר בדעת הב"י ודעימי', אבל לענין מעשה הסכימו האחרונים שאין להקל, ומבואר שלדעתם לא אמרינן ששייך השיעור של "לא חיתה המכה" באשה שהגיע זמנה לראות, ואף כשלא פסקה לראות מחמת תשמיש חיישינן שכבר נתרפאה המכה ודם זה דם נדות הוא. ואם כן לפי דבריהם אין שום טעם או

שבגאונים האבני נזר זצ"ל, אבל תורת היא וללמוד אנו צריכים, כי לא ראיתי שום משמעות כלל בדברי המשאת בנימין לומר שאפילו לאחר שחייתה המכה ניתן להקל לתלות במכת בתולים כשמרגשת כאב. והיה נלענ"ד פשוט שעד כאן לא כתב המשאת בנימין להקל אלא כשלא פסקה לראות מחמת תשמיש, דבזה איירי שם וע"ז כתב להקל אף לאחר מה שצמצם המשנה השיעור אצל שאר נשים אם עכ"פ מרגשת כאב. אבל אם כבר פסקה לראות מחמת תשמיש מעולם לא כתב להקל, ומסתברא טובא דכיון שיש ריעותא גדולה לומר שכבר נתרפאה מכתה, והלא זהו השיעור של "עד שחייתה המכה" כמבואר בגמ', דבזה סבירא ל' דתו אין להקל להתירה לבעלה. וצע"ג היכן ראו בדברי המשאת בנימין להתירה על סמך כאב לחוד.

ועל כל פנים שפיר ניתן לומר שרק על נקודה זו כתב האבני נזר שלדינא אין לסמוך על המשאת בנימין, אבל לא על עיקר דבריו הנוגע לדידן, ולהמתבאר אף המשאת בנימין מודה שאין להקל בנידון אבני נזר, וכמש"כ.

גם מה שהביא שם מר מדברי הנודע ביהודה (תניא סימן צ"ב), לאחר

הדין נותן להקל כדין לא חיתה המכה האמור אצל אשה שלא הגיע זמנה לראות, ואין דבריו מוכרחים כלל וכדיארנו, ויחיד הוא בין האחרונים.

ה. וכאן המקום להעיר לענין מה שהביא מר במכתבו הקודם מדברי האבני נזר (ביו"ד סימן ר"כ) שכתב שאין לסמוך להלכה על דברי המשאת בנימין, וכתבתי לדחות שרק בנידון ידי' שכבר פסקה לראות מחמת תשמיש כתב כן. והלום ראיתי לאחרי רואי שיש לפקפק טובא בעצם הנחת האבני נזר שם, ולתועלת הענין אעתיק לשונו, שכתב שם בזה"ל, אך המשאת בנימין חידש דכל הני שיעורי דר"פ תינוקת דוקא באינה מרגשת כאב אבל מרגשת כאב לעולם תולין במכת בתולים. ומדבריו נשמע דלפי דין המשנה מותר לבעלה בלי ז' נקיים וטבילה. ולפי זה יש לומר דאפילו פסקה לראות מחמת תשמיש במרגשת כאב מותרת דלא חשיב חיתה המכה, כיון דכולה מתני' באינה מרגשת כאב. והגם כי לדינא אין לסמוך על זה, עכ"ל. וכמו כן ראיתי בעוד מחברים שנקטו שיש להקל על פי שיטת המשאת בנימין אפילו באופן שכבר פסקה לראות מחמת תשמיש כשמרגשת כאב.

והנה מה אני ומה חיי לעומת האי גאון

אומרת שאף אם על ידי הבדיקה נתברר לן שיש לה מכה, מכל מקום הדמים היוצאים ממנה הוצרכו לדין תלייה באותה מכה, וממילא חזר הערתו למה לא החמיר הראב"ד מדין גזירת בתולים שגזרו שלא לתלות בדם מכה.

אך באמת קושיא מעיקרא ליתא, דודאי לענין לאסור אשה על בעלה לית דיין ולית דין שאין לאסור אותה מכח גזירת דם בתולים, שאין לדמות חומרא שהחמירו לאסור אותה לפי שעה לדין רואה מחמת תשמיש לאסור אותה על בעלה לעולם. ומשום הכי לא הזכיר הראב"ד כלום מדין גזירת דם בתולים בבואו לדון אם מקילים לבדוק בשפופרת בזמן הזה, ובא עליו רק מדין שאין אנו בקיאים בבדיקת שפופרת. וכל זה פשוט בתכלית הפשיטות ומוכח מיני' ובי' ממה שגם הרמב"ן לא הזכיר כלום מדין גזירת דם בתולים בבואו להחמיר לענין בדיקת שפופרת, אף שדעתו להדיא להחמיר על כל מכה מדין חומרת דם בתולים. ומובטחני שיוודה מעכ"ת לכ"ז בפה מלא.

ואף שכתב הראב"ד שאפילו בידיענן שבא הדם מן הצדדים יש לאוסרה מחומרא דרב זירא, היינו משום שהבין הראב"ד דחומרא דרב זירא כוללת דם מן הצדדים, ובזה אין מקום להקל

העיון עוד בתוך דבריו לא קרבו כלל וכלל לכל נידון דידן. דשם החמיר הנו"ב משום שלא רצה לסמוך על דעת הב"י והב"ח להקל אף שלא פסקה מחמת תשמיש, ולא היה יכול לסמוך על סברת המשאת בנימין מאחר שלא הרגישה שום דחק וכאב וכדכתב שם להדיא.

ו. ונפן ונראה שיטת הראב"ד האם לדעתו נכלל בגזירת דם בתולים שאין לתלות בדם מכה בזמן הזה.

הנה מעכ"ת כתב להוכיח מהא שלא החמיר הראב"ד לענין בדיקת שפופרת בזמן הזה מכח גזירת דם בתולים, דע"כ לא ס"ל להראב"ד כהרמב"ן הסובר שאין לתלות במכה מכח גזירת דם בתולים, וכתב לחדש שלדעת הראב"ד עד חומרא דרב זירא היה מקום לתלות בדם מכה ולא היה נכללת בגזירת דם בתולים. ועל זה השבתי דמבדיקת שפופרת א"א להוכיח, דאם נבדקה על ידי שפופרת אזי תו אין כאן משום תלייה אלא ידיעה בודאות שיש לה מכה.

והנה כת"ר האריך לסתור מה שכתבתי שעל ידי בדיקת שפופרת יצא מכלל תלייה, ודבריו צדקו ממני בלי ספק, ודם במכה איתחלף לי, זאת

וז"ל שם, שהרי דם בתולים נמי דם טהור, ורבותינו חזרו ונמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש, אפילו בלא הגיע זמנה לראות וראתה דם בתולים הטילו חומרת דם נדה, מפני שחששו שתתלה בדם בתולים אם תראה אחר זמן שנתנו לה חכמים, עכ"ל. אולם ידוע הפקפוקים על ספר האשכול, ואכמ"ל.

וזאת התורה אשר עלה בידינו מכל הנ"ל ובין כל מה שכתבתי שניתי ושלשתי, שאיני רואה בדברי כת"ר פירכא על עיקר שיטתינו, ולא כצעקתה הבאה בתוך דבריו. ועל ביאורו החדש בחומרת דם בתולים הראינו שלא כן סבירא לי' להראשונים שהקשו מאי שנא דם בתולים מדם מכה דעלמא, ולענ"ד אין בהתנצלותו על זה דברים מועילים. ועל כן אני על משמרתי אעמודה שהעיקר להלכה להקל כשהוציאו בתוליה שלא על ידי ביאה וכפשטות שיטת הרא"ש ועוד כמה ראשונים שרק בבא על ידי ביאה החמירו, והרוצה להחמיר כשיטת הרשב"א שבמכת בתולים לעולם החמירו שאינו אלא לשעה, ולפי"ז אין כ"כ מקום לחלק, הרשות בידו.

א פרייליכען חנוכה!
הנני ידידו דו"ש תמיד,
אלעזר שמחה ווילנער

אפילו אם מחמת אותו דם נצטרך לאוסרה על בעלה לעולם. דרך לענין תלייה ס"ל לחלק דמאחר שיש מכה לפנינו ודאי מסתברא לתלות בה הדם, ומה שהחמירו מדין חומרא שלא לתלות באופן שלא תהיה אסורה לעולם אינו ראייה כלל לאסור אותה מדין רואה מחמת תשמיש לעולם. אבל מדין חומרא דרב זירא לא יתכן לחלק לדעתו, דכיון שהחמירו להחשיב כל דם בדין דם נידות אפילו כשיודעים בבירור שלא בא מן המקור, א"א להקל אפילו אם בגרם מכך תהיה אסורה לעולם, שהחמירו על החפצא של הדם לדונה כדם נידות בכל אופן.

ולאור הנ"ל מבואר היטב שאין מקום לצרף דעת הראב"ד להלכה להחמיר מאחר שכפשוטו הוא קאי כשיטת הרמב"ן שאין מקום לתלות בכל מכה ומדין גזירת דם בתולים, ולא קיימא לן כן להלכה.

(ו) וטרם אברך על המוגמר אמרתי לציין ב' מראה מקומות בכללות הסוגיא. האחד בשו"ת הרי"מ (י"ד סימן י"א) שהאריך הרבה לענין פרישה באבר מת כשראתה בביאה שניה, עיין שם. והשנית עיין בספר האשכול (סימן ל"ז) שכתב עוד טעם שהחמירו רבותינו לאסור כל הנשים לאחר ביאת מצוה,

מכתב ט'

בס"ד

בעה"ח עשי"ק לראשית ספר הגאולה תשפד לפ"ק

לכבוד ידידי החשוב הרב אלעזר שמחה ווילנער שליט"א

אחדשה"ט,

שלום שלום לרחוק ולקרוב! יקרתו הנשלח אלי ממדינה למדינה קבלתי בחיבה, ויען ראיתי כי לטענתי בחטים הודית בשעורים, בשוכך עתה לתרביצא הנני בתשובה להעמיד האמת על תילה, ואחיל.

עד שאפתח פי לדבר בסוגייתנו אזכיר בצער כי עדיין עת צרה היא ליעקב יצילנו בעל הרחמים וממנו נושע. עדיין כמה מאחינו ב"י נמצאים בשביה, במלחמה בתוך הקרב, בטלטולי גברא, מפחד האויב, וכן שנאת האומות לישראל שמימי קדם נתגלה ונתרבה באופן מבהיל אף גם במדינתנו, ואתחנן אל ה' כר' ספרא בתר צלותיה (ברכות טז:) – "יה"ר מלפניך ה' אלקינו שתשים שלום בפלמיא של מעלה ובפלמיא של מטה וכו', "ופרש"י – בפלמיא של מעלה, בחבורת שרי האומות שכשהשרים של מעלה יש תגר ביניהם תיכף יש קטטה בין האומות וכו'. ובפלמיא של מטה, בחבורת חכמים, ע"ש. והרי משמע מגמ' דיש קשר מיוחד בין הפלמיא של מעלה ושל מטה וצ"ב הענין ואכמ"ל, אבל סוף סוף ניתן ליאמר דיסוד גדול למדין מדברי חז"ל, דכשיזכו התלמידים לואת והב בסופה, ונעשים אוהבים זה לזה, בודאי זה משפיע לטוב בכל העולמות כולן מלמעלה למטה, וכמו שאמרו רז"ל תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם.

תוכן הענינים: א. הערות שונות / ב. עוד טעם להחמיר בנידו"ד עפ"י מש"כ הראשונים דאסורה אפילו לא מצאה דם / ג. תגובה למה שחידשת בשיטת הרא"ש / ד. ביאור הראיה מהרמב"ם ותוספי הרא"ש דשיעורי מתני' גזירות הן / ה. ביאור מחלוקת הב"י והב"ח עם הרמ"א ודעימיה בהא תולין בבתולים לענין רמ"ת / ו. עוד בשיטת הראב"ד והרמב"ן לענין תלות במכה בזה"ז / תבנא לדינא.

הערות שונות

עוד בענין אם רבותא
למימני גברי כשהתלמידים
מביעים דעת רבם

[א] בנוגע מה שכבר נתאבקנו בו אם איכא רבותא למימני גברי כששניהם מביאים דעת חכם אחד, הערת [חוץ מכותלי מכתבך] מלשון החתם סופר (יו"ד ס' קסד ד"ה מ"ש מעלתו) שכתב דכיון שהרא"ה מיייתי ליה לשיטת הרמב"ן בשם מורו, הרב ותלמידו מונין לו אחד. וממילא פש גבן לברורי אם הראבי"ה ואור זרוע תלמידיו של הרשב"ם הם, דא"כ לא הוספנו תת כח לדברינו בזה שרבו המביעים דעתו. ולזאת עיינתי בס' שם הגדולים, וראיתי דבאמת לא מנה הרשב"ם כאחד מרבותיו של הראבי"ה [אף שחיו בתקופה אחת, והראבי"ה היה צעיר כמ' שנה מהרשב"ם] וכך מסתבר, שהרי הרשב"ם דר כל ימיו באשכנז והראבי"ה בצרפת. אבל כתב שם שהאור זרוע היה תלמיד הראבי"ה [וע"ש שהיה לו כמה רביים].

[ב] אבל בר מן דין, עיקר דברי החת"ס צריכין עיון טובא מסוגיית הש"ס בסנדהרין (לו). דהכי איתא שם – "אמר רב, שונה אדם לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות, מיתבי הטהרות והטמאות האב

ובנו הרב ותלמידו מונים להם שנים, דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות קידוש החודש ועיבור שנה אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להן אלא אחד, כי קאמר רב כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה דרב הוו צריכי ולסבריה דרב לא הוו צריכי." ופרש"י – כי קאמר רב דתלמידו נמנה לא אמר אלא כגון וכו', דלגמריה הוו צריכי למה ששמע מרבו, אבל לסבריה למצוא ראיות וליישב הטעמים אינן צריכין הלכך גברא באפי נפשיה הוא דאי משום גמרא דשמע מיניה כל ישראל נמי ממשא קבלו ואין אלו טעמי הבנת לבו דנימא אם היתה חכמתו מפי רב אחר הוי אומר טעם אחר, עכ"ל.

הרי מבואר בגמ' ב' יסודות, הא' דלענין איסור והיתר [כמו טומאה וטהרה אשר הוראתם באחד וא"צ בי"ד, ע' פרש"י שם] מונין הרב ותלמידו כשנים, וממילא בנידו"ד אין נפק"מ אם אמר בשמו או בשם רבו. וכן פסק הש"ך בכללי הוראה (סס"י רמב אות ו) וז"ל – "אם הרב והתלמיד מסכימים לדעת א' מונים להם שנים באיסור והיתר אפילו הוא צריך לסברת הרב, ובשעה שלמדו הרב הדין הוא סומך על פיו." ועוד יסוד למדנו, דכל הסוגיא אם שייך למנות הרב ותלמיד

שהאשה מתבגרת איכא הוראה יותר ע"י דמיה שהיא עומדת על מתכונתה להיות מוכנת לבעל ולבנים, הנני להוסיף עוד סמך לזה. בריש פרק בנות כותים (לב) איתא – "...דתניא אשה [כי תהיה זבה וגו'], אין לי אלא אשה, תינוקת בת יום אחד לנדה מנין ת"ל ואשה. אלמא כי מרבי קרא בת יום אחד מרבי, ורמינהו אשה [אשר ישכב איש אותה שכבת זרע וגו' וטמאו וגו'] אין לי אלא אשה תניקות בת ג' שנים ויום אחד לביאה מנין ת"ל ואשה וכו', ולבסוף מסיק הגמ' דהלכתא נינהו ואסמכינהו אקראי ע"ש השקלו"ט.

ויש להעיר על עיקר קושיית הגמ', מאי קשיא, דלמה לא נימא בפשיטות ד'ואשה' מרבה בכל ענין כפי ענינו, דלגבי נדות דליכא סברא לחלק לענין טומאת נדה בין בת ג' לבת יום א', לכך מרבינן אפילו בת יום א', ואילו בנוגע טומאת ש"ז שהוא ע"י ביאה לא מרבינן רק בת ג' דבכל התורה כולה אין שם ביאה חל על תינוקת פחות מבת ג' שנים כדתנן להלן במסכתין (מד:) דלענין כל דיני תורה הכולל פחותה מבת ג' כנותן אצבע בעין.

ונראה פתרון הדבר על פי היסוד שהעלנו, דס"ל להש"ס

כשנים הוא רק במקום שהתלמיד אינו גברא באפי נפשיה כלשון רש"י, אבל כל שהוא חכם כשלעצמו ויש לו הכח לברר נושאים בסברת עצמו, אינו נמנה עם רבו כחד בכל מקום אע"פ שלגירסא בעי ליה לרביה. ופשיטא דאין זה מקומינו לדון ח"ו על הראשונים כמלאכים אם חשובים בפני רבם כגברין בפני עצמן, ובאתי רק לעורר.

ג] ועיין עוד במכילתין (דף י:) דמשמע נמי שהרב והתלמיד חשובין כשתים, דגרסינן התם – "אמר עולא אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק תינוקת שלא הגיע זמנו וכו', ולא ידענא אם ידידה אם דרביה, למאי נפק"מ למיהוי דבריו של אחד במקום שנים," וע"ש בהסוגיא דמבואר דאילו אמר כן בשם רבו היה נחשב חזקיה שנחלק על ר' יוחנן בענינא דהתם, כאחד במקום שנים, אע"פ שר' יוחנן אמר כן בשם רבו. וע"ש ברש"י (ד"ה דבריו) ודוק היטב [ועיין דעת תורה למהרש"ם (יו"ד ח"ב סי' ס"ק כב בקו"א), ואפשר דזהו יישוב דברי החת"ס].

עוד ראיות למה שיסדנו בגדר דם נדה ודם בתולים

א] בענין מה שכבר הארכנו בו לייסד דלאו כל דם נדה שוין, וככל

למפרע ונשים שאמרו חכמים דיין שעתן כתמן ראייתן חוץ מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות שאפילו סדינים שלה מלוכלכים בדם אין חוששין לה, "ע"כ. והנה הך תינוקת שלא הגיע זמנה לראות דלא גזרו עליה טומאת כתמים, הנה לא קראתה הגמ' בתולה, רק תינוקת, ולכאורה אין טעם בעולם לחלק ולומר דרק בבתולה אמרו כן ולא בבעולה. ומ"מ כתב הטור על הך דינא בזה"ל – "לא שנא אם היא בתולה או בעולה שאפילו סדינה מלוכלך בדם אינה חוששת, "עכ"ל.

וצ"ע מאין למד הטור צד כזה דרק תניקות שאינה בעולה לא גזרו עליה כתמים, דמהיכא תיתי שיהא נפק"מ בין בתולה ובעולה בענין טומאת כתמים, וצ"ע. ועי' בב"י האריך לבאר מקור דברי הטור, וכתב דכמו דבמתני' אמרו לענין דיה שעתה דבתולה שאמרו בתולת דמים, ה"ה לענין כתמים דכל שהיא בתולת דמים אין בה טומאת כתמים, ע"ש. וע"ע בב"ח שם וז"ל – "ומ"ש לא שנא אם היא בתולה וכו', משנה שם ר"א אומר ד' נשים דיין שעתן בתולה וכו', איזו היא בתולה כל שלא ראתה דם מימיה אע"פ שנשואה וס"ל לרבינו דה"ה לדין כתמים."

דבאמת יש סברא דטומאת נדה לא תחול רק על בת ג' שנים, דהו"א דרק אשה שהיא בת ביאה שייכת בה טומאת נדה, שהרי דם הנדה הוראה היא על היות האשה שייכת לבנים שנוצרים ע"י דמה, וכלשון רש"י ס"פ המפלת (ד"ה בעון) שהדם נדה הוא 'סימן להריון' ע"ש, ואשה הפחותה מבת ג' אינה שייכת כלל וכלל לזה דאפילו שם ביאה ליכא גבה, ואתי שפיר בעזה"י.

ב ונראה להוסיף עוד ראייה למה שכתבנו דאשה שכבר נבעלה ופתחה פתוח יש בזה הוראה יותר שמוכנת לבעלה ושממילא יש סברא יותר דתטמא טומאת נדה. והנה כבר דייקנו יסוד זה מאריכות לשון התנא בדף ז: דבתולה שאמרו בתולת דמים וכו', ודחית דאין ראייה ורק דמשום דבעלמא מילת בתולה פירושו בתולת בתולים, לכך הוצרך התנא לפרש דהכא הכוונה לבתולת דמים. וכבר השבתי לזה, וגם דייקתי מלשון הברייתא דף ח: דהאריך עוד יותר מן התנא, ואכ"מ לכפול הדברים.

אכן כעין ראייה הנ"ל הברורה יותר אציע כעת, כדלהלן. בדף ה. איתא – "א"ר יהודה אמר שמואל משום רחב"א, כל הנשים כתמן טמא

הרי מבואר בדברי הב"י וב"ח שהטור הוצרך לילפותא ממתני' ללמוד דאין נפק"מ בדין זה בין בעולה לבתולה, ואם איתא דהתנא לאו רבותא קאמר במה שאמר דבתולה שאמרו בתולת דמים, ורק פירושי קא מפרש שלא תטעה מחמת הלשון, אין דברי הטור ומפרשיו מובנים כלל וכלל, ורואין בעליל כמו שכתבנו דבאמת יש טעם וסברא לומר דרק בעולה יגזרו עלה חכמים טומאת מעל"ע וכן לענין כתמים, והטעם עפ"י מה שיסדנו דלא כל דמי נדות נוצרים שוה, ודו"ק.

הרא"ש, א"כ אמאי אסרין לה מיד אחר תשמיש הראשון. ותי' דכיון דבוגרת עצמה אם פסקה מלהרגיש צער באמצע תשמיש אסורה מיד, לכך גזרו על כל הנשים ליאסר אחר תשמיש ראשון, ע"ש [ומה שכתב דהפסיקה להיות נוחרת באמצע תשמיש כוונתו כפי מש"כ בריש הפרק דנוחת פירושו צועקת מצער הכאב].

ב

עוד טעם להחמיר בנידו"ד עפ"י מש"כ הראשונים דאסורה אפילו לא מצאה דם

דברי החתם סופר בענין פסקה מלהצטער בשעת ביאת מצוה

א] הבאנו במכתבים הקודמים לשונות של כמה ראשונים שמשמעות לשונם דגדר חומרת רבותינו הוא שאסרו הדם בתולים עצמו כאילו הוא דם נדות, ולא הסכמת שיש מקום לדייק כן. אבל כנראה שגם אתה מודה דאם באמת כך היה גדר הגזירה דאז כפשוטו ליכא לחלק בין אם יצא ע"י ביאה או ע"י הרופא במלי ראייה ברורה.

א] כבר הארכתי לבאר שיטת מהר"ם פדואה כפי אשר הבין דבריו בשו"ע הגר"ז, וכתבתי דדעת מהר"ם פדואה דאם לא הרגישה צער בביאה ראשונה נאסרה לבעלה מדינא דמתני' אפילו קטנה, דמדפסקה מלהרגיש צער ראייה גדולה היא דדם נדה הוא, ותמחה על זה דלא יתכן.

ובכן ראיתי עתה להביא עוד סייעתא דכך היה הגדר דהחשיבו דם בתולים כדם נדה ממש. דהנה כתבו כמה ראשונים דאפילו בעל ולא מצא דם אסורה, דחיישינן שמא חיפהו ש"ז להדם. ואם איתא דלא גזרו על דם

אבל בינתיים מצאתי שכ"כ החת"ס להדיא בחידושיו (דף סה. ד"ה מנימין) שהקשה שם על הרז"ה דאם מדינא דמשנה בוגרת שראתה מותרת לאחר תשמיש הראשון וגדר חומרת רבותינו שהשוו כולם לבוגרת כמש"כ

כשבדקה עצמה ולא מצאה דם אמאי
טמאה הא אף אי ראתה וחפהו ש"ז דם
בתולים הוא ולא חיישינן לאסור עכשיו
יותר מבזמן הש"ס, ע"ש.

אמנם אי נימא דגדר הגזירה היה
שאסרו את דם הבתולים
גופא, ממילא מובן דברי הראשונים
דאפילו לא מצאה דם אסורה דכיון
שכך היה גדר הגזירה להחשיב דם
בתולים ממש כדם נדה [ואין נפק"מ
בשורש טעם הגזירה], א"כ כיון
שידעינן דאשה זו בתולה היא וא"א
שלא יצא קצת דם בתולים בביאה
ראשונה ומה שלא מצאה ע"כ דחפתו
ש"ז, א"כ בודאי אסורה אע"פ שליכא
למיחש כלל לדם נדה.

ג] ויסוד הנ"ל מוכח בפנים מאירות
(ח"ג סי' כא הובא בפתח"ת סי' קפז ס"ק נג)
שהשיב לרב אחד שרצה להתיר בוגרת
שראתה דם מחמת בתוליה זמן רב אחר
החתונה מטעם דלא גזרו חז"ל עליה
רק אם תראה לזמן רגיל אבל ברואה
לזמן רב לא גזרו דמילתא דלא שכיחא
לא גזרו בה רבנן. ולזה השיב הפמ"א
דאיפכא מסתברא דיש לחוש יותר לדם
נדה וע"ש שהאריך בזה, וסיים בזה"ל
— "וגדולה מזו נראה דאפילו בדקה
עצמה בשפופרת ולא נמצא דם בראש
המכחול דאז ברור דלאו מן המקור הוא

בתולים עצמו ורק שאמרו שלא לתלות
דם הנמצא במכת בתולים, א"כ הניחא
אם באמת מצאה דם, אבל אם בדקה
עצמה ולא מצאה דם למאי נחוש, הלא
אפילו אם באמת היה דם בתולים שם
ורק שחפהו ש"ז, מה בכך, הלא דם
טהור הוא. ובשלמא לפי טעם הגאונים
וספר האשכול דחוששין שהביאה
עצמה גורם לדם נדה לבא, הדבר מובן
קצת דיש לחוש לדם נדה אף אם לא
תמצאנה דשמא חפהו ש"ז. אבל לפי
הטעם שכתב הרא"ש וכן לפי ב' טעמי
הרשב"א דחיישינן להטייה או משום
דאין תולין במכה היכא דאינו אלא
לשעה [אם לא ננקוט כמש"כ באג"מ
דגם הרשב"א מודה שהחשש משום
חימוד, וכבר כתבת בקו' שמחת אלעזר
דמדברי הרשב"א לא משמע כן],
לכאורה ליכא טעם כלל לחוש לדם נדה
אם לא מצאה כלום, ומה שבודאי היה
דם בתולים אינו מעלה ומוריד כלפי
עיקר החשש.

ב] ושמחתי למצוא בתפארת למשה
שנתקשה בזה (סי' קצג) וז"ל —
"בב"י סי' קצג בזה"ה הכונס את
הבתולה כו', וז"ל הילכך הסכימו
רבותינו להשוות כולן ליתן להם דין
חומרא שבחומרות דהיינו בוגרת
שראתה וכו', עכ"ל, צ"ע לפי טעם זה

ד] וגדר זה מבואר נמי בלשון החכמת אדם (כלל קטו, אות טו) דז"ל – "הכונס את הבתוליה וכו', טמאה וכו', דאע"ג דדם בתולים היא ואינה דם נדה כלל שאין זה בא מן המקור מ"מ כבר נהגו כל ישראל והחמירו להחזיק דם בתולים כדם נדה." אבל צ"ע מה שכתבו ד'כבר נהגו כל ישראל' דהא אין איסור זה מקורו במנהג ישראל כמו דם טוהר, ואלא חומרת רבותינו מדינא דגמ'. ואולי דעתו דשייך ביסודו לגדר חומרא דר' זירא כמו שצדדנו בדעת הרמב"ם וכמש"כ הרע"ב במשניות להדיא, ואשר לכך כתבו בלשון הנ"ל, וצ"ע. ועי' בספר אמרי חיים פינחס (עמ' קכא) שפסק הגר"ח פ' שיינבערג זצ"ל להלכה למעשה דגדר האיסור הוא דומיא דחומרא דר' זירא, ולכן הכריע דהדם שיצא בעת שהרופא הוציא הבתולים אינו אוסרה כיון שלא נמשך ממנה בטבע כמו דם נדה, אבל הדם שיצא מן המכה אח"כ נאסרת בו כיון שיוצא מגופה בטבע כמו שאר דם נדה ודמיא לחומרא דר' זירא.

ה] ועוד סמך לדברינו דאפילו הרא"ש מסכים דגדר הגזירה הוא דאסרו דם הבתולים עצמן מלשון הש"ך בנקה"כ (יו"ד סי' שמ"ב) שהראת לן כבר דמשמעות לשונו במש"כ בדעת

אלא מן הצדדים אפ"ה טמאה לבעלה דהא גזרו על דם בתולים שתהיה אסורה לבעלה אף שהוא מן הצדדים, עכ"ל.

וכוונתו דגדר הגזירה הוא דאסרו דם הבתולים עצמה ואפילו ראינו בעליל שהוא דם מכה כגון ע"י שפופרת. והנה במנחת יצחק (ח"ד סי' נח) ושבת הלוי (ח"ה סי' קיט) הביאו ראיה מזה דנאסרה האשה משום דם בתולים אפילו שלא ע"י ביאה. ובקו' שמחת אלעזר כתבת דהבין המנחת יצחק דכוונת הפמ"א לאוסרה מחמת הדם הנמצא בשפופרת דומיא דהוציא הרופא, ותמהת עליו שכל המעיין שם יראה דכוונתו לאוסרה מחמת הדם שע"י הביאה. אבל נראה דלא נעלם ח"ו מהני גדולים וטובים פשטות דברי הפמ"א, רק כוונתם להוכיח ממנו דגדר הגזירה היה לאסור הדם עצמו אפילו היכא דרואין בכרירות שדם מכה הוא, ודעתם דנמשך מזה ממילא דשוב ליכא לחלק בין יצא ע"י ביאה או ביד הרופא. [אבל בבדה"ש (סי' קצג ציונים אות ה') בואר שהבין בפמ"א דאסורה האשה משום עצם הדם שבפופרת דע"ש שכתב די"ל דאזיל הפמ"א לשיטתו דס"ל דגדר האיסור דאסרו הדם עצמו ולכן הוא אוסר אפילו שלא ע"י ביאה, וצ"ע].

הרופא, ואילו לדבריו נהפכה הקערה על פיה דברי הרא"ש אלו אינם כהלכתא, עכת"ד.

ב] מיהו אינו אלא פלפול יפה, להלכה איכא כמה הוכחות דאין התלייה אמיתית.

א', דמדברי האחרונים שנתחבטו בסתירת דברי הרא"ש ופסקי הטור ודחקו בכל מיני דחוקים, מבואר או דאין דעתם מסכמת אם חידושך או דלא אסיק אדעתייהו, ומקום הניחו לך מן השמים.

ב', להלכה למעשה הרי הב"י בסי' קצג עשה דברי הרא"ש בנדה כבסיס לסוגיא דידן ונמשכו אחריו כל הפוסקים עד שדברי הרא"ש שגורים בפי כל הלומד מריבוי הציטוטים של האחרונים את דבריו, ולא יתכן שישבוק הב"י מש"כ הרא"ש בכתובות שהוא עיקר טעמא להלכה וינקוט דברי הרא"ש דלא קיי"ל כוותיה.

ג', רצית להביא ראיה דמה שכתב הרא"ש בנדה דבוגרת כלו בתוליה ליכא למימר דלאו דוקא הוא כמו שפירש במעדני מלך דהא דברי הרא"ש לקוחים מלה במלה מהרשב"א בתורת הבית, והרי מפורש שם במשמרת הבית

הרא"ש דגדר האיסור הוא דאסרו גוף דם הבתולים כאילו הוא דם נדה, ע"ש.

ג

תגובה למה שחידשת
בשיטת הרא"ש

א] נהניתי מאד ממה שפלפלת בחכמה להעמיד כל דברי הרא"ש בין בנדה בין בכתובות על מכוונם, ואעיד באמת שהדברים נראים ישרים ומשמחי לב, ורב תודות לך. תוכן דבריו דאכן אין דברי הרא"ש בנדה וכתובות עולין בקנה אחד, דבכתובות אזיל בשיטת רש"י דבוגרת יש לה טענת דמים וכדקיי"ל להלכה, ואשר באמת לפ"ז לא שייך לומר דמדינא דמשנה אסרו הבוגרת מיד אחר ביאה ראשונה דהא ליכא למיחש שמא אין לה בתולים. ואילו הרא"ש במכילתין שכתב דבוגרת אין לה טענת דמים כתב כן לשיטתו דפירש דבוגרת אסורה מיד אחר תשמיש הראשון, והטעם, דחיישינן שמא כלתו בתוליה ודם נדה הוא, ועוד דקדוקי לשונות בהרא"ש ביארנו בטו"ט. ובקשת האמת ניכר כך שהודית דלפ"ז אודא עיקר סמכות המתירין בנידו"ד שכולם הביאו מש"כ הרא"ש דהחמירו לגזור על כל הנשים אטו בוגרת משום דחתן יצרו תקפו וכתבו דלא שייך האי טעמא בהוציאם

[כמפורש בסוגיין, ומה שרצה לדייק מן הרא"ש בכתובות אינו מוכרח], רשב"א, ראב"ד, רי"ף, ורש"י. וא"כ, איך שייך לומר דמה דקיי"ל באעה"ז דבוגרת אית לה טענת דמים הוא דלא ככל הני רבנותא. ויותר מזה, דכדהזכרנו בסמוך, גם ברש"י דייק הסד"ט דס"ל דאסורה מיד אחר תשמיש, והרי רש"י הוא מרא דשמעתתא של הסוברים דבוגרת יש לה טענת דמים, ומוכח דאין הדברים תלויין זה בזה. והבאת בעצמך דברי הר"י מלוניל (עמ"ס שבועות) שפי' דנותנין לה ביאת מצוה היינו שנאסרה אחריו מיד [ואף שפי' כן בשיטת בב"ש, סו"ס מבואר דעתו דנותנין ביאה ראשונה קאי על הביאה ולא על הדם וממילא ה"ה בב"ה כ"ה פירושו לכאור], למרות שדעתו במס' כתובות שיש לבוגרת טענת בתולים.

ג] שוב פנית מאהליך ליישב שיטת הרא"ש אף אליבא דהלכתא, די"ל דהא דלדעת הרא"ש בוגרת שראתה אסורה מיד אחר תשמיש הראשון אע"פ דקיי"ל דכל הבוגרות יש להן דם בתולים, הוא מחשש תערובת דם נדה מחמת חימוד תשמיש הראשון, או משום חלחול ורעדה כמו שכתבו הגאונים. וכתבת דאין להקשות דא"כ

דדעתו באמת להלכה דאין לבוגרת טענת דמים, עכ"ד. אבל שותא דמר לא ידענא, וכי שייך להביא ראיה מגברא לגברא, הלא שפיר י"ל דהרשב"א כתב מילים אלו בדוקא לשיטתו, והרא"ש הביאם לרווחא דמילתא אפילו להסוברים כן, וליה לא ס"ל. ועיקר מה שכתבת שדברי הרא"ש לקוחים מהרשב"א מילה במילה, שקר ענה באחיו, דכל המעיין יראה דכמעט כל המילים שונים מלשון הרשב"א וניכר מאד דלשונו של הרא"ש בעצמו הוא. ומה שיש איזה שויון בסגנון הדברים, כך דרכן של הראשונים בכל המקומות ולא שייך לדייק מזה כלום. ויש לציין בענין זה ללשון הב"י בס"ר"א (סע' ו בא"ד ד"ה והרמב"ם), "ועוד דהכא קתני ופחתוה והתם קתני והרחיבוה, ואע"ג דפחת והרחבה ענין אחד הוא מ"מ מדחזינן שהן משונות בלשונותן איכא לאוכוחי דתרי נינהו וכו', וע"ש עוד בהמשך ואולי תמצא שם איזה סמך לטענותיך.

ד', גם לא שייך לומר דתלייה זו אמיתית היא להלכה, שהרי רוב הראשונים מבואר דעתם דבוגרת אסורה מיד אחר תשמיש, זולת הרז"ה שכתב להדיא לא כן. דהמעין בסד"ט יראה שהוכיח שכ"ה דעת הרא"ש

גזרו על כל הנשים מה"ט גופא שמא ראו דם מחמת חימוד או חלחול וכמו דסוברים למעשה הגאונים והאשכול, ומ"ט הוצרך לחדש טעם אחרת משום דאין בקיאי אינשי בשיעורי דמתני' וחתן יצרו תקפו. וע"כ דס"ל דלאו מה"ט אסרו חז"ל בוגרת שראתה.

ב, כבר כתבנו דמדכללינהו רב לחומרת בוגרת שלא ראתה ושראתה בחדא מחתא, משמע דטעמא חדא איכא לתרווייהו [ולדרכנו שוין הן ששתיהן גזירות של חז"ל הן מטעם שכבר הארכנו בו לעיל]. ואילו לדברייך דבוגרת שראתה אסורה משום חשש דם חימוד נמצא דלא שייך דינה כלל להא דבוגרת שלא ראתה דהוא מטעם אחר לגמרי שכך שיערו חכמים הזמן שחיתה המכה.

ג, ולגוף הדברים שכתבת דלדינא דמתני' לא חשו חכמים לחימוד תשמיש רק בבוגרת שראתה שקרובה יותר לראות דם נדה, לא ידענא באיזה ענין קרובה בוגרת שראתה יותר מנערה שראתה, והלא מבואר בגמ' (דף י:) דמשהגיע האשה לימי הנעורים כבר הגיע זמנה לראות, וכ"ש אם כבר היא רואה בפועל הרי היא ככל הנשים המוחזקות לראות דם באורח, וא"כ

מ"ש בוגרת משאר נשים, ולמה לא אסור מה"ט אף תינוקת שלא ראתה וכו', די"ל שרק באשה הקרובה ורגילה לראות דם נדות חששו שהביאה יגרום דם נדות לבא.

וסמוכין לדברייך מצאת בדברי הר"י מלוניל שפי' טעמא דב"ש שאסרו תינוקת שראתה דם מיד אחר תשמיש הראשון משום ד"חיישינן שמחמת אותה בעילה נתעורר המקור שלה שממנו דם נדות יוצא", ולפ"ז י"ל דה"ה לב"ה מחשש זו אסרו הבוגרת אחר ביאה ראשונה. ונפק"מ לדידן דלפי טעם הנ"ל ליכא למיחש רק אם יצאו בתוליה ע"י ביאה ולא ביד הרופא. גם ציינת לשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' יז) וכתבת דפירש בדומה להנ"ל עכ"פ בפי' דברי הרא"ש עפ"י הגאונים.

ד] אבל לדעתי דברים אלו מבוססים על לא כלום כאשר נוכיח בכמה טענות.

א, הנה אי נימא דהסכים הרא"ש לסברת הגאונים שאסרו משום חלחול או משום חימוד תשמיש ראשון לענין בוגרת שראתה מיהא, א"כ במה נתקשה הרא"ש וטרח ליישב מה שגזרו רבותינו שלאחר מכן על שאר כל הנשים, הול"ל בפשיטות דלאחר זמן

טוטו"ד שהביא מהאגודה להחמיר גם באלמנה לפרוש אחר תשמיש ראשון כבר מחו לה במאה עוכלא באחרונים והדרכ"ת הביא שם דע"כ תלמיד טעה כתבו, ועיין בציונים במהדורא חדשה של הדרכ"ת.

וראיה לזה דהנה כבר מצינו סברא לחוש לדם מחמת חימוד תשמיש ראשון בספר האשכול (סי' מז) שפירש טעם חומרת רבותינו בזה"ל – "טעמא דמילתא אף בלא הגיע זמנה לראות חיישינן מחמת חימוד תשמיש הראשון נפתח המקור ויבא טיפת דם חימוד ולדם חימוד חיישינן אפילו בלא הגיע זמנה לראות כדאמר רבא תבעוה להנשא ונתפייה צריכה לישב ז' נקיים ואמרינן בפירוש אמר רבא לא שנא גדולה לא שנא קטנה גדולה טעמא מאי משום דמחמא קטנה נמי מחמא ואגב חימוד אתי דם, ה"נ אגב חימוד אתי דם, ע"ש. ומוכח מדבריו דאם יש לחוש לדם מחמת חימוד תשמיש ראשון ממילא אין חילוק בין גדולה לקטנה. וצריכנא להזכיר כי קטע הנ"ל אינו מופיע רק בספר האשכול מהדורת נחל אשכול [הנודע להיות מזויף וכמו שהזכרת], ואילו במהדורת אלבעק לא נמצא שם כלל הלי' נדה המיוחס להאשכול.

למה לא יגזרו גם על נערה שראתה לחשוש לדם חימוד דמ"ש מבוגרת, וכן בנוגע החשש דחלחול לכאורה ליכא נפק"מ ביניהם.

ד, גם לא הבאת שום מקור נאמן שקיימת חשש מיוחד כזה שמא תראה מחמת חימוד תשמיש ראשון [ודברי הר"י מלוני"ל שהבאת אין שייכים לנו, עיין להלן]. והן אמת דמושג זה לחוש שתראה האשה מחמת חימוד מצינו בגמ' (סו.) בדין תבעוה לינשא, אבל איתא בגמ' שם להדיא דלענין חששא דדם חימוד אין חילוק בין קטנה לגדולה, וכן נפסק להלכה בסי' קצב, וע"ש בפתחי תשובה (סק"ב) דה"ה דגם זקנה בכלל החשש. וא"כ לכאורה אין טעם לחלק דרך בוגרת שראתה יחשוש עלה חכמים לדם חימוד.

ועוד יש להעיר דגבי תבעוה לינשא לא חלקו חכמים בין בתולה לבעולה, דבכולם יש לחוש שמחמא מחמת ביאת נישואין. אבל כאן לא החמירו החכמים רק בבתולה ולא באלמנה, וא"כ מהיכא דיתי דיש חשש אחרת של חימוד תשמיש הראשון שבחייה. ומה שהביא בדרכי תשובה (סי' קצג סק"א) בשם שו"ת

שחזרו למקור וכו', ע"ש. והיינו דהיכא דראתה האשה דם באופן שהוא ניכר שבא מחמת איזה מאורע כגון עשיית צרכים, אם יש מקום אחר לתלות בה הדם אין לחוש לדם נדה אא"כ יש סיבה קיימת שאותה מאורע גופה גרמה להדם לבא [כגון במ"ר דאמרינן מחמת דדחיק לה עלמא הדר מ"ר למקור ואייתי דם]. וה"נ, כיון שלא ראתה האשה דם רק בשעת תשמיש וידעין שיש לה דם בתולים, לא היה לנו לחוש שדם נדה הוא, ולזה פירש דיש לחוש שמאורע זו של תשמיש גופא גרמה להדם לבא, וככל אותן הנשים שרואות דם מחמת תשמיש. וסוף דבר דאין מדבריו מקור או סמך שחומרות אלו משום חשש של חימוד תשמיש ראשון הן.

[ו] ומה שנסתייעת משו"ת רב פעלים (ח"ב ס" יח) שפירש בדומה לדבריך שלמד בשיטת הרא"ש עכ"פ בחומרת רבותינו עפ"י שיטת הגאונים דחיישינן לחלחלה וכו'. לענ"ד משם ראייה להיפך, דהמעייין יראה שכתב להדיא דחשש זו שתראה מחמת חלחלה קיימת בכל אשה שהגיע זמנה לראות דהיינו נערה שראתה, ולא דוקא בבוגרת, וא"כ מהכ"ת דלדינא דמתני' גזרו רק על בוגרת שראתה מפני חשש זו.

[ה] והנה מצאת סמוכין לדבריך בדברי הר"י מלוניל שפירש טעם שיטת ב"ש דנערה שראתה אסורה מיד אחר תשמיש ראשון וז"ל – "חיישינן שמחמת אותה בעילה נתעורר המקור שממנו דם נדות יוצא ושמא ראתה דם כחרדל ואין ידוע מחמת דם בתולים שקדם לראייתה", עכ"ל. והבנת דכוונתו לומר דחיישינן שראתה מחמת חימוד תשמיש הראשון. אבל דברים בדויים המה, שהרי לא הזכיר כלום לא מענין חימוד תשמיש ולא חלחול ורעדה, ופשוט דאין כוונתו אלא דכיון שכבר הגיע זמנה לראות וראתה בבית אביה חיישינן שהיא רואה דם מחמת תשמיש כשאר הנשים שרמ"ת, ובאמת אם תחוש לכך אינו שייך לחלק בין נערה לבוגרת וכשיטת ב"ש. והטעם שהחמירו ב"ש אע"פ שבדרך כלל תולין במכה לענין רמ"ת, י"ל בפשיטות כמש"כ הרשב"א דאין תולין במכה היכא דאינו אלא לשעה.

ולענין מה שהוצרך להאי טעמא דנתעורר המקור ולא כתב סתם שמא דם נדה הוא, נראה לפרש עפ"י מה שיסדו התוס' ר"פ האשה (נט: ד"ה דלמא) דאם ראתה דם בשעת מ"ר כיון דלא חזאי מקודם או אח"כ א"כ הדם לאו ממילא אתא אלא ע"י מ"ר

ששייך מנהג זה לחומרא דר' זירא והבאנו סמוכים לזה מדברי הב"י, וכמפורש הבין הרע"ב במשניות כנ"ל בדעת הרמב"ם, ואף דפקפקת בזה, לענ"ד הא מיהא דודאי א"א לעשות סניף לקולא מדבריו.

ד

ביאור הראיה מהרמב"ם
ותוספי הרא"ש דשיעורי
מתני' גזירות הן

א] השגת על ראייתי מדברי הרמב"ם ותורא"ש דשיעורים דמתני' גזירות הן ולא השערות הדעת אם חיתה המכה. לענ"ד אין בדיחוי שלך דברי טעם, ואפשר שלא ביארתי הראיה די הצורך, דעיקר הוכחתי בנויה על ההנחה דאף אם אין כוונת המשנה באומרה "חיתה המכה" דהוי כאילו יש נבואה מן השמים וכהגיד לנו אליהו הנביא שכך הוא המציאות ורק שעברה בחינת נסיון לברר שעדיין קיימת המכה, מ"מ סימן טוב הוא, ואנו מאמינים באמת שכך הוא המציאות וממילא כשאמרו חז"ל ד'חיתה המכה' פשוטו כמשמעו.

והנה במתני' גופא לא נקט תנא הך לישנא רק בקטנה שלא ראתה, ואינו מוכח ממתני' גופה דאם שאר

ז] ובאחרונה כתבת דממש"כ הר"י מלוני"ל למדנו עוד צירוף לקולא בנידו"ד שהרי הביא דעת הר"ף והרמב"ם הסוברים דהא דרבותינו חזרו ונמנו קאי רק על נערה שראתה, ובב"י האריך לבאר שיטתו. והר"י מלוני"ל ביאר שיטתם דחזרו ונמנו היינו שתלמידי ב"ה חזרו לחוש כדעת ב"ש. וממילא מוכן למה החמירו רק בנערה שראתה, ולשיטתו נמצא שטעם חומרת רבותינו היתה מחשש שהביאה גרם לדם נדות לבוא, וא"כ לשיטת הר"ף ורמב"ם כפי אשר פירש דבריהם הר"י מלוני"ל ודאי שיש להקל בנידו"ד שהוציאו הבתולים שלא ע"י ביאה, ואף דלא קיי"ל כשיטת הרמב"ם והר"ף מ"מ שפיר חזי לאצטרופי דבריהם להקל.

אבל פשוט הוא אצלי דאין מקום לצרף שיטת הרמב"ם עפ"י מה שמצאת בר"י מלוני"ל, חדא שהב"י (שם) הביא דברי הרשב"א בתשובה שדחה בתוקף שיטת הר"מ בפ"י הסוגיא, ע"ש שעורר מרורות למו, ואיך שייך לצרף שיטה שהב"י הביא לדחות בחזק, ושתיקת שאר הפוסקים כהודאה להב"י. ועוד, דלענין מעשה גם הרמב"ם פסק דמטעם מנהג צריך לפרוש מכל הבתולות, וכבר כתבנו דמסגנונו משמע

מתני' חומרא ניהו. אמנם נראה כוונתו פשוט דדייק מלשון הרא"ש שכתב – "הילכך הסכימו רבותינו להשוות כלם וליתן להם דין חומרא שבחומרות, היינו בוגרת שראתה וכו', והרי שקרא הרא"ש לשיעורין דמתני' בלשון חומרות, דאילו היו שיעורים אלו מן התורה היה לו להרא"ש לכתוב דהשוו כולם ליתן להם דין החמור שבכולן וכדו', ומדכתב "חומרא שבחומרות" משמע דכולי מתני' חומרא הוא ולא דינא, כן נראה בכוונתו. וכן דייק נמי הרב ברוך עוזיאל [ששבחוהו גדולי דורו ונקרא 'הפטיש החזק' בפי הרמ"ע מפאנו] בתשובתו הנדפס בקונטרס הנ"ל.

ב] ולענין מה שתמהת דאינו מובן הראיה מדברי התורא"ש דאדרבה משם ראיה להיפך שכתב דיש להקל תוך ד' לילות אפילו חיתה המכה, ואין טעם לדבריו אלא אי נימא דחיתה המכה אין פירושו כמשמעו ואין הכוונה אלא לגוף הסימן, ולכן מקילין תוך ד' לילות דאז אין חוששין בהסימן כלום מפני שאנו יודעים שלא חיתה המכה עפ"י השערת החכמים, עכ"ד.

ונבהיר דברינו בהקדם מה שכבר הוכחנו מדברי הר"ן בשבועות דבכל בתולה שראתה דם

הנשים יבחנו בהך בחינה לרב כדאית ליה ולשמאול כדאית ליה דהוי קרינן בהו שלא חיתה המכה, דאפשר דרק בקטנה הוי הוכחה, וכשיתגדלו חוששין באמת שלא חיתה המכה לאחר שיעורא דמתני' אפילו עברה הנסיון. אבל ראשונים הנ"ל שנקטו הך לישנא דחיתה המכה אף לענין נשים גדולות, שהרמב"ם שנה ושילש בכל שיעורים דמתני' "והוא שלא חיתה המכה", ובתורא"ש כתב דמקילין תוך ד' לילות אפילו חיתה המכה. ואי נימא דאין הדברים כמשמעם וכל כוונתם לגוף הסימן ולא להידיעה הנודע לנו ע"י הסימן, נמצא שהם כמכחישים ח"ו. כך היה כוונתי, והבוחר יבחר.

שוב מצאתי און לי בתשובת ר' דוד בן יצחק מודינא [נולד בערך שנת ר"ע] הנדפס תוך הקונטרס [דמשק אליעזר / קובץ תשובות מאת חכמי איטליה עמ' סח] ששלחת אלי, שדייק ממש כדברינו מלשון הרמב"ם דשיעור ד' לילות אינו השערת הדעת אם חיתה המכה, ברוך שכיטונתי. וכאן המקום להעיר על מה שהשארית דברי הגאון הנ"ל בצ"ע במה שכתב דדברי הרא"ש מוכיחים דשיעורי דמתני' חומרות הן מדרבנן, ובלשונך "איני רואה הכרח בדברי הרא"ש שכל זמני

בתולים עוד כגון ששמשה בינתיים ולא ראתה, יכולין לתלות הדם במכת בתולים שנתהווה מחדש כל שהוא תוך ד' לילות.

ה

ביאור מחלוקת הב"י והב"ח
עם הרמ"א ודעימיה בהא
דתולין בבתולים לענין רמ"ת

[א] יישר ויישר עבור המראה מקומות המסייעים אותי דשיעורים דמתני' גזירות חכמים הן, ובכלל על עיקר המציאה של תשובת גאונים שדנו בנידו"ד, דעד הנה היינו ממשמשים באפילה וכמתמיהים וכי אנו הראשונים להתווכח על זה, והאם היו כל הנושאים המעורפלים עתה לפנינו כברורים ופשוטים בדורות קדמונים, וב"ה הראנו לדעת כי לא ממיעות הלבבות ושכחת הדורות בלבד הגענו עד הלום כי כבר טרחו קדמאי דקמן לפתוח ולחקור בסוגיא דא.

אבל למסקנא כתבת דעיקר דרך זה דיסוד דינא דמתני' גזירה היא אתי שפיר בשיטת הב"י והב"ח ודעימיהו, אבל אנן שהולכין ביד רמ"א והפוסקים הנמשכים אחריו שלא הקילו בבתולה לענין רמ"ת אלא כשתרגיש צער בשעת הביאה, הרי

בביאה ורוצין לתלותה בבתולים איכא ב' אפשריות, א' שדם זה בא מבתולים שלא נקרעו עד ביאה זו, וב' דבא ממכת בתולים של ביאה שעשה כבר ועדיין לא חיתה המכה. ולפ"ז דברי התורא"ש מובנים בפשיטות, דעד ד' לילות תולין בבתולים אפילו חיתה המכה, והטעם דשיערו חכמים דעד ד' לילות תולין שעדיין נשתיירו מבתולים שלא נקרעו, ודם זה בא ממעיין הבתולים שנפתח מחדש בביאה זו, ואתי הכל שפיר.

ורק דיש להעיר דלפי שיעורא דרב דחיתה המכה פ"י נוחרת, מובן שפיר דאף שיודעים שחיתה מכה הישנה, מ"מ אם ראתה דם בביאות שלאח"כ תולין שנעשה בה חבורה חדשה כל שהוא תוך ד' לילות, אבל לשמואל דחיתה המכה היינו שאין הרוק מצוי בה תמיד בשעת תשמיש לכאורה לא שייך הך דינא דאם כבר פסקה פעם אחת מחמת תשמיש א"כ הוי זה הא דר' גידל בדף יא: דאם פסקה מחמת תשמיש וראתה אפילו מחמת תשמיש טמאה דאם איתא דדם בתולין הוא מעיקרא כששמשה הוי אתי. אבל באמת לק"מ דמ"מ הדין אמת גם לשמואל דאף אם יודעים באיזה דרך שיהיה שכבר חיתה המכה, כל שאין לנו הוכחה דאין לה

מלשון אין בו ממש, אבל לשון הרמב"ם מורה כן להדיא, "עכ"ל.

הרי דלדעתו מה שאנו מקילין בנשי דידן לענין רמ"ת שכל שעדיין מרגישות כאב תולין בבתולים כמו שפסק רמ"א, אינו סברא חיצונה שבדו החכמים מלבם, ואלא היא גופא הסימן של לא חיתה המכה דקאמר רב, ונוחרת פירושו הרגשת כאב בשעת תשמיש, וסימן זה מהני לכל הנשים לענין רמ"ת, ואעפ"כ הרי מבואר במתני' גבי כל נערה דלענין בעלה אוסרין אותה אע"פ שהיא נוחרת בשעת תשמיש דרק בקטנה מקילין כל זמן שלא חיתה המכה, ומוכח דשיעורין דמתני' אפילו לפי פסקו של הרמ"א אינן השערות הדעת ורק גזירות החכמים.

ג] ומה שכתבת דמבואר לדעת הרמ"א וסיעתו דלא אמרין השיעור דחיתה המכה גבי אשה שהגיע זמנו, לא ידענא היכן מבואר כן. דהנה י"ל דלעולם שייך ענין לא חיתה המכה בהגיע זמנה לראות, דאם הרוק בפיה תמיד בשעת תשמיש היה לנו לתלות שהוא מחמת הבתולים כמו קטנה, ורק דכיון שכבר הגיע זמנה לראות וגם דאי אפשר שתראה לעולם מחמת הבתולים, לכך חיישין דפתרון אחרת יש למה לא פסקה עדיין לראות בשעת תשמיש

מבואר דעתם דלא אמרין השיעור של לא חיתה המכה באשה שהגיע זמנה לראות, וממילא אין שום טעם לומר שדינים דמתני' הם משום סייג או גזירה. ואף דבשו"ע הגר"ז פסק כרמ"א ואע"כ כתב דשיעורים דמתני' גזירות הן, אין דבריו מוכרחים ויחיד הוא בין האחרונים, עכת"ד.

ב] ואשיב על האחרון ראשון, דמה שכתבת שהגר"ז יחיד הוא בין האחרונים זה אינו, כי מצאתי דגם מרן החתם סופר הבין דשיעורים דמתני' גזירות הם, דז"ל בחידושיו (סד: ד"ה כל זמן שנוחרת) — "כל זמן שנוחרת. פי' צועקת מכאב שמרגשת בשעת תשמיש מלשון נחר בי רב אחאי בר יאשיה. והא דקאמר היכי דמי נחירה דקאמר רב פירוש אדיום קאי, דודאי בלילה בשעת תשמיש יבחן זה מנחירתה, אבל אם רואה ביום איזה סימן יש לזה וקאמר על גבי כלים ורואה כו', ונפק"מ לדין ברואה מחמת תשמיש דתלינן בדם בתולים כל זמן שנוחרת, מ"מ לא בענין הני סימנין עומדת ורואה כו', אלא כל שצועקת בשעת תשמיש מחמת כאב סגי בהכי. ודעת הב"ח דרב מקיל טפי משמואל, דלרב נמי כל שהרוק בתוך הפה לא בעי נחירה וכל שנוחרת לא בעי רוק בתוך הפה, ומה שמסתייע

הסכמה לדבריהם בעצם הסוגיא, דבריהם מחודשים טובא, רק כוונתם להביא סמוכים להחמיר כנגד הב"י אף דיוצא עי"ז חומרא גדולה המביאה לידי עיגון, דכל שלא הרגישה צער וכאב דייניהן לה כרמ"ת. ותדע לך, שהרי כבר הוכחנו דשיטת המהר"ם פדוואה והב"מ הפוכות המה לגמרי בגוף הסוגיא וכמו שכבר העיר הגר"ז, וא"כ איך יתכן שאם מקור דברי הרמ"א במהר"ם פדוואה שיציין הש"ך למש"כ המ"ב כאילו הוא ראייה לו, וע"כ דכל כוונת הפוסקים היה רק לסוף פסקן של הדברים שאין להקל אם לא הרגישה צער, ואין עסקן בזה כיצד נפרש הסוגיא. אבל לאמיתת הדברים נראה ברור כמו שהביעו הגר"ז והחת"ס דפשטות הסוגיא לכו"ע הוא דיסוד המתני' הוא דין סייג.

עוד בשיטת הראב"ד
והרמב"ן לענין לתלות
במכה בזה"ז

א] בשלהי מכתבך השתדלת לסתור מה שיסדתי בשיטת הראב"ד דמשום חשש איחלופי בדמים אחרים גזרו לאסור דם בתולים, ודייקתי דלא גזרו מה"ט רק על דם בתולים אבל בשאר מכות שפיר תולין. והבאתי ראייה ממה

והיינו שהיא באמת רמ"ת, ואין אנו רשאים להקל מעצמינו יותר משיעור האמור במתני', ורק כשהיא מרגשת כאב ידיים מוכיחות דאין סיבת הדם אלא ממכת בתולים יכולין להקל. ואפשר דזהו טעם מש"כ הב"י בסוף דבריו שם דמסתפינא להתיר כל שאין ידים מוכיחות שהוא דם בתולים.

והשתא דחזינן הני תרי רבירבי גדולי ומאורי הדורות הגר"ז וחת"ס דאזלו בדרכו של הרמ"א והקילו לתלות ברמ"ת רק כשיש לה כאב, ומ"מ כתבו להדיא דשיעורים דמתני' גזירות הן ולא השערות הדעת, א"כ אמאי נפיש בפלוגתא ולומר שהרמ"א וכל שאר האחרונים דעתם לא כן במקום דליכא ראייה של כלום שנחלקו על יסוד הבנת הב"י וב"ח בעיקר הסוגיא. ואזכיר עוד מה שהבאתי כבר במכתב דבמשנה אחרונה ג"כ כתב דמתני' חומרות הנן, וגם הבאנו לעיל בסמוך מקדמונים ר' יהודה מודינא ור' ברוך עוזיאל דדעתם ג"כ ברור כנ"ל ודייקו כן בראשונים.

ואין להביא ראייה ממה שהרמ"א סמך עצמו על דברי המהר"ם פדוואה ומה שהש"ך הביא דברי המשאת בנימין, דכבר הארכנו טובא להוכיח דמעולם לא כיוונו האחרונים ליתן

שיודעים בודאי, ורק לישנא דגמ' נקט ואזיל דהכי איתא בדף סו. "כיצד בודקת את עצמה מביאה שפופרת ובתוכה מכחול וכו', אם נמצא דם על ראש המוך בידוע שמן המקור הוא בא, לא נמצא דם על ראשו בידוע שמן הצדדים הוא בא." והנה כבר הוכחנו בברירות דהא דמקילין ע"י שפופרת אינו אלא תלייה ולא ידיעה, ובוה מיירי הראב"ד וממילא נתבטלו דברי מר.

ובלא"ה אינו נראה כלל דישובוק הראב"ד עיקר טעמיה דנכלל כל המכות בגזירת דם בתולים וינקוט טעם מחודש שנחלקו עליו בזה כל הראשונים, וע"כ הוצרך להאי טעמא דחומרא דר' זירא דוקא. ועוד, דבמהדורה שלפנינו וכן בכל הכת"י שתח"י השמיט הראב"ד האי טעמא דנכלל בחומרא דר' זירא, ולדבריו אף אם חזר מסברא זו המחודשת מ"מ היה לו לכתוב במקומה עיקר סברתו דנכלל בחומרת דם בתולים, ומוכח דלעולם ס"ל להראב"ד דגזירת דם בתולים נאמרה בבתולים ולא על שום מכה אחרת ודלא כהרמב"ן. ומדשתיק ליה מר במכתבו ולא הזכיר טענה הנ"ל, ש"מ דאודי.

ב] ועתה באת בטענה אחרת, דלעולם אפשר דדעת הראב"ד דאין לתלות

שכתב הראב"ד דאין בודקין בשפופרת בזה"ז להקל לענין רמ"ת ופי' הטעם משום דאפילו בא הדם מן הצדדין אין תולין משום חומרא דר' זירא, ומדהוצרך להאי טעמא ולא כתב סתם שנכלל בגזירת חכמים על דם בתולים כמו שכתב הרמב"ן, מוכח דרק על דם בתולים גזרו משום אחלופי ולא על דמים אחרים.

והנה בעת שדברנו בזה הצעת דיתכן לפרש בדעת הראב"ד דבאמת אין תולים בשום מכה לאחר שגזרו על דם בתולים וכשיטת הרמב"ן, והא דכתב הראב"ד טעם חדש שלא לבדוק בשפופרת משום חומרא דר' זירא, לרבותא כתב כן, דלאחר חומרת ר' זירא אפילו היכא דידיענן בודאי שהוא דם מכה אסורה, עכ"ד. אבל זה בודאי ליתא, וכנראה דאטעיתך לישנא דהראב"ד שכתב בזה"ל "ועוד שאפילו ידוע שבא מן הצדדין הרי גזרו בבנות ישראל וכו', וסלקא דעתיה דמר דכוונתו במש"כ שאפילו ידוע שבא מן הצדדין דהיינו שיודעים בודאות גמור דדם מכה הוא, ולכך הוצרך לטעם חדש דנכלל בחומרא דר' זירא, דאילו משום חשש אחלופי לא אסרינן רק כשהוא בגדר תלייה ולא ידיעה. אבל האמת דמעולם לא כיוון הראב"ד

הרשב"א עליו בתוקף דאין הנידון דומה לראיה דהתם אינו אלא איסור לשעה והכא אתה אוסרה עולמית, ורואין בעליל דהבין שכוונת הרמב"ן להביא ראיה מדם בתולים דאין לעשות בדיקת שפופרת בזה"ז.

וכמעט מפורש כן ברבינו ירוחם ז"ל (נכ"ב, פ"ב, עמ' רכא) דז"ל —

"וכתב הראב"ד דאין אנו בקיאים בבדיקה זו של שפופרת שאפילו שידוע שבא מן הצדדין הרי בנות ישראל החמירו על עצמן וכו', ותמה הרא"ש כי מה בקיאות יש בבדיקה וגם רי"ף הביאה בהלכותיו ולמה יוציא אשה מבעלה, ועוד כי לא החמירו אם היה מן הצדדין לטמא בדם מכה. והרמב"ם [וצ"ל הרמב"ן] כמבואר בב"י סס"י קפז] כתב כמו הראב"ד דעכשיו אין תולין במכה ואפי' בבתולה בועל בעילת מצוה ופורש, ועוד שאם אתה אומר כן צריך אתה ג"כ לבדוק אם נשתנה דם מכתה מדם ראייתה ועכשיו אין אנו בקיאים במראות הדמים לידע אם נשתנה אם לאו, ותמה עליו ג"כ הרא"ש שאעפ"י שאין אנו בקיאים במראות הדמים וכו', ע"כ [דברי הרא"ש], ומ"מ נכון להחמיר אף על פי שהוא דבר גדול להוציא אשה מתחת בעלה, ע"כ. וע"ע במאירי וחד'

בשום מכה בזה"ז לאחר שגזרו על דם בתולים וכשיטת הרמב"ן, ומ"מ לענין לאסור אשה על בעלה עולמית לית דין ולית דיין שאין לאוסרה מכח גזירת דם בתולים, דאין לדמות חומרא שאינו אלא לשעה לדין רמ"ת שנאסרה לבעלה לעולם. וממילא הוצרך הראב"ד לחומרא דר' זירא לבאר למה אין להקל ע"י בדיקת שפופרת בזה"ז. וכתבת דזה פשוט בתכלית הפשיטות ומוכח מיניה וביה ממה שגם הרמב"ן לא הזכיר כלום מדין גזירת דם בתולים בבואו להחמיר לענין בדיקת שפופרת אף שדעתו להדיא להחמיר על כל מכה מכח חומרת רבותינו על דם בתולים.

מיהו, מה דפשיטא ליה למר לחד גיסא כנראה דהיה פשוט להראשונים להיפך לאידך גיסא, ונביא דבריהם המוכיחים שהבינו בדעת הרמב"ן דגם לאסור אשה על בעלה אין תולין במכה מכח גזירת דם בתולים.

עייין היטב ברא"ש פ' התינוקת (פ"י סי' ג) דמשמע טובא שהבין כנ"ל בדעת הרמב"ן. וכן מוכח ברשב"א (תוה"ב דף כג.) דיעו"ש שהביא הרשב"א ענין בדיקת שפופרת, וכתב אח"כ בשם הרמב"ן דאין תולין במכה בזה"ז דק"ו הוא מדם בתולים, ואח"כ נחלק

דקיי"ל דתולין בדם מכה בעלמא, על כרחך לית הלכתא כהראב"ד ואין טעמו נוגע לן לדינא.

אבל ב' תשובות בדבר: א', דכבר הבאנו דברי הט"ז בסי' קצג שהביא טעמו של הראב"ד ומוכח דס"ל דקיי"ל הכי לדינא, ומה שרצית לפרש בדברי הט"ז כבר דחינו מדברי האחרונים והדקדוק במש"כ הט"ז, עיין בדברינו לעיל.

וב', דאי אמרת דהטעם דלא רצה הראב"ד לומר כהרמב"ן דהטעם דאין בודקין בשפופרת היום הוא משום דא"כ אתה אוסרה לעולם, א"כ מסתברא דמה"ט גופא לא היה אוסר לתלות בדם מכה לעולם. דהנה הרשב"א הביא מש"כ הרמב"ן ללמוד דאין אנו תולין בדם מכה שהרי אסרו דם בתולים, והקשה עליו הרשב"א דאין להביא ראייה מבתולים דאינו אלא לשעה ויש לה שעת הכושר אחריו, ואילו ברמ"ת אתה אוסרה לעולם, ובסד"ט (סי' קפ"ז סק"א) העיר דלפי סברת הרשב"א דכל שאינו אלא לשעה אין תולין בדם מכה א"כ כשם שאין תולין בדם בתולים כמו"כ לא נתלה בשאר מכה עוברת, ותי' דשם מכה חד הוא, ואם אתה אוסרה כל פעם שיש

הר"ן שמשמע מדבריהם ג"כ כנ"ל.

איברא, לאחר עוד עיון ודקדוק בדברי הרמב"ן בפסקיו ובדברי האחרונים שדנו בזה, נוכחתי לדעת דאיכא מבוכה רבה מהו דעת הרמב"ן לענין אם אוסרין האשה עולמית מחמת חומרא זו דאין תולין במכה מכח גזירת דם בתולים. ומאפס הפנאי מוכרח אני להעלות רק עיקרי מראה מקומות שמצאתי בזה: עי' משמרת הבית (דף כב:) מה שהביא בשם הרמב"ן וקושייתו עליו, ועי' תשובות הב"ח (סי' פג), כרתי ופלתי (סי' קפז סק"ה ד"ה וצ"ל דס"ל לרמ"א), וסדרי טהרה (שם סק"ד ד"ה עוד בש"ך שם), ועיין בבית מאיר (שם סק"ה) שסתור דברי הכו"פ וסד"ט, וע"ע בשו"ת ברית אברהם (י"ד סי' נח אות יב), ודו"ק היטב. וסוף דבר דמשמעות כמה ראשונים ואחרונים שהרמב"ן החמיר אף להוציא אשה מתחת בעלה מכח חומרת דם בתולים, וא"כ למסקנא דמילתא לא קאי הרבמ"ן בחדא שיטתא עם הראב"ד בזה.

ג] ומכל מקום בנוגע שיטת הראב"ד גופיה עדיין יש מקום להמלט ולומר דס"ל דלענין לתלות בדם מכה אין חילוק בין דם בתולים לשאר מכה, ורק דדעתו לחלק בין איסור שעה ואיסור עולם, ולענין נידו"ד כיון

לה מכה אין נחשב כאילו אינו אלא לשעה, ע"ש.

ואין זכר לזה בדבריו, מסתברא ודאי דמודה להרשב"א ודעימיה וכדקיי"ל להלכה דתולין בכל מכה המוציאה דם, וע"כ דדם בתולים שאני. ומסקנא דמילתא דעדיין עומדת לנגדינו שיטת הראב"ד, דלפי מה שכתב בטעם גזירת דם בתולים אין לחלק בין יצאה ע"י ביאה או ביד הרופא, והוכחנו דשיטתו קיימת גם לפי מה דסבירא לן להלכה דתולין בעלמא במכה.

ומאחר ומבואר שהרשב"א שנחלק על הרמב"ן משום דלא נראה לו לאסור אשה עולמית מפני שאין תולין במכה, מ"מ ס"ל במכה עוברת דתולין, ורק בבתולים גזרו, א"כ מהכ"ת שיחלוק עליו הראב"ד ויחמיר שלא לתלות בכל מכה ומכה דבר מאחר

תבנא לדינא: בהא נחתין ובהא סלקינן, דעדיין עומדים אנו בשיטתנו דיש כמה צדדים ודרך מרווח בהסוגיא להחמיר בנידו"ד, ונהדר עליהם בקיצור נמרץ:

א. מכמה מקומות משמע דגדר גזירת דם בתולים דגזרו על עיקר הדם להחשיבו כדם נדה וא"כ מהכ"ת לחלק בין דרך ביאה או ביד הרופא אם לא בראיה ברורה. גם זכינו עתה להוסיף עוד ראיות ליסוד הנ"ל.

ב. עדיין נשארת תמיהת הסד"ט מה זה ועל מה זה החמירו חז"ל טובא בדינא דמתני' לאסור בוגרת מיד אחר ביאה ראשונה, והרי בפתרון הדבר תלויין כל נשי דידן דכולם בוגרות שכבר ראו. וכבר הארכנו לייסד מכח כמה ראיות מהלך חדש בזה, ויישבנו כל הקושיות שהעלת עליו עד עתה, ועד שיתברר הענין בהוכחות באופן אחר מהנ"ל חוששני להחמיר בנידו"ד עפ"י דרכנו.

ג. שיטת הראב"ד, דהנראה בדעתו דגזרו רק על דם בתולים משום אחלופי בדמים אחרים וכדמשמע בט"ז, וממילא אין נפק"מ בין דרך ביאה בין באופ"א.

ד. מלבד כל הנ"ל, לתירוץ השני של הרשב"א בתשובה דאין תולין במכת בתולים כיון שאינו אלא לפי שעה ופעם אחת כפשוטו צריכין להחמיר בנידו"ד וכמו שכתבו כמה פוסקי זמנינו.

ה. צדדנו בדעת הרמב"ם דמה שלדעתו מטעם מנהג מחמירין בכל בתולות לאוסרן אחר ביאה ראשונה גדר האיסור דמיא לחומרא דר' זירא, וכן כתב להדיא ברע"ב אמשניות, וכזה משמע נמי מלשון החכ"א, וא"כ ל"ש דרך ביאה ל"ש ע"י רופא.

ו. ומה גם דלפי מה שהצעת והערת בענין סתירת דברי הרא"ש בין נדה לכתובות, יתכן דעיקר הסמכות לקולא בנידו"ד דהיינו דברי הרא"ש בנדה לא יועילו לן אם כנים דבריו דדברי הרא"ש שם אינם כפי ההלכה דקיי"ל דבוגרת יש לה טענת דמים.

אשנה בהודאה על מה שהערת עוד בענין זה, ובפרט על מה שהראית לן מתשובת הקדמונים שלא שבעתן עין עד הנה. תבחון נא דברינו זה אם נאמרו בנתיבות החכמה, וברך תבורך עבור המשך המשא ומתן.

הדושו"ט תמיד,

זאב פרעסמאן

מכתב י

בס"ד

עש"ק בפרשת בשלח תשפ"ד לפ"ק

לכבוד ידידי ר' זאב שליט"א,

מכתבו קבלתי עם מגילה עפה מלא הערות והארות ונהניתי. ולבקשתו שבע"פ נעתרתי שלא לשוב בתשובה שלימה אף שבעלמא אין מונעין אותו, כי לא לעולם נריב ולא לנצח נקצוף, ורצונו של אדם זהו כבודו. אולם לפטור בלא כלום א"א והנני להציע כמה הערות בקיצור נמרץ, והבוחר יבחר.

- א.** הקשה כת"ר על סוגית הגמ' דף לב. דאמאי לא נימא דקרא דואשה מרבה כל חד כענינו, וממילא אצל טומאה שעל ידי ביאה מרבין בת ג' דוקא שזהו שיעור אשה הראוי לביאה בכל התורה, ועל פי זה חידש שהיה הו"א שגם טומאת נדה לא תחול על פחותה מבת ג' וכו'.
- ב.** מה שרצה לסייע הבנתו בשיטת המהר"ם פדואה על פי דברי החת"ס שמצא כתוב מפורש שאם פסקה מלהרגיש צער באמצע תשמיש אסורה מיד, יש להעיר שכל זה כתב החת"ס לשיטתו שפירש "נוחרת" דהיינו הרגשת צער, והוא פירוש מחודש.

ג. האריך להביא ראיה דגדר הגזירה היתה לאסור דם בתולים כדם נידות, מהא דקיימ"ל לאסור הבתולה אף כשלא מצאה דם כלל דחיישין שמא חפהו שכבת זרע, וע"כ שאסרו הדם עצמו דאל"ה מאי איכפת לן אם ודאי היה שם דם בתולים, עכ"ד.

ואינו ראיה כלל, דשפיר יש לומר שבמקום שראו לגזור, והיינו

אך אין הדברים עולים שפיר בהמשך דברי הגמ' שם, שהקשה הגמ' הי קרא והי הילכתא, אילמא בת יום אחד הלכתא בת שלש שנים ויום אחד קרא, קרא סתמא כתיב, ולדברי כת"ר אינו מובן, הלא אף דקרא סתמא כתיב יש לנו לומר שבא לרבות בת ג' שזהו השיעור הראוי לביאה בכל התורה כולה.

ומה שהעיר מהא שהבית יוסף העתק דברי הרא"ש במסכת נדה ולא דבריו במסכת כתובות, י"ל בפשיטות דדברי הרא"ש על הסוגיא במקומו עדיפא לי', בפרט שהרא"ש בכתובות לא בא לפרש להדיא טעם הגזירה. ולא חש לפרט הא שדלדברי הרא"ש בכתובות אין הבוגרת נאסרת לאחר הביאה, דבלא"ה אין נפקמ"נ להלכה לדין רבותינו.

ומש"כ להכחיש שאין דברי הרא"ש לקוחים מדברי הרשב"א, תמהני היאך פלט דברים אלו מקולמסו, והלא כל הרואה יראה שהרא"ש העתק קטע זו כולו מהרשב"א בשינויים קלים, ואין מקום לראיות והוכחות ע"ז, כי האמת עד לעצמו.

גם נתקשה שם האיך יכול להיות דהא דקיימ"ל דיש לבוגרת טענת בתולים אינו מתאים עם שיטת הרשב"א ראב"ד רי"ף ורש"י. ובמחילת כבודו הדברים מביאים לידי גיחוך, וכי לא מצינו כיוצא בזה בכמה מקומות, אתמהא. ומה גם שעשה כאילו אני הוא שחידש ששיטת הרי"ף והרשב"א כן הוא שאין לבוגרת טענת בתולים למרות שכן כתבו להדיא. ולא הוספתי אלא שיטת הראב"ד והרא"ש בנדה, ואף למה שכתבתי עדיין קיים דברי

בהשרת בתולים על ידי ביאה, כן היה גדר הגזירה. אבל כשהוציאו הבתולים באופ"א לא גזרו, מהטעמים שנתבארו.

ד. על מה שכתבתי ליישב סתירת הרא"ש כתב מר שאיכא כמה הוכחות שאין התלייה אמיתית להלכה. ונבוא עליהם.

מתחילה בא בטענה שמדברי כמה אחרונים שנתחבטו בסתירת הרא"ש ולא כתבו כמו שכתבתי מוכח שאין דעתם מסכמת או דלא אסיק אדעתיהו למימר כן, ומקום הניחו לי.

ברם אינו מובן היאך הגיע אל מסקנתו שאין התלייה אמיתית להלכה מכח כן, וז"ל מרן בעל האג"מ (יו"ד חלק א' סוף סימן ק"א), ומש"כ ידידי איך רשאים אנו לסמוך על חדושים כאלו שביארתי למעשה ובפרט שהוא נגד איזה אחרונים, הנה אני אומר וכי כבר נעשה קץ וגבול לתורה ח"ו כו' הא ודאי שרשאין אף אנו לחלוק על האחרונים וגם לפעמים על איזה ראשונים כשיש ראיות נכונות, והעיקר גם בטעמים נכונים כו', ועל כיוצא בזה נאמר מקום הניחו להתגדר בו, עכ"ל, ועע"ש. ובר מן דין, הלא הבית שמואל הבין שדברי הרא"ש אינם עולים בקנה אחד בשתי המקומות, ואתי שפיר כל מה שכתבתי אליבא דידיו.

שהחיסוד מעורר הדם ועשהו כודאי, לסוגיא דידן שהוא משום חשש ובאמת יש לנו מכה לתלות בה. דלענין חששות דנו בגדר זה לעומת זה, שחששו לדם נידות יותר כל שהאשה עלולה יותר לראות דם נידות ואז לא תלינן בדם מכה, אבל בקטנה לא ראו מקום לחוש שהדם אינו מדם בתוליה.

ובאמת שלפי דרכינו עכשיו בדברי הרא"ש אינו מעלה או מוריד אם החשש דם הוא מכה חימוד או חלחול או רואה מחמת תשמיש, דהעיקר הוא שמפרש הרא"ש הא שהחמירו לענין בוגרת יותר משאר נשים דהוא משום שעלולה יותר ליראות, וחששו שהדם השותת הוא דם נידות הנגרם מחמת הביאה. ואינו נחוץ לפרש מאי טעמא גרם הביאה לדם נידות, ולו יהיה שחששו משום רואה מחמת תשמיש דעלמא, הא סוף כל סוף כמו דחזינן מדברי הר"י מלוניל שחשש זה לא חששו אלא לענין הנערה ולא לענין קטנה, אף אנו נאמר שלשיטת הרא"ש חששו מעיקר הדין רק לבוגרת והשאר משום גזירה. וכמובן כ"ז שייך רק בדם הנגרם על ידי ביאה, ולא כשהוא על ידי רופא, דהביאה הוא הגורם להא דחששו בבוגרת, וכמש"נ.

הרא"ש בכתובות שמשמע שנקט להלכה שיש לה טענת בתולים.

ולענין שיטת רש"י לענ"ד אינו מוכרח דס"ל שנאסרת לאחר הביאה, ודברי הר"י מלוניל כבר ביארנו באופ"א.

ה. הקשה לפירוש הב' שכתבתי בשיטת הרא"ש, דאם הרא"ש הסכים לסברת הגאונים שהחלחול או חימוד גורם לדם נדה אז הו"ל לפרש כן לענין כל הנשים דמתני', ולמאי הוצרך לומר משום חתן יצרו תקפו.

ויש ליישב שאין נראה להרא"ש לפרש כן לענין תינוקת שלא ראתה מעולם, שרק בנשים שהגיע זמנן ורואות דם נידות שייך לחוש שתראה מכה חלחול או חימוד, ולא כשעדיין לא הגיעו זמנן כלל דרחוק מאוד לחוש לדם נידות, וכח החלחול והחימוד לגרום הדם אינו אלא בנשים שיש להם דם נידות כבר.

ואף שהאמת לא נכחד שמבואר בדברי הגמרא לענין תבועה לינשא דכיון שמשום חימוד הוא "מאי שנא גדולה ומאי שנא קטנה", כבר ביארת בעל פה בטוב טעם ודעת שיש לחלק בין הדין של תבועה לינשא שקבעו חז"ל

ז. מה שהקשה שגם נערה שראתה הרי
להו לאסור גם הבעולה, איני יודע
למה עלי תלונתו, והלא כן יש להקשות
על הראשונים שהזכירו משום חימוד,
ובהכרח לקבל שיש ענין מיוחד לענין
הביאה ראשונה שבחייה.

ח. אינו מובן מה חידוש מצא מספר
האשכול שכתב דאי משום חימוד
אף קטנה בכלל, הא ודאי ידעינן שכן
סבירא ל' להראשונים שפירשו מטעם
זה לחוד. וכל הנידון הוא לפרש דברי
הרא"ש שבהכרח ס"ל שיש מקום
לחלק בין הקטנה וגדולה, וגברא
אגברא קא רמית.

ט. בדברי הרב פעלים יש מקום עיון,
שכלל בוגרת וגדולה בחדא מחתא
בשיטת הרא"ש, ואכמ"ל.

י. נהניתי מאוד במה שמצא דברים
מחודשים בדברי החתם סופר
בפירוש "נוחרת", והאמת אתו שאין
דבריו מתאימים עם המשאת בנימין
שכתב שהמשנה לא איירי כשהרגישה
בצער. ומכל מקום דבריו מחודשים
מאוד בפירוש הסוגיא וברור ששאר
האחרונים לא הבינו כן. ואולי
החת"ס עצמו לא כתב כן אלא דרך
פלפול להביא סמך לפסק הרמ"א
להקל כשהרגישה צער, ולא להלכה

ו. ומה שהקשה שגם נערה שראתה הרי
היא ככל הנשים ואין מקום לחלק
בינה לבין בוגרת. עיין היטב בדברי
הר"ן דס"ל שיש חילוק ביניהם,
שהבוגרת עלולה יותר לראות מהנערה
אף שגם הנערה כבר ראתה. וז"ל הר"ן
בסוגיין לענין בוגרת שראתה, "אבל
ראתה כיון דשכיחי בה דם טפי מנערה
אין נותנים לה אלא בעילת מצוה"
עכ"ל. הרי מפורש שיש יותר מקום
לחוש לדם נידות אצל בוגרת שראתה
מנערה שראתה.

ואין כל חדש וכבר השיב כן הפרדס
רמונים (סימן קצ"ג שפתי חכם סק"א)
על דברי הסדרי טהרה מכח דברי הר"ן,
וז"ל שם, ראיתי בסדרי טהרה כו'
שהקשה על הפוסקים דס"ל דכל בוגרת
יש לה דם בתולים, אם כן מאי טעמא
מחלקינן כאן בש"ס בין בוגרת לנערה,
מה חילוק יש בין זה לזה כיון דשניהם
יש להם דם בתולים, עיי"ש. ותמהני
למה לא עיין בר"ן פ"ב דשבועות שנתן
טעם לזה, דבלא ראתה נותנין לבוגרת
לילה הראשון, דכיון שנתמעטו בתוליה
מסתמא בלילה אחת כלו כולם,
ובראתה כיון דשכיח בה דם נדה טפי
מנערה על כן אין נותנין לה כי אם
בעילת מצוה, עיי"ש. עכ"ל הפרדס
רמונים. והן אמת שהב"ח הגיה
הגירסא, אולם בדפ"י איתא.

לומר שאין לסמוך על פירושו של המשאת בנימין שמתני' לא איירי כשהרגישה צער.

והא שרצה מר להכריח מקושיית הסדרי

טהרה מכל דם מכה דאינו אלא לשעה וכו', הוי ראייה לסתור, דאדרבה חזינן שדברי הרשב"א לחלק בין דם מכה לדם בתולים אינם פשוטים כלל, וצריך תירוצים וחילוקים לפרש דבריו (ועיין מה שכתב באג"מ דמכח קושיא לא קיימ"ל להלכה כתירוץ זה של הרשב"א). ואם כן מהכ"ת כלל לומר שכן ס"ל להראב"ד, ואדרבה יש לנקוט שהראב"ד ס"ל כקושיית הסד"ט כל שלא גילה דעתו אחרת.

א. מש"כ שהראשונים הבינו בדברי הרמב"ן שהחמיר בדם מכה אפילו לאוסרה לבעלה לעולם, אמנם כן ועל הראשונים אנו מצטערים, וכדהאריכו בזה האחרונים כמו שציין כת"ר. ולפ"ר לא ראיתי שיביאו ראייה מדנקט הרמב"ן בחידושים טעם הראב"ד שלא לבדוק בשפופרת, ולא אתי עלה מדין גזירת דם בתולים כמו שהערתי, ולכאורה היא ראייה נכונה. וסוף כל סוף אף עם מאיזה טעם ראו הראשונים

ובזה אבוא על החתימה, בלב מלא הרגשה, על מה שזכינו יחד להרחיב ולהבהיר כמה נקודות חשובות בהאי ענינא, שלא באו ביאורם כדי צורך עד הנה, ודברי תורה עמוק עמוק מי ימצאנו, ויה"ר שנזכה עוד להגדיל תורה ולהאדירה, ומיני ומינך תסתיים שמעתתא.

ידידו הדש"ת,

אלעזר שמחה

סיכום הצדדים

ראינו לנכון להעלות תמצית הדברים שהעלנו בעזה"ת, כדי שצדדי ההיתר והאיסור יזדמנו לפונדק אחד למען ירוץ הקורא בו, והבוחר יבחר. וזאת למודעי כי אי אפשר לעמוד בשלימות על פרטי הנידונים והטענות לב' הצדדים ע"י סקירה כללית בדלהלן יען כי כמה מן הענינים מסובכים מאד דק עד דק עד אין נבדק ואינם מתבררים יפה רק לאחר העמל והעיון.

צדדי היתר:

א. הנה דם הבתולים אינו אלא דם מכה בעלמא ככל שאר המכות, ולא מצינו להדיא בחז"ל וראשונים שאסרוהו אלא בביאה דבזה חזרו רבותינו ואמרו שהבועל בעילת מצוה בועל ופורש. וא"כ אין לך בו אלא חידושו, ומהכ"ת לאוסרו היכא דלא יצא דרך ביאה רק ביד הרופא. ואפילו את"ל דגדר הגזירה שאסרו הדם בתולים עצמו ודנוהו כאילו הוא דם נדה, מ"מ י"ל דרק כשיצא דרך ביאה גזרו כן, ואילו אם יצא ביד הרופא אין הכרח דגזרו ביה כלל. ובדברי האחרונים הקדמונים לא מצינו אף אחד דמבואר מעל כל ספק דדעתו לאסרו, ומה שהביאו ראייה מדברי המהרש"ם יש מקום לדחות. ואילו להקל מצינו באמת בתשובות אחרונים קדמונים כבשו"ת משנת ר' אליעזר, ובאיסור דרבנן שומעין להקל.

ב. כתב הרא"ש (פ' תינוקת פ"א) דטעם הגזירה משום דבעילת מצוה לכל מסורה, ואין הכל בקיאין בחילוק שיש בין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ובין הגיע זמנה ובין בוגרת ובין ראתה ובין שלא ראתה, ועוד משום דחתן יצרו תוקפו, ע"ש. ודברים אלו הובאו בב"י סי' קצג. והרי טעמו של הרא"ש לא שייך רק דרך ביאה. ואף דבוגרת שראתה אסורה מיד אחר תשמיש ראשון מדינא דמתני' אפילו בלא חומרת רבותינו, כבר כתב בשו"ע הרב דגם זה משום דחתן יצרו תקפו, וממילא פשוט דלא גזרו רק בביאה. ובלא"ה אף דלפי הב"י וב"ח סוס"י קפז איכא למשמע דשיעורים דמתני' גזירות הם, מ"מ לשיטת הרמ"א ורוב

הפוסקים שם דאזלו בעקבות המשאת בנימין ומהר"ם פדוואה בדבר בוגרת בתולה שלא פסקה מלראות מחמת תשמיש, הפשטות הוא דשיעורי דמתני' השערות הדעת הן אם חיתה המכה [ודלא כשו"ע הרב הנ"ל], וכן משמע מדברי הר"ן בשבועות, וממילא כל שאנו יודעים דדם בתולים הוא אין מקום לאסור.

ג. הרשב"א בתשובותיו (חלק ז' סימן קס"א), נתן ב' טעמים לגזירת טעם בתולים, וטעם הראשון שלו דאף על גב דאין לך מכה גדולה מזו, לא תלינן בה כדתלינן בעלמא ובמכה משום דשאני הכא דאיכא למיחש לדשמואל דאמר יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם. וטעם זה ג"כ לא שייך כלל אלא ע"י ביאה. והנה הרשב"א כתב טעם אחר בחומרת רבותינו משום דאין תולין דם במכה שאינה אלא לשעה, ואה"נ דלפי טעם זה יש להחמיר אפילו בלא דרך ביאה, אך טעם זה בטל ברוב צדדי ההיתר וא"צ לחוש לה בפרט בדין דרבנן.

ד. מצינו בתשובת הגאונים (ע"י קובץ שיטות קמאי ריש פרק תינוקת שהובאו העתק כמה תשובות בזה מר' האי גאון ור' נטרונאי גאון ועוד) שטעם גזירת רבותינו הוא משום דבשעת תשמיש אוחזת אותה רעדה וחלחלה ומחמת זה יוצא ממנה דם כמ"ש חז"ל ותתחלחל המלכה שפירסה נדה. ויש לומר שלא שייך הך טעמא אלא בהסרת בתולים ע"י ביאה.

ה. בספר האשכול (מהדו' נחל אשכול) כתב טעם אחרת לגזירת רבותינו ז"ל דחששו חכמים דתראה דם מחמת חימוד תשמיש ראשון, ופשוט דטעם זה לא שייך אלא בביאה.

ו. בר"י מלוני"ל ביאר טעם שיטת הרמב"ם דחומרת רבותינו מדינא דגמ' לא נאמר אלא בנערה שראתה משום שגדר הגזירה היתה שעמדו ב"ה בשיטת ב"ש דסברי הכי מדינא דמתני'. ובטעם שיטת ב"ש ביאר הר"י מלוני"ל דחיישינן שמא נתעורר המקור מחמת תשמיש, ולפ"ז ליכא למיחש לכלום אלא בביאה. ואף דלא קיי"ל כהרמב"ם, הא מיהא דמידי צירוף לא נפקא.

צדדי איסור:

א. מדקדוק לשונם של כמה ראשונים ואחרונים משמע דגדר גזירת דם בתולים שהשיבו החכמים את דם הבתולים עצמו כאילו הוא דם נדה. כן מתבאר בדברי הראב"ה (סי' קפג), יראים (סי' כו), אור זרוע (סי' שמב) בשם הרשב"ם, וכ"כ בנקה"כ (יו"ד סי' שמב) בדעת הרא"ש. וכ"כ בערל"נ (ר"פ תינוקת), שו"ת פנים מאירות (ח"ג סי' כא) ובחכמת אדם (כלל קטו, אות טו). וכן מדויק משיטות הראשונים דאפילו לא מצא דם כלל אסורה משום שודאי היה דם בתולים, וכן קיי"ל להלכה. ומאחר וזהו גדר הגזירה מהכ"ת לחלק בלא ראייה מוכחת דרך אם יצא דרך ביאה אמרו חז"ל שדם בתולים כדם נדה ולא בכל אופן יציאתו.

ב. נשי דידן אסורים אחר ביאה ראשונה מיד אף בלי חומרת רבותינו דמדינא דמתני' בוגרת שראתה בבית אביה אין נותנין לה אלא ביאה ראשונה בלבד כדאיתא ר"פ התינוקת. והנה שיטת רוב ראשונים דאסורה מיד אחר תשמיש ראשון, וצ"ע הטעם שהחמירו חכמים כ"כ. וליכא למימר דחיישינן שמא אין לה בתולים ודם נדות הוא, שהרי קיי"ל באהע"ז סי' סח דבוגרת יש לה טענת דמים. ובסד"ט (סי' קצג סק"ג) מסיק באמת דאין לו יישוב נכון לקושיא זו, ע"ש. והנה עד שנפתור שאלה זו קשה להקל בנידו"ד שהרי לא ידענו טעם החומרא כדי שנחלק בין יצא דרך ביאה או לא. ואמנם, יתכן דגזרו חכמים על דם בתולים להיות טמא נדות מפני שיש לה קשר מיוחד בין דם בתולים לדם נדה כאשר נתבאר באריכות במכתבים דלעיל. ויסוד זה מתבאר מתוך כמה מקורות [ונרשום בקיצור נמרץ: גמ' חולין קט: פרש"י ותוס' שם, עירובין ק: ע"ש במהרש"א, כתובות י:, מתני' נדה סד: ופיהמ"ש להרמב"ם ואליה רבה להגר"א שם, לשון רש"י נדה יא:, רש"י קידושין עח סוף ע"א, נוסח ברכת בתולים ע"ש בפ"י אבודרהם, ביאור עפ"י במתני' ריש תינוקת בהטעם שחמורה נערה שלא ראתה יותר מקטנה שראתה אפילו ג' פעמים, יישוב שיטת רש"י התמורה דף סח: בביאור ההו"א דגמ' שם דלאחר ראיית בתולים הוי כתחילת נדה, דיוק בל' המשנה דף ז. וביותר מאריכות ל' הבריייתא דף ח:, דקדוק בשקו"ט דהש"ס דף לב., לישנא דהטור סי' קצ בהא דלא גזרו כתמים על הקטנה ובב"י וב"ח שם, ועיין בפ"י מהר"י קרא מלכים א (א, ב)] ועוד יתבאר עפ"י השיעורים של ריש

פרק תינוקת ובאופן שאין לחלק בין אם הוצאת הבתולים היה בדרך ביאה או ביד הרופא. ומדויק נמי בראשונים דשיעורי מתני' גזירות הם, וכן כתבו להדיא מספר אחרונים כשו"ע הרב, חת"ס, משנה אחרונה ועוד, ושייך שפיר לפרש כן גם בשיטת הרמ"א והנמשכים אחריו. וכן מצינו בתשובות הקדמונים חכמי איטליה ר' דוד בן יצחק מודינא ור' ברוך עוזיאל שנקטו דמתני' גזירות הם.

ג. לפי טעם השני שכתב הרשב"א דאין תולין במכה היכא דאינו אלא לשעה לכאורה אין חילוק בין דרך ביאה או לא, והובא טעם זה בב"י. וכן כתבו מספר פוסקי זמנינו להחמיר עפ"י דברי הרשב"א הנ"ל.

ד. כתב הראב"ד בבעה"נ שטעם גזירת דם בתולים כדי שלא ישתבשו בשאר דמים טמאים, ולא תימא דס"ל כהרמב"ן דלעולם אין תולין במכות בזה"ז מכח הא דדם בתולים [ולדידן בתולין במכות אין בדבריו נפק"מ לדינא], חדא דלא הזכיר דין זה בחיבורו, ורק למקצת גירסאות כתב דאין סומכין על בדיקת שפופרת אבל הזכיר טעם אחר דנכלל בחומרא דר' זירא, וגם מלשונות כמה ראשונים משמע דשיטה אחרת הוא מהרמב"ן. ומה עוד כי טעם הראב"ד נזכר בט"ז (סי' קצג סק"א) בבאיור דברי הטור, ע"ש. ועכ"פ לפי טעם זה ליכא לחלק בין דרך ביאה או לא.

ה. הרמב"ם פ"א הל' איסור"ב מנה כמה חומרות שהוסיפו החכמים במשך הזמן בעניני נדות כחומרא דר' זירא ודם טוהר וכו', והזכיר שם ג"כ גזירת דם בתולים. ומסגנון וסדר דברי הרמב"ם שם יש לדייק דגזירת בתולים שייך ביסודו לחומרא דר' זירא, ויש משמעות בב"י סי' קצד שלמד כן בדברי הרמב"ם, עיין במכתב ב' (פרק ב, אות ב). וכן משמע בפיהמ"ש להרמב"ם ריש פי' התינוקת, וברע"ב שם כתב להדיא דנכלל בחומרא דר' זירא, ויש לדייק כנ"ל בחכמ"א (כלל קטו, ו). ואם כן, ליכא לחלק בין יצא דרך ביאה או לא.

ו. מה שנקטו הכל בפשיטות דלשיטת הרא"ש דטעם החומרא משום דחתן יצרו תקפו דממילא אין איסור רק ביצא דרך ביאה אינו פשוט כ"כ, שהרי הרא"ש בכתובות סתר עצמו בכמה ענינים בהאי סוגיא, ויש ליישב החילוקים בדברי

הרא"ש בין בנדה לכתובות אם נאמר דבכתובות אזל בשיטת רש"י דכל בוגרות
יש להן דם בתולים ובנדה כתב כפי' הר"ח דלאו כולהון אית להו דם, וממילא
לפי מה דקיי"ל באעה"ז סי' סח כרש"י דיש בבוגרת טענת דמים, נמצאים דברי
הרא"ש בנדה דלא כהילכתא וליכא למיסמך בהו בנידו"ד. ענין זה נתבאר בהרחבה
במכתב ח' וט', ע"ש.

סוף דבר

בספר תורת המנחה לתלמיד הרשב"א (פר' בשלח) כתב וז"ל, מה המים היודע לשוט בהם משתעשע בהם, שט בהם על פניו ועל ערפו ועל צדו או באיזה ענין שירצה, כך היא התורה היודע לישא וליתן בה, הופך ומתהפך בה דכולה בה. ומה המים היודע לשוט בהם יורד לעמקם ומוציא מהם מרגליות וכו', כך היא התורה, היודע לישא וליתן בה יוציא ממנה מרגליות וסודות נפלאות וכו', ע"ש. תודה לקל שזכינו להרגיש אמיתית מאמר זה בשוטטינו בסוגיא זו. מתוך חילופי המכתבים רואין בעליל כי שייך להטות הצדדים לכאן ולכאן מתוך ראיות ופלפולים, ועל ידי עומק העיון מתחדשים פנים חדשות שיתכן לא שבעתן עין עד הנה, והתקוה שאלו ואלו דברי אלקים חיים כולם ניתנו מרועה אחד, הללו מטהרים והללו מטמאים, ואתה עשה אונך כאפרכסת וקנה לך לב מבין לשמוע דברי מטמאים ודברי מטהרים.

ודע עוד, דיש תועלת גדול לשמוע גם הצדדים דלית הלכתא כוותייהו, דיעויין בגמ' עירובין (יג:) גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו מפני שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו שהיה אומר על טמא טהור ומראה להם פנים על טהור טמא ומראה להם פנים, ופרש"י שהיה יכול ליתן דעת מיושב והגון על אין הלכה כהלכה. וע"ע בגמ' שם, תלמיד אחד של ר"מ וסומכוס שמו שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה מ"ח טעמי טהרה וכו', ותלמיד ותיק היה ביבנה שהיה מטהר את השרץ בק"נ טעמים, ע"ש כולי סוגיא. וכתב המהרש"א בח"א וז"ל, גם שלא היו חבריו עומדין על סוף דעתו ואין הלכה כמותו מ"מ היה מגלה להם טעמים ופנים לשני הצדדים, ובזה היה מאיר עיניהם בהלכה להכריע אח"כ בשני הפנים איזו אמת לאמיתו, עכ"ל.

ונעתיק לשון הכלי יקר (שופטים יז, יא) וז"ל בא"ד, אלא ביאור הדבר הוא שבכל דבר טומאה וטהרה יש כמה פנים לטהרו, וכמה פנים לטמאו,

ואם התורה טהרתו הוא מפני שהצדדים המראים פני טהרה הם מרובים יותר מן הפנים המראים פני טומאה וכן להיפך, וה"ה בדבר מותר ואסור וכשר ופסול, ומטעם זה אמרו רז"ל שאין ממנין סנהדרין עד שיודע לטהר את השרץ מן התורה וכו', ע"ש.

הא למדנו דכך היא דרכה של תורה שהיא מתהפכת בכמה טעמים לכאן ולכאן, והבוחר יבחן איזה דרך יכון בעיניו. (זאב פרעסמאן)

